

Ankara 2013

Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 511
Halk Kitapları: 133

Tashih
Hacı Duran Namlı

Kapak Tasarım
Emre Yıldız

Grafik
Mücella Tekin

Baskı
Mattek Matb. Bas. Yay. Tan. San. ve Tic. Ltd. Şti.
Tel.: (0 312) 433 23 10

5. baskı, Nisan 2013

2013-06-Y-0003-511
ISBN: 978-975-19-1603-7
Sertifika No: 12930

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı
Tel: (0.312) 295 72 93-94
Faks: (0312) 284 72 78
e-posta: kitaplar@diyanet.gov.tr

Dağıtım ve Satış
Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü
Tel.: (0312) 295 71 53 - 295 71 56
Faks: (0312) 285 18 54
e-posta: dosim@diyanet.gov.tr

ÖRNEK VAAZLAR

–I–

LÜTFİ ŞENTÜRK

Basılı eserler Nihai Karar Komisyonu'nun 27.10.2000 / 53 Nolu kararı
ile basılmıştır.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ

Allah Teala, insanoğlunu yeryüzüne gönderdiği daha doğrusu onu yeryüzünün halifesi kıldığı gündenberi onu yalnız bırakmamış, zaman zaman gönderdiği Peygamberler ve bu Peygamberlere indirdiği kitaplarla onu teyit etmiştir.

Allah'ın gönderdiği son Peygamber Muhammed Mustafa Sallallahu Aleyhi ve Sellem, indirdiği son kitap da Kur'an-ı Kerimdir.

Peygamberimiz bu fani hayattan ebedi hayata ahirete irtihal buyurduğu güne kadar Allah'ın emir ve yasaklarını en güzel şekilde duyurmuş ve bu hizmeti yapmanın huzuru içerisinde dünyadan ayrılmıştır.

Hiç şüphe yokki Peygamberimizden sonra, O'nun ifa ettiği insanları uyarma görevi inananlara, özellikle de alimlere intikal etmiştir.

Bu görev önemlidir. Çünkü Peygamberimiz dinin nasihatten ibaret olduğunu bildirmiştir.

İnsanları uyarma hizmeti, toplumumuzda özellikle bir görev olarak vaizlere verilmiştir.

İşte vaizlerimize bir kolaylık olmak üzere bu "Örnek Vaazlar"ın birinci kitabını görevlilerimize sunuyor ve bundan yararlanacaklarını umuyoruz.

Gayret bizden muvaffakiyyet ise Allah'tandır.

Hatalarımızın bağışlanmasını Allah'tan niyaz ediyorum.

Lütfi ŞENTÜRK
Emekli Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

DİN VE DİNİN FERT VE TOPLUM HAYATINDAKİ YERİ

اِنَّ الدّ۪ينَ عِنْدَ اللّٰهِ الْاِسْلَامُ۠ .

“Allah katında din İslâmdır.”[1]

Değerli mü’minler, bugünkü sohbetimizde dinden ve dinin fert ve toplum hayatındaki etkilerinden söz edeceğiz.

Din Nedir?

Din kelimesi sözlükte âdet, hüküm, ceza ve itaat gibi manalara gelir. Kur’an-ı Kerim’de din kelimesinin sözlük anlamında kullanıldığı âyet-i kerimeler vardır. Bir örnek olmak üzere Fatiha sûresindeki “Mâliki yevmiddin” “-din gününün sahibi-” âyetindeki din kelimesi ceza ve hüküm anlamında kullanılmıştır.

İslâm alimleri dini farklı şekillerde tarif etmişlerdir. Bunların içerisinde en çok benimsenen tarif şudur:

“Din; akıl sahiplerini kendi hür iradeleri ile en iyiye, en doğruya ve en güzele ulaştıran ilâhî bir kurumdur.”

1 Al-i İmran, 3/19.

Bu tarifte şu hususlar yer almaktadır:

1. Din, ilâhi bir kurumdur. Yani dinin kurucusu Allah'tır. İslâm dininin kurucusu Allah olduğu gibi, İslâmiyetten önceki semavî dinlerin kurucusu da Allah'tır. Bu sebeple her hangi semavî bir dinin peygamberine nisbet edilmesi uygun değildir. Allah Teâlâ'nın, Peygamberimize, kendisinin bir beşer elçi olduğunu insanlara söylemesini emretmesi, İslâm dininin kurucusunun kendisi değil, Allah olduğunu bildirmek içindir. Nitekim bir âyet-i kerimede şöyle buyurulmuştur:

قُلْ اِنَّمَٓا اَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحٰٓى اِلَيَّ اَنَّمَٓا اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌۚ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا
لِقَٓاءَ رَبِّهٖ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهٖٓ اَحَدًا.

"De ki: Ben yalnız sizin gibi bir beşerim. Ancak bana, ilahınızın bir ilah olduğu vahyolunuyor. Artık her kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa iyi iş yapsın ve Rabbine ibadette hiçbir şeyi ortak koşmasın."[2]

Bazı Avrupalıların "Müslümanlığı" Muhammedilik, "Müslümanı" da Muhammedî olarak ifade etmeleri bu açıdan yanlıştır. Bu dinin adı "İslam" onu kabul eden kimseye de "Müslüman" denir. Esasen Hz. Adem'den itibaren son peygamber Muhammed Mustafa (sas.)'ya gelinceye kadar bütün peygamberlerin getirdikleri dinlerin ortak adı "İslâm"dır. İslâmiyette yer alan temel inanç esasları, bütün semavî ve ilâhî dinlerde değişmeyen esaslar olarak yer almıştır. Ne var ki İslâmiyetten önceki ilâhî dinler zamanla insanlar tarafından değiştirilerek asliyetleri kaybolmuştur. Çünkü bugün Kur'an-ı Kerim'den başka hiçbir semâvî kitap nazil olduğu, Allah tarafından gönderildiği gibi mevcut değildir. Bu kitaplar, kendilerine ilâve edilmek ve çıkartmalarda bulunulmak sûretiye insanlar tarafından değiştirilmiştir.

2. Din aklı olanlara hitap eder. Aklı olmayanlar din ile dinin hükümleri ile yükümlü değillerdir.

3. Din ile ilgili hükümler Allah tarafından konmuştur. Allah gönderdiği peygamberlere bu hükümleri bildirmiş, peygamberler de insanlara duyurmuştur. Bu durumda peygamberlerin görevleri, Allah'ın kendilerine bildirdiği emir ve yasakları duyurmaktan ibarettir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

---

2 Kehf, 18/110.

يَا اَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَؕ وَاِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُؕ

"Ey peygamber, Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun."[3] buyrulmuş ve peygamberin görevi bildirilmiştir.

4. Tarifte dinin gayesine de yer verilmiştir. İnsanları dünyada da ahirette de mutlu kılmaktır. Dindeki emir ve yasaklar, bu mutluluğu sağlamak içindir. Yoksa Allah Teâlâ'nın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur ve hiç kimse davranışlarıyla O'na zarar veremez.

5. Dinin tarifinde yer alan önemli hususlardan biri de hiçbir baskı altında kalmadan insanların kendi hür iradeleri ile dini kabul etmeleridir. Bir kimsenin her hangi bir dini kabul etmesi için ona baskı yapmak doğru olmadığı gibi baskı altında kabul edilen din ile insan dindar olmaz. Bunun içindir ki Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur.

لَٓا اِكْرَاهَ فِي الدِّينِ.

"Dinde zorlama yoktur."[4] Hiç kimsenin aşırılığa saplanıp din konusunda başkasına baskı yapması, dinin tasvip etmediği bir davranıştır. Peygamberimizin hayatını inceleyenler, onun bu konudaki titizliğini göreceklerdir.

İşte dinin tarifinde ifade edilen hususlar kısaca bunlardır.

Din Vazgeçilmez Bir Kurumdur

Din, ferdin de toplumun da vaz geçemeyeceği bir kurumdur. Çünkü din insanla beraber doğmuş ve onunla beraber yaşayan bir duygudur. İlkel insandan tutun da günümüz insanına varıncaya kadar tarihin hiçbir devrinde insan toplulukları bu duygudan uzak yaşayamamıştır. Yani daha açık bir ifade ile dinsiz toplum görülmemiştir. Rusya gibi bazı toplumlarda bu duygunun yok edilmesi doğrultusunda yapılan ağır baskılar bile bu duyguyu gönüllerden silememiştir. Bu da gösteriyor ki, dinsiz toplum olmaz. O zaman akla bir soru geliyor, "İnsan niçin dindardır?" Evet insan dindardır, çünkü başka türlü olması mümkün değildir de ondan.

3 Maide, 5/67.
4 Bakara, 2/256.

M.Rahmi BALABAN'ın derlediği Diyanet İşleri Başkanlığınca yayınlanan "Son Asrın İlim ve Fen Adamlarına Göre İlim-Ahlâk-İman" adlı esere Diyanet İşleri Başkanlarından merhum A.Hamdi AKSEKİ tarafından yazılan "Önsöz"ün "Fertte ve Cemiyette Din İhtiyacının Sebepleri" başlığı altında" şöyle denilmektedir:

"Fransız filozoflarından ve meşhur ilahiyat alimlerinden Auguste Sabatier "Dinler Felsefesi" adlı kitabında şöyle diyor:

"Ben ne için dinliyim? Sorusunu kendime sorar sormaz şu cevabı alıyorum: Ben dindarım, çünkü başka türlü olmaya muktedir değilim; dindar olmak, varlığım ve benliğim için zorunlu bir ihtiyaçtır. Bana diyorlar ki, "sendeki bu hal, verasetin –soyaçekimin-, terbiyenin, yahut mizacın –yaratılışın– etkisinden doğmuştur. (Yani sen dindar bir ailede büyüdün, din terbiyesi aldın veya da sana has bir yaratılış.) Ben de onlara diyorum ki, gerçi kendi kendime çok defalar bu yolda itirazlarada bulundum; bendeki din duygusunun anne ve babamdan geldiğini, yahut yaratılışımın özel bir etkisi olduğunu söylemek istedim, fakat gördüm ki, bu gibi düşünceler, konuyu geriletiyorsa da çözmüyor. Acaba benden evvelkilere ve onlardan öncekilere bu duygu nereden geldi? Sorusu karşıma çıkıyor ve buna cevap bulamıyorum. Bununla beraber kişisel hayatımda görmekte ve duymakta olduğum din ihtiyacını beşerin sosyal hayatında daha kuvvetli ve en büyük kuvvet olarak görmekteyim. Çünkü dinin eteğine sarılmak hususunda o da benden geride değildir."

O halde din duygusunu tamamen aileye, çevreye ve eğitime bağlamak konuya gerçekten çözüm getirmiyor. Bu, sadece doğuşta insanda var olan bu duygunun yönlendirilmesini sağlar. Bu konuda Peygamberimiz buyuruyor:

مَا مِنْ مَوْلُودٍ اِلاَّ يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ فَاَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ اَوْ يُنَصِّرَانِهِ اَوْ يُمَجِّسَانِهِ.

"Her doğan çocuk muhakkak İslâm fıtratı üzerine doğar. Sonra annesi ile babası onu yahudi, hristiyan yahutta mecusi yaparlar."[5]

Peygamberimiz, her doğan çocuğun İslâm inancına yatkın olarak dünyaya geldiğini, sonra ailesinin etkisinde kalarak İslâm inancından saptığını bildirmektedir.

---

5 Buhârî, "Cenâiz", 80.

Dinin Önemi

a) Fert için de toplum için de en heyecanlı konuların başında hiç şüphe yok ki, din gelir. Çünkü din, insanın düşünce ve davranışlarını yönlendiren bir disiplindir.

İnsan sadece et ve kemik yığınından ibaret bir varlık değil, ruh ve cisimden oluşan seçkin bir yaratıktır. Bu her iki yönünün de pek çok arzu ve istekleri vardır. İnsan ne bedenî ve ne de ruhî ihtiyaçlarını ihmal edemez. Bedenî ihtiyaçları ile ilgilenmemesi sağlığını yitirmesine, ruhî ihtiyaçlarını görmemezden gelmesi de üstün bir varlık olma özelliğini kaybetmesine sebep olur.

İnsan ruhunun sınırsız istekleri vardır. Bu isteklerinin dünyada karşılanması mümkün değildir. Ruhun ölümsüzlük isteği var, halbuki bütün canlılar için ölüm muhakkaktır. Bu, herkesin bildiği bir gerçektir. Ama ruhun bu isteğinin karşılandığı bir yer olmalıdır. Bu da ancak Allah'a ve ebedî hayata inanmakla mümkündür. İşte bunu bize öğreten dindir. O halde insanın gerçek mutluluğunu ancak din sağlar. İnançsız insanlar ölümden çok korkarlar, çünkü ölmekle yok olup gideceklerini sanırlar. Dindar insanlar ise ölümün bir yer değiştirme olduğunu ve ebedî hayata ancak bu yolla ulaşılacağına inanarak ölümü normal bir olay olarak karşılarlar.

Kur'an-ı Kerim, âhireti, dolayısıyla sonsuz hayatı inkar edenlerin kendilerini teselli etmek üzere söyledikleri sözleri şöyle hikaye eder:

وَقَالُوا مَا هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَآ اِلَّا الدَّهْرُۚ وَمَا لَهُمْ بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍۚ اِنْ هُمْ اِلَّا يَظُنُّونَ .

"Dediler ki, hayat ancak bu dünyada yaşadığımızdır. Ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman yok eder. Bu hususta onların hiç bilgisi de yoktur. Onlar sadece zanna göre hüküm veriyorlar."[6]

Fakat âyet-i kerimede ifade buyurulan onların bu sözleri, ruhlarının bu konudaki isteklerine ve gerçeklere aykırı düşüyor. Çünkü ruh bu sözlerle tatmin olmuyor, o, ebedi hayat istiyor.

6 Câsiye, 45/24.

b) İnsan hayatı yoğun bir mücadeleden ibarettir. Bu mücadelesinde insan bazan başarılı olamaz ve umduğunu elde edemez. Böyle bir durumla karşılaşan insan, kendi gücünün üstünde daha büyük bir gücün varlığına inanmazsa bunalıma düşer, hatta hayatına bile kıyar. Hayatta bunun pek çok örneğine rastlamaktayız. Ama sonsuz güç ve kuvvet sahibi yüce bir yaratıcıya inanmışsa, karşılaştığı engeller ve güçlükler karşısında ümidini yitirmez. İlahi kudretin büyüklüğünü ve ümitsizliğe düşmeyenlere daima yardım edeceğini düşünerek O'na sığınır ve kendini kaybetmez.

Bu itibarla günlük hayatımızda da en büyük dayanağın din olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

c) Din ahlâkî bir müessese olarak insanlara yön verir. Çünkü dindeki Allah inancı, insanın ölçülü olmasını, hiç kimseye haksızlık yapmamasını sağlar. Zira Allah, yerde ve göklerde olup biten her şeyi bilmekte, görmekte ve denetlemektedir. Değil olup biten şeyleri bilmek, gözlerin bakışındaki maksadı ve sinelerde saklananları da bilmekte ve bundan dolayı insanları bir gün hesaba çekeceğini bildirmektedir. Ona inanan böyle inanmaktadır. Onun bilgisi dışında insanlara hiçbir şey yapması sözkonusu değildir. Böyle bir Allah'a inanan kimse başkasına haksızlık yapar mı? Başkasının malına, ırzına ve canına kasteder mi? İnsanlar ve canlılara karşı merhametsiz davranır mı, eziyet eder mi? Elbette etmez.

O halde insanların yüksek ahlâklı ve fazilet sahibi olmalarını sağlayan Allah inancıdır. İstiklâl Marşımızın yazarı Merhum Mehmet Akif ne güzel söylemiştir:

"Ne irfandır veren ahlâka yükseklik ne vicdandır,
Fazilet hissi insanlarda Allah korkusundandır.
Yüreklerden çekilmiş farzedilsin havf-ı yezdan'ın,
Ne irfanın kalır tesiri katiyyen ne vicdanın."

Evet, Allah inancı ve Allah korkusu gönüllerden silinmiş olursa, o gönüllere sahip insanların yapamayacağı hiçbir kötülük ve vahşilik yoktur. Bunun en yakın örneği Bosna Hersek'le Kosova'dır. Sırp canilerin buralarda kendi ırklarından olmayan insanlara karşı işledikleri cinayetler, sergiledikleri vahşet, tüyler ürpertici boyutlara ulaşmış, bütün dünyaya, "bunları yapanlar insan olamazlar" dedirtmiştir. Allah'a inanan ve bir gün O'nun yüce katında dünyada yaptıklarının hesabını vereceğini düşünen bir insanın, günahsız insanlara karşı bu cinayetleri işlemesi düşünülemez.

İşte din fikri ve Allah inancı insanı ahlakan yükseltmekte ve ruh yönün-

den olgunlaştırmaktadır. Bu duygulara sinesinde yer vermeyen insanlar, güçleri yetip fırsat buldukça yapamayacakları hiçbir kötülük yoktur.

Hangi yönden bakılırsa bakılsın, din insan için bir ihtiyaçtır. İnançsızlık ise büyük bir felakettir. Allah korusun, inançtan yoksun olan kimse madde aleminin kendisini tehdit eden olayları karşısında bunalıma girer. Sonsuz hayata, ahiret hayatına inanmadığı ve hayatı sadece dünya hayatından ibaret saydığı için, bütün gayreti dünyanın geçici zevklerini yaşamak olur. Bunları elde etmek için ise hiçbir ölçü ve ahlâk kuralı tanımaz. Bir gün dünyanın geçici zevklerinden ayrılacağını ve yok olup gideceğini düşündükçe tedirginliği artar ve huzuru kaçar. Bir insan için en büyük felaket budur. Halbuki din, ölüm ötesinde daha mutlu ve sonsuz bir hayatı müjdelemekte ve ona ulaşmanın yollarını göstererek insana huzur ve güven bahşetmektedir.

d) Fert olarak din insana ne kadar gerekli ise toplum olarak da o kadar gereklidir.

İnsan doğuştan medenidir, toplum halinde yaşar. Hiç kimse yalnız başına bütün ihtiyaçlarını karşılayamaz, birbirleriyle yardımlaşarak ve dayanışarak yaşarlar .

Birlikte yaşamak durumunda olan insanların birbirlerine karşı bir takım hak ve görevleri vardır. Bir insanın birlikte yaşadığı insanlara karşı saygılı olması görev ve hak anlayışına bağlıdır. Çünkü insan çoğu kez aşırı isteklerinin etkisinde kalarak kişisel çıkarlarından başka bir şey düşünemez. Bunun için insanı başkalarına karşı olan görevlerini yerine getirmeye ve onları başkalarına karşı saygılı olmaya mecbur edecek bir etkene ihtiyaç vardır, o da dindir. Bunun için din, sadece ferdin hayatını değil, toplum hayatını da olumlu şekilde etkileyen bir kurumdur. Dindar olan kimselerden oluşan toplumda suç işleme oranı daima düşük olacaktır. Yapılan istatistikler bunu teyit etmektedir. Müslüman toplumlar için Ramazan ayını örnek verebiliriz. Bu ayda Müslümanlar topyekün ibadete yönelirler ve suç işleme oranı bu toplumlarda hissedilecek derecede düşer. Bu husus ilgililer tarafından da ifade edilmiştir.

Dinine bağlı toplumlarda işçi-işveren münasebetleri en iyi seviyede bulunur. Çünkü işçi alacağı ücreti helâl etmek için işini gereği gibi yapar. İşveren de işçiye karşı olan yükümlülüklerini en iyi şekilde yerine getirir.

Kamu görevinin söz konusu olduğu her yerde Devlet memurluğunda, ticarette, sanatta görev yapan dindar insan, üstlendiği göreve hıyanette bu-

lunmaz, kimseye hile ve haksızlık yapmaz, haketmediği bir ücreti al-mak istemez. Böylece toplum fertleri birbirleriyle barış ve dayanışma içerisinde bulunur. Birbirlerine karşı sevgi ve saygıda kusur etmezler.

İşte böylece din, fert ve toplum hayatına huzur getirmiş olur.

Değerli mü'minler, din hakkında verdiğimiz bu özet genel bilgiden sonra biraz da dinler ve özetle İslâm dini hakkında bilgi vererek konuşmamızı tamamlayalım.

Hak din, Allah tarafından bir peygambere vahyedilen, o peygamber tarafından da insanlara duyurulan din –vahyedildiği şeklini korumuş olmak kaydiyle– hak dindir. Böyle olan tek din İslâm dinidir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

اِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللّٰهِ الْاِسْلَامُ قف .

"Allah katında din, İslâmdır"[7] buyurulmuştur.

Muharref din, Allah tarafından bir peygambere vahyedilmiş olduğu halde asli şeklini koruyamamış olan dindir. Hıristiyanlık ve Yahudilik böyle muharref dinlerdendir.

Bâtıl din, hak din ve muharref dinlerin dışında kalan dinlerdir.

İslâm'dan önceki semavî dinler, yani Hıristiyanlık ve Yahudilik, esasta bir oldukları halde bunlar zamanla değişikliğe uğrayarak bozulmuşlar ve hak din olma özelliklerini kaybetmişlerdir. Bunun için de bu dinlere, değiştirilmiş anlamına muharref denilmektedir.

Buna göre bugün yeryüzünde tek hak din İslâmiyettir. Bunun içindir ki Kur'an-ı Kerim'de:

وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْاِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ ج وَهُوَ فِى الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ.

"Kim İslâmiyetten başka bir din ararsa bilsin ki, kendisinden asla kabul edilmeyecek ve O, âhirette zarar edenlerden olacaktır."[8] buyurulmuştur.

İslâm dini, hem son din ve hem de evrensel bir dindir. İslâm'dan başka

7 Al-i İmran, 3/19.
8 Al-i İmran, 3/85.

bu nitelikte olan başka bir din yoktur. Çünkü Peygamberimiz bütün insanlara gönderilmiş bir peygamberdir.[9]

İslâm dini barış ve kardeşlik dinidir. Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de:

اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ اِخْوَةٌ

"Mü'minler ancak kardeştirler."[10] İnsanları birbirine bağlayan kardeşlik bağından daha kuvvetli bir bağ yoktur. Nitekim Peygamberimiz ölümü ile sonuçlanan hastalığında yaptığı konuşmada şöyle demişti:

اِنَّ اَمَنَّ النَّاسِ عَلَىَّ فِى صُحْبَتِهِ وَمَالِهِ اَبُو بَكْرٍ وَلَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيلاً مِنْ اُمَّتِى لاَ تَّخَذْتُ اَبَا بَكْرٍ وَلٰكِنْ اُخُوَّةُ الْاِسْلَامِ اَفْضَلُ.

"Arkadaşlığına ve malına en çok minnet duyduğum insan Ebû Bekir'dir. Ümmetimden bir kimseyi bu dünyada dost edinmem gerekse hiç şüphe yok ki, bu dost, Ebû Bekir olurdu. Fakat İslâm bağı hepimizi kardeş yapmıştır."[11]

İslâm'ın getirdiği kardeşliğin en mükemmelini ilk Müslümanlarda görüyoruz. Medine'de Evs ve Hazreç diye iki kabile vardı. Bunlar uzun yıllar bir birleriyle savaşmışlardı. İslâmiyet gelince bu iki kabileyi barıştırdı, kardeş olduklarını bildirdi. Onlar da silahlarını bırakarak İslâm'ın aydınlığında kardeş oldular ve bundan sonra barış içinde yaşadılar.

Elhamdülillah, bizler Müslümanız. Kur'an-ı Kerim ve Peygamberimizin uyarılarına kulak vermeli ve ilk Müslümanları örnek almalıyız. Birbirimize kardeşçe davranarak birlik, barış ve dayanışma içerisinde bulunmalıyız. Dinimiz bize bunu emretmektedir. Bundan düşmanlarımız üzülecek ve dostlarımız sevinecektir. Her şeyden evvel, emrini yerine getireceğimiz için Cenab-ı Hak bizden razı olacaktır, bundan daha büyük mutluluk olur mu?

Hepinize dünya ve âhiret mutluluğu dileyerek konuşmamı bitiriyorum. Cenâb-ı Hak bizlere, razı olacağı davranışları nasip etsin. Amîn.

9 A'raf, 7/158; Sebe, 34/28; Enbiyâ, 21/107.
10 Hucurat, 49/10.
11 Buhârî, "Salât", 80; Müslim, "Mesacid", 3.

İMAN VE İMANIN İNSAN HAYATI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Değerli mü'minler!

Bugünkü sohbetimizde imanın faziletinden söz edeceğiz.

İnanmak ve inanmamak, insanlığın var olduğu günden beri ilgi duyduğu en önemli iki konudur. Allah Teâlâ'nın gönderdiği bütün peygamberler bu iki konuda insanları uyarmışlar; imanın faziletini, inançsızlığın ise korkunç akibetini duyurmuşlardır.

İnanmak ve inanmamak bugünkü insanın da en önemli iki konusu olduğunda şüphe yoktur.

Biz bu konuşmamızda iman ve küfrün mahiyetini âyet ve hadislere göre açıklamaya ve bu konuda İslâm büyüklerinin sözlerini aktarmaya çalışacağız.

İman Nedir?

Önce imanın ne olduğunu açıklayalım. İmanın, biri genel, diğeri özel olmak üzere iki manası vardır. Daha açık bir ifade ile imanın biri sözlük, biri de dinde olmak üzere iki manası vardır.

Sözlükte iman, inanmak ve tasdik etmek demektir ki, bu imanın genel manasıdır. İmanın bu genel anlamında kullanıldığı âyetler vardır.

Dinde iman, Peygamberimizin Allah tarafından getirdiği kesin olarak bilinen her şeyde onu tasdik etmek ve doğruluğuna inanmaktır. Bu imanın özel manasıdır. İman deyince de bu anlaşılır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

اٰمَنَ الرَّسُولُ بِمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْهِ مِنْ رَبِّه۪ وَالْمُؤْمِنُونَۜ .

"Peygamber ve mü'minler ona Rabbinden indirilene inandı."[12] buyurulmuştur.

İman Ne ile Gerçekleşir?

İmanda etkili olan organ veya organlar hangileridir? Bu konuda farklı değerlendirmeler olmakla beraber, imanda etkili olan organ kalptir. Bir kimse, Peygamberimizi, Allah tarafından getirdiği kesin olarak bilinen her şeyde kalbi ile tasdik ediyor ve doğruluğuna inanıyorsa –bunu her hangi bir sebeple dili ile ikrar etmese de– Allah katında mü'mindir. Diliyle ikrar ettiği halde kalbi ile tasdik etmiyorsa, bu kimse her ne kadar insanlar yanında mü'min ise de, Allah katında gerçekten inanmış değildir.

Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur:

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِن۪ينَۢ ...

"İnsanlardan öyle kimseler vardır ki Allah'a ve âhiret gününe iman ettik derler, halbuki onlar mü'min değillerdir."[13]

قَالَتِ الْاَعْرَابُ اٰمَنَّاۜ قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلٰكِنْ قُولُٓوا اَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْا۪يمَانُ ف۪ي قُلُوبِكُمْۜ .

"Bedeviler, 'İman ettik' demektedirler. (Ey Muhammed) de ki, 'Siz iman etmediniz fakat İslâm olduk deyin, çünkü iman henüz kalplerinize girmedi."[14]

12 Bakara, 2/285.
13 Bakara, 2/8.
14 Hücurât, 49/14.

Büyük Müfessir Mücahid (H.21-103) bu âyet-i kerimenin, Medine yakınında bulunan Benî Esed İbn-i Huzeyme kabilesi hakkında nâzil olduğunu söylemiştir. Bu kabile ganimet hevesiyle Müslüman olduklarını söylemişlerdi. Bunlar bir kıtlık yılında Medine'ye gelmişler şehâdet kelimesini söylemişler ve Peygamberimize:

"–Biz, filân oğulları ve filân oğulları gibi size savaş açmadık, âilelerimizle geldik" dediler. Bu sözleri ile Peygamberimizden kendilerine sadaka yardımı yapılmasını istiyorlardı. Bunun üzerine bu âyet-i kerime indi.[15]

Âyet-i kerime, Peygamberimize, onlara söyle. "siz iman etmediniz" çünkü iman yalnız dil ile ikrardan ibaret değil, yürekten inanmaktır.

Dil ile ikrar, dünyada Müslüman olduğunun bilinmesi ve kendisine (cenaze namazını kılmak ve Müslüman mezarlığına defnetmek gibi) İslâm hükümlerinin uygulanması için, gereklidir. Eş'arî'lerin ihtiyarı da budur. Ebû Mansûr Mâturidî de bu görüştedir.[16]

"İman, kalp ile tasdik ve dil ile ikrardır" meşhur sözün anlamı da budur. Yoksa Allah katında mü'min olması için kalp ile tasdik yeterlidir.

Sonuç olarak, iman kalp ile tasdikten ibarettir. Dil ile ikrar ise başkalarının onu mü'min olarak tanımaları ve öldüğünde cenaze namazını kılmaları ve Müslüman mezarlığına defnetmeleri gibi İslâm hükümlerinin ona uygulanması için gereklidir.

İmanın Geçerli Olmasının Şartları

İmanın sahih ve makbul olması için üç şartın bulunması gereklidir.

1. İman ümitsizlik halinde olmamalıdır.

Hayatı boyunca inanmamış olan bir insanın, yaşama ümidi kalmayıp can çekişme halinde iman etmesi geçerli değildir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur:

وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذ۪ينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّـَٔاتِۚ حَتّٰٓى اِذَا حَضَرَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ اِنّ۪ي تُبْتُ الْـٰٔنَ وَلَا الَّذ۪ينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌۜ اُو۬لٰٓئِكَ اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا اَل۪يمًا.

15 Âlûsî, *Ruhu'l-Meânî*, Beyrut, c. XXVI, s.167.
16 *Şerhu Fıkhi'l-Ekber*, s. 69.

"Günah işleyip de kendisine ölüm gelince 'işte ben şimdi tövbe ettim' diyen kimsenin tövbesi kabul edilmez. Kâfir olarak ölenlerin de tövbesi kabul edilmez. İşte bunlara ahirette can yakıcı bir azap hazırlamışızdır."[17]

2. İnanmış olan bir kimse, dinin kesin hükümlerinden, her hangi birini inkar edici söz ve davranışlarda bulunmamalıdır. Meselâ, dinin hükümlerinden olduğu kesin olan namaz, oruç, hac ve zekât gibi bir hükmü inkâr eden, Allah böyle bir şey farz kılmadı artık bugün için bunlara gerek yoktur diyen kimse –Allah korusun– imanını kaybetmiş olur. Çünkü dinin hükümleri bir bütündür, bunlardan birini inkar etmek hepsini inkar etmek demektir. Ancak dinin bütün hükümlerine inandığı halde bunlardan bazılarını yapmayacak olursa dinden çıkmış olmaz. İnkar başka yapmamak başkadır.

3. Dindeki hükümlerin hepsinin güzel olduğunu kabul etmeli ve bunların arasında bir ayırım yapmamalıdır.

İman Artar ve Eksilir mi?

İmanın dindeki anlamını yukarda belirtmiştik: Peygamberimizi Allah'tan getirdiği kesin olarak bilinen her şeyde tasdik etmek ve yürekten inanmaktır. Bunda artma ve eksilme sözkonusu değildir. Daha açık bir ifade ile bir kimse iman esaslarının bir kısmına inanıp bir kısmına inanmasa, meselâ imanın esaslarından olan peygamberlere inanıp öldükten sonra dirilmeye inanmasa veya namazın farz olduğunu kabul edip zekâtın farz olduğuna inanmasa bu kimse mü'min olmaz. Böyle olunca imanın artması ve eksilmesi diye bir şey olmaz. Bu noktada imanın gerçekleşmesi için hiç kimse arasında hatta peygamber olanla olmayan arasında bir fark yoktur. Bir kimse ya inanmıştır veya inanmamıştır.

Ancak imanın kuvvetli ve zayıf olması açısından farklılık vardır. Peygamberimizin imanı ile her hangi birimizin imanı kuvvetlilik açısından aynı değildir. İmanda böyle bir farklılığın bulunduğuna âyet ve hadislerde de işaret edilmiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَاِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ
اٰيَاتُهُ زَادَتْهُمْ اِيمَانًا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَۚ .

17 Nisa, 4/18.

"Mü'minler ancak onlardır ki, Allah anıldığı zaman yürekleri titrer. Allah'ın âyetleri kendilerine okunduğu zaman bu, onların imanını artırır (kuvvetlendirir) ve onlar yalnız Rablerine dayanır ve güvenirler."[18]

İman kuvvet ve zayıf olma açısından farklılık gösterir. Kiminin imanı kuvvetli, kiminin zayıftır. İmanda bu çeşit bir farklılığın bulunduğunu göstermesi açısından İbrahim (as.)'ı örnek vermek mümkündür. O, Allah'ın dostu olma şerefi ile şereflenmiş bir peygamber olduğu halde şöyle demişti:

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيمُ رَبِّ اَرِنِي كَيْفَ تُحْيِ الْمَوْتٰى قَالَ اَوَلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلٰى وَلٰكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي .

–Ey Rabbim! Ölüyü nasıl dirilttiğini bana göster. Allah ona:

–Yoksa inanmadın mı? buyurdu. İbrahim:

–İnandım, fakat kalbim iyice yatışsın (için istiyorum) dedi.[19]

Böylece Hz. İbrahim görmeden inandığı bu olayı gözleri ile gördükten sonraki imanının daha kuvvetli olacağını ifade etmiştir.

Peygamberimiz buyuruyor:

بَيْنَا آنَا نَائِمٌ رَأَيْتُ النَّاسَ يُعْرَضُونَ عَلَيَّ وَعَلَيْهِمْ قُمُصٌ مِنْهَا مَا يَبْلُغُ الثُّدِيَّ وَمِنْهَا مَا دُونَ ذَلِكَ وَعُرِضَ عَلَيَّ عُمَرُ بْنُ الخَطَّابِ وَ عَلَيْهِ قَمِيصٌ يَجُرُّهُ. قَالُوا فَمَا اَوَّلْتَ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ الدِّينَ.

"Uyuduğum esnada insanların bana arz olunduğunu gördüm. Üstlerinde gömlekler vardı. Bu gömleklerin kimi memelere varıyor, kimi daha kısa idi. Ömer el-Hattab da bana arzolundu üzerinde bir gömlek vardı ki, onu sürüklüyordu." Peygamberimize:

–Ey Allah'ın Resûlü, bunu ne ile te'vil (yani tabir) ettin? diye sordular.

18 Enfal, 8/2.
19 Bakara, 2/260.

Peygamberimiz:

–Din ile cevabını verdi."[20]

Peygamberimize rüyada, üzerlerinde değişik uzunlukta gömlek olan insanlar gösterildi. Bu arada Hz. Ömer'in üzerindeki gömlek o kadar uzundu ki etekleri yere sürüyordu. Bunu ne ile tabir ettiği Peygamberimize sorulduğunda, bunu din ile dinin kemali ile tabir ettiğini ifade etmiştir. Bu da âyet-i kerimeler gibi imanda kuvvet yönünden herkesin eşit olmadığını göstermektedir.

İman ile Amel Arasındaki İlişki

İman ve amel, bir bütünü oluşturan parçalar değil, ayrı ayrı şeylerdir. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de:

اِنَّ الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ .

"İman edip iyi işler yapan, namaz kılan ve zekât verenler var ya onların mükâfatları Rableri katındadır. Onlara korku yoktur, onlar üzüntü de çekmezler."[21] buyurulmuş, amel, iman üzerine atfedilmiştir. Arapça gramer kuralına göre ancak ayrı ayrı manada olan şeyler birbirine atfedilebilirler. Daha açık bir ifade ile eğer amel imanın bir parçası olsaydı "İman edenler" ifadesinden sonra "iyi iş yapanlar" denmesine gerek kalmazdı.

İman ile amel, ayrı ayrı şeyler olmakla beraber aralarında çok sıkı bir ilişki vardır. Allah ancak olgun müminlerden razı olur. Olgun mümin olmak için de yalnız inanmak yeterli değildir. İman ile birlikte ibadet etmek ve güzel ahlâka sahip olmak gerekir. Hiç şüphe yok ki ibadet, imanın bir göstergesidir. Sadece inandım demek yeterli değildir. Kalpdeki iman ışığının sönmemesi için ibadet de gereklidir. İbadet yapmayan kimsenin kalbindeki iman yavaş yavaş zayıflar ve Allah korusun günün birinde sönebilir. Bu ise insan için en büyük bir kayıptır. İman nurunun söndüğü bir gönül, insan için bir yük olmanın ötesinde bir anlam taşımaz. Büyük Şair merhum M. Akif ne güzel söylemiş:

---

20 Buhârî, "İman", 15; Müslim, "Fedaili's-Sahâbe", 2.
21 Bakara, 2/277.

"İmandır o cevher ki, İlâhî ne büyüktür.

İmansız olan paslı yürek sinede yüktür."

İman ile amel ayrı ayrı şeyler olunca, akla şöyle bir soru gelir. Farz olan ibadetleri yapmamak, Allah'ın yasakladığı büyük günahları işlemek imanı nasıl etkiler? Başka bir ifade ile farz olan ibadetleri yapmayan ve büyük günah işleyen kimse imandan çıkar mı?

Bu konuda farklı görüşler olmakla beraber Ehl-i Sünnetin görüşü, farz olan ibadetleri yapmamak ve büyük günah işlemek insanı dinden çıkarmaz, günahkâr yapar. Dinden çıkmak başka, günahkâr olmak başkadır. Nitekim Ashab-ı Kiram'dan Ebû zer (ra.) şöyle demiştir:

اَتَيْتُ النَّبِيَّ (ص) وَهُوَ نَائِمٌ. عَلَيْهِ ثَوْبٌ اَبْيَضُ ثُمَّ اَتَيْتُهُ فَاِذَا هُوَ نَائِمٌ ثُمَّ اَتَيْتُهُ وَقَدْ اِسْتَيْقَظَ. فَجَلَسْتُ اِلَيْهِ فَقَالَ: مَا مِنْ عَبْدٍ قَالَ: لَاَ اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ ثُمَّ مَاتَ عَلٰى ذٰلِكَ اِلاَّ دَخَلَ الْجَنَّةَ. قُلْتُ: وَاِنْ زَنٰى وَاِنْ سَرَقَ؟ قَالَ: وَاِنْ زَنٰى وَاِنْ سَرَقَ قُلْتُ: وَاِنْ زَنٰى وَاِنْ سَرَقَ؟ قَالَ وَاِنْ زَنٰى وَاِنْ سَرَقَ ثَلاثًا ثُمَّ قَالَ فِى الرَّابِعَةِ. عَلٰى رَغْمِ اَنْفِ اَبِى ذَرٍّ. قَالَ: فَخَرَجَ اَبُو ذَرٍّ وَهُوَ يَقُولُ: وَاِنْ رَغِمَ اَنْفُ اَبِى ذَرٍّ.

"Peygamberimize geldim. Üzerinde beyaz bir elbise olduğu halde uyuyordu. Döndüm, sonra yine geldim, uyanmıştı şöyle buyurdu:

–Lâilâhe illallah –Allah'tan başka ilâh yoktur– diyen ve bu ikrar üzerine ölen hiç bir kul yoktur ki, cennete girmesin, buyurdu. Ben:

–Zina etse de hırsızlık etsede mi? dedim. Peygamberimiz:

–Evet, zina etsede hırsızlık etsede girer, buyurdu. Ben:

–Zina etsede hırsızlık etsede mi? dedim. Peygamberimiz:

–Evet, hırsızlık etsede zina etsede girer, buyurdu. Ben takrar:

–Ey Allah'ın Resûlü, zina etsede hırsızlık etsede mi? dedim. Peygamberimiz:

–Evet, Ebû Zerr'in burnu toprağa sürülse ve böylece zelil ve hakir olsa da muhakkak cennete girer, buyurdu.

Ebû Zer (ra.) bu hadisi rivâyet ederken:

–Ebû Zerr'in burnu kırılsa da, yani istemese de Peygamberimiz böyle buyurdu." demiştir.[22]

Şu hadisi şerif de büyük günah ile imanın bir arada bulunabileceğini ifade etmektedir:

عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ رَضِىَ اللّٰهِ عَنْهُ اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) قَالَ وَحَوْلَهُ عِصَابَةٌ مِنْ اَصْحَابِهِ بَايِعُوانِى عَلَى اَنْ لا تُشْرِكُوا بِاللَّهِ شَيْئًا وَلا تَسْرِقُوا وَلا تَزْنُوا وَلا تَقْتُلُوا اَوْلادَكُمْ وَلا تَأْتُوا بِبُهْتَانٍ تَفْتَرُونَهُ بَيْنَ اَيْدِيكُمْ وَاَرْجُلِكُمْ وَلا تَعْصُوا فِى مَعْرُوفٍ فَمَنْ وَفَى مِنْكُمْ فَاَجْرُهُ عَلَى اللّٰهِ وَمَنْ اَصَابَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا فَعُوقِبَ بِهِ فِى الدُّنْيَا فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ وَمَنْ اَصَابَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا ثُمَّ سَتَرَهُ اللَّهُ فَهُوَ اِلَى اللّٰهِ اِنْ شَاءَ عَفَا عَنْهُ وَ اِنْ شَاءَ عَاقَبَهُ فَبَايَعْنَاهُ عَلٰى ذَلِكَ.

Ubâde b. es-Samit (ra.) şöyle demiştir: Peygamberimiz etrafında bir topluluk olduğu halde şöyle demiştir:

"Allah'a ibadette O'na hiç bir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarınızı öldürmemek, kendiliğinizden uyduracağınız bir yalanla kimseye bühtan etmemek, hiç bir ma'rufda isyan etmemek üzere bana biat ediniz. İçinizde sözünde duran olursa onun ecri Allah'a aittir. Bu dediklerimden birini yapıp da ondan dolayı dünyada azaba uğrarsa bu ona keffaret olur. Bunlardan birini yapıp da yaptığı işi Allah Teâlâ örterse işi Allah'a kalır; isterse onu affeder isterse ona azap eder" buyurdu, biz de bu şart üzerine kendisine biat ettik".[23]

Evet günahlar İmanın aslını olumsuz şekilde etkilemese de, İmanın kemalini etkiler. Nitekim Peygamberimiz:

22 Buhârî, "Tevhid", 33, "Rikak", 16; Müslim, "İman", 40.
23 Buhârî, "İman", 11; Müslim, "Hudut", 10.

لا يَزْنِي الزَّانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ وَلا يَسْرِقُ السَّارِقُ حِينَ يسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ وَلا يَشْرَبُ الْخَمْرَ حِينَ يَشْرَبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ.

“Zina eden kişi zina ederken mümin olarak zina etmez. Hırsız, çalarken mümin olarak çalmaz. Sarhoş, şarabı içerken mümin olarak içmez.”[24]

Hadisi şerifte; zina eden, hırsızlık yapan ve içki içen kimsenin mümin olarak bunları yapmayacağı ifade edilmekte ise de Ehl-i sünnet bunu, “Kâmil mümin olarak bu günahları yapmaz” şeklinde anlamıştır. Az önce naklettiğimiz hadisi şerifte; Allah’tan başka ilâh olmadığını ve bu ikrar üzere ölen kimse zina etse de hırsızlık etse de cennete gireceği bir kaç kez teyid edilerek ifade buyurulmuştur.

Çünkü Peygamberimizden itibaren hemen her devir İslâm alimleri, imanı bulunduğu halde farz olan ibadetleri yapmayan veya haram ve büyük günahları işleyen kimseleri yaptıklarını helâl görmedikleri sürece, mü’min kabul etmişler, ancak bunların günahkâr olduklarını söylemişlerdir. Ehl-i sünnetin görüşü de budur.

İman Huzur Kaynağıdır

İman, insanın en değerli kazancıdır. Karanlık ile aydınlık bir olmadığı gibi inanan insan ile inanmayan insan da bir değildir. İnanan insanın Allah katında üstün değeri vardır. Allah mü’min olan kullarını sevdiği gibi, insanların güvenini kazanan da bu inanan insanlardır.

İmanlı insan huzurlu ve mutlu kişidir. Çünkü inanan insan, bir gün Allah’ın huzurunda dünyada yaptıklarının hesabını vereceğine inandığı için, Allah’a ve insanlara hatta diğer canlılara karşı olan görevlerini en iyi şekilde yerine getirmeye çalışır. İşinde ve sözünde ölçülü olur. Her türlü aşırılıklardan sakınır. Ailesine, çevresine, tüm insanlara ve hatta hayvanlara karşı şefkat ve merhamet gösterir. Kimsenin malına, ırzına göz dikmez. Kimsenin hakkına tecavüz etmez. Herkese hakkını verir. Komşuluğundan herkes memnun olur. İşveren ise işçiye, işçi ise İşverene haksızlık yapmaz. Felâketler karşısında sarsılmaz, ümitsizliğe düşmez. Allah’a sığınır ve güvenir. Bütün bunlar, insanın huzurlu ve mutlu olmasını sağlar.

---

24 Buhârî, “Eşribe”, 1 ; Müslim, “İman”, 24.

Küfür

Küfür kelimesinin de iman gibi genel ve özel manaları vardır.

Sözlükte küfür, örtmek demektir. Görünen şeyleri karanlığı ile örttüğü için geceye “kâfir” denmiştir. Çiftçiye de tohumu toprağa ekdiği için aynı ad verilmiştir. Bu küfür kelimesinin genel manasıdır.

Küfür kelimesinin itikat ve amel yönünden olmak üzere iki özel manası vardır.

Amel yönünden küfür, Allah’ın verdiği nimetlere, şükretmemek ve nankörlük etmektir. Nitekim Allah Teâlâ:

فَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِه۪ۚ .

“Her kim mü’min olarak iyi davranışlar yaparsa onun çabası inkâr edilmeyecektir.”[25]

Allah’ın nimetlerine karşı küfür yani nankörlük iki şekilde olur.

Birincisi, nimetleri, Allah’ın verdiğini inkâr etmektir. Bu aynı zamanda akide yönünden de küfürdür. Karun’un küfrü böyle idi. Kendisine:

وَابْتَغِ ف۪يمَٓا اٰتٰيكَ اللّٰهُ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَص۪يبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَاَحْسِنْ
كَمَٓا اَحْسَنَ اللّٰهُ اِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْاَرْضِۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِد۪ينَ.
قَالَ اِنَّمَٓا اُو۫ت۪يتُهُ عَلٰى عِلْمٍ عِنْد۪يۜ .

–Allah’ın sana verdiği nimetlerden (O’nun yolunda harcayarak) ahiret yurdunu gözet; ama dünyadan da nasibini unutma. Allah sana ihsan ettiği gibi sen de iyilik et. Yeryüzünde bozgunculuğu arzulama. Şüphesiz Allah bozguncuları sevmez, dendiği zaman o:

–Bana ancak kendimdeki bilgi sayesinde verildi, diyerek (eriştiği nimetlerin Allah’ın bir lütfu olduğunu inkâr etti.)[26]

---

25 Enbiya, 21/94.
26 Kasas, 28/77-78.

İkincisi, nimetlerdeki kötü tasarruftur. Bu nimetlerin sahibine karşı saygısızlıktır. Nitekim:

لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَاَزٖيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ اِنَّ عَذَابٖى لَشَدٖيدٌ .

“Eğer şükrederseniz elbette size nimetimi artıracağım. Eğer küfrederseniz, şüphesiz azabım çok şiddetlidir.”[27] buyurulmuştur.

Amelî küfür, nimete karşı nankörlüktür.

İtikad yönünden küfür, Peygamberimizi, Allah’tan getirdiği kesin olarak bilinen şeylerde onu yalanlayıp, getirdiklerini inkar etmektir. Bunun hükmü dünyada Müslüman muamelesine tabi olmamak, ahirette ise ebedi olarak cehennemde kalmaktır. Nitekim Allah Teâlâ:

اِنَّ الَّذٖينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ اُولٰٓئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ
وَالنَّاسِ اَجْمَعٖينَۙ خَالِدٖينَ فٖيهَاۚ لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ .

“Ayetlerimizi inkâr etmiş ve kâfir olarak ölmüşlere gelince; işte Allah’ın meleklerin ve tüm insanların Iâneti onların üzerinedir. Onlar ebediyyen Iânet içinde kalırlar, artık ne kendilerinden azap hafifletilir ne de onların yüzlerine bakılır.”[28] buyurulmuştur.

Tekfir Nedir?

Tekfir, bir insanın küfrüne hükmetmektir. Bu, çok dikkatli olunması gereken bir konudur. Bir kimsenin mü’min olduğunda zayıf da olsa bir delil varsa onu dikkate alarak o kimse mü’min kabul edilir. Çünkü mü’mini affetmekte hata etmek, onu cezalandırmada hata etmekten daha hayırlıdır.

Değerli mü’minler, az önce de söylediğimiz gibi imanın yeri kalp olduğu gibi küfrün yeri de kalptir. Kalplerde olanı ise ancak Allah bilir. Dıştaki belirtiler, her zaman kesin olarak kalpde olana delâlet etmez. Dış belirtilerin kalpde olana delâleti çoğu kerre zannîdir. İslâm ise zanna uymaktan

---

27 İbrahim, 14/7.
28 Bakara, 2/161-162.

nehyetmiş ve zannın çoğunun günah olduğunu bildirmiştir. Şu olay ne kadar çarpıcıdır.

Peygamberimizin azadlı kölesi Zeyd'in oğlu Üsame –Allah her ikisinden de razı osun– Hurka üzerine savaşa gönderilmişti. Düşmanla karşılaşıp savaşmış ve düşmanı yenilgiye uğratmıştı. Bu sırada o çevrede koyun güden bir çobanla karşılaşmıştı. Çoban bunları görünce şaşırmış: "Lailâhe illallah" demişti. Buna rağmen Üsame çobanı öldürmüştü. Medine-i Münevvere'ye döndüklerinde Peygamberimiz durumu öğrenince Üsame'ye:

–Ey Üsame, bu adamı "lâilâhe illallah" dedikten sonra niçin öldürdün? diye sordu. Üsame:

–O, ölümden kurtulmak için "Lâilâhe illallah" söyledi, dedi. Peygamberimiz:

–"Kalbini yardın da baktın mı?" buyurdu.[29] Bunun üzerine de şu âyet-i kerime nâzil oldu:

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوٓا اِذَا ضَرَبْتُمْ فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِ فَتَبَيَّنُوا وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ اَلْقٰٓى اِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا تَبْتَغُونَ عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللّٰهِ مَغَانِمُ كَثٖيرَةٌ كَذٰلِكَ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلُ فَمَنَّ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ فَتَبَيَّنُوا اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبٖيرًا.

"Ey mü'minler! Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman iyi anlayın, dinleyin. Size selâm verene, dünya hayatının geçici menfaatlerine göz dikerek 'sen mü'min değilsin' demeyin. Çünkü Allah katında sayısız ganimetler vardır. Siz de önceden böyle iken Allah size lütfetti. O halde iyi anlayıp dinleyin. Şüphesiz Allah, bütün yaptıklarınızdan haberdardır."[30]

Konu ile ilgili olarak Peygamberimiz şu uyarılarda bulunmuştur:

---

29 Buhârî, "Megazî", 45; Müslim, "İman", 41.
30 Nisa, 4/94.

اَيُّمَا امْرِئٍ قَالَ لِاَخِيهِ: يَا كَافِرُ. فَقَدْ بَاءَ بِهَا اَحَدُهُمَا اِنْ كَانَ كَمَا قَالَ. وَاِلاَّ رَجَعَتْ عَلَيْهِ.

"Her hangi bir kimse din kardeşine ey kâfir derse bu tekfir sebebiyle ikisinden biri muhakkak küfre döner. Eğer o kimse dediği gibi ise mesele yok. Aksi takdirde sözü kendi aleyhine döner."[31]

İslâm büyükleri bu konuda dikkatli olunmasını öğütlemişlerdir.

İmam Mâlik'in: "Bir kimsenin küfre ihtimali olan 99 hareketi yanında bir hareketi de mü'min olduğuna delâlet ederse, o kimsenin mü'min olduğuna hükmedilir." dediği rivâyet edilmiştir.[32]

Peygamberimizin bu konuda ne kadar titiz davrandığını şu olay gözler önüne seriyor:

Ebû Saîd el-Hudrî (ra.) şöyle diyor: "Hz. Ali (ra.) Yemen'de iken, Peygamberimize toprağı üzerinde yani henüz işlenmemiş bir külçe altın göndermişti. Peygamberimiz uygun gördüğü dört kişiye bunu taksim etti. Bunun üzerine bir adam Peygamberimize:

–Allah'tan kork, demek cüretinde bulundu. Peygamberimiz:

–Yazıklar olsun sana, ben, yeryüzünde ki insanların Allah'tan en çok korkanı değil miyim? buyurdu ve çok üzüldü. Sonra adam arkasına dönüp gitti. Halid b. Velid (ra.)

–Ey Allah'ın Resûlü, izin ver de şunun boynunu vurayım, dedi, Peygamberimiz:

–Hayır, vurma. Bunun da ilerde namaz kılan bir kişi olması umulur, buyurdu. Bunun üzerine Hz. Halid (ra.):

–Ey Allah'ın Resûlü, namaz kılanlardan öyle kimseler var ki, onlar, gönüllerinde olmayan şeyi dilleri ile söylerler, dedi. Peygamberimiz:

–Ey Halid, ben insanların kalplerini açmaya, karınlarını yarmaya me'mur değilim, buyurdu.[33]

---

31 Müslim, "İman", 26.
32 *Fıkhu's-Sünne*, c. II, s.453.
33 Buhârî, "Meğazî" 61; Müslim, "Zekât", 47.

Yine Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

مَنْ صَلَّى صَلاَتَنَا وَاسْتَقْبَلَ قِبْلَتَنَا وَاَكَلَ ذَبِيحَتَنَا فَذَلِكَ الْمُسْلِمُ الَّذِى لَهُ ذِمَّةُ اللَّهِ وَذِمَّةُ رَسُولِهِ فَلا تُخْفِرُوا للهَ فِى ذِمَّتِهِ.

"Her kim bizim kıldığımız namazı kılar, kıblemize karşı durur, kestiğimizi yerse; Allah'ın ve Allah'ın Peygamberinin emanını hakeden Müslüman, işte odur. (Artık) Allah'a ve Peygamberine karşı (öyle olan bir kimsenin) emanına hıyanet etmeyiniz."[34]

Bütün bunlar gösteriyor ki, mü'minlerden bir kısmının bazı söz ve davranışlarına bakarak bundan dinden çıktığını ve küfre girdiklerini söylemek –isabet edilmemesi halinde– ağır sorumluluğu olan bir davranıştır. Bu itibarla bir hata yapıp sonunda pişman olmamak için her konuda olduğu gibi özellikle bu konuda daha dikkatli ve titiz olmak gerekmektedir.

Kaldı ki akaid kitaplarında; kıbleye yönelenlerin yani namaz kılanların tekfir edilmemesi ehl-i sünnetin temel kuralları arasında yer almıştır. İmam-ı Azam Ebû Hanife ile fakihlerin çoğunluğu –Allah hepsine rahmet etsin– bu görüştedir.[35]

Hicrî 680-756 (M.1281-1355) tarihleri arasında yaşamış büyük İslâm âlimlerinden Şiraz'lı Azdu'l-Milleti ve'd-Dîn Abdurrahman b. Ahmed el-Îcî "Mevakıf" adlı meşhur eserinin sonundaki uyarısı ile konuşmamızı tamamlayalım. Şöyle diyor:

"Ehl-i kıbleden olan hiç kimseyi tekfir etmeyiz. Ancak Alîm ve Kadîr olan Allah'ı tanımamak, O'na ortak koşmak, peygamberliği ve Peygamberimizin Allah tarafından getirdiği kesin olarak bilinen İslâm hükümlerini inkâr etmek veya dinde (zina etmek ve adam öldürmek gibi) haram olan şeyleri helâl kabul etmek gibi durumlar müstesna."

34 Buhârî, "Salât", 28.
35 *Şerh-u Makasıd*, s. 197.

İBADETE İHTİYACIMIZ VARDIR

Değerli müminler!

Bugünkü va'zımızda yaratılışımızın gayesi olan "ibadet"ten söz etmek istiyorum. Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذٖى خَلَقَكُمْ وَالَّذٖينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ
تَتَّقُونَۙ اَلَّذٖى جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَٓاءَ بِنَٓاءًۖ وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً
فَاَخْرَجَ بِهٖ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْۚ فَلَا تَجْعَلُوا لِلّٰهِ اَنْدَادًا وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ.

"Ey insanlar, sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize ibadet edin. Umulur ki böylece korunmuş olursunuz. O Rab ki, yeri sizin için bir döşek, göğü de bir tavan yaptı. Gökten su indirerek onunla size besin olsun diye (yerden) çeşitli ürünler çıkardı. Artık bunu bile bile Allah'a ortak koşmayın."[36]

İnsanı yoktan var eden ve varlığından haberdar eden Allah Teâlâ, yarattığı insanın kendisini tanımasını ve O'na ibadet etmesini emrediyor. Ancak bu sayede kötülüklerden ve sonuç olarak da Allah'ın azabından korunabileceği bildiriliyor.

İbadet: Gönülden ve isteyerek Allah'a yönelmek ve emirlerine itaat etmektir.

36 Bakara, 2/21-22.

Kul, kendisini yaratana, lütfettiği sayısız nimetlerden dolayı şükretmek için ibadet eder. Biz insan olarak bize yapılan bir iyiliğe teşekkür etme ihtiyacı duyarız. Bu, insanın yaratılışında var olan bir özelliktir. Değil insanlar, bazı hayvanlar bile kendilerini yedirip içiren ve barındıran insanlara bağlılık gösterir ve yapılan iyililiğe tavırları ile karşılık vermek isterler.

Yaratıklar içinde üstün bir varlık olan ve akıl gibi üstün yeteneklerle donatılmış bulunan insanın bunca lütuf ve nimetler karşısında duygusuz kalması, bunları kendisine veren Allah'a şükretmemesi nasıl düşünülebilir? Kur'an-ı Kerim'de insana verilen bu nimetlerin bir kısmı hatırlatılarak şöyle buyuruluyor:

اَللّٰهُ الَّذٖى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَاَخْرَجَ بِهٖ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِىَ فِى الْبَحْرِ بِاَمْرِهٖۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْاَنْهَارَۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَٓائِبَيْنِۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَۚ وَاٰتٰيكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَاَلْتُمُوهُۜ وَاِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَاۜ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ۟.

"(O öyle lütufkâr) Allah'tır ki, gökleri ve yeri yarattı, gökten suyu indirip onunla rızık olarak size türlü meyveler çıkardı; izni ile denizde yüzüp gitmeleri için gemileri emrinize verdi; nehirleri de sizin (yararlanmanız) için akıttı.

Düzenli seyreden güneşi ve ayı size faydalı kıldı; geceyi ve gündüzü de istifadenize verdi.

O size istediğiniz her şeyden verdi. Allah'ın nimetini sayacak olsanız sayamazsınız. Doğrusu insan çok zâlim ve nankördür."[37]

Allah Teâlâ'nın, kendisine bu kadar nimetler verdiği insan, elbette O'na şükretme ihtiyacını duyacaktır. İşte bu teşekküre ibadet diyoruz.

Kur'an-ı Kerim'de Allah Teâlâ'nın cinleri ve insanları, kendisini tanıyıp O'na ibadet ve kulluk etmeleri için yarattığı bildirilmekte, böyle ibadet ve kulluğun yararının Allah'a ait olmayıp, yine kulların menfaatleri için olduğuna dikkat çekilerek şöyle buyurulmaktadır:

37 İbrahim, 14/32-34.

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُونِ. مَٓا اُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَٓا اُرِيدُ اَنْ يُطْعِمُونِ. اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ.

“Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım. Ben onlardan rızık istemiyorum. Beni doyurmalarını da istemiyorum. Şüphesiz rızık veren güç ve kuvvet sahibi olan ancak Allah’tır.”[38]

Peygamberimiz Efendimiz, Allah’ın yüceliği ve lütfettiği sayısız nimetleri karşısında O’na daha çok teşekkür etme gereğini duyarak geceleri bile kalkar namaz kılar, ibadet ederdi.

Hz. Aişe anlatıyor: Peygamberimiz geceleri mübarek ayakları şişinceye kadar ibadet ederdi. Ben kendisine

–Ey Allah’ın Resûlü, geçmişte işlenmiş ve gelecekte işlenmesi muhtemel bulunan günahlarını Allah Teâlâ bağışladığı halde niçin bu kadar yoruluyorsunuz? dedim. Peygamberimiz:

–Ya Aişe, Allah’a şükreden bir kul olmayayım mı?[39] buyurdu.

Peygamberimiz bu sözleri ile bazılarının zannettiği gibi Allah korkusu sebebi ile değil, Allah sevgisi ve zevki ile ibadet ettiğini ifade ediyordu. Peygamberimizin namazda en büyük zevki duyduğunu söylemesinin hikmeti bu idi. Hatta o, sabah namazının iki rek’at sünneti hakkında: “O iki rek’at bana dünyadaki her şeyden daha çok sevimlidir.”[40] demiştir.

Huzeyfe (ra.) şöyle anlatıyor: Bir gece Peygamberimizle birlikte namaz kıldım. Bakara sûresine başladı, ben içimden, yüz ayet okuyunca rukû eder, dedim, devam etti. Ben, her halde bütün sûreyi bir rek’atta okuyacak diye düşündüm. O, yine devam etti. Ben bu sûre ile rukua varır dedim, sonra Nisa sûresine başladı, onu da okudu. Sonra Al-i İmran sûresine başladı, onu da okudu. Ağır ağır okuyor, içinde tesbih bulunan bir ayet gelince tesbih ediyor, istek ayetine gelince istekte bulunuyor, sığınma ayetine gelince Allah’a sığınıyordu. Sonra rükua gitti ve: “Suphane Rabbiye’l-azîm – büyük Allah’ımı tenzih ederim.” dedi. Peygamberimiz rukuda da kıyamda olduğu kadar kaldı. Sonra: “Semiallahu limen hamideh – Allah

---

38 Zâriyât, 51/56-58.
39 Buhârî, “Teheccüt”, 6; Müslim, “Sıfatü’l-Müsafirine ve Kasrihim”, 18.
40 Müslim, “Salâtü’l-Müsafirin”, 14.

kendisine hamdedenin hamdini işitir." dedi ve doğruldu. Rukuuna yakın uzun bir süre ayakta durdu, sonra secde etti ve: "Ulu Allah'ım'ı tesbih ederim" dedi. Secdesi de hemen kıyamı kadar dı.[41]

Bu konuda şu hususu vurgulamakta yarar vardır. Kur'an-ı Kerim, Allah Teâlâ'nın alemlerden müstağni olduğunu bildiriyor. Bu, Allah Teâlâ hiçbir şeye muhtaç değil demektir. insanların ibadetine de ihtiyacı yoktur. İbadetin hikmet ve faydalarını kavrayamayanlar, daha doğrusu Allah'a ibadet etmenin hazzını duyamayan bazı kimseler: "Allah'ın ibadete ihtiyacımı vardır ki O'na ibadet edelim." derler. Evet, Allah'ın ibadetimize ihtiyacı yoktur. Aksine buna muhtaç olan biziz. Çünkü ibadetler her şeyden önce insan hayatını disipline eder. İnsanın belli zamanlarda yerine getirmekle yükümlü olduğu ibadetler, insanı dağınıklıktan, başı boşluktan ve sorumsuzluktan kurtarır. her işinde Cenab-ı Hak'ın denetimini gönlünde taşımasını sağlar. Böylece sorumluluk duygusu gelişen kimsenin toplum içindeki davranışları da ölçülü ve düzenli olur. Haksızlıktan ve başkalarını zarara uğratmaktan sakınır. Mükâfatını Allah'tan umarak herkese elinden geldiğince iyilik yapmaya çalışır.

İbadet, insanı Allah'a yaklaştıran ve Allah ile buluşturan en güzel vasıta, bir kulun dünyada erişebileceği makamların en yücesidir. Hayatımızın en değerli ve pürüzsüz zamanları ibadetle geçirdiğimiz vakitlerdir.

İbadet, ruhumuzu yüceltir, gönlümüzü kötü duygu ve düşüncelerden arındırır. Davranışlarımızı düzelterek bizi ahlâken olgunlaştırır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur:

اُتْلُ مَآ اُوحِىَ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ اِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَاءِ
وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللّٰهِ اَكْبَرُ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ .

"(Ey Muhammed) sana vahyedilen kitabı oku ve namazı kıl. Çünkü namaz hayasızlıktan ve kötülükten alıkoyar. Allah'ı anmak elbette (ibadetlerin) en büyüğüdür. Allah yaptıklarınızı bilir."[42]

Gerek bu ayet-i kerime'de ve gerekse hadisi şeriflerde namazın mutlaka kötülüklerden alıkoyacağı ifade edilmiştir.

41 Müslim, "Salâtü'l-Müsafirine ve Kasriha", 27.
42 Ankebût, 29/45.

Elbette günde beş defa Allah'a yönelen kimse O'nu hatırından çıkarmayacaktır. Bir gün O'nun huzuruna gelecek ve dünyada yaptığı her şeyin hesabını orada vasıta ve tercüman olmadan bizzat Allah'a vereceğini düşünecektir. Şüphesiz bu duygu, onun ölçülü olmasını ve her işinde dürüst davranmasını sağlayacaktır.

Peygamberimiz oruç ibadetinden söz ederken şöyle buyuruyor:

مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ فَلَيْسَ لِلّٰهِ حَاجَةٌ فِى اَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ.

"Kim ki yalan söylemeyi ve yalanla iş yapmayı bırakmazsa Allah Teâlâ o kimsenin yemesini içmesini bırakmasına (yani oruç tutmasına) değer vermez."[43]

Değerli müminler, Allah'ın emri olan ibadet, Allah'ın kulları üzerindeki bir hakkıdır.

عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) يَا مُعَاذُ اَتَدْرِى مَا حَقُّ اللّٰهِ عَلَى الْعِبَادِ؟ قَالَ اَللّٰهُ وَرَسُولُهُ اَعْلَمُ. قَالَ: فَإِنَّ حَقَّ اللّٰهِ عَلَى الْعِبَادِ اَنْ يَعْبُدُوهُ وَلَا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا. قَالَ: اَتَدْرِى مَا حَقُّهُمْ عَلَيْهِ اِذَا فَعَلُوا ذٰلِكَ؟ فَقَالَ اَللّٰهُ وَرَسُولُهُ اَعْلَمُ. قَالَ: اَنْ لَا يُعَذِّبَهُمْ.

Muaz b. Cebel (ra.) anlatıyor: Peygamberimiz bana:

–Ey Muaz, Allah'ın kulları üzerindeki hakkı nedir, bilir misin? diye sordu. Ben:

–Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dedim, Peygamberimiz:

–O'na ibadet etmeleri ve kendisine hiçbir şeyi ortak koşmamalarıdır, buyurdu. Sonra:

–Ey Muaz, kulların Allah üzerindeki hakkı nedir? buyurdu. Ben:

–Allah ve Resûlü daha iyi bilir , deyince, Peygamberimiz:

---

43 Buhârî, "Savm", 8.

–"O'na ibadet edip, hiçbir şeyi ortak koşmadıkları takdirde, onlara azap etmemesidir."[44] buyurdu.

İbadet, Allah katında insanlara değer kazandırır. Allah Teâlâ kendisine ibadet edeni sever ona değer verir. İbadet görevini yerine getirmeyenler Allah'ın sevgisinden mahrum kalır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

قُلْ مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ رَبّ۪ي لَوْلَا دُعَٓاؤُ۬كُمْۚ .

"(Ey Muhammed) de ki: İbadetiniz olmasa Rabbim size ne diye değer versin?"[45]

Değerli kardeşlerim, en büyük saygı demek olan ibadet, yalnız Allah'a yapılır. Allah'tan başka kim olursa olsun –peygamberler de dahil– hiç kimseye ibadet edilmez.

Hz. Adem'den itibaren bütün peygamberler, Allah'ı tanımaya ve yalnız O'na ibadet etmeye çağırmışlardır. Bu konuda Hz. İbrahim'in babası ve kavmi ile yaptığı konuşma Kur'an-ı Kerim'de şöyle bildiriliyor:

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ اِبْرٰه۪يمَۢ. اِذْ قَالَ لِاَب۪يهِ وَقَوْمِه۪ مَا تَعْبُدُونَ. قَالُوا نَعْبُدُ
اَصْنَامًا فَنَظَلُّ لَهَا عَاكِف۪ينَ. قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ اِذْ تَدْعُونَۙ. اَوْ يَنْفَعُونَكُمْ اَوْ
يَضُرُّونَ. قَالُوا بَلْ وَجَدْنَٓا اٰبَٓاءَنَا كَذٰلِكَ يَفْعَلُونَ. قَالَ اَفَرَاَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَۙ.
اَنْتُمْ وَاٰبَٓاؤُ۬كُمُ الْاَقْدَمُونَ. فَاِنَّهُمْ عَدُوٌّ ل۪ٓي اِلَّا رَبَّ الْعَالَم۪ينَۙ. اَلَّذ۪ي خَلَقَن۪ي فَهُوَ
يَهْد۪ينِۙ. وَالَّذ۪ي هُوَ يُطْعِمُن۪ي وَيَسْق۪ينِۙ. وَاِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْف۪ينِۖ. وَالَّذ۪ي يُم۪يتُن۪ي
ثُمَّ يُحْي۪ينِۙ. وَالَّذ۪ٓي اَطْمَعُ اَنْ يَغْفِرَ ل۪ي خَط۪ٓيـَٔت۪ي يَوْمَ الدّ۪ينِۜ .

"(Ey Muhammed) onlara İbrahim'in haberini de naklet. Hani o, babasına ve kavmine: "neye tapıyorsunuz?" demişti. Onlar: "Putlara tapıyoruz ve onlara tapmaya devam edeceğiz" dediler. İbrahim: "peki dedi, yalvardı-

44 Müslim, "İman", 10.
45 Furkan, 25/77.

ğınızda onlar sizi işitiyorlar mı, yahut size fayda ya da zarar verebiliyorlar mı?" diye sordu. Onlar: "Hayır, ama, biz babalarımızı böyle yapar bulduk." dediler. İbrahim onlara: "iyi ama, ister sizin, ister önceki atalarınızın neye taptığınızı (biraz olsun) düşündünüz mü? iyi bilin ki onlar (putlar) benim düşmanımdır, ancak alemlerin Rabbi benim dostumdur. Beni yaratan ve bana doğru yolu gösteren O'dur. Beni yediren içiren O'dur. Hastalandığım zaman bana şifa veren O'dur. Benim canımı alacak sonra beni diriltecek O'dur ve hesap günü hatalarımı bağışlayacağını umduğum O'dur."[46] dedi.

Bütün peygamberler Hz. İbrahim gibi, gönderildikleri kavimlerle benzer konuşmaları yapmışlaradır.

Cenab-ı Hak Peygamberimize şu talimatı vermiştir:

قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا اِلٰى كَلِمَةٍ سَوَٓاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اَلَّا نَعْبُدَ اِلَّا اللّٰهَ وَلَا نُشْرِكَ بِه۪ شَيْـًٔا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا اَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِؕ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِاَنَّا مُسْلِمُونَ.

"(Ey Muhammed) de ki: "Ey ehl-i kitap, sizinle bizim aramızda ortak olan bir söze gelin, Allah'tan başkasına tapmayalım. O na hiçbir şeyi ortak koşmayalım ve Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilâhlaştırmasın. Eğer onlar yine yüz çevirirlerse işte o zaman, "Şahit olun ki biz Müslümanlarız"[47] deyiniz.

Peygamberimiz vefat edince Ashab-ı Kiram çok üzülmüş ve adeta şaşırmışlardı. Hz. Ömer bile: "Peygamber vefat etmedi ve etmez. Her kim Muhammed öldü derse boynunu vururum." demişti. İşte bu sırada Hz. Ebû Bekir mescide gelerek orada toplanmış bulunan ve şaşırmış bir halde ne yapacaklarını bilmeyen ashab'a önemli bir konuşma yapmış ve şu sözleri söylemişti: "Sizden her kim Muhammed'e tapıyor idiyse bilsin ki o, ölmüştür. Kim ki Allah'a ibadet ediyorsa bilsin ki, Allah diridir, ölmez"[48] dedikten sonra şu ayet-i kerime'yi okudu:

46 Şuara, 26/69-82.
47 Al-i İmran, 3/64.
48 Buhârî, "Cenaiz", 3; İbn Mâce, "Cenaiz", 65.

وَمَا مُحَمَّدٌ اِلَّا رَسُولٌۚ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُۜ اَفَا۬ئِنْ مَاتَ اَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلٰٓى اَعْقَابِكُمْۜ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلٰى عَقِبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللّٰهَ شَيْـٔاًۜ وَسَيَجْزِي اللّٰهُ الشَّاكِرِينَ.

“Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi ölür ya da öldürülürse, gerisin geriye mi döneceksiniz? Kim geri dönerse Allah’a hiçbir şekilde zarar vermiş olmayacaktır. Allah, şükredenleri mükâfatlandıracaktır.”[49]

Hz. Ebû Bekir önemli bir noktaya dikkat çekmişti. 0 da: İbadet, yalnız Allah’a yapılır, O’ndan başka hiç kimseye ibadet edilmez.

Değerli kardeşlerim, Kur’an-ı Kerim’de Allah’a ibadet edilmesini emreden hemen her ayette O’na ortak koşulmaması istenmiştir. Çünkü Allah’a yapılan ibadete başkalarını ortak etmek hem büyük günah hem de böyle ibadeti Allah kabul etmez.

Allah’a ortak koşana “Müşrik” denir. Şirk deyince, akla ilk gelen Allah’a ortak tanımaktır. Bu anlamdaki şirk, sadece günah değil, aynı zamanda küfürdür.

Peygamberimiz zamanındaki müşrikler Allah’ı tanıyorlar, ancak taptıkları putlarının Allah’ın ortakları olduğuna ve onları Allah’a yaklaştıracaklarına ve Allah katında onlara şefaat edeceklerine inanıyorlardı. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de:

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُۜ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِۜ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ.

“Andolsun ki onlara (Allah’a ortak koşanlara): “Gökleri ve yeri kim yarattı?” diye sorsan, “Allah”, derler. (Öyle ise) ibadet de yalnız Allah’a mahsustur, ama onların çoğu bilmezler.”[50]

Evet, bu müşrikler, gökleri ve yeri, göklerde ve yerde olan her şeyi

49 Al-i İmran, 3/144.
50 Lokman, 31/25.

Allah'ın yarattığını bildikleri halde O'na ortak koşma tutarsızlığına düşüyorlardı. Öyle ya, madem ki gökleri ve yeri yaratan Allah'tır, o halde yalnız O'na ibadet edilmesi gerekir. Ama çokları bunu anlamak istemezler.

Müşriklere, niçin putlara taptıkları sorulduğunda şöyle diyorlardı. "Biz onlara ancak bizi Allah'a daha çok yaklaştırsınlar diye tapıyoruz"[51]

Oysa Allah kendisine ibadet edilirken başkalarının araya sokulmasını kabul etmiyor. Hatta Kur'an-ı Kerim, peygamberlerin görevlerinin sadece tebliğden ibaret olduğunu, hidayetin Allah'a ait bulunduğunu bildiriyor. Nitekim Peygamberimize hitaben:

اِنَّكَ لَا تَهْدٖى مَنْ اَحْبَبْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدٖى مَنْ يَشَٓاءُۚ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدٖينَ.

"Ey Muhammed, sen sevdiğini hidayete erdiremezsin, ama Allah, dilediğine hidayet verir ve hidayete girecek olanları en iyi O bilir."[52]

Değerli kardeşlerim, az önce de ifade ettiğimiz gibi bütün peygamberler yalnız Allah'a ibadete çağırmışlar ve O'na hiçbir şeyin ortak koşulmamasını istemişlerdir. Bu peygamberlerden birisi de Hz. İsa'dır. O şöyle demişti:

وَقَالَ الْمَسٖيحُ يَا بَنٖٓى اِسْرَٓاءٖيلَ اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبّٖى وَرَبَّكُمْۜ اِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَاْوٰيهُ النَّارُۜ وَمَا لِلظَّالِمٖينَ مِنْ اَنْصَارٍ.

"Ey İsrailoğulları, Rabbim ve Rabiniz olan Allah'a ibadet ediniz. Biliniz ki, kim Allah'a ortak koşarsa muhakkak Allah ona cenneti haram kılar; artık onun yeri ateştir ve zalimler için yardımcılar yoktur."[53]

Hz. İsa Hıristiyanları uyardığı halde onlar onu dinlememiş ve ona tanrılık isnad ederek onun getirdiği hak yoldan sapmışlardır. Çünkü onun tanrılıkla bir ilgisi olmadığı gibi böyle bir iddiası da yoktu. O, sadece Allah'ın kulu ve elçisi idi.

Kur'an-ı Kerim, Allah ile Hz. İsa arasında kıyamet günü şöyle bir konuşma olacağını bildirmektedir.

51 Zümer, 39/3.
52 Kasas, 28/56.
53 Maide, 5/72.

وَاِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ ءَاَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِى وَاُمِّىَ اِلٰهَيْنِ مِنْ دُونِ اللّٰهِ قَالَ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِى اَنْ اَقُولَ مَا لَيْسَ لِى بِحَقٍّ اِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ تَعْلَمُ مَا فِى نَفْسِى وَلَاۤ اَعْلَمُ مَا فِى نَفْسِكَ اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ. مَا قُلْتُ لَهُمْ اِلَّا مَاۤ اَمَرْتَنِى بِهۤ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبِّى وَرَبَّكُمْ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِى كُنْتَ اَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَاَنْتَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ.

Allah: "Ey Meryem oğlu İsa, insanlara, "Beni ve annemi Allah'tan başka iki tanrı bilin" "sen mi dedin? Buyurduğu zaman O, "Haşâ, seni tenzih ederim, hakkım olmayan şeyi söylemek bana yakışmaz. hem ben söylemiş olsaydım, sen onu muhakkak bilirdin sen benim içimdekileri bilirsin, oysa ben senin zatında olanı bilmem. Gizlilikleri eksiksiz bilen yalnız sensin.

Ben onlara ancak bana emrettiğini söyledim; "benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a ibadet edin." Dedim. İçlerinde bulunduğum sürece onları kontrol ediyordum. Beni vefat ettirince artık onlar üzerine gözetleyici yalnız sen oldun. Sen her şeyi hakkıyle görensin."[54]

Hz. İsa gibi bütün peygamberler de gönderildikleri kavimlere ve topluluklara aynı şekilde yalnız Allah'a ibadet etmelerini söylemişlerdir. Zaten aksi düşünülemez. Çünkü peygamberleri Allah tayin eder. Allah'ın razı olmayacağı bir şeyi söylemeleri düşünülemez.

Peygamberimiz, Hıristiyanların düştükleri bu hataya düşmememiz için çok dikkatli olmamızı öğütlemiş, şöyle buyurmuştur:

لاَ تُطْرُونِى كَمَا اَطْرَتِ النَّصَارَى ابْنَ مَرْيَمَ فَاِنَّمَا اَنَا عَبْدُهُ فَقُولُوا عَبْدُ اللّٰهِ وَرَسُولُهُ.

"Hıristiyanların Meryem oğlu İsa'yı övdükleri gibi beni övmeyin.

54 Maide, 5/116-117.

Şüphesiz ki ben Allah'ın kuluyum. Bana "Allah'ın kulu ve elçisi" deyin (yeter)."[55]

Allah'a yapılan ibadete başkalarını ortak koşmak günahların en büyüğü sayılmış, bundan tövbe etmedikçe Cenâb-ı Hakk'ın bu günahı affetmeyeceği bildirilmiştir. Şöyle buyurulmuştur:

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُشْرَكَ بِهٖ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَٓاءُۚ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدِ افْتَرٰٓى اِثْمًا عَظِيمًا.

"Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz. Bundan başkasını (günahları) dilediği kimseler için bağışlar. Allah'a ortak koşan kimse büyük günah ile iftira etmiş olur."[56]

Allah'a yapılan ibadete başkasını ortak koşmak şirk olduğu gibi, gösteriş için, bir çıkar veya itibar sağlamak için ibadet etmek, daha doğrusu ibadet ediyor görünmek, hayır ve hesanat yapmak da şirkin bir başka çeşididir.

Gösteriş için yapılan ibadeti, hayır ve hasenatı Allah kabul etmez. Böyle bir ibadetin ve hayrın Allah katında bir değeri olmaz.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur:

فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَٓاءَ رَبِّهٖ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهٖٓ اَحَدًا.

"Her kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa iyi iş yapsın ve Rabbine ibadette hiçbir şeyi O'na ortak koşmasın"[57]

Namaz sûrelerinden olan Maûn süresinde ise: "Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki, onlar namazlarını ciddiye almazlar. Onlar gösteriş yapanlardır, hayra da engel olurlar." buyurulmuştur.

Peygamberimiz Allah Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu bildirmiştir:

55 Buhârî, "Enbiya", 51.
56 Nisa, 4/48.
57 Kehf, 18/110.

اَنَا اَغْنَى الشُّرَكَاءِ عَنِ الشِّرْكِ مَنْ عَمِلَ عَمَلاً اَشْرَكَ فِيهِ مَعِى غَيْرِى تَرَكْتُهُ وَشِرْكَهُ.

"Ben, ortakların ortaklıktan en müstağni olanıyım. Her kim yaptığı amel ve ibadette bana başkasını ortak yaparsa onu, bana koştuğu ortağı ile başbaşa bırakırım"[58]

Bu hadisi kutsinin manası şudur: Benim ortak ve yardımcıya ihtiyacım yoktur. Bir kimse bir şeyi hem benim için hem başkası için yaparsa ben onu kabul etmem. Benimle birlikte o işe kimi ortak yaptı ise ona bırakırım, o yapılan işe değer vermem.

Demek ki, gösteriş için yapılan bir işin Allah katında bir değeri yoktur, sahibi de günahkârdır.

Değerli müminler, ibadetle, erginlik çağına gelmiş aklı başında Müslüman kadın ve erkekler yükümlüdür. Bu yükümlülük ölünceye kadar devam eder. Hiç kimse, ibadet yükümlülüğünün kendisinden düşeceği bir dereceye gelmesi sözkonusu değildir. Esasen böyle bir derece yoktur. Olsaydı ona Peygamberimiz yükselmiş olurdu. Halbuki o ölünceye kadar ibadetine devam etmiştir. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de:

وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتّٰى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ.

"Sana ölüm gelinceye kadar Rabbine ibadet et."[59] buyurulmuştur.

İslâm'da beş temel ibadet vardır ki, bunlar Peygamberimiz tarafından şöyle ifade edilmiştir:

بُنِيَ الْاِسْلَامُ عَلٰى خَمْسٍ شَهَادَةِ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّٰهِ وَاِقَامِ الصَّلَاةِ وَاِيتَاءِ الزَّكَاةِ وَالْحَجِّ وَصَوْمِ رَمَضَانَ.

"İslâm beş şey üzerine kurulmuştur. Allah'tan başka ilâh olmadığına

58 Müslim, "Zühd", 5.
59 Hicr, 15/99.

ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahadet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, haccetmek ve ramazan orucunu tutmaktır."[60]

Bu ibadetlerin içerisinde namaz başta gelir. Hiçbir ibadet namazın yerini tutmaz. Zira Cenâb-ı Hakk insanlara imandan sonra namazdan daha faziletli bir ibadet emretmemiştir.

Değerli kardeşlerim, zamanımız dolduğu için konuşmamı bir hadisi şerif ile tamamlamak istiyorum. Ebû Eyyup (ra.) anlatıyor. Bir adam Peygamberimize:

اَخْبِرْنِى بِعَمَلٍ يُدْخِلُنِى اْلجَنَّةَ قَالَ مَا لَهُ مَا لَهُ وَقَالَ النَّبِيُّ (ص): تَعْبُدُ اللّٰهَ وَلَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا وَتُقِيمُ الصَّلَاةَ وَتُؤْتِى الزَّكَاةَ وَتَصِلُ الرَّحِمَ.

"–Ey Allah'ın Resûlü, beni cennete koyacak bir ibadeti bana haber verseniz, dedi. Orada bulunanlardan biri:

–Buna ne oluyor,ne istiyor? dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz:

–Allah'a ibadet eder ve ibadette O'na hiçbir ortak koşmazsın, namaz kılar, zekât verir ve akrabanı görüp gözetirsin",[61] buyurdu.

Cenâb-ı Hakk ibadetlerimizi kabul buyursun ve O'na ibadet etme hazzına erenlerden eylesin. Amin.

60 Buhârî, "İman", 2; Müslim, "İman", 5.
61 Buhârî, "Zekât", 1; Müslim, "İman", 4.

İSLÂM'DA İBADET KAVRAMI VE NAMAZ

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذ۪ى خَلَقَكُمْ وَالَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَۙ.

"Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize ibadet ediniz. Umulur ki, korunmuş olursunuz"[62]

İbadet bizi yaratan ve pek çok lütuflarda bulunan Allah Teâlâ'ya bir teşekkürdür. İnsan, iyiliklerini gördüğü kimselere karşı daima kendisini borçlu görür ve her vesile ile bu borcunu –gördüğü iyiliğe karşılık vermek sûretiyle– ödemek ister ve bundan haz da duyar. Halbuki insanın bu konuda en çok minnet duyması lâzım gelen, hiç şüphe yok ki, Yüce Allah'tır. Çünkü insan, O yüce yaratıcının sayısız nimetlerine erişmiş olarak dünyaya gelmiştir. Allah Teâlâ onu en güzel sûrette yaratmış ve evrende olan her şeyi onun emrine vermiştir. Yeri ve gökleri ve bunlarda olan her şeyi insana hizmet için yaretmiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur.

اَللّٰهُ الَّذ۪ى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَاَخْرَجَ بِه۪ مِنَ

62 Bakara, 2/21.

الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِاَمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْاَنْهَارَ. وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَآئِبَيْنِ وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ. وَاٰتٰيكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَاَلْتُمُوهُ وَاِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَا اِنَّ الْاِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ.

“Gökleri ve yeri yaratan, gökten suyu indirip onunla rızık olarak size her türlü meyveler çıkaran, izniyle denizde yüzüp gitmeleri için gemileri emrinize veren, nehirleri de size akıtan ancak Allah’tır. Adetleri üzere seyreden güneşi ve ayı size faydalı kılan, geceyi ve gündüzü istifadenize veren yine Allah’tır. O, size istediğiniz her şeyden verdi. Eğer Allah’ın nimetini sayacak olursanız sayamazsınız. Doğrusu insan çok zâlim, çok nankördür.”[63]

Allah Teâla, kendisine bu kadar nimetleri verdiği insan, O’na hamdetmek ve şükretmek durumundadır. İşte buna ibadet diyoruz.

Evet, hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah’ın, insanların ibadetine de ihtiyacı yoktur. Aksine buna muhtaç olan insandır. Çünkü ibadetler her şeyden önce insan hayatını disiplin altına alır. İnsanın belli zamanlarda yerine getirmekle yükümlü olduğu ibadetler, insanı başı boşluktan ve sorumsuzluktan kurtarır. Her işinde Allah’ın gözetim ve denetimini gönlünde duymasını sağlar. Sorumluluk duygusu böylece gelişen insanın toplum içindeki davranışları ve olaylar karşısındaki tavırları ölçülü olur.

Diğer taraftan ibadetler, insanın ruhî ve manevî terbiyesine de hizmet eder. Başkalarına karşı kötü duygu ve düşüncelerden arınmasını sağlar. Başkalarıyla olan ilişkilerinde haksızlıklardan sakınmasına yardımcı olur.

İbadet, Allah’ın, insanlar üzerindeki hakkıdır. Nitekim Peygamberimiz Muâz b. Cebel’e (Allah ondan razı olusun):

يَا مُعَاذُ اَتَدْرِي مَا حَقُّ اللّٰهِ عَلَى الْعِبَادِ؟ قَالَ اَللّٰهُ وَرَسُولُهُ اَعْلَمُ. قَالَ: اَنْ يَعْبُدُوهُ وَلَا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا. قَالَ اَتَدْرِي مَا حَقُّهُمْ عَلَيْهِ اِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ فَقَالَ اَللّٰهُ وَرَسُولُهُ اَعْلَمُ. قَالَ اَنْ لَا يُعَذِّبَهُمْ.

63 İbrahim, 14/32-34.

–Muaz! Allah'ın kulları üzerindeki hakkı nedir, bilir misin? dedi Muâz:

–Allah ve Rasûlü daha iyi bilir, diye cevap verdi. Peygamberimiz:

–Allah'a ibâdet etmeleri ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamalarıdır. buyurdu.

Sonra Peygamberimiz tekrar sordu.

–Allah'a ibadet ettikleri takdirde, kulların Allah üzerindeki hakkı nedir, bilir misin? dedi.

Muâz'ın

– Allah ve Rasûlü daha iyi bilir, demesi üzerine Peygamberimiz:

–"Onlara azab etmemektir",[64] buyurdu.

İbadet, Allah'ın insanlar üzerindeki hakkı olduğu içindir ki, Allah'tan başkasına –kim olursa olsun– ibadet edilmez. Allah'tan başkasına ibadet etmek veya Allah'a yapılan ibadete başkasını ortak kılmak, en büyük günah sayılmış, bundan tövbe etmedikçe Allah Teâlâ'ın bu günahı bağışlamayacağı Kur'an-ı kerim'de bildirilmiştir.

İbadetle, erginlik çağına gelmiş aklı başında Müslüman olan kadın ve erkekler yükümlüdür. Bu yükümlülük, ölünceye kadar devam eder. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتّٰى يَأْتِيَكَ الْيَقٖينُ.

"Sana ölüm gelinceye kadar Rabbine ibadet et"[65] buyurulmuştur.

İbadetlerin içerisinde namaz, başta gelir.

İslâm'da beş temel ibadet vardır. Bunlardan birisi namazdır.

Namazın Arapçası "salât"tır "salât"ın sözlük anlamı dua demektir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

وَصَلِّ عَلَيْهِمْۜ اِنَّ صَلٰوتَكَ سَكَنٌ لَهُمْۜ.

64 Müslim, "İman", 12.
65 Hicr, 15/99.

“Onlara salât et (yani dua et) çünkü senin salâtın (yani duan) onlar için sukûnettir.”[66] buyurulmuştur ki, buradaki “salât” dua anlamındadır.

“Peygamberimize salât ve selâm olsun” dediğimiz zaman da bu manayı anlarız.

Dindeki anlamı ise, Peygamberimizin öğrettiği şekilde “Allahü Ekber” sözü ile başlayıp selâm ile biten özel fiil ve sözlerden ibaret olan bir ibadetin adıdır.

Namaz farzdır. Allah’ın kesin emridir. Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyurulmuştur.

وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ.

“Namazı kılın zekatı verin.”[67]

اِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا.

“Şüphesiz namaz, müminler üzerine vakitli olarak farz kılınmıştır.”[68]

وَمَآ اُمِرُوٓا اِلَّا لِيَعْبُدُوا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَآءَ وَيُقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوا الزَّكٰوةَ وَذٰلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ.

“Onlar, dini sadece Allah’a hâlis kılarak, Allah’ı birleyerek, ancak Allah’a ibadet etmekle, namazı kılmakla ve zekâtı vermekle emrolunmuşlardır. İşte dosdoğru din budur.”[69]

Peygamberimiz de konu ile ilgili olarak şöyle buyurmuştur:

بُنِيَ اْلاِسْلاَمُ عَلٰى خَمْسٍ شَهَادَةِ اَنْ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَاَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّٰهِ وَاِقَامِ الصَّلاَةِ وَاِيتَاءِ الزَّكَاةِ وَالْحَجِّ وَصَوْمِ رَمَضَانَ.

66 Tevbe, 9/103.
67 Bakara, 2/110
68 Nisa, 4/103.
69 Beyyine, 98/5.

"İslâm beş esas üzerine kurulmuştur: Allah'tan başka tanrı olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın peygamberi olduğuna şehadet etmek,namaz kılmak, haccetmek ve Ramazan orucunu tutmaktır."[70]

Beş vakit namaz, Peygamberimize peygamberlik geldikten yaklaşık 11,5 yıl sonra Mirac'da farz olmuştur. Namaz, erginlik çağına gelen ve aklı başında olan her kadın ve erkek Müslümana farzdır.

Erginlik çağına gelmemiş olan çocuklara namaz farz değil ise de, yedi yaşından itibaren namaza başlatılmaları, alışkanlık kazanmaları açısından yararlı olur.

Peygamberimiz şöyle buyurmuştur.

مُرُوا اَوْلَادَكُمْ بِالصَّلَاةِ لِسَبْعٍ

"Çocuklarınıza yedi yaşına geldiklerinde namaz kılmalarını öğütleyin"[71]

Böylece çocuklar, erginlik çağına gelip namaz kendilerine farz olunca, namaza karşı yabancılık çekmiş olmazlar.

Namaz, Allah'a karşı yapılması gereken kulluk görevlerinin en önemlisidir. Çünkü Allah, imandan sonra namazdan daha üstün bir ibadeti emretmemiştir. Namaz, Kur'an-ı Kerim'in pek çok yerinde ,çeşitli vesilelerle geçmektedir. Namaz, kalp, söz ve beden ile yapılan ibadetleri bir araya toplamış bulunmaktadır.

Namazın insan için pek çok yararları vardır. Çünkü Allah Teâlâ, bizlere yararı olmayan birşeyi emretmemiştir. Zira, Allah Teâlâ hiç bir şeye muhtaç değildir. İhtiyacı olan biziz, yapılmasını istediği her şeyde bizler için pek çok yararlar vardır. Kısaca namazın bazı yararlarına işaret edelim.

1. Namaz Allah'ı Hatırlatır

İnsan, başkasına el avuç açmadan muhtaç olmadan yaşamak için çalışmak zorundadır. Kendisini çalışmaya veren kimse ise çoğu zaman ölümü ve ölüm ötesindeki hesabı unutur. Bu yüzden heran günah işleyebilir ve günah işle-

---

70 Buhârî, "İman", 2; Müslim, "İman", 5.
71 Ebû Dâvud, "Salât", 26.

meyi âdet haline getirebilir. Bunun en güzel örneği, kumarbazlar ile zevk ve eğlenceye aşırı düşkün olanlardır. Bunlar, kumar oynamaktan, içki içmekten, zevk ve eğlenceden baka bir şey düşünmezler. Ne ölümü, ne ahireti ve ne de ahiretteki hesabı hiç hatırlamazlar. Hiç ölmeyeceklerini ve dünyanın sona ermeyeceğini sanırlar. Derken ölüm gelip çatar ve bunları hazırlıksız olarak yakalar. Pişman olurlar ama bu pişmanlık bir fayda vermez.

İşte “Beni anmak için namazı dosdoğru kıl”[72] âyeti, namazın bu hikmetine işaret etmektedir.

Hiç şüphe yok ki namaz, Cenab-ı Hakk’ı anmak için kılınır. Bu, yalnız namazın değil, diğer ibadetlerin de esasını teşkil eder. Daha doğrusu hangi sûret ve biçimde olursa olsun, Allah’ı anmak, gerçek ibadettir. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا اللّٰهَ ذِكْرًا كَث۪يرًاۙ

“Ey müminler, Allah’ı çokça anın, O’nu sabah akşam tesbih edin”[73] buyurulmuştur.

Allah’a saygı duyan müminlerin niteliklerinden söz edilirken;

اَلَّذ۪ينَ يَذْكُرُونَ اللّٰهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلٰى جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ ف۪ي خَلْقِ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هٰذَا بَاطِلًاۚ سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ.

“Onlar ayakta dururken, otururken, yanları üzerine yatarken Allah’ı anarlar ve ‘Rabbimiz, sen bunu’ (gökleri ve yeri) boşuna yaratmadın, seni tesbih ederiz, bizi cehennem azabından koru”[74] derler.

رِجَالٌۙ لَا تُلْه۪يهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ.

“O adamlar ki, ne ticaret ne de alış-veriş onları Allah’ı anmaktan alıkoyamaz.”[75]

---

72 Tâhâ, 20/14.
73 Ahzab, 33/41-42.
74 Al-i İmran, 3/191.
75 Nûr, 24/37.

Peygamberimizin şu Hadis-i Şerifi de Allah'ı anmanın en büyük ibadet olduğunu göstermektedir.

اَلاَ اُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرِ اَعْمَالِكُمْ وَاَرْضَاهَا عِنْدَ مَلِيكِكُمْ وَ اَرْفَعِهَا فِى دَرَجَاتِكُمْ وَخَيْرٍ لَكُمْ مِنْ اِعْطَاءِ الذَّهَبِ وَالْوَرِقِ وَمِنْ اَنْ تَلْقَوْا عَدُوَّكُمْ فَتَضْرِبُوا اَعْنَاقَهُمْ وَيَضْرِبُوا اَعْنَاقَكُمْ. قَالوا: وَمَا ذَاكَ؟ يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ: ذِكْرُ اللّٰهِ.

"Ben size yaptıklarınızın en iyisini, Allah katında en çok razı olunan, derecelerinizi en çok yükselten, altın ve gümüşü (Allah yolunda) vermekten daha hayırlı olan ve düşmanlarınızla karşılaşıp da sizin onların boyunlarını vurmanızdan ve onların da sizi şehit etmelerinden daha faziletli bir işi haber veriyim mi? buyurmuş, ashabın:

Bu hangi iştir? demeleri üzerine, Peygamberimiz:

–Allah'ı anmaktır", cevabını vermişlerdir.[76]

Görülüyor ki, bütün ibadetlerden maksat, Allah'ı anmaktır. Allah'ı anmanın en güzel şekli ise namazdır.

Diğer taraftan insana Allah'ı unutturacak şeylere karşı en çok koruyucu bir siper de yine namazdır. Çünkü belli aralıklarla Allah'ı hatırlayan kimse kötü duygu taşıyamaz. Başkalarına hile ve haksızlık düşünemez. Bir gün, yaptığı her şeyin hesabını Allah'a vereceğini düşünerek ölçülü hareket eder. Böylece namaz insan ruhu üzerinde daha etkili, nefsin heva ve hevesine yönelmesine daha çok engel ve her işte dürüstlüğe daha çok özendiricidir.

Kur'an-ı Kerim'de de şöyle buyurulmuştur.

اِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ

"Muhakkak ki namaz, hayasızlıktan ve kötülükten alıkoyar."[77]

Hiç şüphe yok namazdaki belli hareketler; oturmak, kalkmak, alnı ye-

---

76 İbn Mâce, "Edeb", 53.
77 Ankebût, 29/45.

re koymak,tekbir ve tehlil getirmek, namazın amacını gerçekleştirmeye yetmez. Bunlar namaz için gerekli olmakla beraber, gerçek namazın bunlardan ibaret olduğu söylenemez. Gerçek namaz,ruhu önce Allah'a karşı boyun eğme, yüce yaratıcının huzurunda benliğini silme sonra da Hak ile ilgilenmeye engel her türlü endişe ve kuşkudan sıyrılmadır. Bunun için; Kur'an okuyarak, dua ederek, tekbir ve tehlil getirerek dilini,diğer organlarını meşgul etmek,namaz kılana gereklidir. Bütün bunlarla birlikte Kâinatı yaratan ve yöneten yüce yaratıcının huzurunda bulunduğunu hatırdan çıkarmamasıdır. Bunun içindir ki, namaz kılan, namaz esnasında kimse ile konuşmayacağı gibi namazın rükûn ve adâbı dışında her hangi namaza aykırı bir harekette de bulunmayacaktır.

2. Namaz Dinin Direğidir

İslâm dinini bir binaya benzetecek olursak, namaz da bu binayı ayakta tutan direk demek olur. Binanın ayakta durması direklerle mümkün olduğu gibi dini ayakta tutan da namaz olmuş olur. Bu bakımdan namaz, din binasının en önemli unsurlarından birini oluşturur. Bu unsurun yokluğu bina için büyük bir eksiklik olduğunda şüphe yoktur. Bunun içindir ki, Peygamberimiz'in yaptığı son tavsiyelerinden birisi namaz olmuştur.

3. Namaz Erişilen Nimetlere Karşı Allah'a Bir Teşekkürdür

İnsan, Allah Teâlâ'nın en değerli yaratığıdır. Allah Teâlâ insanı en güzel şekilde yaratmıştır. Ona, iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan, faydalı olanı zararlı olandan ayırdedecek akıl vermiştir. Evreni ve evrende olan her şeyi insan için var etmiş ve onun hizmetine vermiştir.

Allah Teâlâ'nın verdiği sayılamayacak nimetlere karşılık insan, O yüce yaratıcıya teşekkür etmek durumundadır. Bu teşekkür, dil ile olabileceği gibi en güzeli ibadetle olanıdır. İbadetlerin en mükemmeli ise namazdır.

Peygamberimiz, farz namazlardan başka nafile namaz da kılardı. Çoğu kere geceleri kalkar nafile olarak namaz kılardı. Kendisine:

–Ey Allah'ın Resûlü, geçmiş ve gelecek günahlarınızı Cenab-ı Hak bağışladığı halde namaz için bu kadar yorulmanızın sebebi nedir? diye sorulduğu zaman, Peygamberimiz:

–Allah'a şükreden bir kul olmayayım mı? şeklindeki cevabı namazın

hikmetini en güzel şekilde açıklamaktadır. Eğer insan, Allah'ın verdiği nimetlere –O'na ibadet ederek– şükredecek olursa Allah Teâlâ verdiği nimetleri artıracağını va'detmektedir.

لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَاَزِيدَنَّكُمْ

"Eğer şükrederseniz, elbette (nimetlerimi) artıracağım"[78]

Esasen nankörlük çirkin bir huydur, eriştiği nimetlerin kadrini bilmeyen ve o nimetleri kendisine verene saygı duymayan kimseyi Allah da sevmez, insanlar da sevmezler. Bu kimse bu kötü huyu sebebiyle daha çok nimetlerden mahrum kalır.

İşte namaz, insanın böyle çirkin bir huydan arınmasına yardımcı olur.

4. Namaz Vaktin Kıymetini Öğretir

Namazlar için belirli vakitler vardır. Namazlar bu vakitlerde kılınır. İlerde bu konuda bilgi verilecektir. Peygamberimiz, namazın vaktinde kılınmasına büyük önem verirdi. Bir yolculukta Ashap yorulmuş, bir yerde konaklayıp dinlenmek istemişlerdi. Peygamberimiz, yolculuk şartlarında bile namazı düşünmüş ve:

–Korkarım uyuyakalıp namazı kaçırırsınız, buyurmuştu. Peygamberimizin müezzini Hz. Bilâl.

–Ben sizi uyandırırım, deyince, bu güvence üzerine hep beraber istirahata çekilmişlerdi. Ancak onlar gibi Hz. Bilâl da uyuya kalmış, uyandıklarında güneşin doğduğunu ve sabah namazının vaktini kaçırdıklarını görmüşler, üzülmüşlerdi. Peygamberimiz, kendilerini uyaracağını söyleyen Hz. Bilâl'a:

–Bilâl, verdiğin söz ne oldu? buyurmuş. ona üzüntülerini bildirmişti.[79]

Peygamberimizin hiç kimseye beddua etme adeti yoktu. Çünkü O, âlemlere rahmet olarak gönderilmişti. Ancak, Hendek savaşında bir ikindi namazını vaktinde kılma imkânı bulamadığı için kendisine bu fırsatı vermeyen düşmanlarına beddua etmiş:

78 İbrahim, 14/7.
79 Buhârî, "Mevakıtu's-Salât", 35.

شَغَلُونَا عَنْ صَلاَةِ الْوُسْطٰى حَتّٰى اٰبَتِ الشَّمْسُ مَلَأَ اللّٰهُ قُبُورَهُمْ نَارًا.

"Güneş batıncaya kadar, bizi ikindi namazını vaktinde kılmaktan alıkoydular. Allah onların kabirlerini ateşle doldursun"[80] buyurmuş, namazın vaktinde kılınmasının önemine dikkat çekmişti.

Peygamberimize, hangi ibadetin daha üstün olduğu sorulduğunda:

اَلصَّلاَةُ لِوَقْتِهَا

–"Vaktinde kılınan namazdır."[81] buyurmuştur. Namazı vaktinde kılmanın önemini kavrayan kimse, bunu günlük çalışma hayatına da aktaracak ve her işi vaktinde yapmaya özen gösterecektir. Meşhur bir ata sözümüz var: "Vakit, nakittir" Gerçekten vakit çok kıymetlidir. İnsan her şeyi vakit ve zaman içerisinde kazanır. Nakit ile vakit kazanılmaz. Geçmiş bir zamanı geri getirmek için dünyaları verseniz, geçen zaman geçmiştir, artık geri gelmez.

İşte namaz, insan hayatı için vaktin ne kadar önemli olduğunu öğretir ve her şeyi zamanında ve vaktinde yapma alışkanlığı kazandırır.

5. Namaz İnsanların Eşit Olduğunu Hatırlatır

İnsanlar eşit haklara sahip olarak doğarlar. Sosyal ve ekonomik durumları farklı olsa da Allah katında aralarında bir fark yoktur. Ancak görevlerini yapanlarla yapmayanlar elbette eşit değildir. Suçlu ile suçsuzun eşit olacağını kimse söyleyemez.

Namaz; zengini fakiri, âmiri memuru ve her seviyedeki insanı camide yanyana getirir ve insan olarak Allah katında eşit olduklarını, aralarında insan olmak bakımından bir fark olmadığını öğretir.

6. Namaz Müminin Mîracıdır

Bilindiği üzere mîrac, Peygamberimizin, hiçbir peygambere nasip olmayan, yüce makamlara yükselmesi ve Allah'ın yüce katına kabul buyurul-

80 Müslim, "Mesacid", 36.
81 Buhârî, "Mevakıtu's-Salât", 55; Müslim, "İman", 36.

masıdır. Bu kabulde Peygamberimiz Allah'a hamd ile söze başlamış, sözle, bedenle ve mal ile yapılan ibadetlerin hepsinin Allah'a mahsus olduğunu ifade etmiştir. Allah Teâlâ Peygamberinin bu hamdine karşılık vermiş: "Selâm sana ey peygamber, Allah'ın rahmet ve bereketi üzerine olsun" buyurmuştur. Bunun üzerine Peygamberimiz, Cenab-ı Hakk'ın rahmet ve bereketinin yalnız kendisine değil, bütün peygamberlerle, meleklere ve Allah'ın iyi kullarına da ulaşması için; "Allah'ın selâmı bize ve Allah'ın iyi kulları üzerine olsun" diyerek Allah'ın rahmetini genelleştirmiştir. Buna şahit olan melekler de.

"Eşhedü en lâilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhu ve rasülüh" demişler. Allah'tan başka ilâh olmadığını ve Muhammed'in O'nun kulu ve peygamberi olduğuna tanıklık etmişlerdir.

İşte mümin namazda her iki rek'at başında oturduğunda, sanki mîrac ederek Allah'ın yüce katına kabul buyurulmuş gibi teşehhüt okuyor. Böylece namaz müminin mîracı olmuş oluyor.

Bu duygu ile kılınan namaz adeta insanın dünya ile irtibatını keserek, onu yüce makamlara yükseltir.

7. Namaz Sağlığı Olumlu Şekilde Etkiler

İslâm dini temizliğe büyük önem vermiş, namazın sahih olabilmesi için beden, elbise ve namaz kılınacak yerin temiz olmasını şart koşmuştur.

Namaz kılacak kimsenin abdest alması gereklidir, farzdır. Abdest almak ise günde birkaç kez temizlenmek demektir.

Temizlik ise sağlıktır, pek çok hastalıkların sağlık kurallarına uymamaktan meydana geldiği, sağlık kurallarından birinin de temizlik olduğu bilinmektedir.

İlerde abdestten söz edilirken bu konu daha geniş bir şekilde ele alınacaktır.

8. Kıyamet Günü İlk Soru Namazdan

İnsanlar öldükten sonra dirilecekler ve Allah'ın huzurunda dünyada yaptıklarının hesabını vereceklerdir. O gün ibadetlerden ilk sorgulama namazdan olacaktır. Nitekim Peygamberimiz şöyle buyurmuştur;

اِنَّ اَوَّلَ مَا يُحَاسَبُ بِهِ الْعَبْدُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ عَمَلِهِ صَلاَتُهُ فَاِنْ صَلَحَتْ فَقَدْ اَفْلَحَ وَاَنْجَحَ وَاِنْ فَسَدَتْ فَقَدْ خَابَ وَخَسِرَ...

“Kulun kıyamet gününde, hesabı ilk önce sorulacak ameli namazdır. Eğer namazı dürüst çıkarsa kurtulmuş ve kazanmıştır. Eğer namazı düzgün çıkmazsa kaybetmiştir.”[82]

Hesap gününde insanın, ilk önce namazdan sorguya çekilmesi, namazın ibadetler arasındaki önemini göstermektedir. Esasen günde beş defa insanın, Mevlânın huzuruna çıkmasına vesile olan bir ibadetle hiç bir şeyin mukayese edilemeyeceği açıktır.

9. Namaz Günahlara Kefarettir.

Namaz öyle faziletli bir ibadettir ki, iki namaz arasında işlenen günahların silinmesine vesile olur.

Peygamberimiz buyuruyor:

اَلصَّلاةُ الْخَمْسُ والْجُمُعَةُ اِلَى الْجُمُعَةِ كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهُنَّ مَا لَمْ تُغْشَ الْكَبَائِرُ.

“Beş vakit namaz ve Cuma namazı, namaz vakitleri ve iki Cuma arasında işlenen küçük günahların –büyük günahlar işlenmedikçe– keffaretidir.”[83]

Çünkü Allah’ın emrini yerine getiren kimseden Allah razı olur. Allah kimden razı olursa onun günahlarını bağışlar ve onu cennetine kor.

Peygamberimiz şöyle buyuruyor;

خَمْسُ صَلَوَاةٍ اِفْتَرَضَهُنَّ اللهُ تَعَالى: مَنْ اَحْسَنَ وُضُوءَهُنَّ وَ صَلاَّهُنَّ لِوَقْتِهِنَّ وَاَتَمَّ رُكُوعَهُنَّ وَ خُشُوعَهُنَّ كَانَ لَهُ عَلَى اللهِ عَهْدٌ اَنْ يَغْفِرَ لَهُ وَمَنْ لَمْ يَفْعَلْ فَلَيْسَ لَهُ عَلَى اللهِ عَهْدٌ اِنْ شَاءَ غَفَرَ لَهُ وَاِنْ شَاءَ عَذَّبَهُ.

82 Tirmizî, “Salât”, 305.
83 Müslim, “Tahare”, 5.

“Beş Vakit namazı Allah Teâlâ (kullarına) farz kılmıştır. Her kim bu beş vakit namazın abdestini güzel alır ve belirlenmiş vakitlerinde onları kılar, rukûlerini, secdelerini ve huşûlarını tam olarak yaparsa, Allah Teâlâ’nın o kimseyi affedeceğine dair sözü vardır. Kim böyle yapmazsa Allah Teâlâ’nın o kimse hakkında verilmiş bir sözü yoktur, dilerse onu bağışlar dilerse ona azab eder.”[84]

İnsanın Cennet’e girmesine vesile olan ibadetlerin başında namazın geldiğinde şüphe yoktur.

Ebû Hureyre (ra.) diyor ki,

–Birisi Peygamberimize gelerek;

–Ey Allah’ın Resûlü, bana bir amel söyle ki, onu yaptığımda cennet’e gireyim, demiş; Peygamberimiz :

تَعْبُدُ اللّٰهَ وَلا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا وَتُقِيمُ الصَّلاَةَ الْمَكْتُوبَةَ وَتُؤَدِّى الزَّكَاةَ الْمَفْرُوضَةَ وَتَصُومُ رَمَضَانَ. قَالَ: وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لَا اَزِيدُ عَلٰى هذا شَيْئًا اَبَدًا وَلَا اَنْقُصُ مِنْهُ: فَلَمَّا وَلَّى قَالَ النَّبِيُّ (ص): مَنْ سَرَّهُ اَنْ يَنْظُرَ اِلى رَجُلٍ مِنْ اَهْلِ الْجَنَّةِ فَلْيَنْظُرْ اِلَى هذَا.

“Allah’a ibadet eder, O’na hiçbir şeyi ortak koşmazsın; farz olan namazı kılar, farz olan zekâtı verir ve Ramazanda oruç tutarsın,” buyurdu Adam:

–Ruhumu kudret elinde tutan Allah’a yemin ederim ki, bunları yapar, başka bir şey ilâve etmem, dedi. Ve dönüp gitti. Bunun üzerine Peygamberimiz:

–“Cennetlik bir adama bakarak mutlu olmak isteyen kimse bu adama baksın”[85] buyurdu.

Sonuç olarak, namaz, Allah’ın kesin emridir ve farzdır. İbadetlerin başıdır. Namazdan daha faziletli bir ibadet yoktur. Namazın bu ve daha pek çok faydaları vardır.

84 Ebû Dâvud, “Salat”, 9; İbn Mâce, “Salat”, 94.
85 Buhârî, “Zekât”, 1; Müslim, “İman”, 4.

Namaz, faydalarından dolayı değil, Allah'ın emri olduğu için kılınır. Zaten Allah Teâlâ faydası olmayan bir şeyi emretmez. Allah'ın her emrindeki fayda, insanla ilgilidir. Çünkü Allah her şeyden müstağnidir, hiçbir şeye muhtaç değildir. Hatta hiç kimse Allah'a ibadet etmese O'nun kemal sıfatlarına bir eksiklik gelmez. Başka bir ifade ile ibadetten yararlanan insanın kendisidir. Yaptığı iyi şey onun lehine, yaptığı kötü şey de aleyhinedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de;

لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْۜ

"Herkesin kazandığı, ya kendi lehinedir, yahut aleyhinedir."[86]

10. Namazı Kılmamak Büyük Günahtır.

Namazın, Allah'ın kesin emri olduğunu yukarıda anlatmıştık. Bir kimse farz olduğuna inandığı halde namazı kılmazsa büyük günah işlemiş ve Allah'ın azabını haketmiş olur.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur:

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ اَضَاعُوا الصَّلٰوةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّاۙ

"Onların peşinden öyle bir nesil geldi ki bunlar namazı bıraktılar; nefislerinin arzularına uydular. Bu yüzden ilerde azgınlıklarının cezasını çekeceklerdir."[87]

Kıyamet günü, cehennemliklere, Cehennem'e girmenize sebep nedir, diye sorulduğunda, onların; "Biz namaz kılanlardan değildik, düşkünü yedirmezdik, boş şeylere dalanlarla dalar giderdik ceza gününü yalanlardık" diyecekleri Kur'an-ı Kerim'de haber verilmektedir.[88]

Namaz kılmayanın azap edilmeyi hakettiğine göre, namaz kılmamanın büyük günahlardan olduğu anlaşılmış oluyor.

86 Bakara, 2/286.
87 Meryem, 19/59.
88 Müddessir, 74/42-46.

Namaz Vakitleri

Farz olan namazlar için belirlenmiş vakitler vardır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur.

اِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنٖينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا.

"Şüphesiz namaz, müminler üzerine belirli vakitlerde farz kılınmıştır."[89]

Günde; sabah, öğle, ikindi, akşam ve yatsı olmak üzere beş farz namaz vardır. Her namazın; belirli olan vaktinde kılınması şarttır. Namazın beş vakit ile takdir edilmesi akıl ile bilinen hikmetler açısından şöyle izah edilmiştir.

Hayatın akışında her şey beş aşama geçirir.

Birincisi, ortaya çıkma aşamasıdır. Örnek olarak insanı ele alalım, doğar, gelişir ve büyür. Bu süreye "büyüme çağı" denir.

İkinci aşama, duraklama devridir ki, bu sürede artma ve eksilme olmaz, olduğu gibi kalır. Bu süreye de "Gençlik çağı" denir.

Üçüncü aşama, "Olgunluk çağı"dır. Bu sürede insanda gizli bir noksanlık yüz göstermeye başlar.

Dördüncü aşama, "Yaşlılık çağı"dır ki, insanda bu çağda bir takım noksanlıklar ortaya çıkmaya başlar ve ölünceye kadar gider.

Beşinci aşama, insan öldükten sonra izleri bir süre daha devam eder, daha sonra bu izler de yok olur, ortada adı ve izi kalmaz.

İşte evrende bu beş aşama gerek insan ve gerekse diğer canlı ve bitkilerin hepsi için geçerlidir.

Doğuşuna ve batışına göre güneş de bu beş aşama ile ilgilidir. Doğduğu zaman ki hali, insanın doğduğu zamanki halini andırır. Yavaş yavaş yükselir, ışığı kuvvetlenir, ısısı artar ve nihayet göğün ortasına gelir ve burada kısa da olsa bir duraklama anı geçirir. Sonra inmeye başlar ve hissedilmeyen eksilmelerle yavaş yavaş ikindiye kadar gider. Sonra eksiklikleri gözle görülür hale gelir, ışığı ve ısısı azalır ve hızla batmaya yönelir. Battığında

---

89 Nisa, 4/103.

batı ufkunda şafak adı verilen bazı izleri kalır, sonra bu da kaybolur ve evrende sanki güneş yokmuş gibi bir hale gelir.

Herkesin açıkça görebileceği bu durumlar, Allah'tan başka hiçbir gücün hâkim olmayacağı garip işlerden olduğu için yüce Allah bu beş halden her birini bir ilâhi emrin belirtisi kılar her birinde bir namaz farz kılmış ve bu beş vakit namazı her günkü değişimleri belirtip gösteren bir takvim gibi görevleri düzene koyan vakti ve zamanı belli bir farz yapmıştır. Bunun içindir ki, müminlerin namazları ne kadar düzenli olursa, durumları da o oranda düzenli olur.

Namaz, hem bir intizam sağlama yolu, hem de rahatlama amacıyla yapılan bir şükran borcudur. Korku halinde kılınırsa umudu, güven halinde kılınırsa neşe ve isteği artırır. (Hak Dini Kur'an Dili, Nisa Süresi 103'üncü âyetin tefsiri)

Hulâsa, namaz, insan için bir temizlik, günahlardan arınma ve huzur kaynağıdır. Bu ibadet sayesinde insan, kendisini yaratan ve üstün yeteneklerle donatan yüce yaratıcıyı unutmaz, O'na olan sevgi ve saygısını ve şükran duygularını ifade imkânı bulur, insan için bundan daha büyük mutluluk olur mu?

Bunun içindir ki, Sevgili Peygamberimiz dünya hayatına vedâ ederken namaza dikkat çekmiş ve Allah hakkı olarak en son onu tavsiye etmiştir.

RAMAZAN VE RAMAZANA MAHSUS İBADETLERİMİZ

Değerli müminler!

Bugünkü sohbetimizde Ramazan ve Ramazan'a mahsus ibadetlerimizden söz edeceğim.

Allah Teâlâ'ya, bizi bu rahmet ayına eriştirdiği için hamdediyor, O'nun sevgili kulu ve elçisi Muhammed Mustafa (s.a.s)'ya salât ve selâm ediyoruz.

Geçtiğimiz Ramazan ayında beraber oruç tuttuğumuz ve namaz kıldığımız pek çok kardeşimiz, ömürleri vefa etmediği için bu Ramazana yetişemediler. Onlara ve bütün ölülerimize Allah'tan rahmet diliyor, mekânları cennet olsun diyoruz.

Bundan sonraki Ramazanlara erişip erişemeyeceğimizi bilemiyoruz. Ömrümüzün ne kadarı gitti ve ne kadarı kaldığı hakkında kesin bir bilgimiz yoktur. Bunun için bu mübarek ayı iyi değerlendirmeli, Allah'ın rızasını kazanmaya çalışmalıyız.

Ramazan ayı, manevî hayatımızda seçkin yeri olan bir aydır. Bu ay daha girer girmez, diğer aylardan farklı bir yaşantı içine gireriz. Gündüzleri yemek içmek gibi hayatî zevklerden ve her türlü aşırılıklardan çekinerek tuttuğumuz oruçlarla, geceleri dinî bir vecd içinde kıldığımız teravih namazları ile, gönüllerimize iman nurunun ilâhî hüzmeleri dökülmeye başlar. Ramazan sonuna kadar devam eden ve günden güne gönüllerde

feyzi artan manevî neşe ile mümin, kendisine, ailesine ve içinde yaşadığı topluma ve hatta bütün insanlara yararlı bir kişi olarak bayrama erişir.

Ramazan ayı, rahmet ve bereketi bol bir aydır. Bu ayın gelmesi ile iyilikler çoğalır, kötülükler azalır, yoksullara ve düşkünlere yardım elleri uzanır.

Evet, bu ay rahmet ayıdır. Hiçbir kamerî ayla kıyaslanamayacak üstünlüğü vardır. Esasen aylar ve günler, zamanın dilimleri olmak itibariyle aralarında bir fark yoktur. Ancak bazı önemli olayların meydana geldiği ay ve günler, diğer zaman dilimlerine göre farklıdır, farklı kabul edilir. İşte Ramazan ayı da bu farklı zaman dilimlerinden biridir. Çünkü insanlığın kararan ufkunu aydınlatan Kur'an-ı Kerîm, bu ayda inmeye başlamıştır. İslâm'ın beş temel ibadetinden biri olan oruç, bu aya tahsis edilmiştir. İnsanı Allah'a yaklaştıran nafile ibadetlerimizden biri olan Teravih namazı bu ayın gecelerini nurlandırmaktadır. Malî ibadetlerimizden biri olan fıtır sadakası da bu ayın sonunda verilmektedir.

Kur'an-ı Kerîm'de Ramazan ayı ile ilgili olarak şöyle buyrulmaktadır:

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذ۪ٓي اُنْزِلَ ف۪يهِ الْقُرْاٰنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدٰى وَالْفُرْقَانِۚ.

"Ramazan ayı (öylesine faziletli bir aydır ki) insanlara yol gösterici ve doğruyu eğriden ayırmanın delilleri olarak Kur'an (bu ayda) indirildi."[90]

Ebû Hureyre (ra.) den rivayete göre Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

اِذَا جَاءَ رَمَضَانُ فُتِّحَتْ اَبْوَابُ الْجَنَّةِ وَغُلِّقَتْ اَبْوَابُ النَّارِ وَصُفِّدَتِ الشَّيَاطِينُ

"Ramazan girdiğinde cennet kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır, şeytanlar da zincire vurulur."[91]

90 Bakara, 2/185
91 Buhârî, "Savm", 5; Müslim, "Sıyam", 1.

Hadisi şerifte ifade edilen; cennet kapılarının açılması, Allah'ın rahmetinden, cehennem kapılarının kapanması ise kötülüklerin azalmasından ve şeytanların zincire vurulması da faaliyetlerinin etkisizliğinden kinayedir.

Değerli kardeşlerim, Ramazan ayı, ibadetler ayıdır. Peygamberimiz bu ayda kendisini tamamen ibadete verir, hele Ramazanın son on gününü itikafla mescide kapanarak geçirirdi.

İbn Abbas radiyallahu anh, Peygamberimizin Ramazan hayatını şöyle anlatır: "Peygamberimiz insanların en cömerdi idi. Kendisine vahiy getiren melek Cebrâil aleyhi's-selâm ile Ramazan ayında karşılaştığı zaman cömertliği doruk noktasına erişirdi. Cebrâil aleyhi's-selâm Ramazanın her gecesinde Peygamberimizle buluşup Kur'an okurlardı. İşte böylece Peygamberimiz, Cebrâil aleyhi's-selâm ile buluştuğunda insanlara rahmet getiren rüzgardan daha cömert, daha yararlı olurdu".[92]

Hz. Aişe (ra.) anlatıyor: "Ramazan-ı Şerifin son on günü girince Peygamberimiz ibadet konusunda ciddi bir gayret gösterirdi. Geceyi ibadetle geçirir, ailesini de ibadet için uyandırırdı."[93]

İşte her şeyde olduğu gibi Ramazan ayını değerlendirme konusunda da örnek alacağımız insan, Peygamberimizdir. Onu örnek alan yanılmaz ve zararlı çıkmaz.

Ramazan Ayına Mahsus İbadetlerimiz

Ramazan ayına mahsus ibadetlerimizin başında oruç gelir. İslâm'ın beş temel ibadetinden biri olan oruç, Ramazan ayına tahsis edilmiş bir ibadettir.

Peygamberimizin Mekke'den Medine'ye hicretinden bir buçuk yıl sonra farz kılınmış olan oruç; kitap, sünnet ve icma ile sabittir.

Kur'an-ı Kerîm'de şöyle buyuruluyor:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَۙ .

92 Buhârî, "Savm", 7; Müslim, "Fedail", 12.
93 Buhârî, "Teravih", 5; Müslim, "İtikaf", 3.

“Ey müminler, sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de oruç farz kılındı. Umulur ki korunursunuz.”[94]

İslâm’ın beş temel ibadet üzerine kurulduğunu söyleyen Peygamberimiz, bunlardan birinin de Ramazan ayı orucu olduğunu bildirmiştir.[95]

Bedeni bir ibadet olan oruç, diğer namaz ve hac gibi ibadetlerden farklı yönleri vardır. Nefse ağır gelen bir ibadet olduğu kadar da neşeli bir ibadettir. Oruç tutmakla yükümlü olmayan çocukların bu ibadete gösterdikleri ilgi bunun ifadesidir.

Oruçtaki bu neşenin kaynağı , hiç şüphesiz ki, kişinin iradesine hakim olmasıdır. Oruçlu, iftar sofrasına oturup Peygamberimizden rivayet edilen: “Allah’ım, senin rızan için oruç tuttum ve senin rızkınla orucumu açıyorum.(Ey mağfireti bol Allah’ım, günahlarımı bağışla)”[96] diye dua etmesi, onu neşe ve sevincin zirvesine yükseltir. Bir tesadüf eseri sofrasında bulunan ve oruç tutmayan bir müminin gönlünde bir pişmanlık duyacağında şüphe yoktur.

Peygamberimiz, oruçlunun iftar sofrasındaki neşesini şu sözleri ile ifade etmişlerdir:

لِلصَّائِمِ فَرْحَتَانِ يَفْرَحُهُمَا اِذَا اَفْطَرَ فَرِحَ وَاِذَا لَقِىَ رَبَّهُ فَرِحَ بِصَوْمِهِ.

“Oruçlunun iki sevinci vardır. Birisi iftar zamanındaki sevincidir. Diğeri de tuttuğu oruçla Allah’a kavuştuğu ve orucunun mükâfatına erdiği zaman ki sevincidir.”[97]

Oruç tutanlara Allah Teâlâ’nın kıyamet günü özel muamele yapacağını Peygamberimiz müjdelemişlerdir. Peygamberimiz Allah Teâlâ’nın şöyle buyurduğunu bildirmiştir:

كُلُّ عَمَلِ ابْنِ اٰدَمَ يُضَاعَفُ الْحَسَنَةُ بِعَشْرِ اَمْثَالِهَا اِلٰى سَبْعِمِائَةِ ضِعْفٍ. قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰى: اِلاَّ الصَّوْمَ فَاِنَّهُ لِى وَاَنَا اَجْزِى بِهِ: يَدَعُ شَهْوَتَهُ وَطَعَامَهُ مِنْ اَجْلِى.

94 Bakara, 2/183.
95 Buhârî, “İman”, 2; Müslim, “İman”, 5.
96 Ebû Dâvud, “Savm”, 22.
97 Buhârî, “Savm”, 9; Müslim, “Sıyam”, 30.

"Ademoğlunun her ameli (nin karşılığı kendisine) kat kat verilir. Bir iyililiği on katından yedi yüze kadar mükâfatlandırılır. Yalnız oruç hariç, o, benim içindir ve onun mükâfatını ben veririm. Çünkü (oruçlu) yemesini ve nefsanî arzularını sırf benim için (benim rızamı kazanmak için) terkediyor."[98] Bunun bir benzeri rivayete de Buhârî yer vermiştir.[99] Sehl b. Sa'd'ın rivayetinde Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

اِنَّ فِى الْجَنَّةِ بَابًا يُقَالُ لَهُ الرَّيَّانُ يَدْخُلُ مِنْهُ الصَّائِمُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لاَ يَدْخُلُ مِنْهُ اَحَدٌ غَيْرُهُمْ فَاِذَا دَخَلُوا اُغْلِقَ فَلَمْ يَدْخُلْ مِنْهُ اَحَدٌ

"Cennette 'Reyyân' denilen bir kapı vardır ki kıyamet gününde bu kapıdan ancak oruç tutanlar girecektir. Bunlardan başkaları giremez. 'Oruçlular nerede?' diye çağırılır. Onlar da kalkıp o kapıdan girerler. Oruçlular girdikten sonra kapı kapanır ve artık oradan hiçbir kimse giremez."[100]

Değerli kardeşlerim, her ibadette olduğu gibi oruç ibadetinde de ferd ve toplum için pek çok yararlar vardır. Kur'an-ı Kerim'de oruçtan ve orucun hikmetinden söz edilirken: "Umulur ki oruçla günahlardan korunursunuz." buyurulmuş; oruç sayesinde insanın günah işlemekten, başkalarına hile ve haksızlık yapmaktan sakınacağı duyurulmuştur. Çünkü sakıncalı olmayan yemeyi ve içmeyi Allah rızası için belli bir süre terkeden oruçlu, O'nun yasakladığı söz ve işlerden de sakınmak durumundadır. Aksi halde orucunun bir anlamı kalmaz. Nitekim Peygamberimiz:

اَلصِّيَامُ جُنَّةٌ فَلاَ يَرْفُثْ وَلاَ يَجْهَلْ وَاِنِ امْرُؤٌ قَاتَلَهُ اَوْ شَاتَمَهُ فَلْيَقُلْ اِنِّى صَائِمٌ مَرَّتَيْنِ وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لَخُلُوفُ فَمِ الصَّائِمِ اَطْيَبُ عِنْدَ اللّٰهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ.

"Oruç bir kalkandır; (oruçluyu kötülüklerden korur), oruçlu kötü söz söylemesin, oruçlu, kendisi ile itişmek ve dalaşmak isteyene iki defa 'ben oruçluyum' desin. Ruhumu kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki,

98 Müslim, "Sıyam", 30.
99 Buhârî, "Savm", 3.
100 Buhârî, "Savm", 4; Müslim, "Sıyam", 30.

oruçlunun ağzının açlık kokusu Allah katında misk kokusundan daha güzeldir."[101]

Bir başka hadisi şerif de şöyledir:

مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ فَلَيْسَ لِلّٰهِ حَاجَةٌ فِى اَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ

"Kim yalan söylemeyi ve yalanla iş yapmayı bırakmazsa, Allah Teâlâ, o kimsenin yemesini içmesini bırakmasına (yani oruç tutmasına) değer vermez."[102] Yine Peygamberimiz:

رُبَّ صَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ صِيَامِهِ اِلاَّ الْجُوعُ.

"Oruç tutan öyle insanlar var ki, ellerine açlık ve susuzluktan başka bir şey geçmez."[103] buyurmuştur.

Oruç İnsanda Başkalarına Yardım Etme Duygularını Geliştirir

Çoğu varlıklı insanlar, yoksulların çektiklerini bilmezler. Varlıklı kimse tuttuğu orucun nefse olan etkisini tadar da, yıl boyu açlık çeken ve yokluk içinde kıvranan yoksulları ve kimsesiz çocukları düşünür; onlara karşı gönlünde şefkat ve yardım duyguları uyanır.

Hz. Aişe Peygamberimizin vefatından sonra ne zaman bir yemek yese, Peygamberimizi hatırlayarak ağlamaya başlardı. Bir defasında niçin ağladığı kendisine sorulunca şu cevabı vermiştir: "Hz. Muhammed (a.s.a.) sağlığında doyasıya bir günde iki defa yemek yememiştir. Onu hatırladığım için ağlıyorum."[104]

İşte oruç, insana yoksulların çektikleri sıkıntıyı yaşatır da onlara yardım elini uzatma alışkanlığı kazandırır.

Oruç Sağlığı Korur

Orucun sağlık ve tedavi yönünden de önemi büyüktür. Peygamberimiz:

101 Buhârî, "Savm", 2; Müslim, "Sıyam", 30.
102 Buhârî, "Savm", 8.
103 İbn Mâce, "Sıyam", 21.
104 Tirmizî, "Zühd", 38.

صُومُوا تَصِحُّوا

"Oruç tutunuz ki, sıhhat bulasınız"[105]

İnsan vücudunun bütün gün çalışarak yorulan organları uyku ile dinlendiği gibi, bir yıl durmadan çalışan mide ve sindirim aygıtları da oruç sayesinde dinlenir ve görevlerini daha iyi yapma imkânı kazanır. Peygamberimizin ifadeleri ile mide hastalıkların evidir. Perhiz de en etkili tedavidir. Bir çok hastalıkların tedavisinde doktorların perhiz ve diyet tavsiye etmeleri bunu teyit etmektedir.

Oruç İnsanı Sabra Alıştırır

Zor işler sabırla başarılır ve her engel onunla aşılır. Bunun için Kur'an-ı Kerim'de sabredenler müjdelenmiş ve sonsuz ecirle ödüllendirilecekleri vadedilmiştir.[106]

Oruç Nimetlerin Kadrini Öğretir

İnsan eriştiği nimetlerin kıymetini, ancak bu nimetler elden çıktıktan sonra anlar, ama iş işten geçtiği için bir yararı olmaz. Oruç, insanı belli bir süre de olsa nimetlerden uzaklaştırır ve nimetlerin kadrini öğretir.

Oruç Toplum Hayatını da Olumlu Şekilde Etkiler

Oruç tutanlar nefsin aşırı derecedeki isteklerini durdurmak ve iradelerine hakim olmak için büyük güç kazanırlar. Yüce Mevlânın emirlerine itaat eder, yasaklarından kaçınırlar. Birbirlerine karşı iyi ilişkiler içinde bulunur, görevlerini en iyi şekilde yerine getirmeye, iyi bir insan olmaya çalışırlar. Bunda bütün ibadetlerin olduğu kadar orucun da etkisi vardır.

Orucun fert ve toplum hayatına pek çok yararları olması yanında, günahlara da keffarettir. Nitekim Peygamberimiz:

مَنْ صَامَ رَمَضَانَ اِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ

105 *Keşfu'l-Hafa*, c. 2, s. 33.
106 Zümer, 39/10; Bakara, 2/155.

“Bir kimse Ramazanın faziletine inanarak ve mükâfatını umarak oruç tutarsa geçmiş günahları bağışlanır.”[107]

Oruç, tan yerinin ağarmaya başlamasından güneşin batmasına kadar, ibadet niyetiyle yemek, içmek ve cinsî yaklaşımdan kendini tutmaktır.

وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْاَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْاَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِۖ

“Sabahın beyaz ipliği (aydınlığı) siyah ipliğinden (karanlığından) ayırt edilinceye kadar yiyin, için, sonra akşama kadar orucu tamamlayın.”[108] Âyeti orucun başlangıcını ve bitişini bildirmektedir.

Özet olarak ifade etmek gerekirse; oruç, imsak ile başlar iftar ile sona erer. İmsak, sahur yemeğinin değil, orucun başlangıcıdır. Bu itibarla takvimlerde yazılı olan imsak saatine kadar yiyip içilecek, bu saatten itibaren ise yemeye ve içmeye son verilecektir.

Oruç Kimlere Farzdır

Oruç, erginlik çağına gelmiş akıllı, Müslüman erkek ve kadınlara farzdır. Ancak, oruç kendilerine farz olanlardan hasta olanlar ile yolcu olanlar, oruç tutmayabilirler. Hasta olanlar iyileştiklerinde, yolcu olanlar da evlerine döndüklerinde yedikleri günlerin sayısı kadar oruç tutar, kaza ederler. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de:

فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا اَوْ عَلٰى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ اَيَّامٍ اُخَرَۜ.

“Sizden her kim hasta yahut yolcu olursa (orucunu yer ve tutamadığı günler kadar) diğer günlerde kaza eder.”[109] buyurulmuştur.

Hasta bakıcıların, gebe ve emzikli kadınların durumları da aynıdır. Oruç tuttukları takdirde kendileri veya çocukları zarar görecekse veya gereği gibi hastaya bakamayacaklarsa, bunlar da sonradan tutmak üzere oruçlarını yiyebilirler. Çünkü dinde zorluk yok, kolaylık vardır.

Oruç tutamayacak kadar yaşlı olan veya iyileşmesi mümkün olmayan

---

107 Buhârî, “Savm”, 6; Müslim, “Salâtü’l-Müsafirine ve Kasrihim”, 25.
108 Bakara, 2/187.
109 Bakara, 2/184.

hastalar oruç tutmazlar, yedikleri her gün için yoksula bir fidye verirler. Fidye vermeye ekonomik durumları müsait olmayanlar, Allah'tan af ve mağfiret dilerler. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ

"Oruç tutmaya güçleri yetmeyenlere (hergün için) yoksulu doyuracak fidye gerekir."[110]

Adet gören veya lohusa olan kadınlar ise namaz kılamaz ve oruç tutamazlar. Ancak bu halleri geçtikten sonra, namazları değil, sadece yedikleri günleri kaza ederler.

Fatıma binti Ebî Hubeys, Peygamberimize gelerek:

–Ey Allah'ın Resûlü, ben istihazalı (yani tenasül organından devamlı kan gelen) bir kadınım, hiç temizlenemiyorum. Acaba namazı bıraksam mı?" diye sordu. Peygamberimiz:

–O, bir hastalık sebebiyle gelen bir kandır, hayız kanı değildir. Adet görme günleri gelince namazı bırak, temizlendiğin vakit kanı yıka ve namazını kıl"[111] buyurdu.

Rivayete göre Muâze adında bir hanım Hz. Aişe radıyallahu anha'ya gelerek: "Neden âdet gören bir kadın temizlendikten sonra âdet günlerinde kılamadığı namazları kaza etmiyor da tutamadığı oruçları kaza ediyor?" diye sordu Hz. Aişe: "Sen Harûriye'den misin? dedi. Kadın: "Hayır, Harûriye'den değilim ama öğrenmek için soruyorum" dedi. Bunun üzerine Hz. Aişe: "Vaktiyle bu iş bizim başımıza geldiğinde orucu kaza etmekle emrolunduk, namazın kazası ile emrolunmadık"[112] dedi.

Lohusalık hali de hayız gibidir. Hayız ile ilgili hükümler aynen lohusalık için de geçerlidir.

Oruca Ne Zaman Ve Nasıl Niyet Edilir?

Bütün ibadetlerde olduğu gibi oruç için de niyet şarttır. Niyetsiz oruç sahih olmaz. Ramazan ayında her günün orucuna niyet edilmesi gerekir.

110 Bakara, 2/184.
111 Buhârî, "Vudu", 63; Müslim, "Hayız", 14; Ebû Dâvud, "Tahare", 109; Tirmizî, "Tahare", 96; Neseî, "Hayız", 2.
112 Müslim, "Hayız", 15.

Ramazan orucuna güneşin batışından başlamak ve imsakten itibaren yemek, içmek ve cinsî ilişkide bulunmamak şartı ile gündüz kuşluk vaktine kadar niyet edilebilir.

Normal olarak oruca sahur yemeğini yedikten sonra niyet edilir. Ancak sahura kalkmayacak olan kimse yatarken niyet eder. Şayet yatarken niyet etmemiş ise kuşluk vaktine kadar o günün orucuna niyet edebilir. Yeter ki, imsakten itibaren orucu bozacak bir şey yememiş olsun.

Oruç tutmak maksadiyle sahura kalkmak niyet sayılır.

Niyet, esasen kalp ile olur. Yani oruç tutacağını gönlünden geçiren kimse niyet etmiş demektir ancak gönlü ile yapılan bu niyeti dili ile söyleyip teyit etmesi güzeldir. Şöyle niyet eder: "Niyet ettim Allah rızası için Ramazanın yarın ki orucunu tutmaya."

تَسَحَّرُوا فَاِنَّ فِي السَّحُورِ بَرَكَةً

Sahura kalkıp yemek müstehaptır. Peygamberimiz:

"Sahurda yemek yiyiniz. Çünkü sahur yemeğinde bereket vardır"[113] buyurmuşlardır.

Sahur yemeği oruca dayanma gücünü artırır. Ayrıca duaların kabul edildiği vakitlerden biri de sahur zamanıdır.

Terâvih Namazı

Ramazana mahsus ibadetlerden biri de teravih namazıdır.

Teravih namazı sünnet-i müekkede'dir. Sünnet, ya Peygamberimizin devam ettikleri, ya da devam ederken bir özrün araya girmesi ile terkettikleri işlerdir. Peygamberimiz bu namazı hem kılmış ve hemde kıldırmıştır. Ancak farz olur endişesi ile cemaatle kılmaktan vaz geçmiştir.

Buhârî ile Müslim'in Hz. Aişe (r.anh.)'den rivayetlerine göre, şöyle demiştir: Bir Ramazan gecesi Peygamberimiz mescid'te Teravih namazı kıldı. Ashab-ı Kiram da ona uyarak kıldılar. Ertesi gece de böyle cemaatle kıldı. Halk çoğaldı. Üçüncü yahut dördüncü gece cemaat yine toplanmış, Peygamberimizi beklemeye başlamışlardı. Fakat Peygamberimiz o gece teravihe çıkmadı. Sabah namazından sonra cemaate:

113 Buhârî, "Savm", 20; Müslim, "Sıyam", 9.

قَدْ رَاَيْتُ الَّذِى صَنَعْتُمْ وَلَمْ يَمْنَعْنِى مِنَ الْخُرُوجِ إِلَيْكُمْ اِلاَّ اَنِّى خَشِيتُ اَنْ تُفْرَضَ عَلَيْكُمْ

"Ey insanlar, sizin cemaatle Teravih namazını kılmaya olan şiddetli arzu ve hevesinizi görüyorum. Benim de namaza çıkmama hiçbir neden yoktu. Yalnız böyle aşırı bir istekle devam edilerek üzerinize farz kılınmasından, sizin de onu devamlı kılmaya gücünüzün yetmeyeceğinden endişe ettim (bunun için gelmedim)"[114] buyurdu.

Bundan sonra Teravih namazını cemaatle değil,herkes kendi başına kılmaya devam etti. Hz. Ebû Bekir devrinde de bir değişiklik olmadı. Hz. Ömer halife olunca bir süre daha böyle devam etti. Bir Ramazan gecesi Hz. Ömer mescide geldi, halkı kendi başına teravih namazı kılarken görünce: "Öyle sanıyorum ki, bunları bir imam arkasında toplarsam daha iyi olacak" dedi. Ertesi gece Übey İbn Kâ'b'ı Teravih namazı imamı tayin edip cemaati onun arkasında topladı ve Teravih namazı bundan böyle cemaatle kılınmaya başladı. Başka bir gece Hz. Ömer mescide geldi, halkın vecd içinde namaz kıldıklarını görünce: "Şu teravihin böyle cemaatle kılınması ne güzel âdet oldu"[115] diyerek sevincini ifade etti.

Hz. Ali halkı bu namaza daima teşvik etmiş ve: "Allah, Ömer'in kabrini nurlandırsın, nasıl ki, Ömer mescidlerimizi Teravihin feyzi ile nurlandırıp şereflendirdi ise" diyerek teravih namazının Ramazan-ı Şerifte Müslümanların mabetlerine özel bir şeref bahşettiğini bildirmiş ve Hz. Ömer'in bu yaptığını tasvip ettiğini ifade etmiştir.[116]

Peygamberimiz tarafından kıldırılan Teravih namazının kaç rek'at olduğu bildirilmemiştir. Ebû Seleme b. Abdurrahman'ın Hz. Aişe radiyallahu anha'ya, Peygamberimizin Ramazandaki gece namazını sorduğunda, Hz. Aişe şu cevabı vermiştir. "Peygamberimiz ne Ramazanda ve ne de Ramazandan başka gecelerde on bir rek'attan fazla kılmış değildir."[117]

İbn Hibban "Sahih" inde Câbir (ra.) den, Peygamberimizin Ashabı ile

114 Buhârî, "Teheccüd", 5, "Teravih", 1; Müslim, "Salatü'l-Müsafirine ve Kasrihim", 25; Ebû Dâvud, "Salât", 318.
115 Buhârî, "Teravih", 1.
116 *Mecmeu'l-Enhûr*.
117 Buhârî, "Teravih", 1; Müslim, "Salatü'l-Müsafirine ve Kasrihim", 17.

birlikte sekiz rek'at teravih, sonra da vitir namazı kıldıklarını; Beyhakî'in İbn Abbas (ra.) den rivayetinde ise, Peygamberimizin yirmi rek'at teravih namazı kıldırdıklarını, bildirmiştir.[118]

Şekânî yukarıdaki rivayetleri naklettikten sonra şöyle diyor: "Bu konudaki rivâyetler Ramazan gecelerinde teravih namazının ve bu namazı cemaatle, yalnız başına kılmanın meşrû olduğunu; teravih namazının kesin olarak kaç rek'at olduğu ve her rek'atta ne kadar Kur'an okunacağı hakkında ise bir sünnet varit olmamıştır."[119]

Hulefâ-i Râşidin devrine gelince; İbn Hacer, Hulefâ-i Râşidîn devrinde kılınan Teravih namazının yirmi rek'at olduğunda Ashabın icma'ı vardır, diyor.

Böylece Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali dönemlerinden başlayarak günümüze kadar kılınmakta olan teravih namazı yirmi rek'attir.

Büyük bir İslâm alimi olan İbn Abdü'l-Berr (H.363-463), Teravih namazının yirmi rek'at olduğu fakihlerin çoğunluğunun, Şafiîlerin, Kûfeli alimlerin ve cumhur-i ulemanın görüşüdür,[120] diyor.

Tabiinden İbn Ebî Müleyke, Hâris el-Hemedânî, Ata İbn Ebî Rabah, Ebû'l-Buhturî, Said İbn Ebî'l-Hasan el Basrî, Abdurrahman İbn Muhammed, İbn Ebî Bekir ve daha bir çok Tabiîn, Hulefâi Râşidîn ile Ashab-ı Kiram gibi teravihi yirmi rek'at olarak kabul edip benimsemişlerdir.[121]

İbn Abdül-Berr diyor ki; Alimler topluluğu teravih namazının yirmi rek'at olduğu görüşündedir. Hanefî, Şafiî ve Hanbeli fakihleri çoğunluğunun görüşü de budur.[122] Malikiler ise Teravih namazının otuzaltı rek'at olduğunu söylerler.

Bu konuda en kuvvetli ve kesin sözü Ebû Hanife söylemiştir. "El-İhtiyar" da ifade edildiğine göre İmam Ebî Yusuf, hocası Ebû Hanife'ye Teravih namazının hükmünü ve Hz. Ömer tarafından ne gibi bir delile dayanarak bu namazın yirmi rek'at olmak ve cemaatle kılınmak suretiyle ortaya konulduğunu sormuştur. Ebû Hanife (Allah ona rahmet etsin) şu cevabı vermiştir. "Teravih namazı hiç şüphesiz bir sünnet-i müekkede'dir.

---

118 Şevkânî, *Neylü'l-Evtar*, c. 3, s. 61.
119 *Neylü'l-Evtar*, c. 3, s. 61.
120 Aynî, *Umdetü'l-Kârî,* c. ll, s. 127.
121 Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, c. ll, s. 127.
122 *Aynı eser*, s. 127.

Hz. Ömer bu namazın cemaatle yirmi rek'at kılınmasını, ne kendi içtihadı ile ne de sırf kendi düşüncesinden çıkarmıştır, ne de Peygamberimiz zamanında olmayan bir din konusunu ortaya koymuş bir bid'atçidir. Elbette Ömer, bunu, kendisince bilinen dinin bir temel kaynağına ve Peygamberimizin bir tavsiyesine dayanarak bunu emretmiştir."[123]

Bu rivâyet ve görüşleri özetlemek gerekirse; Ramazan-ı Şerifte sekiz rek'at Terâvih ve üç rek'at vitir namazının cemaatle kılınması sahih rivâyetlere dayanan Peygamberimizin fiili ile sâbit bir sünnettir. Bu sekiz rek'atin üs tarafı ile beraber yirmi rek'at olması, Hulefâ-i Râşidinin sünnetidir ki buna fıkıh dilinde müstehap denir. Diğer taraftan az önce ifade ettiğimiz Peygambmerimizin yirmi rek'at teravih kıldığına dair İbn Abbas (ra.)'dan gelen rivâyet ise senedinden dolayı hadis âlimleri tarafından zayıf görülmüştür. Fakat pek çok fakih onu görüşlerine delil gösterdiklerinden, bu rivâyete göre de yirmi rek'atın da sünnet olduğu sabit olmuş olur.

Ayrıca Peygamberimiz bu namazı tavsiye etmiş ve şöyle buyurmuştur: "Faziletine inanarak ve mükâfatını umarak Allah rızası için Ramazan gecelerini ibadetle geçiren (teravih namazını kılan) kimsenin geçmiş günahları bağışlanır."[124]

İtikâf

Ramazana mahsus bir ibadet de itikâftır.

İtikaf, niyet ederek bir camide durmak demektir. Ramazanın son on gününde itikaf, kifaye olarak sünnet-i müekkede'dir. Cemaatten biri itikafa girerse bu görev diğerlerinden düşmüş olur.

Peygamberimizin saygıdeğer eşi Hz. Aişe, validemiz şöyle demiştir: "Peygamberimiz Ramazanın son on gününde itikaf ederdi. Bu âdetlerine, Allah'ın kendisini ölüme daveti zamanına kadar devam etmiştir. Peygamberimizin vefatından sonra onun eşleri itikaf etmişlerdir."[125]

Ramazanın sonunda bir malî ibadetimiz daha vardır ki, o da fıtır sadakasıdır.

Zekât ibadeti de genelde bu ayda yerine getirilmektedir.

---

123 *el-İhtiyâr*, c.1, s. 68; *el-Bahru'r-Râik*.
124 Buhârî, "İmam", 27; Müslim, "Salatü'l-Müsafirine ve Kasrihim", 25.
125 Buhârî, "İtikaf", 1; Müslim, "İtikaf", 1.

Değerli kardeşlerimiz, Ramazan ayı rahmet ve bereketi bol olan bir aydır. Bu ayın feyzinden ve bereketinden yararlanmak için elimizden geldiğince ibadetlerimizi eksiksiz yapmaya çalışmalı; orucun, kötülüklere karşı koruyucu bir kalkan olduğunu dikkate alarak kötü söz ve davranışlardan sakınmalıyız. Kimseyi incitmemeye ve Kur'an okuyup anlamı üzerinde düşünerek değerlendirmeli, zamanın boşa geçmemesine çaba harcamalıyız. Anne-baba ve büyüklerimizin hayır dualarını almaya, akraba ve komşularımızla olan ilişkilerimizi güçlendirmeye çalışmalıyız. Dinî bilgilerimizi artırmak için kitap okumalı, dinin esaslarına ters düşen bid'at ve hurafelerden sakınmalıyız. Çocuklarımıza da zaman ayırmalı, duygu ve düşüncelerinin olumlu yönde gelişmesine katkılarımızı artırmalıyız. Malınızın zekâtını da vererek bu malî ibadetimizi de yerine getirmeli, yoksulları sevindirmeli, toplum fertlerinin birbirleriyle sevişip kaynaşmalarına vesile olmalıyız.

Bütün bunlar, bir taraftan günahlardan arınarak yüce Allah'ın rızasını kazanmamıza vesile olacak,diğer taraftan, ahlâkımızın güzelleşmesini sağIayacaktır.

Bu duygularla hepimizin Ramazan-ı Şerifini kutluyor, bu ayın hepimize,millet ve memleketimize ve İslâm alemine hayırlar getirmesini ve daha nice Ramazanlara sağlıkla bizi eriştirmesini yüce Allah'tan niyaz ediyorum. Âmin.

ZEKÂT EN GÜZEL SOSYAL YARDIMLAŞMADIR

Değerli müminler,

Bugünkü sohbetimizde zekâttan sözetmek istiyorum. Allah Teâlâ Kur'-an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

وَاَق۪يمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًاۜ وَمَا تُقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرًا وَاَعْظَمَ اَجْرًاۜ وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ.

"Namazı kılın zekâtı verin. Allah'a güzel bir borç verin. Kendiniz için önden gönderdiğiniz her iyiliği Allah katında daha iyi ve sevapça daha büyük olarak bulacaksınız. Şüphesiz Allah, bağışlayandır, esirgeyendir."[126]

"Zekât"ın sözlük anlamı; artma, çoğalma ve temizliktir. Dindeki anlamı ise, Müslüman zenginlerin seneden seneye mallarının bir bölümünü yoksullara vermeleridir.

Sözlük ve dindeki anlamı bu olan zekât, hicretin ikinci yılında farz olmuş, malî bir ibadettir. Farziyeti, kitap, sünnet ve icma' ile sabittir.

126 Müzzemmil, 73/20.

Zekât, İslâm'ın beş temel ibadetinden biridir. Kur'an-ı Kerim'in pek çok yerinde zekât, namaz ile birlikte anılmış, "Namazı kılınız, zekâtı veriniz" buyurulmuştur.

İslâm'ın beş temel ibadet üzerine kurulduğunu söyleyen Peygamberimiz, zekâtın, bu temel ibadetlerin üçüncüsü olduğunu bildirmiştir.[127]

Zekât, kişinin isteğine bırakılmış bir yardım değil, yoksulun, zenginin zimmetindeki hakkı ve zenginin yerine getirmek mecburiyetinde olduğu bir görevdir.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur:

وَفِىٓ اَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِلسَّٓائِلِ وَالْمَحْرُومِ

"Onların (zenginlerin) mallarında muhtaç ve yoksullar için bir hak vardır."[128]

Ayeti Kerime'de sözü edilen hak, zekât hakkıdır.

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُمَا اَنَّ النَّبِىَّ (ص) بَعَثَ مُعَاذًا اِلَى الْيَمَنِ فَقَالَ: اُدْعُهُمْ اِلَى شَهَادَةِ اَنْ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَاَنِّى رَسُولُ اللّٰهِ فَاِنْ هُمْ اَطَاعُوا لِذٰلِكَ فَأَعْلِمْهُمْ اَنَّ اللّٰهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِى كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ فَاِنْ هُمْ اَطَاعُوا لِذٰلِكَ فَاَعْلِمْهُمْ اَنَّ اللّٰهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً فِى اَمْوَالِهِمْ تُؤْخَذُ مِنْ اَغْنِيَائِهِمْ وَتُرَدُّ عَلٰى فُقَرَائِهِمْ.

İbn Abbas (ra.) tan rivayete göre, şöyle demiştir: Peygamberimiz Muaz İbn Cebel'i Yemen'e vali ve hâkim olarak gönderirken ona şu talimatı vermiştir:

"Ey Muaz, Yemen halkını, önce Allah'tan başka bir tanrı olmadığına, benim de Allah'ın elçisi olduğumu bilmeye ve tanımaya davet et. Eğer bunu kabul ederlerse, bu defa onlara gece ve gündüz kendilerine beş vakit

127 Buhârî, "İman", 2; Müslim, "İman", 5.
128 Zâriyât, 51/19.

namazın farz kılındığını öğret. Eğer bunu kabul ederlerse, bu defa onlara, Allah'ın kendilerine mallarından zekâtı farz kıldığını haber ver. Bu zekât, zenginlerinden alınır ve yoksullarına verilir."[129]

Zekât, en güzel sosyal yardımlaşmadır. Yüce dinimiz, sosyal yardımlaşmaya büyük önem vermiştir. Çeşitli vesileler ile zenginlerin, yoksulları görüp gözetmelerini emretmiştir. Zenginlere zekât yükümlülüğü getirmekle de bu yardımlaşmayı sistemleştirmiştir. Zengin, her yıl malının belli bir bölümünü yoksullara vermek durumundadır. Bundan daha iyi bir yardımlaşma düşünülemez.

Zekâtın pek çok yararları vardır. Bunlardan bazılarına işaret etmek yerinde olur.

a. Zekât bir temizliktir. Hem malı temizler, hem de mal sahibinin gönlünü arıtır, ahlakını yükseltir. Çünkü zekât,malın kiridir. Mal bu kirden ancak onu çıkarıp yoksula vermekle temizlenmiş olur. Bunun gibi hasislik ve cimrilik de gönülde bir Iekedir. Zekât insanın bu sevilmeyen huydan kurtulmasını ve ahlâken yükselmesini sağlar.

خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكّ۪يهِمْ

"Ey Muhammed, servet sahiplerinin mallarından zekât al; zekât, onların mallarını temizler, vicdanlarını arıtır."[130] Ayeti kerimesi zekâtın bu faydasını özet olarak bildirmektedir.

b. Zekat malı bereketlendirir ve çoğalmasını sağlar. Mallarının zekâtını verenlerin ve yoksullara yardım edenlerin mallarının arttığı bilinen bir gerçektir. Bunda sevindirilen yoksul gönlünün büyük rolü olduğunda şüphe yoktur. Zaten zekât kelimesinin sözlük anlamı da bunu göstermektedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

وَمَٓا اَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُۚ

"Siz Allah için verirseniz, Allah onun yerine (daha iyisini) verir."[131] buyurulmuştur.

---

129 Buhârî, "Zekât", 1; Müslim, "İman", 7.
130 Tevbe, 9/103.
131 Sebe, 34/39.

Bir başka âyeti kerime de şöyledir:

فَاَمَّا مَنْ اَعْطٰى وَاتَّقٰىۙ. وَصَدَّقَ بِالْحُسْنٰىۙ. فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرٰىۜ. وَاَمَّا مَنْ بَخِلَ
وَاسْتَغْنٰى وَكَذَّبَ بِالْحُسْنٰى فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرٰى. وَاَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنٰىۙ. وَكَذَّبَ
بِالْحُسْنٰىۙ. فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرٰىۜ. وَمَا يُغْن۪ي عَنْهُ مَالُهُٓ اِذَا تَرَدّٰىۜ.

"Her kim malındaki Allah hakkını verir, (cimrilikten) sakınır ve (verdiğinin yerine daha iyisinin verileceğine) inanırsa, artık biz bu kimseye muhakkak vicdan rahatı verir ve ahiret mutluluğunu kolay kılarız. Kim cimrilik eder, kendini müstağni (ihtiyacı yok) sayar ve en güzel olanı da yalanlarsa (cennet nimetleri ile ihsan sahibi kişileri bekleyen sonucun daha güzel olacağı gereğine 'yalan' derse) biz de onu en zor olana hazırlarız. Düştüğü zaman da malı kendisine hiçbir fayda vermez."[132]

Bir kudsî hadiste Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Ey kulum, sen yoksullara sadaka ver ki, ben de sana vereyim."[133]

Peygamberimiz, malının zekâtını verenlerin mallarının artırılması için meleklerin de ona dua edeceklerini bildirmiş ve şöyle buyurmuştur:

مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ اِلاَّ مَلَكَانِ يَنْزِلاَنِ فَيَقُولُ اَحَدُهُمَا: اَللّٰهُمَّ
اعْطِ مُنْفِقًا خَلَفًا وَيَقُولُ الْاٰخَرُ: اَللّٰهُمَّ اعْطِ مُمْسِكًا تَلَفًا

"Her sabah iki melek iner. Birisi, 'Allah'ım, sadaka verenin malına bolluk ver.' der, diğeri de, Allah'ım, sadaka vermeyenin malını yok et der."[134]

c. Zekât, Allah'ın verdiği servete bir teşekkürdür. İnsan, küçük bir ikramını gördüğü kimseye karşılık vermek için vesile ararken, sayılamayacak kadar nimetlerine eriştiği yaratıcısına şükretmek istemez mi? Elbette ister. Kendisini yaratan ve pek çok lütuflarda bulunan Allah'a her zaman ve her vesile ile şükretmek ve hoşnutluğunu kazanmak ister. Böyle bir teşekkür, aynı zamanda o malın artmasına da sebep olur. Nitekim Allah Teâlâ:

---

132 Leyl, 92/5-11.
133 Buhârî, "Hûd sûresi Tefsiri", 2; Müslim, "Zekât", 11.
134 Buhârî, "Zekât", 27; Müslim, "Zekât", 17.

لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَاَز۪يدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ اِنَّ عَذَاب۪ي لَشَد۪يدٌ

"Eğer şükrederseniz elbette size (nimetimi) artırırım. Ve eğer nankörlük ederseniz, hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir."[135] buyurmuştur. Demek ki, şükreden kendi yararı için şükretmiş, nankörlük eden de kendi zararı için nankörlük etmiş olur. Çünkü Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur.

Peygamberimiz, dünya malının yeşil ot gibi çekici ve tatlı olduğunu; bu maldan yetime, vatanından uzakta kalanlara ve yolda kalmışlara sadaka veren zengin Müslümanın ne hayırlı kişi olduğunu; onu haksız olarak alan, meşrû olmayan yollardan kazanan kimsenin ise, yiyip yiyip doymayan bir obur olduğunu ve bu malın, onun aleyhinde kıyamet günü şahitlik yapacağını, bildirmiştir.[136]

d. Zekât, mala olan hırsı azaltır. Her şeyin zararlı olduğu gibi,mala karşı aşırı istek de zararlıdır. Böyle haris olan kimse meşrû ve gayr-ı meşrû demeden malını çoğaltmaya çalışır. Kazandığı mal ile ne çevresindeki yoksullara yardım eder, ne de hayır kurumlarına destek olur. O sadece kazanmayı bilir ve nihayet kazandığı mal ile hiçbir iyilik yapmadan, toplum ve insanlığın hayrına olacak bir hizmette bulunmadan ömrünü tamamlamış olur. İşte böyle bir hırs içerisinde olan kimse ile ilgili olarak bakınız Peygamberimiz ne buyuruyor:

لَوْ كَانَ لِاِبْنِ اٰدَمَ وادِيَانِ مِنْ مَالٍ لَاَبْتَغٰى وادِيًا ثَالِثًا ولا يَمْلَأُ جَوْفَ ابْنَ اٰدَمَ اِلاَّ التُّرَابُ.

"Ademoğlunun iki dere dolu malı olsa bir üçüncüsünü ister. Ademoğlunun bu muhteris gönlünü topraktan başka bir şey doldurmaz. Şu kadar ki (ihtirastan nefret edip) tövbe eden kişinin tövbesini Allah kabul eder."[137]

Peygamberimiz bu hadisi şerifle, insanlık onuruna zarar verecek şekilde mala olan aşırı isteğin zararlı olduğunu bildirmektedir. Yoksa mal kazanmak ve ihtiyaç zamanı için mal biriktirmek, övülen bir davranıştır.

135 İbrahim, 14/7.
136 Buhârî, "Zekât", 47; Müslim, "Zekât", 41.
137 Buhârî, "Rikak", 10; Müslim, "Zekât", 39.

e. Zekât, yoksulun ahlâkını olumlu şekilde etkiler. Geçim sıkıntısı çeken kimse karnını doyurmak için Allah korusun her şey yapabilir, kötü yollara düşebilir. Bunun için bizzat Peygamberimiz yoksulluktan ve yoksulluğun getireceği olumsuzluklardan Allah'a sığınmışlardır.[138] Bir hadislerinde de şöyle buyurmuşlardır:

تَعَوَّذُوا بِاللّٰهِ مِنَ الْفَقْرِ وَمِنَ الْقِلَّةِ وَمِنَ الذِّلَّةِ وَاَنْ اَظْلِمَ اَوْ اُظْلَمَ.

"Yoksulluktan darlıktan, zilletten, haksızlık yapmaktan ve haksızlığa uğramaktan Allah'a sığının."[139]

Toplumdaki servet sahipleri yoksullara yardım ellerini uzatacak, mallarının zekâtı ile onlara destek verecek olurlarsa, onları kötü yollara sürüklenmekten ve toplum için problem olmaktan kurtarmış olurlar. Esasen toplumda karnını doyuramayan yoksullar varken,varlıklı kimselerin bunlarla ilgilenmemesi nasıl düşünülebilir? Çevresinde aç insanlar varken nasıl rahat edebilir?

İşte zekât, yoksulların kötü yollara düşmelerini önler. Kötü yollara düşmüş olanları da düştükleri çukurlardan kurtarmış olur.

f. Zekât, yoksulun çalışma isteğini artırır. Çünkü almaktan çok vermek daha zevklidir. Bu zevki tatmak için yoksul, çalışmanın, alın teri dökerek kazanmanın gerektiğini anlar ve bu yola yönelir. Elbette iyi niyetle çalışana Allah Teâlâ'nın vereceğinde şüphe yoktur.

Abdullah İbn Ömer (ra.) anlatıyor: "Bir defa Peygamberimiz minberde sadaka vermekten, teaffüften (kimseden bir şey istemeyip yokluğa katlanmaktan), dilenmekten söz ediyor ve şöyle diyordu:

اَلْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلٰى

"Veren el, alan elden daha hayırlıdır."[140]

g. Zekât, zengin ile yoksulu birbirine yaklaştırır. Böylece zengin ile yoksul arasında servet farkından doğabilecek dengesizlikleri ortadan kaldırır. Kur'an-ı Kerim'de konu ile ilgili olarak şöyle buyuruluyor:

---

138 İbn Mâce, "Dua", 13.
139 Neseî, "İstiâze", 17; İbn Mâce, "Dua",13.
140 Buhârî, "Zekât", 18; Müslim, "Zekât", 32.

كَىْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْاَغْنِيَآءِ مِنْكُمْ

"Böylece o mallar içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir servet olmaz."[141]

h. Zekât, Müslümanın cennete girmesine sebep olur.

Ebû Hureyre (ra.) anlatıyor:

اِنَّ اَعْرَابِيًّا اَتَى النَّبِيَّ (ص) فَقَالَ: دُلَّنِى عَلٰى عَمَلٍ اِذَا عَمِلْتُهُ دَخَلْتُ الْجَنَّةَ. قَالَ: تَعْبُدُ اللّٰهَ وَلَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا وَتُقِيمُ الصَّلَاةَ الْمَكْتُوبَةَ وَتُؤَدِّى الزَّكَاةَ الْمَفْرُوضَةَ وَتَصُومَ رَمَضَانَ. قَالَ: وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لَا اَزِيدُ عَلٰى هٰذَا. فَلَمَّا وَلّٰى قَالَ النَّبِيُّ (ص): مَنْ سَرَّهُ اَنْ يَنْظُرَ اِلٰى رَجُلٍ مِنْ اَهْلِ الْجَنَّةِ فَلْيَنْظُرْ اِلٰى هٰذَا.

Bir gün Peygamberimize bir Bedevî gelerek:

–Ey Allah'ın Resûlü, bana bir ibadet tavsiye ediniz ki, ben onu yapınca cennete gireyim, dedi. Peygamberimiz:

–Allah'a ibadet edersin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmazsın, farz olan (beş vakit) namazı kılar, farz olan zekâtı verir ve Ramazan orucunu tutarsın. (Böyle yaparsan cennete gidersin), buyurdu. Bedevî:

–Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, bu ibadetlerden başka fazla bir ibadet yapmam, dedi ve sonra da dönüp gitti. Bunun üzerine Peygamberimiz:

–Kim bir cennetlik görmek isterse şu temiz simaya baksın,[142] buyurdu.

İşte bu ve daha başka yararları sebebiyle yüce dinimiz toplumdaki yoksullara ve kimsesizlere yardım için zekâtı farz kılmıştır.

Zekâtın verileceği yerleri anlatırken, görülecektir ki, zekât birinci dere-

141 Haşr, 59/7.
142 Buhârî, "Zekât", 1; Müslim, "İman", 4.

cede yoksullara verilir. Zekât vermekle yükümlü olan kimsenin, bu yoksulu arayıp bulmak görevidir. Yoksul deyince akla dilenci gelir. Halbuki her dilenen yoksul değildir. Gerçek yoksul, ihtiyaç içinde kıvrandığı halde dilenmekten ve başkalarına yüz suyu dökmekten utanan iffetli kimsedir. Allah Teâlâ buyuruyor:

لِلْفُقَرَآءِ الَّذِينَ اُحْصِرُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِى الْاَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ اَغْنِيَآءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمٰيهُمْ لَا يَسْـَٔلُونَ النَّاسَ اِلْحَافًا وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِهٖ عَلِيمٌ.

"Sadakalar, Allah yolunda kendilerini vakfetmiş yoksullar içindir ki, onlar yeryüzünde dolaşmazlar. Durumlarını bilmeyen onları hayalarından dolayı zengin sanır. (Ey Muhammed) sen o gibileri yüzlerinden tanırsın. Onlar yüzsüzlük edip insanlardan bir şey istemezler. Yaptığınız her hayrı muhakkak Allah bilir."[143]

Peygamberimiz de bu konuda şöyle buyurmuştur:

لَيْسَ الْمِسْكِينُ الَّذِى يَطُوفُ عَلَى النَّاسِ تَرُدُّهُ اللُّقْمَةُ وَاللُّقْمَتَانِ وَالتَّمْرَةُ وَالتَّمْرَتَانِ وَلٰكِنِ الْمِسْكِينُ الَّذِى لَا يَجِدُ غِنًى يُغْنِيهِ وَلَا يُفْطَنُ بِهِ فَيُتَصَدَّقُ عَلَيْهِ وَلَا يَقُومُ فَيَسْأَلُ النَّاسَ

"Kapı kapı dolaşıp halkın kendisine bir iki lokma verdiği dilenci yoksul değildir. Gerçek yoksul, kendisine sadaka vermek için ihtiyacı bilinmeyen ve kendisi de halktan bir şey istemeyen iffet sahibi kimsedir."[144]

Değerli müminler, yüce dinimiz, yoksulları ve düşkünleri koruyup gözetmeyi öğütlerken, dilenciliği hoş karşılamıyor. Bir Müslümanın kendisini bu şekilde küçük düşürmesini uygun görmüyor. Bunun içindir ki, Peygamberimiz, dilenmek isteyenlere, geçimlerini temin edecek uygun bir iş bulmalarını tavsiye etmiştir.

143 Bakara, 2/273.
144 Buhârî, "Zekât", 53; Müslim, "Zekât", 34.

Enes İbn Mâlik (ra.) anlatıyor: "Ensar'dan (Medîne'lilerden) bir zat Peygamberimize gelir, sadaka ister. Kalbi şefkat ve merhametle dolu olan Peygamberimiz bu zata, evinde bir şeyi olup olmadığını sorar. Adam, evinde bir çul parçası olduğunu, bunu yere serip yarısının üzerine yattığını, diğer yarısı ile de örtündüğünü, bundan başka, bir de su kabı bulunduğunu söyler. Peygamberimiz, bunları getirmesini emreder. Adam gider, bunları alıp Peygamberimize getirir ve ne yapacağını merak eder. Peygamberimiz bunları açık artırma ile satlığa çıkarır ve iki dirheme satar. Sonra da bu iki dirhemi adama verir ve bir dirhemle çocuklarına yiyecek satın almasını, kalan öbür dirhemle de bir balta satın alıp getirmesini söyler. Adam, buyurulan işleri yapar ve baltayı alır gelir. Peygamberimiz bizzat kendileri baltaya bir sap takar, adama verir ve gidip odun toplayıp çarşıya getirip satmasını ve onbeş güne kadar da ortalıklarda görünmemesini tenbihler. Adam, Peygamberimizin talimatı üzerine hareket eder, odun toplayıp çarşıya getirir ve satmaya başlar. Onbeş gün sonra Peygamberimizin yanına gelir. Bu süre içinde 10 dirhem kazandığını, bununla yiyecek ve giyecek satın alıp ihtiyaçlarını gördüğünü söyler. Bunun üzerine Peygamberimiz kendisine:

"Böyle yapmak mı daha iyi, yoksa kıyamet günü alnında dilencilik damgası ile Allah'ın huzuruna gelmek mi daha iyi"[145] buyurur.

Bu rivayette Peygamberimiz, evinde sadece bir çul parçası ile, bir su kabından başka bir şeyi olmayan kimsenin bile dilenmesini hoş karşılamamış ve bu kimseye geçimini sağlayabileceği bir iş tavsiye etmiştir.

Peygamberimiz, inanmış bir insanın dilenerek geçimini temin etmesini niçin hoş görmüyor? Çünkü insan, Allah'ın en üstün yaratığıdır, onurludur onurlu yaşamalıdır. Dilenmekte yüz suyu dökmek ve başkasına boyun eğmek vardır. Bu ise onur kırıcı bir davranıştır. Kendisine el uzattığı kimse bir şey verirse minneti altına girmiş, vermezse zilletini çekmiş olur. Bunun için Peygamberimiz:

لَاَنْ يَأْخُذَ اَحَدُكُمْ حَبْلَهُ فَيَحْتَطِبَ عَلٰى ظَهْرِهِ خَيْرٌ لَهُ مَنْ اَنْ يَاْتِىَ رَجُلاً
فَيَسْاَلَهُ اَعْطَاهُ اَوْ مَنَعَهُ

145 Ebû Dâvud, "Zekât", 27; İbn Mâce, "Ticaret", 25.

“Sizden biriniz ipini alıp da dağa gitmesi ve odun demeti yüklenip getirerek onu satması ve Allah Teâlâ’nın bu sûretle o kimsenin yüz suyunu koruması, istediği verilse de verilmese de, halktan dilenmesinden daha hayırlıdır”[146] buyurmuş ve hiçbir şeyi olmayan kimseye seçmesi gereken yolu göstermiştir.

Hele geçineceği kadar malı olduğu halde halka el-avuç açıp dilenen kimsenin kıyamet günündeki durumu ise pek acıklıdır. Peygamberimiz buyuruyor:

مَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَسْأَلُ النَّاسَ حَتَّى يَأْتِيَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَيْسَ فِي وَجْهِهِ مُزْعَةُ لَحْمٍ

“Dilenmek, her hangi birinizi o dereceye getirir ki, kıyamet gününde yüzünde et bulunmadığı halde Allah’ın huzuruna çıkarır.”[147]

Zekât Kimlere Farzdır.

Bir kimsenin zekât vermekle yükümlü olabilmesi için kendisinde ve sahip olduğu malda bir takım şartların bulunması gerekir.

A. Zekât vermekle yükümlü olan kimsede bulunması gereken şartlar şunlardır:

1. Müslüman olmak,

2. Erginlik çağına gelmiş bulunmak,

3. Akıllı olmak,

4. Hür olmak,

5. Borcu olmamak,

Buna göre müslüman olmayan, erginlik çağına gelmemiş bulunan çocuklar, akıl özürlü olanlar ve hür olmayan köleler zekât vermekle yükümlü değillerdir. Elinde nisap miktarı veya daha fazla malı olduğu halde, malı kadar veya daha çok borcu olan kimse de zekât vermekle yükümlü değildir.

---

146 Buhârî, “Zekât”, 50; Müslim, “Zekât”, 35.
147 Buhârî, “Zekât”, 53; Müslim, “Zekât”, 35.

Malda bulunması gereken şartlar da şunlardır:

1. Malın nisap miktarı olması,

2. Malın, gerçekten veya hükmen artıcı olması,

3. Nisap miktarı malın üzerinden bir kamerî yıl geçmiş bulunması.

Nisap, dinin koyduğu bir ölçüdür. Borcundan ve temel ihtiyaçlarından başka bu kadar malı veya parası olan kimse dinen zengin sayılır ve bunların üzerinden bir yıl geçince zekât vermekle yükümlü olur. Malı veya parası nisap miktarına ulaşmamış veya nisap miktarı malı olup da üzerinden bir kamerî yıl geçmemiş olan kimse zekât vermekle yükümlü olmaz.

Elde mevcut olan malın, yılın başında nisap miktarında olması gerektiği gibi, yıl sonunda da nisap miktarında bulunması gerekir. Yıl içinde maldaki eksilmeler dikkate alınmaz. Yıl içindeki artışlar da ayrı ayrı hesap edilmez, mevcut mala eklenerek yıl sonunda hepsinin zekâtı verilir.

Yıl başında nisap miktarı olan bir mal, yıl içinde eksilerek, nisap miktarından aşağıya düşer ve yıl sonunda da nisap miktarını bulmasa, bu maldan zekât vermek gerekmez. Ne zaman nisap miktarına ulaşır ve bundan itibaren üzerinden bir yıl geçerse zekât verilmesi gerekir.

Nisap Miktarları

Altının nisabı, 80,18 gram; Gümüşün nisabı, 561 gram; paranın nisabı, altın ve gümüşün nisab tutarı; ticaret malının nisabı, altın ve gümüşün nisabı değerinde; koyun ve keçinin nisabı, 40 koyun veya keçi; sığırın nisabı, 30 sığır ve devenin nisabı, 5 deve'dir.

Temel İhtiyaçlar

Bir insanın ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin muhtaç olduğu temel ihtiyaç maddeleridir. Ev, lüzumlu ev ve giyim eşyası, binek aracı, ticaret için olmayan kitaplar, san'atkârların san'atlarını yapacakları aletler ve bir yıllık nafaka temel ihtiyaçlardır.

Altın ve gümüş dışında ticaret için olmayan zinet eşyası; inci, zümrüt ve elmas gibi süs eşyaları da zekâta tabi değildir.

Ticaret için olmayan ev, dükkan gibi gayr-ı menkullerden de zekât lazım gelmez. Ancak bunların kira ve gelirleri olarak elde edilen paralar nisabın hesaplanmasında dikkate alınır.

Zekâtı yoksula veya vekiline verirken veya da yoksula verilmek üzere ayırırken bunun zekât olduğuna niyet edilmesi gerekir. Çünkü zekât, bir ibadettir. İbadetlerde ise niyet gereklidir. Niyet kalp ile yapılır, dil ile söylenmesi gerekmez.

Zekât vermekle yükümlü olan kimse zekâtı bizzat kendisi vereceği gibi bir başkasını vekil ederek de verebilir. Her iki durumda da zekâtı verecek kişinin niyet etmesi gerekir.

Zekât Verilmesi Gereken Mallar

1. Altın. Altının nisabı az önce de ifade ettiğimiz gibi 80,18 gramdır. Bunun külçe, süs eşyası halinde olması ile kap-kaçak olarak kullanılması arasında bir fark yoktur, hepsi zekâta tabidir.

2. Gümüşün nisabı da 561 gramdır.

Ancak burada bir hususun belirtilmesinde yarar vardır. Günümüzde gümüş, altına oranla büyük değer kaybetmiştir. Altın ve gümüş nisabı belirlendiği zaman, 80,18 gram altın, 561 gram gümüşe eşit idi yani aynı değerde idiler. Ama bugün öyle değildir. Gümüş altına göre büyük ölçüde değer yitirmiştir. Bunun için para ve ticaret mallarında yoksulun yararı dikkate alınarak altın nisabı esas alınmak sûretiyle zekâtın ödenmesi uygun olur. Ancak elinde nisap miktarı veya daha fazla gümüşü olan kimse, zekatını bu nisap üzerinden verir..

3. Ticaret malları da zekâta tabi mallardandır. Hangi cinsten olursa olsun, ticaret mallarının değeri altın nisabına ulaşırsa zekâtının verilmesi gerekir.

Çeşitli şirket ve guruplar tarafından çıkarılıp menkul kıymetler borsasında alınıp satılan hisse senetleri ticaret malı gibi olduğundan, bunların değerleri üzeriden zekât verilmesi gerekir.

Her hangi bir şirket kâr ve zararda ortaklığın belgesi olan hisse senetlerinin zekâtı ise;

Şirket mal alıp satmak sûretiyle ticaret yapıyorsa, böyle bir şirketin hisse senetlerine sahip olan kimse, senetlerin değeri üzerinden zekât verir.

Şirket,sanayi veya işletmecilik yapıyor ve sermayesi makina, alet ve araçlara bağlanmış ise, böyle bir kuruluşa ortak olan kimse zekâtını, elin-

deki hisse senetlerinin değeri üzerinden değil, yıllık kazancından vermesi gerekir.

4. Paralar. Elde bulunan paraların değeri altın nisabına ulaştığı takdirde zekâta tabi olur. Mevcut para tek başına nisap miktarını bulmazsa, varsa altın ve ticaret malları ile birleştirilir ve hepsinin toplamı nisap miktarını bulursa, zekâtları verilir.

5. Hayvanlar. Üretmek, süt veya yün almak maksadı ile beslenen ve yılın yarıdan fazlasını kırlarda ve otlaklarda geçiren koyun, keçi, sığır, manda ve develer sayıca nisap miktarına ulaştıkları takdirde zekâta tabi olurlar.

Alacakların Zekâtı

Alacaklar Üç Kısımdır.

a. Kuvvetli alacak. Ödünç olarak verilen paralar ile ticaret mallarının bedeli olan alacaklardır. Bunlar tahsil edildikleri zaman geçmiş yıllarının zekâtlarını da vermek gerekir.

b. Orta dereceli alacak. Ticaret için olmayan mal karşılığı alacaklardır. Kullanılmış elbise bedeli gibi. Bunların bedeli tahsil edildikten sonra zekâta tabi olur. Ancak bunlardan nisap miktarı ele geçmedikçe zekât vermek gerekmez.

c. Zayıf alacak. Bunlar, her hangi bir mal karşılığı olmayan alacaklardır. Miras ve vasiyet malı karşılığı gibi. Bu mallar, ele geçtiği andan itibaren nisap miktarına ulaşır ve üzerinden bir yıl geçerse zekât verilmesi gerekir.

Zekât Kimlere Verilir

Zekâtın verileceği yerlerle ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruluyor:

اِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَٓاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِى الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَابْنِ السَّبِيلِۜ فَرِيضَةً مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ.

"Zekatlar, Allah'tan bir farz olarak yoksullara, düşkünlere (zekât toplayan) memurlara, gönülleri (İslâm'a) ısındırılacak olanlara, (esirlik ve kölelikten kurtulmak isteyen) esir ve kölelere, (borcuna karşılık malı olmayan) borçlulara, Allah yolunda olanlara, (harçlıksız kalmış) yolcuya, mahsustur."[148]

Buna göre, zekât verilecek kimseler; yoksullar, hiçbir şeyi olmayan düşkünler, borçlular, yolda kalmış olanlar, Allah yolunda olanlar (malî imkânsızlık yüzünden savaşa katılamayanlar, hac için yola çıkıp parasız kalanlar, işini gücünü bırakıp kendisini ilme verenler) dir.

Yoksullara zekât verilirken şu sırayı gözetmek daha çok sevaptır.

Fakir olan:

–Kardeşler,

–Kardeş çocukları,

–Amca, hala, dayı ve teyzeler,

–Bunların çocukları,

–Diğer mahremler,

–Komşular, meslekdaşlar,

–Zekât verecek kişinin bulunduğu köy ve şehir halkı.

Bir kimse, kendi yakınları muhtaç durumda iken,onları bırakıp başkalarına zekât verse, zekât borcundan kurtulmuş olur ama sevabına erişmiş olmaz.

Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

اَلصَّدَقَةُ عَلَى الْمِسْكِينِ صَدَقَةٌ وَهِىَ عَلٰى ذِى الرَّحِمِ ثِنْتَانِ صَدَقَةٌ وَصِلَةٌ

"Yoksula bir şey vermek sadakadır. Akrabadan olan yoksula sadaka vermenin ise iki ecri vardır birisi sadaka ecri, diğeri de akrabaları görüp gözetme sevabıdır."[149]

---

148 Tevbe, 9/60.
149 Tirmizî, "Zekât", 26.

Zekât Kimlere Verilmez

Zekât verilmeyen kimseler şunlardır:

–Anne-baba, büyük anne ve büyük baba,

–Çocuklar ve torunlar,

–Karı-koca birbirine,

–Zenginler,

–Müslüman olmayanlar. Müslüman olmayanlara sadaka verilirse de, zekât ancak Müslüman olan yoksullara verilir.

Değerli müminler, zekât ile ilgili kısa bir sohbet yapmış bulunuyoruz. Sohbetimizi bir âyetle tamamlayalım. Allah Teâlâ buyuruyor:

مَثَلُ الَّذٖينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ اَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فٖى كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍۜ وَاللّٰهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلٖيمٌ.

"Allah yolunda mallarını harcayanların örneği, yedi başak bitiren bir dane gibidir ki, her başakta yüz dane vardır. Allah dilediğine kat kat fazlasını verir. Allah'ın lütfu geniştir. O, her şeyi bilir."[150]

150 Bakara, 2/261

HAC

Değerli mü'minler!

Bugünkü konuşmamızda İslâm'ın beş esasından biri olan hac'tan söz edeceğiz.

Hac sözlükte saygıdeğer makamlara isteyerek ziyarette bulunmak demektir.

Dindeki anlamı ise ihrama girerek belli günde Arafatta bulunmak ve Kâbe'yi usûlüne uygun olarak ziyaret etmektir.

Hac yapmak, namaz kılmak ve oruç tutmak gibi farzdır, yani Allah'ın emridir. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur.

وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبٖيلاًۜ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمٖينَ.

"Yoluna güç yetirenlerin o evi (Kâbeyi) ziyaret etmeleri Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkar ederse bilmelidir ki Allah bütün alemlerden müstağnidir."[151]

Peygamberimiz de şöyle buyurmuştur:

151 Al-i İmran, 3/97.

بُنِىَ اْلاِسْلاَمُ عَلٰى خَمْسٍ شَهَادَةِ اَنْ لاَ اِلٰهَ الاَّاللهُ وَاَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ وَاِقَامِ الصَّلاَةِ وَاِيتَاءِ الزَّكَاةِ وَاْلحَجِّ وَصَوْمِ رَمَضَانَ.

"İslâm beş temel üzerine kurulmuştur: Allah'tan başka tanrı olmadığına, Muhammed (aleyhi's-selam)'ın Allah'ın peygamberi olduğuna şahitlik etmek, namazı kılmak, zekâtı vermek, haccetmek ve Ramazan orucunu tutmaktır"[152]

Hac, Peygamberimizin Mekke'den Medine'ye hicret etmesinden 9 yıl sonra farz kılınmıştır. Bu yıl Peygamberimiz Hz. Ebû Bekir'i "Hac Emiri" tayin etmiş, kendileri de bir yıl sonra yani hicretin onuncu yılında haccetmişlerdir. Bu, Peygamberimizin ilk haccı olduğu gibi buna "Veda Haccı" da denir. Çünkü Peygamberimiz bundan sonra –vefat ettikleri için– haccetmemiştir.

Haccın diğer ibadetlerden farklı yönleri vardır. Haccın dışındaki ibadetler, namaz ve oruç gibi ya yalnız bedenî yahut zekât gibi yalnız malîdir. Hac ise hem malî ve hem de bedenî bir ibadettir.

Diğer ibadetler her yerde yapılabilirken hac, ancak belli yerde Mekke-i Mükerreme'de yapılabilmektedir. Bunun için dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan ve hali vakti yerinde olan Müslümanlar bu ibadeti yapmak için Mekke-i Mükerreme'ye gelmek zorundadırlar.

Ayrıca hac, diğer ibadetlere göre bazı zorlukları vardır. Çünkü bu ibadet, pek çok insanın alışkın olmadığı, iklim şartlarını yaşamadığı bir yerde yapılmaktadır. Bunun içindir ki Peygamberimiz, hiçbir ibadeti yapmak için Allah'tan yardım dilemediği halde hacca niyet ederken "Allah'ım, hac yapmak istiyorum, bunu bana kolay kıl ve kabul eyle" diye dua etmiştir.

Hac, her şeyden önce Allah'ın emri olduğu için yapılır. Bununla beraber bütün ibadetlerde olduğu gibi hac ibadetinde de insanlar için pek çok yararlar vardır. Esasen Allah Teâlâ faydası olmayan bir şeyi insanlara emretmez. O'nun emri olan her şeyde mutlaka insanlar için dünya ve ahiretle ilgili yararlar vardır. Çünkü O'nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Muhtaç olan bizleriz.

152 Buhârî, "İman", 2; Müslim, "İman", 5.

Haccın bu yararlarına işaret etmek üzere Kur'an-ı Kerîm'de şöyle buyuruluyor:

وَاِذْ بَوَّأْنَا لِاِبْرٰهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ اَنْ لَا تُشْرِكْ بِى شَيْـًٔا وَطَهِّرْ بَيْتِىَ لِلطَّٓائِفِينَ وَالْقَٓائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ. وَاَذِّنْ فِى النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلٰى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ. لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ فٖٓى اَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْاَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَاَطْعِمُوا الْبَٓائِسَ الْفَقِيرَ.

"Bir zamanlar İbrahim'e Kâbe'nin yerini hazırlamış ve (ona şöyle demiştik:) Bana hiçbir şeyi ortak koşma, tavaf edenler, ayakta ibadet edenler, rukû ve secde edenler için evimi temiz tut. İnsanlar arasında haccı ilân et ki gerek yaya olarak gerekse nice uzak yoldan gelen yorgun argın develer üzerinde kendilerine ait bir takım yararları görmeleri, Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği kurbanlık koyunlar üzerine belli günlerde Allah'ın adını anmaları için Kâbe'ye gelsinler. Artık ondan hem kendiniz yiyin hem de yoksulu yedirin."[153]

Ayet-i Kerîme'de ifade buyurulan bu yararların bazılarına işaret etmek yerinde olacaktır.

1. İnsanlar çoğunlukla mala karşı gönül doygunluğuna erememiş aşırı bir istek içinde bulunur. Peygamberimiz insanın bu aşırı isteğinin kazandıkça arttığını bildirir. Şöyle buyurur:

لَوْ كَانَ لِابْنِ اٰدَمَ وَادِيَانِ مِنْ مَالٍ لَابْتَغٰى ثَالِثًا وَلَا يَمْلَاُ جَوْفَ ابْنِ اٰدَمَ اِلَّا التُّرَابُ وَيَتُوبُ اللّٰهُ عَلٰى مَنْ تَابَ.

"İnsanoğlunun iki dere dolu malı olsa bir üçüncüsünü ister. İnsanoğlu-

153 Hac, 22/26-28.

nun ihtiras dolu gönlünü topraktan başka bir şey doyurmaz. Şu kadar ki tövbe eden kişinin tövbesini Allah kabul eder."[154]

Burada bir noktaya işaret etmekte yarar vardır. İslâm dini mal kazanmaktan ve ihtiyaç zamanı için mal biriktirmekten men etmiş değil, bilâkis teşvik etmiştir. Hadîs-i şerifte bildirilen, ihtiras derecesinde insanlık faziletine engel olan çeşididir. İnsan elbette çalışıp kazanacak, kendisinin ve çoluk çocuğunun geçimini sağlayacak, kazancının bir bölümünü de Allah yolunda harcayacaktır. Böyle yaptığı takdirde mala karşı olan tutkusunda bir azalma olacaktır. Böylece yoksullara ve hayır kurumlarına daha çok yardım etme duygusu gelişecektir.

İşte hac'da da harcanan para Allah yolunda harcanmış olacak ve insan için bir eksiklik sayılan ihtirastan onu kurtarmış olacaktır.

2. Dinî ibadetler özellikle hac, dinî duyguları kuvvetlendirir. Yeryüzünde Allah'a ibadet için ilk inşa edilmiş olan mabedi Kâbe'yi ziyaret etmek, alemlere rahmet olarak gönderilen Peygamberimizin doğup büyüdüğü, Peygamber olarak görevlendirildiği ve son semavî kitap Kur'an-ı Kerîm'in kendisine indiği bu kutsal yerleri görmek insana heyecan verir ve onu asırlar öncesine Peygamberimizin yaşadığı mutluluk asrına götürür. Bu ise hiç şüphesiz onun manevî duygularını kuvvetlendirir.

3. Hac, insana zorluklara karşı dayanma gücü kazandırır. Hac turistik bir gezi değildir, oldukça yorucudur. Esasen her yolculukta bir takım zorluklar vardır. Yolculuk yapanlara ibadetlerde bazı kolaylıkların sağlanmış olması bundandır. Hac ise yolculukların en zor olanlarından biridir. Bunun için hacca niyet etmiş olan kimsenin her zamandan daha çok hoşgörülü olması, arkadaşlarını incitici ve kırıcı söz ve davranışlardan sakınması tavsiye edilmiştir. Kur'an-ı Kerîm'de şöyle buyurulmuştur:

اَلْحَجُّ اَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌۚ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّۜ

"Hac bilinen aylardadır. Kim o aylarda hacca niyet ederse hac esnasın-

154 Buhârî, "Rikak", 10.

da kadına yaklaşmak, günah sayılan davranışlara yönelmek, kavga etmek yoktur."[155]

Böylece insan her zamankinden daha çok iradesine hakim olacak, öfkelenmemeye, çevresine rahatsızlık vermemeye özen gösterecektir. Karşılaştığı zorluklara katlanacak, erdem kişi olmaya yönelecektir.

4. Hac, insana mahşer gününü hatırlatır. İnsanlar ölecek, sonra da dirilip hesap vermek üzere mahşer yerinde toplanacaklardır. Bilindiği üzere hacca niyet edilirken normal elbiseler çıkarılır ve iki bez parçasından ibaret olan ihrama bürünülür. Sosyal durumları ne olursa olsun her seviyedeki erkek hacı adayı aynı kıyafete girmek zorundadır. Bu ise ona doğuşta herkesin Allah katında eşit olduğunu, öldükten sonra tekrar dirilip Allah'ın huzurunda dünyada yaptıklarının hesabını vereceğini hatırlatır ve ona o hesap günü anını yaşatır. Düşünmesi bile insana dehşet veren o anı hatırlaması ise o güne kadar yaptığı pek çok şeye karşı pişmanlık duymasını ve tövbe etmesini sağlar.

5. Hac, İslâm kardeşliğini pekiştirir. Toplu halde yapılan ibadetler insanların birbirleriyle tanışıp kaynaşmalarını sağlar.

Hac, dünya üzerinde yaşayan dilleri ve renkleri ayrı olan Müslümanları, ibadetlerinde yöneldikleri Kâbe'de bir araya toplar, böylece tanışır ve kaynaşırlar. Ülkeleri hakkında bilgi alışverişinde bulunurlar. Birbirlerinin dertleriyle ilgilenir, ortak problemlerine çare ararlar.

Bütün bunlar, İslâm kardeşliğinin güçlenmesini sağlar.

Hac, günahlara da keffaret olur. Önce konu ile ilgili hadis-i şerifleri nakledelim, sonra da islâm alimlerinin bu husustaki değerlendirmelerine işaret edelim.

Peygamberimiz buyuruyor:

"Kim Allah için hacceder de hac esnasında kötü sözlerden ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsa annesinin onu doğurduğu günkü gibi (günahlarından arınmış olarak) hacdan döner."[156]

Ahmed b. Hanbel (164-241) in sahih isnad ile İbn Abbas (ra.)dan rivayet ettiği bir hadis-i şerif şöyledir:

155 Bakara, 2/197.
156 Buhârî, "Hac", 4.

“Arefe günü falanca (Fazl İbn Abbas radıyallahu anh) Peygamberimizin redifı (Peygamberimizin devesinin arkasına binen) idi. Bu genç kadınlara bakıyordu. Peygamberimiz ise arkasından eliyle birkaç defa gencin yüzünü kadınlardan çevirdi. Genç yine kadınlara bakmaya başladı. Ravi diyor ki; Peygamberimiz gence döndü ve:

“Kardeşimin oğlu, bugün öyle bir gündür ki, bugünde her kim kulağına, gözüne ve diline sahip olursa günahları bağışlanır.” buyurdu.[157]

Müslim’in merfû olarak rivayet ettiği bir hadis-i şerif şöyledir: Amr b. el-As (ra.) Peygamberimize gelerek, bağışlanmak şartiyle kendisine biat etmek ve Müslüman olmak istediğini söylediğinde Peygamberimiz:

“Bilemedin mi ki İslâm, kendisinden önceki günahları yok eder. Hicret, kendisinden önceki günahları yok eder. Hac, kendisinden önceki günahları yok eder.” buyurdu.[158]

İmam Malik (93-179 H.)’in Talha b. Ubeydullah b. Kürebz (ra.)’den tahriç ettiği bir hadis-i şerifte Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

مَا رُؤِىَ الشَّيْطَانُ يَوْمًا هُوَ فِيهِ اَصْغَرُ وَلاَ اَدْحَرُ وَلاَ اَحْقَرُ وَلاَ اَغْيَظُ مِنْهُ فِى يَوْمِ عَرَفَةَ وَمَا ذَاكَ اِلاَّ لِمَا رَأَى مِنْ تَنَزُّلِ الرَّحْمَةِ وَتَجَاوُزِ اللهِ عَنِ الذُّنُوبِ الْعِظَامِ.

“Şeytan Arefe gününden daha çok küçülmüş, daha fazla iyilikten uzaklaşmış, daha ziyade hakir, zelil ve daha çok kinli ve öfkeli olarak başka hiçbir günde görülmemiştir. Bunun sebebi Allah’ın bugünde rahmetinin inmesi ve büyük günahlardan vaz geçtiğini görmesinden ve bilmesinden başka bir şey değildir.”[159]

Bu hadis-i şerifler, haccın günahlardan arınmaya vesile olduğunu ifade etmektedir. Her ne kadar hadis-i şeriflerde işlenen hangi günahların affedileceği açıklanmıyorsa da hadis alimleri bu günahların Allah’a karşı işlenmiş günahlar olup kul hakkiyle ilgili olmayan günahlar olduğunu

157 Ahmed b. Hanbel, c. I, s. 329.
158 Müslim, “İman”, 54.
159 *Muvatta*, Mısır, 1348, c. l, s. 292.

söylemişlerdir. Nitekim büyük hadis alimi İmam Tirmizî (200-279 H.) bunu söyleyenlerdendir.[160] Çünkü işlenen günah kul hakkı ile ilgili ise, bu haktan arınmadıkça yani hak sahibinden helallık alınmadıkça yapılacak tövbe bile sahih ve makbul değildir.[161] Hatta Kadı Iyaz (476-544 H.), İslâm alimlerinin büyük günahların ancak tövbe ile ortadan kalkacağında ittifak halinde olduklarını söylüyor.[162]

Allame İbn Nüceym “Bahr-i Raik” adlı eserinde, haccın, kul hakları şöyle dursun, Allah’a karşı işlenen günahların bir kısmını bile yok etmesi kesin değildir. Hac, Allah’a karşı işlenen günahları yok eder dediğimiz zaman, malının zekâtını ödemeyen kimsenin bu zekât borcu düşer manasına değildir. Belki borcun zamanında ödenmeyip geciktirilmesi ile ilgili günahı yok eder demektir. Yoksa borç zimmetinden düşmez.[163]

Hulâsa hac, dünya ve âhiretle ilgili, kişisel ve sosyal pek çok faydaları olan bir ibadettir. Kendisine farz olan bu ibadeti usûlüne uygun olarak, her çeşit kötü söz ve davranışlardan sakınarak yapmayı başaran kimsenin –kul borcu ve zimmetindeki vacipler hariç– diğer günahları bağışlanır ve hadis-i şerifte müjdelendiği üzere annesinden doğduğu günkü gibi tertemiz olur. Her ne kadar bu konuda islâm alimlerinin farklı yorumları olsa da Allah Teâlâ dilerse bu kulunun şirkten başka bütün günahlarını da bağışlar. Nitekim Kur’an-ı Kerîm’de:

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُشْرَكَ بِهٖ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَٓاءُۚ.

“Şüphesiz ki Allah, kendisine eş tanınmasını bağışlamaz. Ondan başkasını dileyeceği kimseler için mağfiret eder.” buyurulmuştur.[164]

Haccın bir özelliği de diğer ibadetlerden farklı olarak ömürde yalnız bir defa farz olmasıdır. Birden fazla yapılan hac nafiledir.

عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ قَالَ: خَطَبَنَا رَسُولُ اللّٰهِ (ص) فَقَالَ: اَيُّهَا النَّاسُ قَدْ فَرَضَ

160 *İrşadü’s-Sâri li Şerh-i Sahihi’l-Buhârî*, Mısır, 1304, c. III, s. 97.
161 *Riyazu’s-Salihîn*, Tevbe bahsi.
162 İbn Nüceym, *el-Bahru’r-Râik*, Mısır, c. II, s. 363-364.
163 *Aynı eser*.
164 Nisa, 4/48.

اللّٰهِ عَلَيْكُمُ الْحَجَّ فَحُجُّوا. فَقَالَ رَجُلٌ اَكُلَّ عَامٍ يَا رَسُولَ اللّٰهِ فَسَكَتَ. حَتَّى قَالَهَا ثَلاثًا فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): لَوْ قُلْتُ نَعَمْ لَوَجَبَتْ وَ لَمَا اسْتَطَعْتُمْ. ثُمَّ قَالَ ذَرُونِى مَا تَرَكْتُكُمْ فَاِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِكَثْرَةِ سُؤَالِهِمْ وَاخْتِلاَفِهِمْ عَلَى اَنْبِيَائِهِمْ فَاِذَا اَمَرْتُكُمْ بِشَىْءٍ فَأْتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَىْءٍ فَدَعُوهُ.

Ebû Hureyre (ra.) den rivayete göre, Peygamberimiz bir konuşmasında:

–Ey insanlar, Allah size haccı farz kılmıştır, haccedin, buyurdu. Dinleyenlerden Akra b. Hâbis:

–Her yıl mı, ey Allah'ın Resûlü? diye sordu. Peygamberimiz bu zatın sorusuna cevap vermemiş, sükut buyurmuştur. Akra sözünü üç defa tekrarlayınca, Peygamberimiz:

–Evet desem her yıl farz olur, siz de buna güç yetiremezsiniz. Ben sizi bıraktığım sürece siz de beni bırakın. (Yani ben sorunuza cevap verme gereği duymayınca siz de sorunuzu tekrar edip durmayın.) Sizden öncekiler çok soru sormaları ve Peygamberleri hakkında ayrılığa düşmeleri sebebiyle helâk olmuşlardır. Ben size bir şeyi emredince ondan gücünüzün yettiği kadar yapın. Bir şeyden sizi men edince onu hemen bırakın." buyurdu.[165]

Bu hadis-i şeriften de anlaşılıyor ki, hac ömürde bir defa farzdır. Birden fazla yapılan hac nafiledir.

Zaman zaman sorulur: Nafile hac mı daha çok sevaptır, yoksa nafile hac için harcanacak paranın kalacak yeri ve yiyeceği olmayan veya kalabalık nüfusu sebebiyle geçim darlığı çeken ve bunların durumunda olan kimselere vermek mi daha sevaptır?

Önce bir noktaya dikkatinizi çekmekte yarar vardır.Bir şeyin sevap olabilmesi için o şeyin Allah rızası için yapılmış olması şarttır. Allah rızası

165 Müslim, "Hac", 73.

için yapılmamış olan bir şey sevap olmaz. Çünkü Peygamberimiz amellerin Allah katında niyete göre değerlendirileceğini bildirmiştir. Bir işi hangi amaçla yapıyorsanız, o iş, ona göre değerlendirilir. Hatta bir kimse gösteriş için ibadet yapsa veya hayır ve hasenatta bulunsa, Allah bu kimsenin ne yaptığı ibadete ve ne de hayrına değer vermez. Zira o bunları Allah rızası için yapmamıştır.

Şimdi bu söylediklerimizin ışığı altında az önceki soruya cevap teşkil edeceğini sandığım bir olayı anlatmak istiyorum. Hüccetü'l-İslâm İmam Gazalî'nin meşhur "İhyau Ulûmi'd-Din" adlı eserinde naklettiği olay şöyle:

"Adamın biri nafile olarak hacca gitmek üzere hazırlanır. Zamanın âIim ve sofilerinden olan Bişr b. Hâris (M. 769-)'e gelir ve:

–Ben hacca gidiyorum, bir emriniz olur mu? diye sorar. Bişr:

–Ne kadar paran var? der. Adam:

–İki bin dirhem param var, diye cevap verir. Bişr:

–Hacca gitmekle zühdü mü, yoksa Kâbe'ye olan aşkını mı, yoksa Allah rızasını mı kasdediyorsun? der. Adam:

–Allah rızasını kasdediyorum, diye cevap verir. Bunun üzerine Bişr:

–O halde evinde otururken Allah rızasını kazandıracak bir şeyi tavsiye edersem yapar mısın? diye sorar. Adam:

–Evet yaparım, deyince, Bişr şöyle der:

–Şimdi sen bu iki bin dirhemi, borcunu ödeyemeyen bir fakire, yiyeceği olmayan bir yoksula, nüfusu kalabalık geçimi dar olan bir aileye, bir yetim bakıcısına ve bunlar gibi on kişiye ikiyüzer dirhem ve hatta istersen bunların hepsini bu sayılanlardan birine ver. Zira Müslümanı sevindirmek, düşkünlere el uzatmak, darda olanların sıkıntılarını gidermek ve zayıflara yardım etmek nafile olarak yapılan yüz hactan daha sevaptır. Şimdi kalk, dediğim gibi yap. Şayet böyle yapmak istemiyorsan asıl kalbinde olanı bana söyle, dedi. Adam:

–Doğrusu kalbimde hacca gitme tarafı ağır basıyor, dedi. Bu cevap üzerine Bişr; gülümseyerek:

–Evet, servet şüpheli şeylerden kazanıldığı takdirde nefis kendi arzula-

rının yerine getirilmesini ve iyi ameller yaptığını göstermek ister.Halbuki yüce Allah yalnız müttakilerin amelini kabul eder,dedi.[166]

İlk devir tasavvufcularından olan ve uzun yıllar da hadis ilmiyle meşgul bulunmuş bu zatın tavsiyesine ilâve edecek bir şey olmadığını sanıyorum.

Hac günleri değişir mi? Son günlerde bazı kimseler, haccın, Peygamberimizden itibaren bugüne kadar yapılagelmiş olan belli günler dışında da yapılabileceğini, bu suretle belli günlerde yapılmasından kaynaklanan izdihamın da önlenmiş olacağını söylüyorlar. Buna da Bakara sûresindeki "Hac bilinen aylardadır."[167] Âyet-i kerimesini delil gösteriyorlar.

Bu iddia yanlıştır. Çünkü Kur'an-ı Kerim ayrıntılara inmez. Ayrıntıları Peygamberimiz uygulama ve ifade olarak açıklıyor. Kur'an-ı Kerîm Peygamberimize indirilmiş ve onu açıklaması için de görevlendirilmiştir. Nitekim:

وَاَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ اِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ.

"Kendilerine indirileni insanlara açıklaman için sana Kur'an'ı indirdik. Umulur ki düşünürler."[168] buyurulmuştur. Ayrıca Kur'an-ı Kerim Peygamberimize itaatın Allah'a itaat olduğu[169], emrettiği her şeyin yapılması ve yasakladığı her şeyden de sakınılması gerektiğini[170] bildirilmiştir.

Namaz,oruç ve zekâtın farz olduğu Kur'an-ı Kerim'de bildirildiği halde ayrıntılarına yer verilmemiş, ayrıntılar Peygamberimiz tarafından bildirilmiştir.

Haccın sınırlı günler dışında da yapılabileceğini söyleyenlerin delil olarak gösterdikleri Bakara sûresinin "Hac bilinen aylardadır." Ayetinde, bu bilinen ayların hangi aylar olduğu belirtilmemiştir. Bu ayların da hangi aylar olduğu yine Peygamberimiz tarafından açıklanmıştır.

Diğer taraftan Mekke-i Mükerreme hicretin 8 nci yılında 20 Ramazan'da fethedildiği halde, o yıl Peygamberimiz sadece umre yapmış ve Zilkâde ayında Medine'ye dönmüştür.

---

166 Bak.; *İhyâ'u Ulûmi'd-Dîn*, İstanbul, 1321, c. III, s. 363.
167 Bakara, 2/197.
168 Nahl, 16/44.
169 Nisa, 4/80.
170 Haşr, 59/7.

Ayrıca Peygamberimiz “Hac ibadetinizi benden öğreniniz, benim yaptığım gibi yapınız.”[171] buyurmuştur.

Bu itibarla hac ibadetinin, Peygamberimizden itibaren günümüze kadar uygulanagelmiş olan şekli ve zamanı hakkında son zamanda ortaya çıkan farklı yorumların hiçbir değer taşımayacağı açıktır.

Hac Kimlere Farzdır

Haccın farz olmasının şartları şunlardır:

1. Müslüman olmak,

2. Akıllı olmak,

3. Erginlik çağına gelmiş olmak,

4. Hür olmak,

5. Hacca gidip gelmeye malî imkânı müsait olmak. Bu şart şöyledir: Temel ihtiyaçlarından başka, hacca gidip gelinceye kadar kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu aile fertlerinin sosyal durumlarına uygun normal geçimlerini sağlayacak servete sahip olmasıdır.

6. Vakit, yani haccın eda edildiği vakte erişmiş bulunmak.

7. Haccın farz olduğunu bilmek. Bu şart gayr-ı müslim bir ülkede İslâmiyeti kabul eden kimseler için sözkonusudur.

İşte bu şartları taşıyanlara hac farz olur. Bu şartlardan birisi de eksik olursa hac farz olmaz.

Evet değerli müminler, bu şartlar kendisinde bulunan kimseye hac farz olmakla beraber, haccı eda edebilmesi için gerekli olan başka şartlar da vardır. Bunlara “Haccın vucûb-ı edasının şartları” denir. Bu şartlar şunlardır:

a) sağlıklı olmak. Kör, felçli, kötürüm ve hac yolculuğuna dayanamıyacak derecede yaşlı ve hasta olmamak.

b) Tutuklu olmamak,

c) Yol güvenliği olmak,

d) Kadınların yanlarında eşleri veya mahremleri bulunmak. Mahrem

---

171 Müslim, “Hac”, 310.

demek evlenmeleri caiz olmayan yakınlar demektir. Baba, oğul, kardeş, amca,dayı ve damat gibi yakınlar, kadının mahremleridir.

Bu şart, Hanefi mezhebine göredir. Onlar, yani Hanefiler hacca gidecek kadının bulunduğu yer ile Mekke-i Mükerreme arasında bir sefer mesafesi olduğu takdirde, kadının hacca gidebilmesi için beraberinde eşinin veya bir mahreminin bulunmasını şart koşmuşlardır. Bu konudaki dayanakları Peygamberimizin hadis-i şerifleridir. Bazı farklı ifadelerle rivayet edilen bu hadis-i şeriflerden birisi şöyledir:

لَا يَحِلُّ لِاِمْرَاَةٍ تُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَلْيَوْمِ الْاخِرِ اَنْ تُسَافِرَ سَفَرًا يَكُونُ ثَلَاثَةَ اَيَّامٍ فَصَاعِدًا اِلَّا وَمَعَهَا اَبُوهَا اَوِابْنُهَا اَوْ زَوْجُهَا اَوْ اَخُوهَا اَوْ ذُو مَحْرَمٍ مِنْهَا.

“Allah’a ve ahiret gününe iman eden bir kadının beraberinde babası veya oğlu veyahut eşi veya kardeşi yahutta evlenmesi caiz olmayan bir yakını olmaksızın üç gün veya daha fazla süre bir yolculuğa çıkması helâl değildir.”[172]

İşte hanefiler bu ve benzeri hadis-i şeriflere dayanarak kadının beraberinde eşi veya bir mahremi olmaksızın hacca gitmesini caiz görmemişlerdir.

Kadının mahremsiz sefere çıkmaması ile ilgili hadislerde hac’tan söz edilmediği için, Şafiîler ve Malikiler, yasakla ilgili seferlerde haccın dahil olmadığını söylemişlerdir. Bu yasak farz olmayan seferlerle ilgilidir, hac ise farzdır ve bu yasağa dahil değildir, demişlerdir.

Şafiîlere göre güvenilir üç kadın bir araya gelerek yalnız farz olan hac yolculuğu yapabilirler.

e) Eşi ölmüş veya boşanmış kadınların iddet süreleri bitmiş olmalıdır. İddet süreleri içinde hacca gitmeleri uygun değildir.

Değerli müminler, konuşmamı Peygamberimizin bir hadis-i şerifi ile tamamlamak istiyorum. Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

“Mebrur yani makbul olan haccın sevabı ancak cennettir.”[173]

---

172 Müslim, “Hac”, 74;. Buhârî, “Taksir-i Salât”, 4.
173 Buhârî, “Umre”, 2.

RAMAZAN AY'I KUR'AN AY'IDIR

Değerli mü'minler!

Ramazan ayına erişmiş bulunuyoruz. Manevî hayatımızda seçkin yeri olan bu aya bizleri eriştiren yüce Rabbimize hamdediyor, bu ayı nasıl değerlendireceğimizi bize öğreten sevgili Peygamberimize salât ve selâm ediyoruz.

Ramazan ayı faziletlerle dolu bir aydır. Peygamberimiz bu aydan söz ederken, "Evveli rahmet, ortası mağfiret ve sonu cehennem'den kurtuluştur."[174] buyurmuştur.

Burada bir noktaya dikkatinizi çekmek istiyorum, o da şudur: Yılın ayları ile gün ve geceleri, zamanın dilimleri olmak itibariyle aynıdır, aralarında bir fark yoktur. Ancak önemli bazı dinî ve millî olayların meydana geldiği zaman dilimleri diğerlerine göre farklıdır. İşte Ramazan da böyledir. Bu ayda meydana gelen olaylara baktığımızda bu ayın diğer kamerî aylardan üstünlüğü anlaşılmış olur. Kur'an-ı Kerîm Ramazan ayından sözederken:

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذٖيٓ اُنْزِلَ فٖيهِ الْقُرْاٰنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدٰى وَالْفُرْقَانِۚ .

174 *et-Tergîb ve't-Terhîb*, Beyrut, 1968, c. 2, s. 95.

"Ramazan ayı, insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak Kur'an indirildiği aydır."[175] buyuruluyor.

Demek ki Ramazan'ı diğer kamerî aylardan üstün kılan özelliklerin başında, insanlık için bir hidâyet rehberi olan Kur'an-ı Kerîm'in bu ayda inmesi ve inmeye başlamış olmasıdır.

Kur'an-ı Kerîm, Allah Teâlâ'nın gönderdiği kitapların sonuncusudur. Çünkü Allah Teâlâ onu, son Peygamber Hz. Muhammed Mustafa sallalahu aleyhi ve sellem vasıtasıyla göndermiştir. Allah Teâlâ, Peygamberimizden başka Peygamber görevlendirmeyeceği gibi başka kitap da göndermeyecek ve insanlık var olduğu sürece Kur'an-ı Kerîm de insanlığa yol göstermeye devam edecektir.

Kur'an-ı Kerîm, Cebrâil aleyhi's-selâm adındaki melek aracılığı ile Peygamberimize vahyolunmuştur. Kur'an-ı Kerîm, Peygamberimizin hayatında tamamen yazılıp tespit edilmiş ve daha sonra da mushaf haline getirilmiştir.

Kur'an-ı Kerîm, Peygamberimize vahyolunduğu günden beri hiçbir değişikliğe uğramadan bize kadar gelmiştir. Bu özelliği taşıyan başka bir kitap yoktur. Diğer semavî kitaplar (İncil, Tevrat ve Zebûr) zamanla değişikliğe uğramış, insanlar tarafından ilâve ve çıkartmalar yapılmak sûretiyle değiştirilmiştir. İndiği gibi bir kelime ilâve edilmeden ve bir kelime eksilmeden günümüze kadar gelen tek kitap Kur'an-ı Kerim'dir. Çünkü onun her türlü değişiklikten korunacağı Allah Teâlâ tarafından va'd buyurulmuştur. Nitekim Kur'an-ı Kerîm'de:

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ.

"Doğrusu Kur'an-ı Biz indirdik, onun koruyucusu da Biziz."[176] Kur'an-ı Kerîm, sadece Mushaflarda yer almamış, indiği günden itibaren çok kimse tarafından tamamen ezberlenmiştir.

Değerli mü'minler!

Kur'an-ı Kerîm, eşi olmayan bir kitaptır, çünkü o, insan sözü değil, Allah kelâmıdır. Lafzı da manası da Allah'ındır. Peygamberimiz sadece onu insanlara tebliğ etmeye memurdur. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

---

175 Bakara, 2/185.
176 Hicr, 15/9.

قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَاِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلٰى قَلْبِكَ بِاِذْنِ اللّٰهِ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرٰى لِلْمُؤْمِنِينَ.

"De ki, her kim Cebrâil'e düşman ise, bilsin ki o, Kur'an'ı Allah'ın izni ile kendisinden öncekini tasdik ederek, yol gösterici ve mü'minlere müjdeci olarak, senin kalbine indirmiştir."[177] Yani o, ne Cebrâil'in ve ne de senin sözündür. Cebrâil aleyhi's-selâm da onu kendiliğinden getirmiş değildir. Allah'ın sözü olan bu kitabı yine Allah'ın izniyle indirmiştir.

Kur'an-ı Kerîm'in eşsiz bir kitap olduğu sadece bir iddia değildir. Kur'an-ı Kerîm bu konuda meydan okuyor .

وَاِنْ كُنْتُمْ فٖى رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهٖ وَادْعُوا شُهَدَٓاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقٖينَ.

"Kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz Kur'an'da şüphe ediyorsanız siz de onun benzeri bir sûre meydana getirin; eğer doğru sözlü iseniz Allah'tan başka güvendiklerinizi de yardıma çağırın."[178]

اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهٖ مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقٖينَ.

"Yoksa onu (Kur'an'ı) kendisi uydurdu mu diyorlar? De ki: Eğer doğru iseniz (doğru söylediğinize inanıyorsanız) Allah'tan başka çağırabildiklerinizi (yardıma) çağırın da siz de onun gibi uydurulmuş on sûre getirin."[179]

Evet, Kur'an, kendisine benzer bir kitap değil bir sûre meydana getirilmesini istemiş, bunun başarılamıyacağını da haber vermiştir. Şöyle buyurulmuştur:

177 Bakara, 2/97.
178 Bakara, 2/23.
179 Hud, 11/13.

قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلٰٓى اَنْ يَاْتُوا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ لَا يَاْتُونَ بِمِثْلِه۪ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَه۪يرًا.

“De ki, insanlar ve cinler birbirine yardımcı olarak Kur’an’ın bir benzerini ortaya koymak için bir araya gelseler, andolsun ki yine de benzerini ortaya koyamazlar.”[180]

Kur’an-ı Kerîm bu çağrıyı ne zaman yapmıştır? Arapların şiir ve hitabette doruk noktasında oldukları bir devirde nazil olmuş ve bu çağrıyı yapmıştır.

Mekke müşrikleri Kur’an’ın gönülleri aydınlatan, onu dinleyenleri ifade ve uslüp bakımından hayretlere düşüren nurunu söndürmek için her çareye başvurmuşlardır. Onun benzerini getirmek için güvendikleri şair ve edipleri bir araya getirmişler çalışmalar yapmışlardır. Fakat bu çalışmalar Kur’an’ın fesahat ve belâgati karşısında çok sönük kalmış ve onlarca da Kur’an-ı Kerîm’le mukayeseye değer bulunmamış, bu yüzden:

لَا تَسْمَعُوا لِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَالْغَوْا ف۪يهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ.

“Bu Kur’an’ı dinlemeyin, okunurken gürültü yapın, belki galip gelirsiniz.”[181] demek zorunda kalmışlardır.

Kur’an-ı Kerîm’in İngilizce mütercimlerinden Palmer: “En güzide Arap yazarları değeri itibariyle Kur’an’a eş olabilecek bir eser yazamamışlarsa hayret edilmemelidir. Çünkü Kur’an, benzeri yazılamayacak tek kitaptır.” demiştir.

Değerli mü’minler!

Kur’an-ı Kerîm, İslâmiyet’in ana kitabıdır. Dinin esasıdır. Dinî hükümlerin dayanağı olan delillerin birincisidir. Dinî hükümlerin esaslarını ihtiva eden Kur’an-ı Kerîm, semavî kitapların da özetidir. İnsan ve insan topluluklarını inanç, ibâdet, ahlâk ve sosyal yönden maddî ve manevî mutluluğa ulaştıracak her şeyi bildirmiştir. Bir âyet-i kerîme şöyledir:

180 İsrâ, 17/88.
181 Fussilet, 41/26.

وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرٰى لِلْمُسْلِمِينَ.

"Ey Muhammed, sana, her şeyi açıklayan ve müslümünlara doğruyu gösteren bir rehber, rahmet ve müjde olarak Kur'an-ı indirdik."[182]

Pek çok âyette tekrar tekrar hatırlatılan bir husus da Kur'an-ı Kerîm'in insanları doğruya ve doğru yola hidâyet eden bir kitap olarak gönderilmiş olduğudur. Bu husus gerçekten çok önemli ve üzerinde derin derin düşünülmesi gereken bir noktadır. Bu âyet-i Kerîmelerden bir tanesine işaretle yetineceğiz, şöyle buyuruluyor:

اِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَهْدِى لِلَّتِى هِىَ اَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ اَجْرًا كَبِيرًا.

"Doğrusu bu Kur'an en doğru yola hidâyet eden ve yararlı işler yapan mü'minlere büyük ecir olduğunu, ahirette inanmayanlara yakıcı azap hazırladığımızı müjdeler."[183]

Kur'an-ı Kerim, insan ilişkilerine büyük önem verir. Bugün toplumların en çok ihtiyaç duydukları toplumsal barışı sağlayacak hususları detaylarına kadar açıklar. Önce kişinin gerek Allah'a ve gerekse insanlara karşı görev ve sorumluluklarını bildirir. Toplumun özünü oluşturan aile hayatı ile karı ile kocanın karşılıklı hak ve vazifelerinden milletlerarası münasebetlere varıncaya kadar sosyal hayatın bütün kurallarını gösterir; en yüksek, en güzel ahlâk prensiplerini öğretir. Çok basit gibi görünen ve fakat insanları birbirlerine yaklaştırmada, sevgi, kardeşlik ve dayanışma içerisinde yaşamaları hususunda önemli etkisi olan selâmlaşmaktan ve evlere izin alarak girme adâbına varıncaya kadar detaylara yer verir.

Diğer taraftan Kur'an-ı Kerîm, insana büyük değer verir.

لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فِى اَحْسَنِ تَقْوِيمٍ.

182 Nahl, 16/89.
183 İsrâ, 17/9.

“Andolsun ki biz insanı en güzel biçimde yarattık.”[184] buyurarak insanın yaratıklar içerisinde en güzel sûrete sahip olduğunu bildirir. Ayrıca insanın üstünlüğüne işaret etmek üzere de şöyle der.

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنٖى اٰدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِى الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلٰى كَثٖيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضٖيلًا.

“Biz gerçekten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık. Onları karada ve denizde taşıdık; kendilerine güzel güzel rızıklar verdik. Yine onları yaratıklarımızın bir çoğundan cidden üstün kıldık.”[185]

Kur’an-ı Kerîm’in insana verdiği değeri saymaya gerek yok. Çünkü Kur’an, insandan başka kâinatta olan her şeyin insanoğlunun emrine âmâde kılındığını ve insana hizmet için yaratıldığını bildirir. Bu konuda şu âyet-i kerîmeyi hatırlatmak yeterli olur:

اَلَمْ تَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ وَاَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِى اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنٖيرٍ.

“Allah’ın göklerdeki ve yerdeki (nice varlık ve imkânları) sizin emrinize verdiğini, nimetlerini açık ve gizli olarak size bolca ihsan ettiğini görmediniz mi? Yine de insanlar içinde –bilgisi, rehberi ve aydınlatıcı bir kitabı yokken– Allah hakkında tartışan kimseler vardır (yazıklar olsun).”[186]

Kur’an-ı Kerîm, zina, fuhuş, adam öldürmek, yalan söylemek, iftira etmek, haksızlık yapmak, israf etmek, hıyanette bulunmak, gıybet ve sarhoşluk gibi toplumu temelinden sarsan kötülükleri yasaklar.

Kur’an-ı Kerîm, daima ileriyi emreder. “Babalarımızdan böyle gördük” diyerek akıl ve ilim ile açıklanamayan alışkanlıklardan ayrılmak istemeyenleri ayıplar ve körü körüne taklidi reddeder. Bu konuda Kur’an-ı Kerîm

184 Tîn, 95/4.
185 İsrâ, 17/70.
186 Lokman, 31/20.

bir örnek olmak üzere İbrahim aleyhi’s-selâm ile kavmi arasında geçen bir konuşmayı hikâye eder ve şöyle der:

اِذْ قَالَ لِاَبٖيهِ وَقَوْمِهٖ مَا تَعْبُدُونَ. قَالُوا نَعْبُدُ اَصْنَامًا فَنَظَلُّ لَهَا عَاكِفٖينَ.
قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ اِذْ تَدْعُونَۙ. اَوْ يَنْفَعُونَكُمْ اَوْ يَضُرُّونَ. قَالُوا بَلْ وَجَدْنَٓا
اٰبَٓاءَنَا كَذٰلِكَ يَفْعَلُونَ. قَالَ اَفَرَاَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَۙ.

“Hani O, babasına ve kavmine neye tapıyorsunuz? demişti.

Putlara tapıyoruz ve onlara tapmaya devam edeceğiz, demişlerdi.

İbrahim:

–Peki, dedi, yalvardığınızda onlar sizi işitiyorlar mı? Yahut size fayda veya zarar verebiliyorlar mı? Şöyle cevap verdiler:

–Hayır, ama biz babalarımızı böyle yapar bulduk. İbrahim:

–İyi ama, ister sizin ister önceki atalarınızın neye taptığını (biraz olsun) düşündünüz mü? dedi.[187]

İlk inen âyeti:

اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذٖى خَلَقَۚ.

“Yaratan Rabbinin adıyla oku.”[188] olan Kur’an-ı Kerîm, daima ilme teşvik eder. Fenne ve müsbet ilimlere karşı asla tavır almaz. Akla ve düşünceye özel yer verir. Kâinatı ve kâinattaki yaratılış inceliklerini düşünmeye davet eder. “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?” diyerek ilmin üstünlüğünü vurgular.

Özet olarak şunu söylemek gerekir ki, Kur’an-ı Kerîm, insan için inmiştir. İnsanı dünya ve âhirette mutlu kılacak her şeyi ihtiva eden bir kitaptır. Böyle bir kitabı rehber edinen yanılmaz. Ona sımsıkı sarılan sapıklığa düşmez. Onun gösterdiği yoldan yürüyen şaşırmaz ve onu okuyanın ecri az olmaz.

---

187 Şûara, 26/70-75.
188 Alak, 96/1-2.

Şüphe yok ki, Kur'an-ı Kerîm'i okumaktan maksat, manasını öğrenip yapın dediklerini yapmak ve yasaklarından sakınmaktır. Çünkü Kur'an, Allah'ın insanlara gönderdiği mesajıdır. Bu mesajın içeriğini anlamadan sadece onu okumanın, gerçek anlamda onu okumak demek olmayacağı açıktır. Bu konuda Peygamberimize verilmiş olan görevi ifade eden âyet-i kerîmeyi hatırlatmak yararlı olur. Şöyle buyuruluyor:

وَاَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ اِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ.

"İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman için sana bu Kur'an-ı indirdik. Umulur ki düşünüp anlarlar."[189]

Kur'an'ı okumaktan asıl maksadın manasını öğrenip onu hayata geçirmek olmakla beraber, ayrıca onu okumanın da sevap olduğunda şüphe yoktur. Nitekim Peygamberimiz:

مَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِنْ كِتَابِ اللّٰهِ فَلَهُ حَسَنَةٌ، وَالْحَسَنَةُ بِعَشْرِ اَمْثَالِهَا لاَ اَقُولُ الم حَرْفٌ وَلٰكِنْ اَلِفٌ حَرْفٌ وَلاَمٌ حَرْفٌ وَمِيمٌ حَرْفٌ.

"Bir kimsenin Kur'an'dan bir harf okuması bir hasenedir. Her haseneye de on sevap vardır. Ben size "Elif Lâm Mîm" bir harftir demiyorum. Belki "Elif" başlı başına bir harftir, "Lâm" bir harftir, "Mîm" bir harftir."[190] buyurmuştur.

Kur'an-ı Kerîm'den bir harf okuyana on sevap verildiğine göre "Elif Lâm Mîm" diyen kimse üç harf okumuş olacağı için otuz sevabı var demektir.

Bu Hadîs-i Şerif, Kur'an-ı Kerîm'i okumanın da sevap olduğunu ifade ediyor ki, buna aykırı olan görüşler bir değer taşımaz.

Burada bir başka noktaya işaret etmekte yarar vardır. O da ölüler için Kur'an okumak konusudur.

Değerli mü'minler, akaid kitaplarımızda şöyle bir ifade vardır: "Hayatta olanların ölüler için yapacakları dualardan ve onlar için verecekleri sada-

189 Nahl, 16/44.
190 Tirmizî, "Fedailü'l-Kur'an", 6.

ka, yapacakları hayırlardan ölüler yararlanırlar." Çünkü Peygamberimiz mezarlığa uğradığında onlara selâm vermiş ve dua etmiştir. Buna göre ölüler için okunan Kur'an dan da yararlanırlar mı?

İslâm alimlerinin bu konudaki görüşlerini nakletmeden önce bir hususa işaret etmek istiyorum.

Ülkemizde mezarlıkta ve ölüler için genel olarak Kur'an-ı Kerîm'in Yâsîn sûresi okunmaktadır. Bakınız bu sûrede ne buyuruluyor:

وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِى لَهُۜ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْاٰنٌ مُبِينٌۙ. لِيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ.

"Biz ona (Peygambere) şiir öğretmedik, zaten ona yaraşmazdı da. Onun söyledikleri ancak Allah'tan gelmiş bir öğüt ve apacık bir Kur'an'dır. Diri olanları uyarsın ve inanmayanlara da azap sözünün hak olması içindir."[191]

Bu âyet-i kerîmelerde Kur'an'ın, hayatta olanları uyarmak ve onlara yol göstermek, rehberlik etmek için indiği açık bir şekilde ifade edilmektedir. Hem de ölüler için okunması âdet haline gelen bir sûrede. Demek Kur'an, ölüler için değil, yaşayanlar için inmiştir. Bu konuda merhum şair M. Akif ERSOY ne güzel söylemiş:

"İnmemiştir hele Kur'an, şunu hakkıyle bilin,

Ne mezarlıkta okunmak ne de fal bakmak için."

Evet, Allah rızası için Kur'an-ı Kerîm'i okumak bir ibadettir ve her ibadet gibi bu da sevaptır. Kur'an-ı Kerîm'i okuyan kimse bu sevabı dilerse ölünün ruhuna bağışlayabilir ve ölü de bundan yararlanır. İslâm âlimlerinin çoğunluğu bu görüştedir. Ancak Kur'an-ı Kerîm'i Allah rızası için değil de bir ücret karşılığında okumak sevap olmayacağı için ölünün bundan yararlanması da sözkonusu değildir. Şu nokta çok önemlidir. Bir işin ibadet olabilmesi, o işin yalnız Allah rızası için yapılmış olmasına bağlıdır. Değil bir ücret karşılığı, gösteriş için yapılan ibadetlerin, hayır ve iyiliklerin bile Allah katında bir değeri yoktur.

---

191 Yâsîn, 36/69-70.

İmam Şafîye göre ise Kur'an okumanın sevabı ölüye ulaşmaz.[192] Özetleyecek olursak, bir kimse yalnız Allah rızası için Kur'an okur ve bunun sevabını dilediği ölünün ruhuna bağışlayabilir, ölü de bundan yararlanır. Ancak başkasına para karşılığında ölüleri için Kur'an okutmanın bir faydası yoktur.

Değerli mü'minler, denizden bir avuç mesabesinde anlatmaya çalıştığımız yüce kitabımız Kur'an-ı Kerîm, işte bu ayda inmeye başlamıştır. Bunun için bu aya "Kur'an ayı" denmektedir.

Her konuda olduğu gibi Ramazan ayı konusunda da örnek alacağımız kimse Peygamberimizdir. Peygamberimiz Ramazan ayında diğer aylardan daha çok Kur'an-ı Kerîm'le ilgilenirdi. Kendisine vahiy getiren melek Cebrâil aleyhi'sselâm Ramazanın her gecesinde Peygamberimizle buluşur Kur'an okurlardı.

Hz. Fâtıma validemizden gelen bir rivâyete göre, Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

اِنَّ جِبْرِيلَ يُعَارِضُنِي بِالْقُرْاٰنِ كُلَّ سَنَةٍ وَاِنَّهُ يُعَارِضُنِي الْعَامَ مَرَّتَيْنِ وَلَا اُرَاهُ اِلَّا حَضَرَ اَجَلِي.

"Cebrâil aleyhi's-selâm her yıl Kur'an-ı Kerîm'i benimle mukabele ederdi. Bu sene iki defa mukabele etti. Öyle sanıyorum ki ölümüm yaklaşmıştır."[193]

Ashâb-ı Kirâm'ın hafız ve âlim olanlarından Ubey İbn Ka'b ile Muaz (R.anhuma) Ramazanda Kur'an-ı Kerîm'i hatmederlerdi. Hafız olmayanlar ise ezberledikleri sûreleri okurlardı.

Büyük İslâm âlimi Ebû Hanife (Allah ona rahmet eylesin) nin Ramazan ayında geceleri Kur'an-ı Kerîm'i okumakla ihya ettiği rivâyet edilir.

Ramazanda camilerimizde mukabele okunması, evlerimizde Kur'an-ı Kerîm'in hatmedilmesi, Peygamberimizin ve onu örnek alan ashabının ve İslâm âlimlerinin Ramazan hayatından alınmış güzel örneklerdir. Peygamberimizin huzurunda okunan, yazılan ve ezberlenen Kur'an-ı Kerîm'in

---

192 Daha geniş bilgi için Şevkânî, *Neylü'l-Evtar*, c. 4, s.108.
193 Buhârî, "Fedailü'l-Kur'an", 7.

zamanımıza kadar bir kelimesi eksilmeden gelmiş olması, Peygamberimizin Ramazan hayatının eseridir.

İşte değerli mü'minler, Ramazan ayını diğer aylardan üstün kılan olayların başında yüce kitabımız Kur'an-ı Kerîm'in bu ayda inmeye başlamış olmasıdır.

Diğer bir olay da, İslâm'ın beş esasından biri olan oruç ibadetinin bu aya tahsis edilmiş bulunmasıdır.

Böylesine mübarek bir aya kavuşmanın sevinci içerisindeyiz. Bunu fırsat bilerek bu ayı oruç tutarak, Kur'an okuyarak, ibadet yaparak geçirmeliyiz. Kimseyi incitmemeye özen göstermeliyiz. Yoksulları ve kimsesiz çocukları korumalıyız. Böyle yaptığımız takdirde Allah'ın rızasını kazanmış oluruz. Ne mutlu Ramazan-ı Şerifi bu şekilde değerlendirenlere.

Bu duygularla hepinizin Ramazan-ı Şerifini kutluyor, hepimiz, ülkemiz, milletimiz ve hatta insanlık âlemi için hayırlara vesile olmasını yüce Mevlâdan niyaz ediyorum. Amin.

KURBAN VE KURBAN BAYRAMI

Değerli müminler!

Dinî bayramlarımızdan kurban bayramını idrak etmenin sevinci içerisindeyiz. Bizi bugünlere sağlıkla eriştiren Cenâb-ı Hakk'a hamdediyor, O'nun sevgili Peygamberi Muhammet Mustafa (sas.)'ya salât ve selâm ediyoruz.

Önce bu bayramda yapmakla yükümlü olduğumuz kurbandan bahsetmek istiyorum.

Kurban, kurban bayramı günlerinde ibadet niyetiyle belli hayvanlardan birini keserek yapılan bir ibadettir. Buna Arapça'da "Udhiyye" denir.

Kurban, Allah Teâlâ'nın ihsan buyurduğu varlığa bir teşekkürdür.

Kurban ibadeti İslâmiyetten önce de vardı. Cenâb-ı Hakk'ın dostu olma şerefiyle şereflenmiş bir Peygamber olan İbrahim aleyhi's-selâm bir adakta bulunmuş, bir oğlu olduğu takdirde onu Allah'a kurban edeceğini adamıştı. Aradan geçen zaman içerisinde oğulları olmuş ama o,adağını nasılsa unutmuştu. Rüyada oğlunu kurban ediyor görmüş ve irkilmişti. Tefsirlerde ifade edildiğine göre Hz. İbrahim bu rüyayı üç ayrı gece görmüştür. Peygamberlerin rüyası vahiy olduğu gibi onlar tarafından yapılan tabirleri de vahiydir. İbrahim aleyhi's-selâm da rüyasını, oğlunu kurban etmesi gerektiği şeklinde tabir etmiş ve böylece bu tabir de vahiy olmuştur. Artık Hz. İbrahim bu vahyi yerine getirmesi gerekiyordu. Elbette bu çok zordu ama Allah'tan aldığı vahye uymaması daha zordu. İbrahim aleyhi's selâm büyük bir imtihan karşısında olduğunu anladı. Hiç tereddüt etmeden

Allah'a teslim oldu ve durumu oğlu İsmail aleyhi's-selâm'a açmaya karar verdi.

Şimdi konu ile ilgili olarak Kur'an-ı Kerîm'in açıklamalarını dinleyelim. Allah Teâlâ buyuruyor:

رَبِّ هَبْ لِى مِنَ الصَّالِحِينَ. فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ. فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْىَ قَالَ يَا بُنَىَّ اِنّ۪ٓى اَرٰى فِى الْمَنَامِ اَنّ۪ٓى اَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرٰى قَالَ يَٓا اَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُن۪ٓى اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ مِنَ الصَّابِرِينَ

فَلَمَّٓا اَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَب۪ينِ وَنَادَيْنَاهُ اَنْ يَٓا اِبْرٰه۪يمُ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّءْيَا اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِن۪ينَ. اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْبَلٰٓؤُا الْمُب۪ينُ. وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظ۪يمٍ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِى الْاٰخِر۪ينَ. سَلَامٌ عَلٰٓى اِبْرٰه۪يمَ. كَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِن۪ينَ. اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِن۪ينَ.

"(İbrahim) 'Ey Rabbim, bana iyilerden (bir oğul) ihsan et' dedi. Biz de kendisine yumuşak huylu bir oğul müjdeledik. Oğlu yanında koşacak çağa gelince, "Ey oğlum, ben seni rüyamda boğazladığımı görüyorum, bir düşün, ne dersin?" dedi. (İsmail) 'Babacığım, sana ne emrolunuyorsa yap, inşaallah beni sabredenlerden bulacaksın.' dedi. Her ikisi de Allah'a teslim oldular (Allah'ın emrine boyun eğdiler). İbrahim, oğlunu şakağı üzerine yatırdı. Biz de ona şöyle seslendik: 'Ey İbrahim, rüyana gerçekten sadakat gösterdin, şüphesiz ki bu apaçık bir imtihandı.' dedik ve ona (İsmail'e karşılık) büyük bir kurbanlık fidye verdik. Kendisine sonradan gelenler içinde iyi bir nam bıraktık. Selâm olsun İbrahim'e. İşte biz iyilik yapanları böyle ödüllendiririz. Çünkü O, bizim mümin kullarımızdandır."[194]

Görülüyor ki, Kur'an da Hz. İbrahim'in gördüğü rüyanın vahiy olduğunu teyit etmiştir. Çünkü Cenâb-ı Hak kendisine seslenirken: "Ey İbrahim, gördüğün rüyaya gerçekten sadakat gösterdin." buyurmuştur.

---

194 Saffat, 37/100-111.

Değerli müminler!

İbrahim aleyhi's-selâm Allah'ın emrine boyun eğerek oğlunu kurban etmek üzere şakağı üzerine yatırınca Cenâb-ı Hakk İsmail'in yerine bir koyun kurban etmesini emretmiştir. Bu, Allah'ın insanlığa büyük bir lütfudur. Allah, insanları Hz. İbrahim'in aracılığı ile insan kurban etmekten korumuş olmasaydı muhtemelen insanlar "İnsan kurban etme" gibi korkunç bir geleneğe sahip olabilirdi ve insanları bu korkunç gelenekten kimse de kurtaramazdı.

İbrahim aleyhi's-selâm oğlu yerine Cenâb-ı Hakk'ın kendisine gönderdiği koç'u kurban etmiştir. Böylece kurban Hz. İbrahim'den sünnet olarak bize intikal etmiştir.

Kurban, insanın Allah'a yaklaşmasına ve O'nun rızasını kazanmasına vesile olan bir ibadettir. "Kurban" kelimesinde bu mana vardır. İnsan kurban kesmekle İbrahim aleyhi's-selâm gibi Allah'a ve O'nun emirlerine bağlılığını, gerekirse O'nun rızasını kazanmak için her fedakarlığa katlanacağını göstermiş olur.

Değerli müminler, Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için yapılan her şeyde esas olan iyi niyettir. Kurbanda da böyledir, iyi niyet ve ihlâs esastır. Bakınız bu konuda Kur'an-ı Kerîm'de şöyle buyuruluyor :

لَنْ يَنَالَ اللّٰهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَآؤُهَا وَلٰكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوٰى مِنْكُمْۜ .

"Onların (kurbanların) ne etleri ne de kanları Allah'a ulaşır. Fakat O'na sadece sizin takvanız ulaşır."[195] Esasen Allah Teâlâ ancak takva sahiplerinin yapmış oldukları ibadetleri kabul eder. Mâide sûresindeki şu ayet-i kerimeler bu konuyu bir örnek vererek açıklıyor . Allah Teâlâ buyuruyor:

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ ابْنَيْ اٰدَمَ بِالْحَقِّۢ اِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِنْ اَحَدِهِمَا وَلَمْ
يُتَقَبَّلْ مِنَ الْاٰخَرِۜ قَالَ لَاَقْتُلَنَّكَۜ قَالَ اِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللّٰهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ. لَئِنْ بَسَطْتَ

195 Hacc, 22/37.

اِلَىَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِى مَآ اَنَا بِبَاسِطٍ يَدِىَ اِلَيْكَ لِاَقْتُلَكَ اِنِّٓى اَخَافُ اللّٰهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ.

"(Ey Muhammed) onlara Adem'in iki oğlu ile ilgili haberi hakkıyle oku. Hani her ikisi birer kurban sunmuşlardı, birinden kabul edilmiş, diğerinden kabul edilmemişti. (Kurbanı kabul edilmeyen ötekine):

–Seni öldüreceğim, demişti. Diğeri ise:

–Allah, yalnız kendisinden korkanlardan kabul eder dedi ve devam etti: "Allah'a yemin ederim ki sen beni öldürmek için bana el uzatsan da ben seni öldürmek için sana el uzatacak değilim. Ben, alemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım."[196] dedi.

Görülüyor ki, kurban kesenlerden biri iyi niyeti ve Allah'tan korkması sebebiyle sunduğu kurban kabul görmüş, diğeri ise kötü niyeti sebebiyle kurbanı kabul edilmemiştir.

Sevgili Peygamberimiz de bu konuda şöyle buyurmuştur:

اِنَّمَا اْلاَعْمَالُ بِا لنِّــيَّاتِ وَ اِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوٰى.

"Âmellerin kıymeti ancak niyetlere göredir. Herkesin niyet ettiği ne ise eline geçecek olan ancak odur."[197]

Kurban, İslâm'daki sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın bir başka örneğidir. Her gün dünyada sayısız hayvan kesilir ve bundan çoğunlukla varlıklı kimseler yararlanır. Halbuki kurban bayramında kesilen kurbanlardan daha çok yoksullar ve hayır kurumları istifade eder.

Kurban Meşrû Bir İbadettir.

Kurban bir gelenek değil, kitap ve sünnetle meşrûiyeti sabit olan bir ibadettir. Kurban da zekât gibi Hicretin ikinci yılında meşrû kılınmıştır.

Kur'an-ı Kerîm'de şöyle buyuruluyor:

196 Mâide, 5/27-28.
197 Buhârî, "Bed'ü'l-Vahy", 1.

وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَآئِرِ اللّٰهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا صَوَآفَّ فَاِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَاَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ كَذٰلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ.

“Kurbanlık deve ve sığırlar, Allah’ın size olan nişanelerinden (Allah’ın size verdiği dinin alâmetlerinden) kıldık. Sizin için onlarda hayır vardır. O halde onları ön ayaklarından biri bağlı olduğu halde keserken üzerlerine Allah’ın adını anın. Yanları yere yaslandığı (yani canları çıktığı) vakit onların etlerinden yiyin, kanaat edip istemeyene de, isteyene de yedirin. Böylece onları sizin emrinize verdik ki, şükredesiniz.”[198]

Peygamberimiz de bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuşlardır :

مَا عَمِلَ ابْنُ اٰدَمَ يَوْمَ النَّحْرِ عَمَلاً اَحَبَّ اِلَى اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ اِرَاقَةِ دَمٍ. وَاِنَّهُ لَيَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِقُرُونِهَا وَاَظْلَافِهَا وَاَشْعَارِهَا وَاِنَّ الدَّمَ لَيَقَعُ مِنَ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ بِمَكَانٍ قَبْلَ اَنْ يَقَعَ عَلَى الْاَرْضِ فَطِيبُوا بِهَا نَفْسًا.

“Ademoğlu kurban bayramı günü, Allah katında kurban kesmekten daha sevimli bir iş yapmamıştır. Şüphesiz o kesilen kurban kıyamet günü boynuzları ve kılları ile gelir. Hiç şüphe yok ki, kurbanın kanı yere düşmeden önce Allah katında kabul görür. Öyle ise gönüllerinizi kurban ile hoş edin.”[199]

Peygamberimiz kurbanı tavsiye ederlerken kendileri bizzat kurban keserek de örnek olmuşlardır. Müslim’in rivâyetine göre Enes (ra.) şöyle demiştir: “Allah’ın Resûlü, beyaz renkli iki koç kurban ederdi.”[200]

Kurbanın Hükmü

İslâm alim ve müçtehitleri kurbanın hükmü hakkında farklı içtihatlarda bulunmuşlardır.

198 Hacc, 22/36.
199 Tirmizî, “Adâhî”, 1; İbn Mâce, “Adâhî”, 3.
200 Müslim, “Adâhî”; İbn Mâce, “Adâhî”, 2.

İmam A'zam Ebû Hanife'ye göre kurban vaciptir. Delili de:

فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ

"Rabbin için namaz kıl ve kurban kes"[201] ayet-i kerimesinin delâletiyle Peygamberimizin:

مَنْ كَانَ لَهُ سَعَةٌ وَلَمْ يُضَحِّ فَلاَ يَقْرَبَنَّ مُصَلاَّنَا

"Kimin hali vakti yerinde olur da kurban kesmezse namazgahımıza yaklaşmasın."[202] Hadisindeki vaîd (korkutma)dır. Böyle bir korkutma ancak vacip olan bir ibadetin terki için yapılır. Yani İmam A'zam demek istiyor ki, kurban vacip olmasaydı Peygamberimiz onu terkedene böyle bir tehditte bulunmazdı.

Şafiî, Malikî ve Hanbeliler ile Hanefilerden İmam Ebû Yusuf'a göre ise kurban vacip değil, sünnet-i müekkededir.[203]

Kurbanın sünnet olduğunu söyleyenlerin dayandıkları delillerin bir kısmı aşağıdaki hadis-i şeriflerdir:

Ümmü Seleme (ra.) den rivayete göre Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

اِذَا دَخَلَ الْعَشْرُ وَعِنْدَهُ اُضْحِيَّةٌ يُرِيدُ اَنْ يُضَحِّيَ فَلا يَأْخُذَنَّ شَعْرًا وَلاَ يَقْلِمَنَّ ظُفُرًا.

"Bilinen on gün girdiği vakit elinde kurbanı olup kurban kesmek isteyen kimse (Bedeninden) asla bir kıl almasın, tek bir tırnak kesmesin."[204]

Bu hadis-i şerifte Peygamberimiz kurbanı kişinin isteğine bırakmıştır. Bu ise onun vacip olmadığını gösterir.

Bir başka hadis-i şerif ise şöyledir:

201 Kevser, 108/2.
202 İbn Mâce, "Adâhî", 2.
203 *Mebsût*, c. XII, s. 8; *Neylü'l-Evtar*, c. V, s. 126.
204 Müslim, "Adâhî", 2.

ثَلَاثٌ هُنَّ عَلَيَّ فَرائِضُ وَهُنَّ لَكُمْ تَطَوُّعٌ: اَلْوِتْرُ وَالنَّحْرُ وَصَلَاةُ الضُّحٰى

"Üç şey vardır, bunlar bana farz, size nafiledir. Onlar da vitir, kurban ve kuşluk namazıdır."[205]

Kurbanın hükmü yani vacip mi sünnet mi olduğu hakkındaki bu farklı görüş ve içtihatlar sebebiyle; bir kimsenin zekât, hac, sadaka-i fıtır, yemin keffareti ve kurban borcu olduğu halde vefat edip bu borçlarının ödenmesi için malının üçte birini vasiyet etse (ki ancak malının üçte birini vasiyet etmeye mezundur) malının üçte biri yeterse borçlarının tamamı ödenir. Malının üçte biri borçlarını ödemeye yetmediği takdirde önce zekât borcu ödenir. Çünkü borçları içerisinde en önemli olanı zekâttır. Bu borcu ödendikten sonra malı artarsa haccı yaptırılır. Bundan sonra sadaka-i fıtır borcu ödenir. Daha sonra da yemin keffareti verilir ve en son malı kalırsa kurban borcu ödenir.

Kurban Kimlere Borçtur

Kurban, mukim olan ve sadaka-i fıtır nisabına malik olan her kadın ve erkek Müslümana vaciptir.

Bu tariften şu anlaşılıyor: Müslüman olmayan, seferde bulunan Müslümana ve fakir olana kurban vacip değildir.

Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ömer seferde bulunduklarında kurban kesmemişlerdir. Şayet seferde olan kimse kurban kesmek isterse, kurban kendisine vacip olduğu için değil, nafile olarak kesebilir, kesmediği takdirde sorumlu olmaz.

İmam A'zam Ebû Hanife ile Ebû Yusuf'a göre kurbanın vacip olmasında akıl ve ergenlik çağına gelmiş olma şart değildir. Yani mali güce sahip olan küçük çocuklar ve akıl hastaları adına kanuni temsilcileri kurban keserler.

İmam Muhammed ile İmam Zufer'e göre kurbanın vacip olması için akıl ve erginlik çağına gelmiş olmak şarttır. Bu itibarla zengin olan çocuklarla akıl hastası mallarından kurban kesilmez.[206] Fetva da bu görüşe göredir, yani zengin de olsalar çocuklarla akıl hastalarının kurban kesmesi gerekmez.[207]

205 Ahmed b. Hanbel.
206 *Bedayiu's-Sanayî*, Beyrut, 1974, c. V, s. 64.
207 *Reddü'l-Muhtar*, c. V, s. 309.

Zenginliğin Ölçüsü

Herhangi malî bir ibadetin borç olması için öngörülen zenginlik ölçüsü Nisap kelimesi ile ifade edilmektedir.

Kurban nisabı, kişinin temel ihtiyaçları olan oturacak evi, evinin yeter derecede eşyası, binek için olan hayvanı, üç kat elbisesi, kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin bir yıllık nafakalarından ve borcundan fazla 80,18 gr. Altın veya bunun kıymeti para ve eşyaya malik olan kimse kurban kesecek kadar zengin demektir. Bu kimseye yılda bir defa kurban günlerinde kurban kesmek vacip olur.

Bu ölçü aynı zamanda zekât için de geçerlidir. Ancak zekât nisabında malının artıcı olması ve üzerinden bir yıl geçmiş bulunması şarttır. Kurban nisabında bunlar aranmaz. Kurban kesme günlerinde zengin olan kimseye kurban kesmek vacip olur.

Hangi Hayvanlar Kurban Edilir

Kurban edilecek hayvanlar; koyun, keçi, deve, sığır ve manda'dır. Bu hayvanlardan devenin 5, sığır ile manda'nın 2 ve koyun ile keçinin bir yaşını doldurmuş olmaları gerekir. Ancak koyunlar altı ayı tamamladıkları halde bir yaşını doldurmuş gibi gösterişli olurlarsa bunlar da kurban edilebilir.

Bir koyun veya keçiyi ancak bir kişi kurban edebilir. Fakat sığır, manda ve deve yedi kişiye kadar ortaklaşa kurban edilebilir. Ortakların tek veya çift olmalarında bir sakınca yoktur.

Ortakların hepsi ibadet niyetiyle katılmak durumundadır. Meselâ ortaklardan biri vacip olan kurbanı, diğeri adak kurbanı bir diğeri de nafile kurbanı niyet edebilir. Çünkü hepsinin niyeti ibadettir. Fakat ortaklardan biri her hangi bir ibadet değil de et kasdiyle katılmış olsa bu sahih olmaz, diğerleri de niyet etmiş oldukları kurbanı kesmiş sayılmazlar.

Hangi Ayıplar Hayvanın Kurban Olmasına Mani Olur

Bilindiği üzere kurban bir ibadettir. Bunun için kurbanlık hayvanların kusursuz olmaları esastır. Her kusur olmasa da bazı kusurlar kurbana manidir. Bu kusurlar kısaca şunlardır:

–İki veya bir gözü kör olan,

–Aşırı derecede zayıf olan,

–Kesim yerine yürüyerek gidemeyecek derecede aksak olan,

–Kulağının, kuyruğunun veya tenasül organının üçte birinden fazlası gitmiş olan,

–Dişlerinin yarıdan fazlası düşmüş olan,

–Doğuştan kulağı ve tenasül organı olmayan,

–Koyun ve keçide bir, sığırda iki memesi kurumuş olan,

–Burnu kesilmiş olan,

–Dilinin çoğu kesilmiş olan,

–Ölüm derecesinde hasta olan,

–Böyle kusuru olan hayvanları kurban etmek caiz değildir. Bunun için kurbanlık satın alınırken kusurlu olup olmadığına dikkat etmek gerekir.

Kurban, Bayram namazı kılınan yerlerde namazdan sonraki olmak üzere bayramın ilk üç günüdür. (Şafiîlerde dördüncü günü de olabilir.)

Arefe günü veya bayramın ilk üç gününden sonra kurban, kurban olmaz. Peygamberimiz buyuruyor:

اِنَّ اَوَّلَ مَا نَبْدَأُ بِهِ فِي يَوْمِنَا هذَا نُصَلِّي ثُمَّ نَرْجِعُ فَنَنْحَرُ فَمَنْ فَعَلَ ذٰلِكَ فَقَدْ
اَصَابَ سُنَّتَنَا وَمَنْ ذَبَحَ فَاِنَّمَا هُوَ لَحْمٌ قَدَّمَهُ لِاَهْلِهِ لَيْسَ مِنَ النُّسُكِ فِي شَيْءٍ.

"Bu günümüzde yapacağımız ilk şey Bayram namazını kılmaktır. Sonra evlerimize dönüp kurban kesmek olacaktır. Her kim böyle yaparsa sünnetimize uygun iş yapmış olur. Kim önce kurban keserse ancak ailesine bir et sunmuş olur, bu kestiği kurban olmaz."[208]

Kurbanın Bedelini Yoksullara Vermekle Kurban Kesilmiş Olur mu?

Bazı kimseler hemen her yıl kurban bayramında bu soruyu sorarlar . Hayvanı kesmeden canlı olarak veya bedelini yoksullara vermekle kurban

208 Buhârî, "Adâhî", 1; Müslim, "Adâhî", 1.

kesilmiş olur mu? Kurbanın rüknü, kurban edilmesi caiz olan hayvanlardan birini kesmek olduğundan, hayvanı kesmeden canlı olarak veya bedelini yoksula vermekle kurban ibadeti yerine getirilmiş olmaz, bu ancak sadaka olur.

Yalnız kurban kendisine vacip olan kimse satın aldığı kurbanı herhangi bir sebeple kurban günlerinde kesmez veya hiç kurban satın almaz ise kurban günleri geçtikten sonra, bu kimse kurbanlık hayvanın kıymetini fakirlere sadaka olarak verir. Satın alıp kesmediği kurbanını ise canlı olarak fakire verir. Kurban günleri geçtikten sonra daha önce satın alınmış kurbanlık artık kesilmez.

Değerli müminler, kurbanı kesebiliyorsa kendisi keser. Çünkü bu bir ibadettir. Onu, kişinin kendisinin yapması, başkasına vekâlet vermesinden daha faziletli ve sevaptır. Peygamberimiz vedâ haccında yüz deve kurban etmiş, bunların altmışüç tanesini bizzat kendileri kesmiş, kalanlarını da Hz. Ali'ye vekâlet vererek kestirmiştir.[209] Şayet kendisi kesemiyorsa o takdirde ehil olan birisine vekâlet vermek sûretiyle kestirir ve kendisi de orada hazır bulunur. Peygamberimiz kızı Hz. Fâtıma'ya:

يَا فَاطِمَةُ قُومِى اِلٰى اُضْحِيَّتِكِ فَاشْهَدِيهَا فَاِنَّ لَكِ بِاَوَّلِ قَطْرَةٍ تَقْطُرُ مِنْ دَمِهَا اَنْ يُغْفَرَ لَكِ مَا سَلَفَ مِنْ ذُنُوبِكِ.

"Kurbanın kesilirken orada hazır bulun. Zira işlemiş olduğun her günah, kurbanın kanından ilk damlası yere düştüğünde, bağışlanır."[210] buyurmuştur.

Az önce de söylediğimiz gibi, kesebiliyorsa kendisi, kesemiyorsa ehil olan birisine kestirmelidir. Hayvan kesmede ehil olmayan yani bunu beceremeyen kimseler, hayvana eziyet ederler ki, bu, haramdır, günahtır. Bir ibadet yapılırken günah işlenmez.

Hemen her yıl kurban bayramı günlerinde televizyon ekranlarına yansıyan görüntüler, seyredenlere büyük rahatsızlık vermektedir. Bu görüntülerin ortadan kalkması, kurbanların ehil olan kimseler tarafından

209 Müslim, Hac, 19.
210 *et-Tergib ve't-Terhîb*, Beyrut, 1968, c. II, s. 154.

kesilmesine bağlıdır. Ehil kimse bulamayanlar kurbanlarını mezbahalarda kestirmelidirler.

Yurtdışında bulunanlardan kurbanlarını memleketlerinde kestirmek isteyenler, bir tanıdıklarına vekâlet vermek sûretiyle kurbanlarını kestirebilirler. Böyle yaptıkları takdirde hem kurbanları kesilmiş, hem de daha iyi değerlendirilmiş olur.

Kurban Nasıl Kesilir?

Hayvan incitilmeden kesilecek yere götürülür. Devenin dışındakiler kıbleye karşı sol tarafları üzerine yavaşça yatırılır. Kolaylık olması için üç ayağı da bağlanır. Sonra kesecek olan:

"Allahü ekber, Allahü ekber, lâilâhe illallahü vellahü ekber, Allahü ekber ve lillahilhamd. Bismillâhi Allahü ekber" der, ara vermeden büyük ve keskin bir bıçakla keser.

Sadece "Bismillâhi Allahü ekber" diye kesse de olur.

Usûlüne göre bir kesim yapmış olmak için, hayvanın yemek ve nefes boruları ile iki şah damarının kesilmesi gerekir.

Kurban kesildikten sonra sahibi, Allah rızası için iki rekat namaz kılar, sonra da dua ederek Cenâb-ı Hak'tan dileklerde bulunur.

Kurban Etinin Taksimi

Deve ve sığır gibi hayvanlar ortaklaşa kurban edildiğinde etleri ortaklar arasında tahmini olarak değil, tartılarak taksim edilir. Ancak bir ailenin ferdleri için kurban edilen hayvanın etini taksim etmek gerekmez. Bunun gibi ortaklaşa kurban kesenler kurban etini tamamen yoksullara veya bir hayır kurumuna verecek olurlarsa yine kurban etini taksim etmeleri gerekmez.

Kurban etinin hepsini yoksullara sadaka olarak dağıtmak veya kendisi ve çoluk çocuğu için alıkoymak caiz ise de, en uygun olanı, kurban etini üçe taksim edip, birini kurban kesmeyen yoksullara sadaka olarak dağıtmak, bir bölümünü de akraba, tanıdık ve komşulara ikram etmek, birini de kendi çoluk çocuğu ile yemektir.

Kurban etinden Müslüman olmayan komşulara da vermek caizdir.

Şayet kurban kesen kimsenin çoluk çocuğu kalabalık ve hali vakti de çok iyi değilse bu takdirde kurban etini sadaka ve hediye olarak dağıtmayıp, tamamını çoluk çocuğu için alıkoyması daha uygun olur. Çünkü kan akıtmakla kurban vecibesi yerine getirilmiştir.

Bayram, Peygamberimizin Mekke'den Medine'ye hicretlerinin ikinci yılında meşrû kılınmıştır.

Peygamberimiz Medine'ye hicret buyurduklarında Medinelilerin eğlendikleri iki günleri vardı. Peygamberimiz: "Bu günler ne oluyor?" diye sorduğunda, onlar "Biz cahiliyette bu günlerde oynayıp eğlenirdik." dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz: "Bunların yerine Allah Teâlâ size daha hayırlı iki gün verdi: Ramazan bayramı, Kurban bayramı"[211] buyurdu.

Ramazan bayramı namazı gibi Kurban bayramı namazı da vaciptir ve Cuma namazının şartlarına tabidir. Yani Cuma namazını kılmakla yükümlü olanlar, Bayram namazını kılmakla da yükümlüdür. Ancak Cuma namazı farz, Bayram namazı ise vaciptir.

Bayram namazı, güneş doğduktan ve kerahat vakti çıktıktan sonra, öğleye kadar kılınır. Her hangi bir sebeple ilk günü kılınamazsa ertesi günü kılınır.

Bayram namazı Cuma namazı gibi ancak cemaatle kılınır. İki rekattır. Şöyle niyet edilir:

"Niyet ettim Allah rızası için Kurban bayramı namazını kılmaya, uydum imama." Bundan sonra tekbir alınır. Birinci rekatta "Sübhaneke" okunur. Sonra imam tarafından açıktan, cemaat tarafından da gizlice üç defa "Allahü ekber" diye tekbir alınır. İlk iki tekbirde eller yukarı kaldırılır, sonra yanlara salıverilir. Üçüncü tekbirin peşinden eller yanlara salıverilmeyip bağlanır. İmam Fatiha ve sûre okur, cemaat dinler. Sonra diğer namazlarda olduğu gibi rukû ve secde yapılır. İkinci rekata kalkıldığında imam önce Fâtiha ve sûre okur. Sonra birinci rekatta olduğu gibi üç defa tekbir alınır. Her üç tekbirde de eller yukarı kaldırılıp yanlara salıverilir. Dördüncü tekbir ile rukûa gidilir ve secdeler yapılarak oturulur, tahiyyât ve salli barik okunur, sonra selâm verilir.

211 Ebû Dâvud, "Salât", 245.

Bayram Gecesi ve Günlerinde Yapılması Müstehap Olan Şeyler

a) Bayram gecelerini dua ve ibadetle ihya etmek, kaza namazı kılmak, kur'an okumak ve Allah Teâlâ'dan af ve mağfiret dilemek. Çünkü duaların makbul olduğu gecelerden birisi de bayram geceleridir. Nitekim Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

"Ramazan ve Kurban bayramı gecelerini, sevabını umarak ibadetle geçiren kimsenin kalbi, kalplerin öldüğü gün ölmez."[212]

b) Bayram sabahı erken kalkarak yıkanıp temizlendikten sonra namaza gitmek.

c) Güzel koku sürünmek.

d) Temiz ve yeni elbise giyinmek.

e) Gücü yetiyorsa namaza yürüyerek gitmek.

f) Güler yüzlü ve sevinçli görünmek.

g) Yoksullara çokça sadaka vermek.

h) Bayram namazına giderken yolda tekbir getirmek.

i) Kurban kesecekse kurban etinden yiyinceye kadar oruç tutuyormuş gibi bir şey yiyip içmemek.

j) Kurban etinden iftar etmek. Çünkü Peygamberimiz böyle yaparlardı.

k) Çoluk çocuğuna bolluk göstermek.

Bütün bunlar bayramda yapılması müstehap olan işlerdir.

Değerli müminler, bayram günleri sevinç günleridir. Bu günlerde sevinçli ve güler yüzlü görünmek tavsiye edilmiştir.

Bayramın toplum hayatımızda üstün yeri ve değeri vardır. Bayram günleri toplum şuuru bütünleşir. Toplum fertleri birbirleriyle sevişip kaynaşır. Hayatın bitmek tükenmek bilmeyen sıkıntıları içinde bunalan, bitkin ve yorgun hale gelen insanları bayramlar dinçleştirir ve çalışma azimlerini artırır.

Bu günlerde akraba ve komşularımızla olan ilişkilerimiz kuvvetlenir,

---

212 *Mecmeu'z-Zevâid*, Beyrut, 1967, c. II, s. 198.

birlik ve kardeşliğimiz güçlenir. Bayram sabahı camilerimizi dolduran kalabalıkların hep birlikte ve içtenlikle yüce Allah'a yönelmeleri, O'ndan af ve bağış dilemeleri ayrı bir önem taşır. Çünkü böyle bir amaçla bir araya gelen, aynı iman ve heyecanı taşıyan toplulukları yüce Allah'ın rahmeti kuşatır ve onları affeder.

Bu günlerde annemizin-babamızın ellerini öpüp hayır dualarını almalıyız. Dinimizde Allah'a ibadetten sonra anne ve babaya saygı ve iyilik emredilmiş, onlara karşı "öf" demek dahi yasaklanmıştır. Akraba ve komşularla tebrikleşerek, karşılıklı sevgi ve saygı duyguları aktarılmalı, karşılaştığımız herkesle selâmlaşarak tebrikleşmeliyiz. Tanıdıklarımızı ziyaret ederek hatırlarını almalıyız. Hastahanelerde ve evlerde yatan hastaları görmeli, şifa dileklerimizi sunmalıyız. Yetimleri ve kimsesiz çocuklarla ilgilenip onları okşamalı ve onlara ana ve baba gibi davranmalıyız. Çevremizdeki yoksullara ve bakıma muhtaç çocuklara yardım ellerimizi uzatmalı, onların da bayram sevinci yaşamalarını sağlamalıyız. Bizden hayır dua bekleyen ölülerimizin mezarlarına giderek onlara dua etmeli, ruhları için hayır ve hasenatta bulunmalıyız. Tanıdıklarımızdan dargın olanları barıştırmaya çalışmalı ve aralarını bulmalıyız.

Her zaman olduğu gibi bayram günlerinde de İslâmın emrettiği şekilde çevremizdeki insanlara iyi davranmalı, incitici ve zarar verici davranışlardan sakınmalıyız.

Bütün bunlar, toplumu oluşturan fertleri birbirleriyle kaynaştırarak millî birliğin sağlanmasında ve toplumu rahatsız eden ayrılık ve düşmanlıkların yok olmasında etkili olur.

Bu duygularla hepinizin kurban bayramını tebrik ediyor, daha nice bayramlara sağlıkla, huzurla erişmemizi Cenâb-ı Hak'tan diliyorum.

Mübarek bayramın ülkemize, İslâm alemine ve bütün insanlığa iyilik ve hayırlar getirmesini diliyorum.

Cenâb-ı Hak yaptığımız ibadetleri ve keseceğimiz kurbanları rızasına muvafık eylesin ve bizi kendisine ibadetten ayırmasın. Amin.

HESAP GÜNÜNÜ UNUTMAYALİM

Değerli kardeşlerim!

Bugünkü sohbetimizde, iman esaslarından olan ahiret gününden ve bugünde Allah'a verilecek hesaptan söz etmek istiyorum.

İnsan sorumluluk taşıyan bir yaratıktır. Bu, onun temel özelliklerinden birisidir. Allah'ın emirlerine uymak ve yasaklarından sakınmakla yükümlü olan insan,mutlaka bir gün O'nun huzurunda dünyada yaptıklarından sorgulanacaktır. Çünkü O, tesadüfen dünyaya gelmiş değil, Allah'ın takdir ve yaratması ile var olmuştur. Hem de Allah Teâlâ kâinatta olan her şeyi onun hizmetine vermiştir. Kur'an-ı Kerim'de:

اَفَحَسِبْتُمْ اَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَاَنَّكُمْ اِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ.

"Sizi sadece boş yere yarattığımızı ve sizin gerçekten huzurumuza geri getirilmeyeceğinizi mi sandınız"[213] buyurulmuş ve insanın bir gün hesaba çekileceği bildirilmiştir.

Öldükten sonra dirilip Allah'ın huzuruna getirileceğimiz bu güne "Hesap Günü" diyoruz. Bugün insanın en önemli günlerinden bir gündür. Peygamberler bile bugünün dehşetinden Allah'a sığınmışlardır. İşte bu Peygamberlerden biri, İbrahim aleyhi's-selâm'dır. Bakın o, Allah Teâlâ'ya nasıl dua ediyor:

---

213 Mü'minûn, 23/115.

وَلَا تُخْزِنِى يَوْمَ يُبْعَثُونَ. يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ اِلَّا مَنْ اَتَى اللّٰهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ.

"(Ey Rabbim) İnsanların dirilecekleri (ve huzuruna gelip hesap verecekleri) gün, beni utandırma. O gün ne mal fayda verir, ne evlât. Ancak Allah'a temiz bir kalp ile gelenler başka"[214]

Hz. İbrahim bu duası ile bize örnek oluyor, yol gösteriyor. Zaten onun yaptığı bu duanın Kur'an-ı Kerim'de yer almasının hikmeti de budur. Ayet-i Kerime'de şu hususlara dikkatimiz çekiliyor: Ey insanlar, öleceksiniz fakat sonradan dirilip Allah'ın huzurunda hesap vereceksiniz. Bunu hatırınızdan çıkarmayın, hazırlıklı olun. İbrahim aleyhi's-selâm bir Peygamber olduğu, hatta Allah'ın dostu olma şerefi ile şereflendiği halde hesap gününü unutmuyor ve o gün mahcup duruma düşmemesini Allah Teâlâ'dan niyaz ediyor. Bu Peygamberi örnek alın; Allah'a yönelin, yalvarın ve o gün hesabınızın kolay geçmesini Allah'tan dileyin. Kimseye güvenmeyin, Allah'ın rızasını kazanmaya çalışın. O, razı olmadıkça kimsenin size bir iyilik yapamayacağını unutmayın. Çünkü Allah izin vermedikçe hiç kimsenin bir başkasına şefaat etmesi de sözkonusu değildir. O halde yapacağınız şey, Allah'ın rızasını kazanmaktır. Bu da ancak O'nun emirlerine itaat etmek ve yasaklarından sakınmakla olur.

Evet, o gün mal ve evlâdın fayda vermeyeceği bir gündür. Nitekim başka bir âyet-i kerime'de şöyle buyurulmaktadır:

يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ وَاخْشَوْا يَوْمًا لَا يَجْزِى وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهٖ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَازٍ عَنْ وَالِدِهٖ شَيْـًٔا اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا قف وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُورُ.

"Ey insanlar, Rabbinize karşı gelmekten sakının. Ne babanın evlâdı, ne evlâdın babası namına bir şey ödeyemeyeceği günden (kıyamet gününden) çekinin. Bilin ki, Allah'ın verdiği söz gerçektir. sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve şeytan Allah'ın affına güvendirerek sizi yanıltmasın."[215]

---

214 Şûara, 26/87-89.
215 Lokman, 31/33.

O düşünmesi bile insana dehşet veren günde herkes kendisi ile meşgul olacak, başkası ile ilgilenmeye ayıracak zamanı olmayacaktır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur:

يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ اَخِيهِ ۙ وَاُمِّهِ وَاَبِيهِ ۙ وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ ۜ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَاْنٌ يُغْنِيهِ ۜ.

"O gün kişi kardeşinden, annesinden babasından, eşinden ve çocuklarından kaçar. O gün herkesin kendine yetip artacak bir derdi vardır"[216]

Değerli kardeşlerim, insan dünyada bu yakınlarından birisi ile karşılaşsa sevinir ve onları sevgi ile kucaklar. Ama görülüyor ki o gün, değil başkalarından, bu en yakınları ile bile karşılaşmak istemeyecek, onlardan kaçacaktır. Bir kısmı kendi derdi ile meşgul olduğu için kaçacak,bir kısmı da sorguya çekilirim endişesiyle kaçacaktır. Çünkü kardeş, "Sen bana dünyada yardım etmedin", anne-baba, "Sen bize iyilikte kusur ettin" eşi, "Sen bana haram yedirdin", çocuklar, "Sen bize dinimizi öğreterek bizi uyarmadın" deyip yakasına sarılırlar diye onlardan kaçacaktır.

Hz. Aişe validemiz anlatıyor: Peygamberimiz:

تُحْشَرُونَ حُفَاةً عُرَاةً غُرْلاً. قَالَتْ عَائِشَةُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ اَلرِّجَالُ وَالنِّسَاءُ يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ فَقَالَ: اَلاَمْرُ اَشَدُّ مِنْ اَنْ يُهِمَّهُمْ ذٰلِكَ.

–İnsanlar kıyamet günü (ilk yaradılışları gibi) yalın ayak, çıplak ve sünnetsiz olarak haşrolacaklardır, buyurdu. Ben.

–Ey Allah'ın Resûlü, erkek kadın bir arada mı? Bunlar birbirlerinin edep yerlerine bakarlar, nasıl olur? dedim. Peygamberimiz:

–Ey Aişe, haşir işi çok zordur, insanların birbirlerine bakmalarına müsait değildir[217], buyurdu.

Ebû Ubeyde ve İbn Münzir'in rivayetlerine göre Katade şöyle demiştir:

216 Abese, 80/34-37.
217 Buhârî, "Rikak", 45; Müslim, "Kitabu'l-Cenne", 14.

"Kıyamet günü insan tanıdığı bir kimseyi görmekten sıkıldığı kadar, hiçbir şeyden sıkılmaz. Çünkü yaptığı bir haksızlık sebebiyle peşine düşülmesinden korkar."[218]

Ebu Hureyre (ra.) anlatıyor: Allah Teâlâ:

"(Ey Muhammed) En yakın akrabanı uyar"[219] ayet-i kerimesini indirdiği zaman Peygamberimiz akrabalarını çağırarak Safa tepesinde onlara yaptığı bir konuşmada şöyle buyurdu:

يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ اِشْتَرُوا اَنْفُسَكُمْ لاَ اُغْنِى عَنْكُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا يَا بَنِى عَبْدِ مَنَافٍ لاَ اُغْنِى عَنْكُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا يَاعَبَّاسُ بْنَ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ لاَ اُغْنِى عَنْكَ مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا وَ يَا صَفِيَّةُ عَمَّةَ رَسُولِ اللّٰهِ لاَ اُغْنِى عَنْكِ مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا وَيَا فَاطِمَةُ بِنْتِ مُحَمَّدٍ (ص) سَلِينِى مَا شِئْتِ مِنْ مَالِى لاَ اُغْنِى عَنْكِ مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا.

"Ey Kureyş topluluğu, kendinizi Allah'tan satın alın (Allah'ın azabından koruyun) yoksa ben Allah'ın azabından hiçbir şeyi sizden men edemem. Ey Abdü'l-Menaf oğulları, Allah'ın azabından hiçbir şeyi sizden uzaklaştıramam. Ey Abdülmuttalip oğlu Abbas, senden de Allah'ın azabından hiçbir şeyi men edemem. Ey Peygamberin halası Safiyye, ben, Allah'ın azabından kurtarmak için sana hiçbir yararım olmaz. Ey Muhammed (Sallalahu aleyhi ve sellem)'in kızı Fâtıma, malımdan ne dilersen iste, vereyim fakat Allah'ın azabından hiçbir şeyi senden men edemem."[220]

Peygamberimiz insanların dünya ve ahiret efendisi olduğu halde, "Kıyamet günü ne olacağım, nasıl hesap vereceğim" derdi.

Ensar'dan bir kadın olan Ümmü Alâ (r. Anha) anlatıyor: Müslümanlar Mekke'den Medine'ye hicret ettikleri zaman, Ensar yani Medineliler arasında kur'a ile taksim edilmişlerdi. Bizim aileye de Osman İbn Maz'ûn düşmüştü. Biz Osman'ı evimizde konuk ettik. Osman bir süre sonra has-

---

218 Âlûsî, *Ruhu'l-Maani*, Beyrut, c. 30, s. 48.
219 Şûara, 26/214.
220 Buhârî, "Vesâyâ", 11; Müslim, "İman", 89.

talandı ve vefat etti. Yıkandı, kendi elbisesi ile kefenlendi. Tam bu sırada Peygamberimiz cenazeye geldiler. Ben cenazeyi tezkiye ederek.

–Ey Ebû Saib. Allah sana rahmet etsin. Senin hakkında bildiğim ve bu cemaate bildirmek istediğim şudur ki. Sen Allah Teâlâ'nın rahmetine erişmiş bahtiyar bir zatsın, dedim. Ben böyle söyleyince, Peygamberimiz bana dönerek:

–Allah Teâlâ'nın bu ölüye rahmet ettiğini nereden biliyorsun? dedi. Ben:

–Ey Allah'ın Resûlü, babam-annem sana feda olsun, Allah, (Osman İbn Maz'ûn gibi inanmış ve Allah'ın emirlerine uyup yasaklarından sakınmış bir kuluna ikram etmez de) ya kime ikram eder?dedim. bunun üzerine Peygamberimiz:

–Osman İbn Maz'ûn ölmüştür. Allah'a yemin ederim ki, ben de bu ölü için hayır ve mutluluk dilerim. Yine Allah'a yemin ederim ki, ben, Allah'ın bir Peygamberi olduğum halde bana (ve size kıyamet günü) ne muamele edeceğini bilemem, buyurdu.

Ümmü Alâ diyor ki: "Vallahi, Peygamberimizin bu uyarısından sonra ben, kimseyi tezkiye etmeye cesaret edemedim"[221]

Osman İbn Maz'ûn, Müslüman olanların ondördüncüsüdür. Önce Habeşistan'a, sonra da Medine-i Münevvere'ye hicret etmiştir. Bedir savaşında bulunmuş ve büyük yararlıklar göstermiştir. Hicretin ikinci yılında Medine-i Münevvere'de vefat etmiştir. Medine'ye hicret edenlerden ilk vefat eden Sahabi budur.[222]

Burada akla şu soru gelebilir: Bedir savaşında hazır bulunanların bağışlandıkları Peygamberimiz tarafında müjdelendiği halde, Peygamberimiz İbn Maz'ûn hakkında neden tereddüt ifade eden bir üslup ile Ümmü Alâ'ya cevap vermişlerdir? Aynî diyor ki: Bunun sebebi, Osman İbn Maz'ûn'un vefatı, Bedir savaşında bulunanların cennetlik oldukları haber verilmeden önce idi.[223]

Bu hadisi şeriften öğrenilen bir başka husus da şudur: Cennetle müjdelenmiş olan on kişi ile Bedir savaşına katılanlar gibi cennetlik oldukları bildirilenlerden başka hiçbir kimse hakkında cennetliktir, diye hükmedi-

221 Buhârî, "Cenaiz", 3.
222 Aynî, *Umdetü'l-Karî*, Beyrut,1329, c. 8, s. 16.
223 Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, c. 8, s.16.

lemez. Ancak genel olarak, inananlar cennetliktir, inanmayanlar da cehennemliktir, denilebilir. Bir de mümin ve müttaki olan kişiler için, cennetlik oldukları umulur, ifadesi kullanılabilir, kesin olarak cennetlik oldukları söylenemez.[224]

Bera radiyallahu anh anlatıyor: Peygamberimizle birlikte bir cenazede idik. Cenazenin mezarı kazılmakta olduğundan Peygamberimiz mezarın bir tarafında oturdu. Bu manzara onu o kadar etkiledi ki, ağladı, göz yaşları ile toprak ıslandı. Sonra da orada bulunanlara:

يَا اِخْوَانِى لِمِثْلِ هٰذَا فَاَعِدُّوا

“Kardeşlerim, kendinizi bugün için hazırlayınız”[225] buyurdu.

Peygamberimiz kıyamet gününden ve oradaki hesaptan söz edildiği zaman gözleri yaşarırdı.

اِقْرَأْ عَلَىَّ قُلْتُ اَقْرَأُ عَلَيْكَ وَعَلَيْكَ اُنْزِلَ قَالَ فَاِنِّى اُحِبُّ اَنْ اَسْمَعَهُ مِنْ
غَيْرِى فَقَرَأْتُ عَلَيْهِ سُورَةَ النِّسَاءِ حَتَّى بَلَغْتُ ”فَكَيْفَ اِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ
بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلٰى هٰؤُلَاءِ شَهِيدًا“ قَالَ: اَمْسِكْ فَاِذَا عَيْنَاهُ تَذْرِفَانِ.

“Abdullah İbn Mesûd (ra.) anlatıyor: Bir kere Peygamberimiz bana:

–İbn Mes’ud, haydi bana Kur’an oku, diye emretti. Ben:

–Ey Allah’ın Resûlü, Kur’an sana gönderilmiş iken onu size nasıl okuyacağım? dedim. Peygamberimiz:

–Evet öyle, ama ben Kur’an-ı başkasından işitmeyi çok severim, buyurdu. Ben de Nisa sûresini okumaya başladım. “Kıyamet günü her ümmetten (onun Peygamberini) şahit getirdiğimiz ve seni de (Ey Muhammed) onların üzerine şahit olarak gösterdiğimiz zaman (inkar edenlerin hali) nasıl olacak?”[226] ayetine gelince, Peygamberimiz.

224 *Umdetü’l-Kârî*, c. 8, s.16.
225 İbn Mâce, “Zühd”, 19.
226 Nisa, 4/41.

–Yeter, buyurdu. O anda Peygamberimizin iki gözünden yaş döküldüğünü gördüm.[227]

Peygamberimizin şu uyarısı çok düşündürücüdür. Buyuruyor ki:

لَوْ تَعْلَمُونَ مَا اَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلاً وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا.

“Benim bildiğimi siz bileydiniz, daha az güler, daha çok ağlardınız”[228]

Peygamberimizin arkadaşları (Ashab-ı Kiram) da kıyamet günü Allah’a verilecek hesaptan endişe ederlerdi.

Hz. Ömer bir gün Ebû Mûsa el-Eş’arî (ra.) ye:

–Ey Ebû Mûsa, biz ki Müslümanlığı kabul ettik, yerimizi yurdumuzu bırakarak göç ettik, her yerde Peygamberimizle beraber bulunduk. Acaba kıyamet gününde bir ecir ve mükâfata nail olacak mıyız? dedi. Ebû Mûsa:

–Elbette olacağız. Biz bir çok iyilik yaptık. Cenab-ı Hak’tan büyük ihsan ve lütuf bekliyoruz, dedi. Hz. Ömer:

–Nefsimi kudret elinde tutan Allah’a yemin ederim ki, Allah’ın huzurunda hesaptan kurtulmaktan başka bir şey istemiyorum,[229] dedi.

Kıyamet günü insanın dünyada gizli ve aşikâr işlediği her şeyin hesabı görülecek, kişiler arasındaki anlaşmazlıklar çözümlenecektir. O gün hiçbir şeyi saklamak mümkün değildir. Çünkü yerde ve göklerde Allah’a saklı hiçbir şey yoktur. Allah Teâlâ insanı yaptıklarından sorgulayacağı gibi kötü duygu ve düşüncelerinden de hesaba çekecektir. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de:

وَاِنْ تُبْدُوا مَا فٖٓي اَنْفُسِكُمْ اَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللّٰهُؕ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَٓاءُؕ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ.

“Siz içinizdekileri açığa vursanız da gizli tutsanız da Allah onunla sizi

227 Buhârî, “Nisa Sûresi Tefsiri”, 9.
228 Buhârî, “Küsuf”, 2; Müslim, “Küsuf”, 1.
229 *İslâm Tarihi*, *Sadr-i İslâm*, İstanbul, 1938, c. 7, s. 501.

hesaba çeker. Sonra dilediğini affeder, dilediğine de azap eder. Allah'ın her şeye gücü yeter"[230] buyurulmuştur.

Allah'a gizli ve saklı hiçbir şey olmadığı halde O, insanın yaptıklarını melekler aracılığı ile de yazdırmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur:

وَاِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَۙ كِرَامًا كَاتِبِينَۙ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ.

"Oysa üzerinizde muhakkak koruyucular var. Değerli yazıcılar. Onlar, siz her ne yaparsanız (sizinle birlikte bulundukları için) bilirler. (iyi ve kötü hiç birini kaybetmeden hepsini amel defterinize yazarlar.)[231]

Meleklerin kaleme aldıkları bu defterlerde kulun neyi ne zaman ve nerede yaptığı yazılmış bulunmaktadır. Bu defterler kıyamet günü sahiplerine verilecek ve:

اِقْرَاْ كِتَابَكَۜ كَفٰى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًاۜ.

"Kitabını oku, bugün sana hesap sorucu olarak kendi nefsin yeter"[232] denecektir.

Bu amel defterlerinde her şey yazılmış, hiçbir şey unutulmamıştır. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulur:

وَوُضِعَ الْكِتَابُ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا مَا لِ هٰذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً اِلَّآ اَحْصٰيهَاۚ وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًاۜ وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ اَحَدًاࣖ .

"O gün herkesin amel defteri ortaya konmuştur. Ey Muhammed, suçluların, amel defterlerinden korktuklarını görürsün. "Eyvah, bu nasıl def-

230 Bakara, 2/284.
231 İnfitar, 82/10-12.
232 İsrâ, 17/14.

termiş ki, büyük küçük hiçbir şey bırakmadan hepsini saymış dökmüş" derler. Onlar (bu defterlerde) bütün yaptıklarını hazır bulmuşlardır. Senin Rabbin hiç kimseye haksızlık etmez"[233]

O gün herkes sorgulanacaktır. Kur'an-ı Kerim bu hususu ifade eder:

فَلَنَسْـَٔلَنَّ الَّذ۪ينَ اُرْسِلَ اِلَيْهِمْ وَلَنَسْـَٔلَنَّ الْمُرْسَل۪ينَۙ .

"Elbette kendilerine Peygamber gönderilen kimseleri de, gönderilen Peygamberleri de sorguya çekeceğiz."[234]

Peygamber kendilerine gönderilenlere, "Elçilere ne cevap verdiniz?"[235], Peygamberlere de, "Size ne cevap verildi?"[236] diye sorulacaktır.

Aslında o günde günahkârlara, suçlu oluşları yüzlerinden belli olduğu için günahlarından sorulmayacağı Rahman 39 ve Kasas 78 nci ayetlerinde ifade buyrulmuştur. Ancak buradaki sorgulama, inkârcıları Peygamberler önünde azarlayarak sorumlu tutmaktır.

Amel defterlerini inceleyenlerden bazıları orada yazılı günahlarından bir kısmını inkâr edecekler ve: "Bunları ben yapmadım, melekler yazdı" diyecekler ama, bu konudaki şahitlere itiraz edemeyeceklerdir. Çünkü o gün vücutlarındaki organlar aleyhlerine şahitlik yapacaktır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de bu husus şöyle ifade edilmiştir.

يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ اَلْسِنَتُهُمْ وَاَيْد۪يهِمْ وَاَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ.

"O gün onların dilleri, elleri ve ayakları işledikleri şeyler hakkında kendilerine şahitlik ederler."[237]

حَتّٰٓى اِذَا مَا جَٓاؤُ۫هَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَاَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ بِمَا كَانُوا

233 Kehf, 18/49.
234 A'raf, 7/6.
235 Kasas, 28/65.
236 Mâide, 5/109.
237 Nûr, 24/24.

يَعْمَلُونَ. وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَاۜ قَالُوٓا اَنْطَقَنَا اللّٰهُ الَّذٖٓي اَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ .

"Nihayet oraya vardıkları zaman kulakları, gözleri ve elleri yaptıkları şeyler hakkında onların aleyhinde şahitlik ederler. Onlar derilerine: "Niçin aleyhimize şahitlik ettiniz" derler. Derileri de: "Bizi, her şeyi konuşturan Allah konuşturdu. Sizi ilk defa yaratan O dur ve siz yine O'na döndürülüyorsunuz"[238] derler.

عَنْ اَنَسِ ابْنِ مَالِك قَالَ: كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) فَضَحِكَ فَقَالَ: هَلْ تَدْرُونَ مِمَّ اَضْحَكُ؟ قَالَ: قُلْنَا: اَللّٰهُ، وَرَسُولُهُ اَعْلَمُ قَال: مِنْ مُخَاطَبَةِ الْعَبْدِ رَبَّهُ. يَقُولُ: يَا رَبِّ اَلَمْ تُجِرْنِي مِنَ الظُّلْمِ؟ قَال يَقُولُ: بَلٰى. قَال فَيَقُولُ: فَاِنِّي لاَ اُجِيزُ عَلٰى نَفْسِي اِلاَّ شَاهِدًا مِنِّي. قَالَ فَيَقُولُ: كَفٰى بِنَفْسِكَ اْليَوْمَ عَلَيْكَ شَهِيدًا وَ بِالْكِرَامِ اْلكَاتِبِينَ شُهُودًا. قَالَ فَيُخْتَمُ عَلٰى فِيهِ فَيُقَالُ لِاَرْكَانِهِ انْطِقِي. قَالَ فَتَنْطِقُ بِاَعْمَالِه. قَالَ ثُمَّ يُخَلّٰى بَيْنَهُ وَبَيْنَ اْلكَلاَمِ قَال فَيَقُولُ: بُعْدًا لَكُنَّ وَ سُحْقًا فَعَنْكُنَّ كُنْتُ أُنَاضِلُ.

Enes İbn Mâlik (ra.) anlatıyor: Peygamberimizin yanında idik. Güldüler. Sonra da:

–Niye güldüm , biliyor musunuz? dedi. Biz:

–Allah ve Resûlü bilir, dedik. Peygamberimiz:

–Kulun Rabbisi ile konuşmasına gülüyorum. Kul, Allah'ın huzurunda hesap verirken: "Ey Rabbim, siz beni haksızlık yapmaktan menetmediniz mi?" diyecek, Allah Teâlâ: "Evet, menettim" buyuracak. Kul: "Ama ben kendime benim tarafımdan bir şahit getirilmesinden başka bir şeye, başka-

238 Fussilet, 41/20-21.

sının şahitliğine razı değilim” diyecek. Bunun üzerine Allah Teâlâ: “Bugün sana tek şahit olarak nefsin, çok şahit olarak da değerli yazıcı melekler yeter.” buyuracak ve ağzı mühürlenecektir. Peşinden organlarına: “Konuş” denecektir. O da organlarına: Irak olun, ben ancak sizin için mücadele ediyorum”[239] diyecektir.

Kıyamet günü iyilerle kötüler birbirinden ayırd edilecek, haklar alınıp sahiplerine verilecektir. O gün hiç kimsenin hakkı kimsede kalmayacaktır. Peygamberimiz bu hususu ifade ederken:

لَتُؤَدُّنَّ الْحُقُوقَ اِلَى اَهْلِهَا حَتَّى يُقَادَ لِلشَّاةِ الْجَلْحَاءِ مِنَ الشَّاةِ الْقَرْنَاءِ.

“Elbette kıyamet gününde haklar sahiplerine ödenecektir. Hatta boynuzlu koyundan boynuzsuz koyunun öcü alınacaktır”[240] buyurmuştur.

Hak sahipleri haklarını eksiksiz alacakları muhakkak olan o günde, dünyada haksızlık yapanlar da, iyiliklerini hak sahiplerine vermekle yaptıkları iyiliklerden de mahrum olacaklardır.

Ebû Hureyre radiyallahu anh anlatıyor: Peygamberimiz:

عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) قَالَ: اَتَدْرُونَ مَا الْمُفْلِسُ؟ قَالُوا: الْمُفْلِسُ فِينَا مَنْ لاَ دِرْهَمَ لَهُ وَلاَ مَتَاعَ. فَقَالَ: اِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ اُمَّتِى يَأْتِى يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلاَةٍ وَصِيَامٍ وَزَكَاةٍ وَيَأْتِى قَدْ شَتَمَ هٰذَا وَقَذَفَ هٰذَا وَاَكَلَ مَالَ هٰذَا وَسَفَكَ دَمَ هٰذَا وَضَرَبَ هٰذَا فَيُعْطٰى هذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَهٰذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ فَاِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ اَنْ يُقْضٰى مَا عَلَيْهِ اُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِى النَّارِ.

–Müflis kimdir, bilir misiniz? buyurdu. Orada bulunanlar:

–Bize göre müflis, parası ve malı olmayan kimsedir, dediler. Peygamberimiz:

239 Müslim, “Kitabu’z-Zühd ve’r-Rekaik”, 1..
240 Tirmizî, “Sıfatü’l-Kıyame”, 2.

–Gerçekte benim ümmetimden müflis, kıyamet gününde, namaz, oruç ve zekâtla gelecek olan kimsedir. (Yani namazını kılmış, orucunu tutmuş ve malının zekâtını vermiş olan kimsedir) Ama şuna sövmüş,bunun kanını dökmüş, diğerini de dövmüştür (Yani bu günahları da işlemiştir) bundan dolayı onun iyiliklerinden adı geçenlerin her birine verilir. Üzerinde olan haklar ödenmeden iyilikleri tükenirse, hak sahiplerinin günahları o kimseye yükletilir. Sonra o kimse cehenneme atılır,[241] buyurdu.

Bu hadisi şerif insan haklarına verilen önemi belirtiyor. İnsan haklarına riâyet etmeyen kimselerin kıyamet gününde sorgulanırken dünyada kazandıkları iyilikleri de kaybederek çok kötü bir duruma düşeceklerini açık bir şekilde ifade ediyor.

Peygamberimiz, inananlara olan şefkat ve merhameti sebebi iledir ki, kul hakkı ile Allah'ın huzuruna çıkmamamız için her vesile ile bizi uyarmıştır. Hatta o, borçlanıp borcunu ödeyemeden ölen kimselerin borçlarını öder ve:

وَالَّذى نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ اِنْ عَلَى الْاَرْضِ مِنْ مُؤْمِنٍ اِلاَّ اَنَا اَوْلَى النَّاسِ بِهِ. فَاَيُّكُمْ مَا تَرَكَ دَيْنًا اَوْ ضَيَاعًا فَاَنَا مَوْلاَهُ. وَاَيُّكُمْ تَرَكَ مَالاً فَاِلَى الْعَصَبَةِ مَنْ كَانَ.

"Nefsimi kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, yeryüzünde bulunan her mü'mine, insanların en yakını benim. Sizden her hangi biriniz ölür de borç veya çoluk çocuk bırakırsa ben onun velisiyim, yardımcısıyım. Herhangi biriniz de mal bırakırsa o da varislerinindir"[242] buyurdu.

Değerli kardeşlerim, kişi kıyamet günü genel olarak beş şeyden sorguya çekilecektir.Bu beş şeyi Peygamberimiz şöyle bildirmişlerdir:

لاَ تَزُولُ قَدَمُ ابْنِ اٰدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ عِنْدِ رَبِّهِ حَتَّى يُسْئَلَ عَنْ خَمْسٍ: عَنْ

241 Müslim, "Birr ve's-Sıle", 15.
242 Müslim, "Feraiz", 4.

عُمْرِهِ فِيمَ اَفْنَاهُ وَعَنْ شَبَابِهِ فِيمَ اَبْلَاهُ وَمَالِهِ مِنْ اَيْنَ اِكْتَسَبَهُ وَفِيمَ اَنْفَقَهُ وَمَاذَا عَمِلَ فِيمَا عَلِمَ.

"Kişi ömrünü ne yolda tükettiğinden, vücudunu nerede yıprattığından, malını nereden kazanıp nereye harcadığından, bildiği ile ne iş yaptığından sorguya çekilmedikçe yerinden ayrılamayacaktır."[243]

Bu hadisi şerif üzerinde düşünmeli ve bu sorulara cevap verecek şekilde hazırlanmalıyız.

Bundan sonra terazi kurulur ve amellerin tartılmasına geçilir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur:

وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَاُولٰٓئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوٓا اَنْفُسَهُمْ بِمَا كَانُوا بِاٰيَاتِنَا يَظْلِمُونَ.

"O gün (amelleri tartacak) terazi haktır. Kimin (sevap) tartıları ağır gelirse işte onlar kurtulanlardır. Kimin (sevap) tartıları hafif gelirse, işte onlar da ayetlerimize haksızlık etmelerinden ötürü kendilerini zarara sokanlardır."[244]

Buradaki terazi (mizan) insanların dünyada yaptıkları amelleri tartacak olan ve keyfiyetini bilemediğimiz ilâhi adâlet ölçüsüdür. Bu, dünyadaki ölçü aletlerinin hiç birine benzemez. Çünkü bu terazi, insanın yaptığı iyilikler ile kötülükleri tartacaktır.

Ayet-i kerime'de de ifade buyurulduğu gibi, tartıda, iyilikleri kötülüklerinden ağır gelenler kurtuluşa erecek, hafif gelenler ise cehenneme gidecektir. Cehenneme gidenlerden inanmış olanlar, cezalarını çektikten sonra cehennemden çıkıp cennete girebileceklerdir.

Ameller tartılırken hiç kimseye haksızlık yapılmayacak, yaptığı her şey adâlet terazisinde tartılacaktır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

243 Tirmizî, "Kıyame", 1.
244 A'raf, 7/8-9.

وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔاۜ وَاِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ اَتَيْنَا بِهَاۜ وَكَفٰى بِنَا حَاسِبِينَ.

"Biz kıyamet günü için adâlet terazileri kurarız. Artık kimseye hiçbir şekilde haksızlık edilmez. (yapılan iş) bir hardal danesi kadar dahi olsa onu (adâlet terazisine) getiririz. Hesap gören olarak herkese yeteriz"[245] buyurulmuştur. Bu konuda bir başka ayet-i kerime de şudur:

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُۜ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ.

"Kim zerre miktar hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktar kötülük yapmışsa onu görür."[246]

Tartıda iyilikleri kötülüklerinden ağır gelenlere ne mutlu. Onlar cennete girecekler ve cennetin sonsuz nimetlerine ereceklerdir.

Değerli müminler, kiyamet günü Allah'ın huzurunda vereceğimiz hesap ile ilgili bu kısa açıklamadan sonra, o halde ne yapmalıyız ki, o gün hesabımız kolay geçsin? gibi bir soru akla geliyor. Evet, yapacağımız şeyi Peygamberimiz bize şöyle hatırlatıyor:

حَاسِبُوا اَنْفُسَكُمْ قَبْلَ اَنْ تُحَاسَبُوا

"Hesaba çekilmeden önce kendinizi hesaba çekiniz."[247]

İnsan dünyada yaptıklarının bir gün hesabını vereceğine ve o günkü mahkemede hâkimin bizzat Allah Teâlâ olduğuna inanır ve bu inancını ölünceye kadar muhafaza ederse, her işinde dikkatli olur. İşlerinde doğruluktan ayrılmaz. Kimseyi aldatmaz. Kimseye haksızlık yapmaz. Yalan konuşmaz. Kimsenin malına ve ırzına göz dikmez. Kendi hakkı kadar başkalarının hakkını da gözetir. Kendisine lâyık görmediği bir şeyi din kardeşlerine de lâyık görmez.

245 Enbiyâ, 21/47.
246 Zilzal, 99/7-8.
247 Tirmizî, "Kıyame", 25.

Bu inanca sahip olan kimse hesap günü gelip çatmadan evvel, kötülükleri azaltır ve iyilkleri çoğaltılır. Allah'tan korkar. O'na karşı gelmekten çekinir. Günah işlememeye gayret eder. İşlediği günahlardan hemen tövbe eder. Günahkâr olarak Allah'ın huzuruna gitmek istemez.

İşte ahiret inancı, insanın, duygu, düşünce ve davranışları üzerinde olumlu etkiler yapar.

Ne mutlu o hesap gününe hazırlananlara. Yine ne mutlu o günü hiç unutmayanlara.

Konuşmamı, Kur'an-ı Kerim'in en son nazil olduğu Abdullah İbn Abbas (ra.) tarafında rivayet edilen ayet-i kerime ile bitiriyorum. Allah Teâlâ buyuruyor:

وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فٖيهِ اِلَى اللّٰهِ ثُمَّ تُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ۟

"Öyle bir günden korkunuz ki, o gün Allah'a döndürüleceksiniz. Sonra da herkese kazancı tamamı ile ödenecek ve hiç kimse haksızlığa uğramayacaktır."[248]

---

248 Bakara, 2/281 .

TEVEKKÜL VE KADER

Değerli mü'minler!

Bugünkü sohbetimizde tevekkül ve kaderden söz etmek istiyorum.

1. Tevekkül Nedir?

Tevekkül, insanın her işinde Allah'a güvenmesi ve O'na dayanmasıdır. Bu inanç insana güç verir, kuvvet verir.

Allah'a tevekkül mü'minin niteliklerindendir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذ۪ينَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَاِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ اٰيَاتُهُ زَادَتْهُمْ ا۪يمَانًا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَۚ .

"Mü'minler, ancak o kimselerdir ki, Allah anılınca yürekleri ürperir, onlara Allah'ın ayetleri okununca, o âyetler onların imanlarını artırır ve onlar yalnız Rablerine dayanıp güvenirler."[249] buyrulmuş ve müminlerin niteliklerinden birinin de tevekkül olduğu bildirilmiştir.

İbn-i Abbas (ra.)'ın rivayetine göre, Peygamberimiz, kendisine Peygamberlere uyanların gösterildiğini, en kalabalığın kendisine uyanlar oldu-

249 Enfal, 8/2.

ğunu, bunlardan yetmiş bin kişinin hesap vermeden ve azap görmeden cennete gireceğinin bildirildiğini, söylemiş ve bunların kimler olduğunu açıklamadan sözünü tamamlayarak kalkıp evine girmiştir. Halk, hesapsız ve azapsız cennete girecek bu yetmiş bin kişinin kimler olabileceği hakkında yorum yapmaya başlamışlar. Bazıları, bunlar Peygamberimizin sohbetinde bulunma şerefi ile şereflenmiş kimseler olsa gerek, dediler. Bazıları, bunlar İslâmiyet geldikten sonra doğmuş, Allah'a ortak koşmamış kimseler olsa gerek, dediler. Bir çok şeyler söylediler. Bu esnada Peygamberimiz bunların yanına geldi ve:

–Ne hakkında konuşuyorsunuz? dedi.

–Hesapsız ve azapsız cennete girecekler hakkında konuşuyoruz, dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz:

–Bunlar efsun (büyü) yapmazlar, yaptırmak da istemezler, teşe'üm etmezler (uğursuz saymazlar) ve ancak Rablerine tevekkül ederler, buyurdu.[250]

Değerli mü'minler, görülüyor ki, mü'min, kendisini yaratan ve yaşatana güvenecek ve O'na bağlanacaktır. Ölmeyen, sarsılmayan, sonsuz kudret ve güç sahibi olan ancak O'dur. O'ndan başka her şey fanidir ve yok olacaktır.

Ancak her şeyde olduğu gibi tevekkül konusunda da örnek alınacak yine Peygamberimizdir. Kur'an-ı Kerim Peygamberimize her zaman Allah'a güvenmesini emrediyor ve şöyle buyuruyor:

فَاِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ.

"(Ey Muhammed) karar verip azmettiğin zaman Allah'a dayan. Muhakkak ki Allah kendisine dayanıp güvenenleri sever."[251]

Ayet-i Kerime, önce istişare yapıldıktan ve gerekli tedbirler alındıktan sonra karar verilince artık Allah'a güvenip dayanılmasını emrediyor.

Tevekkül demek, görevi Allah'a havale etmek değil, kul kendisine düşeni yaptıktan sonra sonucu yani kararı Allah'a bırakmak ve O'na

250 Buhârî, "Tıb", 17; Müslim, "İman", 94.
251 Al-i İmran, 3/159.

güvenmektir. Bir çokları bu konuyu yanlış anlıyorlar, tevekkül, görevi terketmek sanıyorlar. Yani kulluk görevlerinin yerine getirilmesini Allah'a havale edip, emir ve komuta mercii olarak kendilerini görmek istiyorlar. İsrailoğullarının vaktiyle Hz. Musâ'ya:

فَاذْهَبْ اَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَٓا اِنَّا هٰهُنَا قَاعِدُونَ.

"Ey Musa, git, sen ve Rabbin ikiniz savaşınız. İşte biz burada oturup duracağız."[252] dedikleri gibi demek isterler. Bu ise Allah'a tevekkül ve güvenmek değil, O'nun emrine güvensizliktir, tevekkülsüzlüktür.

Tevekküle en güzel örnek çiftçidir. O vaktinde usûlüne göre tarlasını eker, sonrasını Allah'a bırakır. Böyle yaptığı yani görevini yerine getirdiği takdirde Allah o kimseyi rızıklandırır. Peygamberimiz bu konuda kuşları örnek veriyor ve şöyle buyuruyor.

لَوْ اَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَوَكَّلُونَ عَلَى اللّٰهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ لَرُزِقْتُمْ كَمَا يُرْزَقُ الطَّيْرُ تَغْدُو خِمَاصاً وَتَرُوحُ بِطَانًا.

"Sizler Allah'a gereği gibi tevekkül etseydiniz (sabahleyin yuvasından) aç olarak gidip (akşamleyin) tok olarak dönen kuşları rızıklandırdığı gibi sizi de rızıklandırırdı."[253]

Dikkat edilirse, tevekkül eden kimsenin önce kendisine düşeni yapması ve çalışması, sonra da Allah'a tevekkül etmesi gerekmektedir. Çünkü yatarken kuşların rızıkları ayaklarına gelmiyor. Karınlarını doyurmak için Allah'ın yarattığı rızkı kendileri arayıp buluyorlar. O halde tevekkül, insanın kendisini ihmal etmesi ve çalışmayı bırakarak, "nasıl olsa Allah benim rızkımı verecektir" demek, değildir. Bu konuda şöyle bir hikâye de söylenir. Vaktiyle medresede okuyan öğrencilerden biri şöyle demiş: "Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de:

وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِى الْاَرْضِ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا

252 Mâide, 5/24.
253 Tirmizî, "Zühd", 33.

“Yeryüzünde yürüyen her canlının rızkı Allah’ın üzerinedir”[254], buyuruyor. O halde ben rızık için çaba harcamamalıyım, o gelir beni bulur. Yeter ki ben Allah’a tevekkül edeyim” demiş. Arkadaşları, bunun yanlış olduğunu söyleyerek kendisini uyarmaya çalışmışlarsa da, dinlememiş. Her öğün yemek için öğrenciler tabakları ile birlikte sıraya girip yemek alıyorlar. Bu öğrenci sabah çorbası dağıtılırken sıraya girmemiş, “nasıl olsa aşçı gelir beni bulur ve yemeğimi verir” demiş. Aşçı her zamanki gibi sıraya girenlere yemeği dağıttıktan sonra, “başka yemek almayan var mı?” diye seslenmiş, cevap alamayınca bırakıp gitmiş. Bu öğrenci aç kalmış. Öğle olunca aşçı gelmiş, yine sıraya girenlere yemeği dağıtmış ve sabah çorbasını dağıtırken yaptığı gibi yine seslenmiş: “Yemek almayan var mı?” cevap alamayınca tam gitmek üzere iken, odasında yemeğin ayağına gelmesini bekleyen öğrenci, yine aç kalacağını anlayınca, öksürmüş. Bunu duyan aşçı: “Ne öksürüyorsun? Yemek istiyorsan tabağını uzat, yemek vereyim”, demiş. Öğrenci de tabağı ile gelmiş ve yemeğini alıp karnını doyurmuş. Sonra da arkadaşlarına: “Allah rızkımızı vereceğini bildirmiş, ama öksürmeden de vermiyor”, demiş.

Evet, her canlının rızkını Allah veriyor. Ancak kuşlar örneğinde olduğu gibi bu rızkı çalışarak elde etmek de kulun görevi. Kul bu görevini yapmaz da “Allah’a tevekkül ettim, O, benim rızkımı verir” derse, bunun anlamı, benim görevimi Allah yapsın demek olur ki, yanlış olur ve böyle bir tevekkülü Allah emretmemiştir.

Peygamberimizi ziyarete gelen Bedevî: “Deveyi bağlayıp ta mı yoksa salıverip de mi Allah’a tevekkül edeyim” diye sorunca, Peygamberimiz: **“**Deveni bağla da öyle tevekkül et”[255] buyurmuş ve Bedevî’ye görevini yaptıktan sonra tevekkül etmesini emretmiştir.

Değerli kardeşlerim, Allah Teala her canlının rızkını vereceğini va’detmiştir. Bu rızkın elde edilmesi içinde bir takım sebepler yaratmıştır. Bu sebeplere yapışmak ve Allah’ın takdir ettiği rızkı arayıp bulmak, insanın görevidir. “Rızkım varsa nasıl olsa beni bulur”deyip oturmak sonra da,” Ben Allah’a tevekkül ettim, 0, benim rızkımı verecektir” demek yanlıştır. Allah’ın böyle bir adeti yoktur. Allah, rızkını arayana ve çalışana verir. Bakınız Allah Teâlâ ne buyuruyor:

---

254 Hûd, 11/6.
255 Tirmizî, “Kıyame”, 60.

وَاَنْ لَيْسَ لِلْاِنْسَانِ اِلَّا مَا سَعٰىۙ

"İnsan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur."[256]

Bu ayeti kerime, insanın çalışmasından başka bir şey eline geçmeyeceğini çok açık bir şekilde ifade etmektedir.

Değerli kardeşlerim, Kur'an-ı Kerim'de tedbir ile ilgili ayeti kerimelerden bazılarını burada hatırlatmak yararlı olur.

Hz. Mûsa Fir'avn'ın zulüm ve baskılarına dayanamayacak hale gelince, kendisine inananlarla birlikte Mısır'dan ayrılmasına Allah Teâlâ izin vermiş, alacağı tedbir konusunda da kendisine şöyle emretmiştir.

فَاَسْرِ بِعِبَادٖى لَيْلًا اِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَۙ

"Kullarımı geceleyin yürüt, çünkü siz takip edileceksiniz."[257]

Peygamber olan Hz. Mûsa Allah'ın emri ile Mısır'ı terkettiği halde alacağı tedbir konusunda da Allah tarafından uyarılmıştır.

Peygamberimizin de Mekke'den Medine'ye hicret için kendisine Allah tarafından izin verildiği halde benzer tedbire başvurduğunu görüyoruz. Medine'ye gidecektir. Medine ise Mekke'nin kuzeyindedir. Ama bir tedbir olmak üzere Peygamberimiz Medine'ye ters yönde bulunan Sevr dağına geliyor ve burada saklanıyor. Çünkü müşrikler onun Medine'ye gideceğini düşünerek onu o yönde aramaya koyulacaklardır.

İşte Peygamberimiz bu tavrı ile bize, tedbir almadan Allah'a tevekkül etmenin, Allah'ın emrettiği tevekkül olmayacağını öğretiyor.

Peygamberimizin hayatı incelendiğinde benzer örnekler görülecektir. Hendek savaşında alınan tedbir de bunun bir başka örneğidir. Medine şehrinin etrafına çepeçevre hendek kazıp düşmanın şehre girmesine engel olunmuştur. Bir başka ayeti kerime de şudur:

وَاَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ

256 Necm, 53/39.
257 Duhan, 44/23.

"Onlara (düşmanlara) karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet hazırlayın."[258]

Kuvvet, savaşta düşmana üstünlük sağlayacak her türlü araç ve gereçtir. Bunları hazırlamadan Allah'a tevekkül etmek gerçek tevekkül değil; Allah'ın bize yapın dediklerini O'nun yapmasını istemektir ki, yanlıştır.

Bir insan her işinde Allah'a güvenirse Allah ona yardım eder ve onu başarıya ulaştırır. Bunun en güzel örneği Peygamberimizdir. O, insanları Allah'ı tanımaya ve yalnız O'na ibadet etmeye çağırdığı zaman yalnızdı. İçinde doğup büyüdüğü toplumun ileri gelenleri, söz sahipleri ona karşı idiler. Sadece amcası Ebû Talip onu koruyordu. Fakat o, amcası Ebû Talip'e değil, Allah'a güveniyordu. Nitekim Ebû Talip, Mekke müşriklerinin kendisine Peygamberimizi himaye etmekten vaz geçmesi hususunda yaptıkları baskıya dayanamaz hale gelmişti. Bunun üzerine Peygamberimizin bu davadan vazgeçmesini isteyen sözler söylemesi üzerine Peygamberimiz: "Amca, vallahi, bu işi bırakmam için bir elime güneşi, diğer elime ayı koysalar, ben yine bu davadan vazgeçmem. Ya, Allah onu bütün cihana yayar, görevim biter, ya da bu yolda ölür giderim", diyerek Allah'a olan sonsuz güvenini gösterdi.[259]

Peygamberimiz Allah'a öyle güvenmişti ki, ilk defa kendisine inanan arkadaşlarına bu güvenini şöyle ifade etmişti:

"Allah'a yemin ederim ki, bu din her halde ve muhakkak surette kemale erecektir."[260]

Peygamberimizin sonsuz bir güvenle Allah'a dayandığını gösteren bir başka örnek de şudur: O, Mekke'den Medine'ye olan hicretinde Hz. Ebû Bekir ile birlikte Mekke yakınında. bulunan Sevr mağarasında saklanmıştı. Mekke müşrikleri Peygamberimizi aramaya koyulmuş ve izini mağaranın başına kadar izlemişlerdi. O kadar yaklaşmışlardı ki, ayaklarının dibine baksalar onu göreceklerdi. Bundan endişeye kapılan Hz. Ebû Bekir:

–Bizi görecekler, ey Allah'ın Resûlü, dedi. Peygamberimiz Allah'a olan güvenini ifade eden bir sesle:

---

258 Enfal, 8/60.
259 İbn-i Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Beyrut, 1978, c. III, s.48.
260 Buhârî, *Menakıb-ı Ensar*, 29.

لَا تَحْزَنْ اِنَّ اللّٰهَ مَعَنَاۚ

“Korkma, gam yeme, Allah bizimle beraberdir.”[261]

Kur’an-ı Kerim, mağaradaki bu heyecanlı anlardan söz ederken, Allah’ın onlara nasıl yardım ettiğini anlatır. Şüphesiz ki mağarada onları Allah korumuştur. Yoksa her tarafı didik didik arayan Mekke müşrikleri dağın tepesinde bulunan mağaraya kadar gelmişken içeri girip bakmamaları ne ile açıklanır?

Peygamberimiz Necid savaşından dönerken çok ağaçlı bir vadiye geldiklerinde kuşluk vakti olmuştu. Peygamberimiz vadiye indi. Askerler ağaçların altında gölgelenmek için dağıldılar. Peygamberimiz bir Semüre ağacının dalına kılıcı astı ve ağacın altında uyuyakaldı. O esnada bir Bedevî durumdan yararlanarak Peygamberimizin kılıcını almış, kınından çekmiş ve Peygamberimize hücum etmişti. Peygamberimiz uyanmış, Bedevî’nin üzerine yürüdüğünü görmüştü. Bedevî bağırdı:

–Seni şimdi elimden kim kurtarır, dedi. Peygamberimiz cevap verdi:

–Allah kurtarır. Bedevî’nin elindeki kılıç yere düşmüştü. Peygamberimiz hemen kılıcı aldı ve:

–Seni benden kim kurtarır, buyurdu. Bedevî:

–Cezalandıranların hayırlısı ol, dedi. Peygamberimiz:

–Allah’tan başka ilah bulunmadığına ve benim Allah’ın Resûlü olduğuma şahitlik eder misin? buyurdu. Bedevî “Hayır, fakat sana karşı savaşmamak ve savaşanlarla beraber olmamak hususunda sizinle anlaşma yaparım” dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz onu salıverdi. O da arkadaşlarının yanına geldi ve: “İnsanların hayırlısının yanından geldim”, dedi.[262]

2. Kader

Değerli kardeşlerim, Tevekkül gibi kader de pek çoğumuzun yanlış anladığı konulardan birisidir.

Kader, Allah’ın ezelden ebede kadar meydana gelecek olayların zama-

261 Tevbe, 9/40.
262 Buhârî, “Meğâzi”, 31; Müslim, “Salâtü’l-Müsafirine ve Kasrihim”, 57.

nını, yerini ve niteliklerini önceden bilmesi ve takdir etmesidir. Yani Allah Teâlâ, olmuş ve olacak her ne varsa onları önceden biliyor, zamanı geldiğinde onlar da Allah'ın bilgi ve takdirine uygun olarak meydana geliyor. İşte buna kader diyoruz ve bu imanın altı esasının birini oluşturuyor.

Konuyu biraz daha açalım: Allah Teâlâ insanları yaratmış, onlara diğer yaratıklardan farklı olarak akıl, irade ve güç vermiştir. İnsan akıl ve iradesi ile iyi olanı seçecek, kötü olandan sakınacaktır. İnsanın bu iyiyi seçme ve kötüden sakınma gücüne "irade-i cüz'iyye" diyoruz. Bu gücümüzü kullanarak, iyi, kötü, faydalı ve zararlı olandan hangisini seçersek Allah da onu isteğimize uygun olarak yaratır. Seçtiğimiz şey iyi ise sevap kazanırız, kötü ise günah işlemiş oluruz. Ancak irademizin dışında meydana gelen olaylarda sorumluluğumuz olmaz.

Kader bu olunca, günah olan bir şeyi kendi isteğimizle yaptıktan sonra onu kadere bağlayıp, "Bu bizim alın yazımızdır" demek doğru olmaz. Çünkü biz irademizi kullanarak o günah olan şeyi yapmayabilirdik de. Kader, bir iş yapmaya bizi zorlamaz, o takdirde sorumluluğun anlamı kalmaz.

Kaderi daha iyi anlamamız için şu örneğe dikkat edelim: Bir astronomi uzmanı, yaptığı hesap sonucu, güneşin tutulacağını tespit eder, tutulacağı zamanı ve nerelerden görülebileceğini önceden haber verir. Günü gelince de güneş, uzmanın haberine uygun olarak tutulur.

Şimdi güneş, bu uzman haber verdiği için mi tutulmuş, yoksa güneş, yapılan hesap sonucu tutulacağı için mi uzman bunu önceden haber vermiş?

Başka bir ifade ile, uzmanın, güneşin tutulacağını bildirmesi mi güneşin tutulmasına sebep olmuş, yoksa güneşin tutulacağı mı uzmanın önceden bunu bildirmesine sebep olmuştur? Elbette güneşin tutulacağı uzmanın bunu tespit edip haber vermesine sebep olmuştur. Yoksa uzman, bunu haber verdiği için tutulmuş değildir.

İşte bizim yapacağımız iyi ve kötü işleri de Allah Teâlâ'nın önceden bilip takdir etmesi de bunun gibidir. Yani biz, kendi isteğimizle yaptığımız işleri Allah Teâlâ önceden ezeli ilmi ile bilip takdir ediyor. Yoksa O, bildiği ve takdir ettiği için biz onları yapmak zorunda kalmıyoruz.

Şimdi bunu ayeti kerime ile açıklayalım: Allah Teâlâ buyuruyor:

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ

“Andolsun ki biz, cinlerden ve insanlardan bir çoğunu cehennem için yarattık.

Bu cehennem için yaratıldıkları bildirilen kimseler, kendi iradeleri ile yapacakları fena işler ve kötü davranışlar sebebiyle cehennemi hak edecekler hesaba katılmadan ve dikkate alınmadan cehennemlik olmuş değillerdir. Onlar yaratılırken herkes gibi günahsız olarak dünyaya gelmişler, cehennem damgalı olarak doğmamışlardır. Allah Teâlâ ezeli ilmi ile bunların ilerde doğup büyüdüklerinde kendi hür iradeleri ile yükümlülüklerini yerine getirmeyeceklerini, görevlerini yapmayacaklarını, heva ve heveslerine uyacaklarını ve bu sebeple cehenneme gideceklerini biliyor ve bunu haber veriyor. Yoksa onları cehenneme girsinler diye yaratmış değildir. Zaten ayeti kerimenin devamında:

لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَاۘ وَلَهُمْ اَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَاۘ وَلَهُمْ اٰذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَاۜ.

“Onların kalpleri vardır, fakat onunla gerçeği anlamazlar, anlamak istemezler. Gözleri vardır, fakat onunla görmezler. Kulakları vardır, fakat onlarla duymazlar.”[263] buyurulmuştur ki, böyle olan kimselerin gidecekleri yer, ancak cehennemdir.

Kaderi böyle anlamayacak olursak o takdirde kendi iradeleri ile adam öldüren, hırsızlık ve haksızlık yapan kimselerin, alın yazısı olan bu davranışları sebebiyle sorumlu olmamaları lazım gelir ki, böyle değildir ve esasen kaderi böyle anlamak yanlıştır. Nitekim Hz. Ömer halife iken Şam’a gitmek üzere yola çıkmış. Serğ denilen yere geldiğinde onu Şam’da bulunan ordu komutanları karşılamışlar ve Şam’da veba hastalığı çıktığını kendisine haber vermişlerdi. Hz. Ömer, bir tedbir olmak üzere veba hastalığının çıktığı yere girmemeyi kararlaştırmış ve geri döneceğini söylemişti. Bunun üzerine komutanlardan Ebû Ubeyde (ra.):

–Ey Halife, böyle Allah’ın kaderinden mi kaçıyorsunuz? (Allah Teâlâ

263 A’raf, 7/179.

ölümünüzü bu hastalıktan takdir etmiş ise ölürsünüz, takdir etmemiş ise size bir şey olmaz) dedi. Hz. Ömer:

–Bunu senden başkası söylemeli idi ey Ebâ Ubeyde, dedi ve şöyle devam etti: Evet, Allah'ın kaderinden, Allah'ın kaderine kaçıyorum, (hakkımızdaki takdiri bilmediğim için tedbir alıyorum). Sonra da şu çarpıcı örneği verdi: Senin develerin olsa da iki taraflı bir vadiye inseler. Vâdilerden biri verimli, diğeri çorak olsa. Sen de verimli yerde develerini otlatsan, Allah'ın takdiri ile otlatmış, çorak yerde otlatsan da yine Allah'ın kaderi ile otlatmış olmaz mıydın? dedi. Ve kaderin nasıl anlaşılması lazım geldiğini açıkladı.[264]

Kaldı ki Peygamberimiz:

اِذَا سَمِعْتُمْ بِهِ بِاَرْضٍ فَلاَ تَقْدَمُوا عَلَيْهِ وَاِذَا وَقَعَ بِاَرْضٍ وَاَنْتُمْ بِهَا فَلاَ تَخْرُجُوا فِرَارًا مِنْهُ.

"Bir yerde veba olduğunu duyduğunuz vakit, o yere gitmeyin. Bu hastalık bir yerde çıkar siz de orada bulunursanız, ondan kaçmak için o yerden ayrılmayınız"[265], buyurmuştur.

İşte kaderi, Hz. Ömer'in anladığı gibi anlamalıyız. Çünkü biz, akıl ve irade sahibiyiz. Aklımızı ve irademizi kullanarak yaptığımız işlerden sorumluyuz. Bunların önceden Allah tarafından bilinip takdir edilmesi, bizim irademizi etkilemez. Zira kader Allah'ın bize, "şu işi yapsınlar, yapmak zorundadırlar" demek değil, "onlar şu işleri yapacaklardır" demektir. Aksi takdirde iyilik yapanla kötülük yapan arasında bir fark kalmaz ki öyle değildir. İyilik yapanlar, görevlerini yerine getirenler ödüllendirilecek, kötülük yapanlar ve görevlerini ihmal edenler ise cezalandırılacaktır.

İşte değerli kardeşlerim, tevekkül ve kader budur. Özetlemek gerekirse tevekkül, bize düşeni yaptıktan sonra sonucu Allah Teâlâ'ya havale etmektir. Kader ise, bizim yaptıklarımızı Cenab-ı Hakk'ın önceden bilip takdir buyurması ve zamanı gelince de Allah'ın takdirine uygun olarak meydana gelmesidir.

---

264 Buhârî, "Hac", 34; Müslim, "Hac", 23.
265 Müslim, "Selâm", 32.

Tevekkül ve Kaderi Yanlış Anlamanın Zararları

Tevekkül ve kaderi yanlış anlamak, insanı tembelliğe, hareketsizliğe ve başkasına yük olmaya sevkeder. "Allah'a tevekkül ettim, alın yazım ne ise o başıma gelecektir" deyip çalışmaz, görevini ihmal eder ve tehlikelere karşı tedbir almaz, bu yüzden başına bir felaket gelirse veya bir zarara uğrarsa, bunu "alın yazısı" olarak ifade etmeye kalkar. Kendi ihmalini ve dikkatsizliğini hiç düşünmez. Mesela arabasının bakımını yapmadan veya sarhoş olarak direksiyona geçen veya trafik kurallarına uymayan kimse bir kaza yapacak olursa buna, "Allah'ın takdiri" diyecektir. Elbette bu Allah'ın takdiridir ama bu, insanı sorumluluktan kurtarmaz. İnsan tedbir almadığı ve trafik kurallarına uymadığı için sorumlu olur. Bunu kadere havale edip sorumluluktan kurtulmak mümkün değildir.

Allah'a tevekkül edip O, benim rızkımı verecektir, diyerek çalışmayı bırakan kimse ya aç kalır veya başkasına yük olur. Bunu da tevekkül ile ifade etmesi yanlış olur. Çünkü az önce de ifade ettiğimiz gibi, insan için ancak çalışması vardır. İnsan çalışacak ve Allah'ın kendisine takdir ettiği rızkı arayıp bulacaktır.

Peygamberimizin bir duası ile konuşmamızı tamamlayalım. Ümmü Seleme (r.a) anlatıyor. Peygamberimiz evinden çıkarken şöyle dua ederdi.

بِسْمِ اللهِ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللهِ. اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَعُوذُ بِكَ مِنْ اَنْ نَزِلَّ اَوْ نَضِلَّ اَوْ نَظْلِمَ اَوْ نُظْلَمَ اَوْ نَجْهَلَ اَوْ يُجْهَلَ عَلَيْنَا.

"Allah'ın ismine sığınıyor ve Allah'a tevekkül ediyorum. Allah'ım, doğru yoldan sapmaktan ve saptırılmaktan kaymaktan ve kaydırılmış olmaktan haksızlık etmekten ve haksızlığa uğramaktan, saygısızlık etmekten ve saygısızlığa uğramaktan sana sığınırım."[266]

266 Tirmizî, "Daavat", 35; Ebû Dâvud, "Edeb", 112.

ALLAH'I SEVMEK VE ALLAH İÇİN SEVMEK SEVGİLERİN EN YÜCESİDİR

Bugünkü sohbetimizde Allah sevgisinden söz etmek istiyorum.

Her iyiliğin başı Allah'ı sevmektir. Dünyada mutlu hayat, ahirette cennetin sonsuz nimetleri bu sevgi sayesinde elde edilir.

Allah'ı sevmek, O'nu bilmeye ve tanımaya bağlıdır. Çünkü insan, ancak bildiğini ve tanıdığını sever. Bir İslâm büyüğü olan Hasan Basri'nin: "Rabbini bilen O'nu sever"[267] sözü ne kadar güzeldir.

Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'de belirtilen sıfatları ile tanınır. 0, âlemlerin Rabbidir. Bütün alemleri yaratan ve yaşatan O'dur. O'ndan başka yaratıcı yoktur. Her şeyi gören ve bilendir. Yerde ve göklerde O'na saklı hiçbir şey yoktur. Her şeyi görür ve işitir. Hatta gönüllerde saklı olan şeyleri bile bilir. Rahman'dır, Rahim'dir, insanlara ve bütün canlılara sonsuz şefkat ve merhameti vardır. Yarattığı insanlardan O'na inanmayanları da yedirip içirmekte ve doyurmaktadır. İnsanları öldürüp sonra diriltecek ve huzurunda sorgulayacak olan O'dur. Emirlerine uyup yasakladıklarından sakınmış olanları cennetle ve cennetin sonsuz nimetleri ile mükâfatlandıracak O'dur. Her şeye gücü yeter. Kâinatta olan her şeyi, güneşi de ayı da,

---

267 Ahmet Serdaroğlu, *İhya'u Ulûmi'd-Dîn Tercümesi*, İstanbul, 1975; c. IV, s. 537.

denizleri ve nehirleri de hepsini insanoğlunun hizmetine veren ve emrine amâde kılan O'dur.

Bu sıfatlar, Allah'tan başka kimde bulunur? Hiç kimsede bulunmaz. En üstün yaratık olan insandaki yetenekleri insana veren O'dur. Bunun için insanoğlu yalnız O'na ibadet etmek ve her şeyden daha çok O'nu sevmek durumundadır.

Her şeyde bize örnek olan Peygamberimiz Allah'ı sevmede de bize en güzel örnektir. Onun hayatını inceleyenler, onun Allah'ı ne kadar çok sevdiğini göreceklerdir. Allah'ı sevmede, O'na güvenip dayanmada tek örnek alınacak insan, odur.

Allah sevgisi insanı Allah'a yaklaştırır ve O'nun rızasını kazanmasına sebep olur. Peygamberimiz buyuruyor:

كَانَ مِنْ دُعَاءِ دَاوُدَ (ص): اَللّٰهُمَّ اِنِّى اَسْأَلُكَ حُبَّكَ وَحُبَّ مَنْ يُحِبُّكَ وَالْعَمَلَ الَّذِى يُبَلِّغُنِى حُبَّكَ. اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ حُبَّكَ اَحَبَّ اِلَىَّ مِنْ نَفْسِى وَ اَهْلِى وَمِنَ الْمَاءِ الْبَارِدِ.

"Dâvud (as.)'un duasından birisi şöyle idi: "Allah'ım, senden senin sevgini ve seni sevenleri sevmeyi ve senin sevgine beni ulaştıracak amelleri dilerim. Allah'ım, senin sevgini, nefsimden çoluk çocuğumdan ve soğuk sudan daha sevgili kıl."[268]

Peygamberimiz, Allah'ı candan sever ve O'na ibadet etmekten büyük haz duyardı. Hadis kitapları, Peygamberimizin gece namazında ayakları şişinceye kadar ayakta durduğunu haber veriyorlar. Kendisine:

–Ey Allah'ın Resûlü, yüce Allah seni bağışlamışken bu kadar zahmete neden katlanıyorsunuz? Dediklerinde, O:

–Niçin Allah'a şükreden bir kul olmayayım[269] Diye cevap veriyordu. Bu cevap, onun, Allah korkusu endişesiyle değil, Allah'a olan sevgi ve derin saygısı sebebiyle ibadet ettiğini gösteriyor.

---

268 Tirmizî, Dâvud, 73.
269 Buhârî, "Teheccüd", 6; Müslim, "Salâtü'l-Müsafirin ve Ahvalihim", 18.

Peygamberimizin şu yalvarışı, onun Allah'a olan sevgisini gösterir.

İbn-i Abbas (ra.) anlatıyor: Peygamberimiz gece yarısı namaza kalktığında şöyle yalvarırdı:

اَللّٰهُمَّ لَكَ اْلحَمْدُ اَنْتَ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَاْلاَرْضِ لَكَ اْلحَمْدُ اَنْتَ قَيِّمُ
السَّمٰوَاتِ وَاْلاَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ لَكَ الْحَمْدُ اَنْتَ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَاْلاَرْضِ
قَوْلُكَ الْحَقُّ وَ وَعْدُكَ الحَقُّ وَلِقَاؤُكَ حَقٌّ وَاْلجَنَّةُ حَقٌّ وَالنَّارُ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ حَقٌّ.
اَللّٰهُمَّ لَكَ اَسْلَمْتُ وَبِكَ اٰمَنْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْكَ اَنَبْتُ وَبِكَ خَاصَمْتُ
وَ اِلَيْكَ حَاكَمْتُ فَاغْفِرْلِى مَا قَدَّمْتُ وَمَا اَخَّرْتُ وَ اَسْرَرْتُ وَ اَعْلَنْتُ اَنْتَ
اِلٰهِى لاَ اِلٰهَ لِى غَيْرُكَ.

"Allah'ım, hamd sana mahsustur. Göklerin ve yerin nuru, nur vereni sensin, hamd sana mahsustur. Gökler ve yer seninle senin emrinle ayakta durmaktadır. Hamd sana mahsustur, göklerin, yerin, göklerle yerdekilerin Rabbi sensin, sen haksın, va'din haktır, sözün hak, sana kavuşmak haktır. Allah'ım, ben sana teslim oldum, sana inandım, sana güvendim, sana sığınıyorum. Sana güvenerek mücadele ediyorum. Düşmanımla aramızda ancak senin hakemliğine baş vurdum. Benim gerek evvelce işlediğim ve gerekse bundan sonra işlemem muhtemel bulunan günahlarımla, gizli ve aşikar yaptıklarımı bağışla. Benim İlâhım sensin, senden başka hiçbir ilâh yoktur."[270]

Görülüyor ki, Peygamberimiz gece uyku ve istirahatini feda ederek kalkıyor, o sessizlik içinde namaz kılıyor ve sonunda Allah'a el açarak yalvarıyor. Bu davranışı, onun Allah'ı nasıl sevdiğini göstermektedir.

Esasen Allah'a yapılan ibadetin makbul olanı da budur. Severek, isteyerek ve saygı duyarak yapılan ibadet en makbul ibadettir.

Peygamberimiz her vesile ile Allah'a olan derin saygısını dile getirirdi.

Ömer b. el-Hattab (ra.) anlatıyor: Peygamberimizin huzuruna Havazin

---

270 Buhârî, "Tevhid", 7; Müslim, "Salâtü'l-Müsafirin ve Ahvalihim", 26.

kabilesinden bir takım esirler gelmişti. Bunların içinde emzikli bir kadın vardı. Çocuğunu kaybetmişti. O, göğsüne biriken sütü esirler arasındaki çocuklara veriyor, emziriyordu. Bu kadın esirler arasında kendi çocuğunu bulunca hemen onu alıp bağrına bastı ve derin bir sevgi ile çocuğunu emzirmeye başladı. Bu yüksek şefkat ve sevgiyi görünce Peygamberimiz bize:

–Şu kadının çocuğunu ateşe atacağına ihtimal verir misiniz? Buyurdu, Biz:

–Hayır, atmamağa gücü yettiği sürece atmaz, dedik. Bunun üzerine Peygamberimiz:

–İşte Allah Teâlâ kullarına bu kadının çocuğuna olan sevgi ve şefkatinden daha merhametli ve şefkatlidir, buyurdu.[271]

Bir kere Ashaptan biri şöyle bir olay anlattı: Bir çalılığın içinde birkaç kuş yavrusu gördüm. Onları aldım ihramımın içine koydum. Biraz sonra anneleri geldi, ihramımın üzerinde dolaşıp durdu. Ben ihramımı açar açmaz o da yavrularının yanına girdi. Peygamberimiz bu olayı dinledikten sonra: “Anneliğin şefkatinden hayret mi ediyorsunuz? Beni gönderen Allah’a yemin ederim ki, Allah Teâlâ kullarını, bir annenin yavrularını sevmesinden daha fazla sever”, buyurdu.[272]

Allah’ı Kim Sever?

Hiç şüphe yok ki, Allah’ı, O’nu tanıyan ve O’na inanan kimse sever. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyuruluyor.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَنْدَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللّٰهِۜ وَالَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَشَدُّ حُبًّا لِلّٰهِۜ .

“İnsanlar arasında Allah’ı bırakıp O’na koştukları eşleri ilah olarak benimseyip onları Allah’ı sever gibi sevenler vardır. İnananların Allah’ı sevmesi ise hepsinden kuvvetlidir.”[273]

---

271 Buhârî, “Edeb”, 18; Müslim, “Tevbe”, 4.
272 Şiblî, *İslâm Tarihi-Asr-ı Saadet*, İstanbul, 1928, c. II, s. 857.
273 Bakara, 2/165.

Ayet-i Kerime'de önemli bir uyarıda bulunuluyor. Gerek Allah'ı tanımayarak olsun ve gerekse olmasın ilâhlık manasında Allah'a ortak yapıp, onları Allah'ı sever gibi severler. Onları, eriştikleri nimetin sahibi olarak tanırlar. Onların sevgisini hareketlerinin başı kabul ederler. Allah'a yapılacak şeyleri onlara yaparlar. Allah'ın rızasını düşünmeden onların rızalarını elde etmeye çalışırlar. Allah'a isyan sayılan şeylerde bile onlara itaat ederler. Yazık, bunlar sapıklığın içinde bocalayan zavallılardır. Çünkü bunlar kendilerini yoktan var eden Allah'a yönelmeleri ve O'nun verdiği nimetlere şükretmeleri gerekirken,onlar, kendilerine hiçbir fayda ve zararı olmayan, Allah'a ortak koştukları şeylere bağlanırlar. Onun için bunlar yollarını şaşırmış zavallı insanlardır.

Ancak mü'minler her şeyden daha çok Allah'ı severler. O'na yönelir, O'ndan dilekte bulunurlar. Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

ثَلاَثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ حَلاَوَةَ اْلإِيمَانِ: اَنْ يَكُونَ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ اَحَبَّ اِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا وَاَنْ يُحِبَّ اْلمَرْءَ لاَ يُحِبُّهُ اِلاَّ لِلّٰهِ وَاَنْ يَكْرَهَ اَنْ يَعُودَ فِى اْلكُفْرِ كَمَا يَكْرَهُ اَنْ يُقْذَفَ فِى النَّارِ.

"Bir kimsede (tam olarak) üç özellik bulunursa imanın tadını duyar. Allah ile Peygamberi kendisine başkalarından daha sevgili olmak, sevdiği kimseyi yalnız Allah için sevmek, Allah onu küfürden kurtardıktan sonra tekrar küfre dönmekten ateşe atılacakmışcasına hoşlanmamak."[274]

Allah'ı sevenler, O'nu her zaman anarlar. Bir insanın sevdiğini sık sık anmasından daha olağan ne olabilir? Sevilen Allah olunca, bu anış, insanın bütün varlığını kaplayan bir aşk haline dönüşür. Böyle olunca sevgili Peygamberimizin buyurdukları gibi Allah Teâlâ o kimsenin işiten kulağı, gören gözü ve konuşan dili olur.

Gönüllerinde Allah sevgisi yer etmiş olan kimseler her zaman ve her yerde Allah'ı anarlar. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruluyor:

اَلَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللّٰهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلٰى جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِى خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَاْلاَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هٰذَا بَاطِلاً سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ.

274 Buhârî, "İman", 9; Müslim, "İlm", 15.

“Onlar ayakta dururken, otururken, yanları üzerine yatarken (her zaman) Allah’ı anarlar, göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derin derin düşünürler ve şöyle derler: “Rabbimiz, sen bunu boş yere yaratmadın. Seni tesbih ederiz. Bizi cehennem azabından koru.”[275]

Hz. Aişe (ra.) validemiz anlatıyor: Bir gün Peygamberimiz bir zatı askeri birliğin başına göndermişti. O zat birliğe imam olduğunda namazı “İhlas” sûresi ile kıldırmıştı. Birlik geri geldiğinde, bu zatın namazı kısa bir sûre olan “İhlâs” sûresi ile kıldırdığı, uzun sûre okumadığı Peygamberimize şikayet edildi. Peygamberimiz:

–Bunu ne maksatla yaptığını kendisinden sorun, buyurdu. Sordular, o zat:

–“İhlâs” sûresi Allah’ın sıfatlarını ihtiva ettiğinden onu okumayı seviyorum. Onun için namazı bu sûre ile kıldırdım, deyince Peygamberimiz:

–Siz de onu müjdeleyin, Allah kendisini seviyor, buyurdu.[276]

Değerli kardeşlerim, bütün ibadetler, Allah’ı anmak ve daima onu hatırlamak içindir. Bu itibarla Allah’ı anmak en üstün ibadet sayılmıştır. Nitekim Ebû’d-Derdâ (ra.)’nın anlattığına göre Peygamberimiz şöyle buyurmuştur.

اَلاَ اُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرِ اَعْمَالِكُمْ وَاَزْكَاهَا عِنْدَ مَلِيكِكُمْ وَاَرْفَعِهَا فِى دَرَجَاتِكُمْ وَخَيْرٍ لَكُمْ مِنْ اِنْفَاقِ الذَّهَبِ وَالْوَرِقِ وَخَيْرٍ لَكُمْ مِنْ اَنْ تَلْقَوْا عَدُوَّكُمْ فَتَضْرِبُوا اَعْنَاقَهُمْ وَيَضْرِبُوا اَعْنَاقَكُمْ؟ قَالُوا: بَلَى قَالَ: ذِكْرُ اللّٰهِ تَعَالٰى.

“Size işlerinizin en hayırlısını, Allah katında en makbulünü, derecelerinize bakımından en yükseğini, altın ve gümüş dağıtmaktan daha üstününü, savaş alanlarında düşmanlarınızla karşılaşıp sizin onların boyunlarını, onların da sizin boyunlarınızı vurmasından (birbirinizi öldürmeden) daha hayırlı olanını haber vereyim mi?” diye sordu. Ashap:

“Evet, ey Allah’ın Resûlü, haber ver”, dediler. Peygamberimiz:

275 Al-i İmran, 3/191.
276 Buhârî, “Tevhid”, 2; Müslim, “Salâtü’l-Müsafirin ve Kasrıha”, 45.

"Allah'ı anmaktır", buyurdu.[277]

Allah'ı ananların Allah tarafından anılacakları ve O'nun tükenmek bilmeyen maddi ve manevi nimetlerine, sayısız lütuflarına erecekleri Kur'an-ı Kerim'de müjdelenmiş ve:

فَاذْكُرُونِي اَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ.

''Siz beni anın, ben de sizi anayım. Bana şükredin, sakın nankörlük etmeyin",[278] buyurulmuştur.

Bu âyet-i kerime şu tabirlerle açıklanmıştır:

–Siz beni, bana itaatle anınız, ben de sizi rahmetimle anayım.

–Siz beni, bana dua ederek anın, ben de sizi, duanızı kabul ederek anayım.

–Beni överek ve itaat ederek anın, ben de sizi nimetimi artırarak anayım.

–Siz beni gizli yerlerde anın, ben de sizi kırlarda ve çöllerde anayım.

–Siz beni refah ve rahat içinde iken anın, ben de sizi felâket ve musîbete uğradığınız zaman anayım.

–Siz beni ibadetle anın, ben de sizi yardımımla anayım.

–Siz beni, İslâm'ı yaymak için anın, ben de sizi hidayetimle anayım.

–Siz beni "Allah'tan başka ilâh yoktur" diyerek anın, ben de sizi kulluğa kabul ederek anayım.[279]

Görülüyor ki, Yüce Allah kulunun, kendi rızası için olan hiçbir davranışını karşılıksız bırakmıyor.

Ebû Hureyre (ra.) Peygamberimizin şöyle buyurduğunu haber veriyor:

يَقُولُ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ اَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِى بِي وَ اَنَا مَعَهُ حِينَ يَذْكُرُنِي اِنْ

277 Tirmizî, "Dua", 6.
278 Bakara, 2/152.
279 *Hak Dini Kur'an Dili*, Bakara 152'nci ayetin tefsiri.

ذَكَرَنِى فِى نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِى نَفْسِى وَاِنْ ذَكَرَنِى فِى مَلَاءٍ ذَكَرْتُهُ فِى مَلَاءٍ هُمْ خَيْرٌ مِنْهُمْ وَاِنْ تَقَرَّبَ مِنِّى شِبْرًا تَقَرَّبْتُ اِلَيْهِ ذِرَاعًا وَاِنْ تَقَرَّبَ اِلَىَّ ذِرَاعًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ بَاعًا وَاِنْ اَتَانِى يَمْشِى اَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً.

“Aziz ve Celil olan Allah buyurur ki, “Ben kulumun beni sanısı yanındayım, beni nasıl sanırsa ben öyleyim. Kulum beni andığı zaman muhakkak onunla beraberim. O beni gönlünde gizlice anarsa, ben de onu öyle anarım. Eğer o beni bir topluluk içinde anarsa ben de onu, beni içinde andığı topluluktan daha hayırlı bir topluluk için de anarım. Kulum bana bir karış yaklaşırsa, ben ona bir arşın yaklaşırım. Kulum bana bir arşın yaklaşırsa ben ona bir kulaç yaklaşırım.”[280]

Bu hadis-i şerifte, Allah Teâlâ’nın kuluna yakınlık derecesini anlatmak için kullanılan karış, arşın, kulaç gibi gözle görülen şeylere ait ölçü aletlerinin Allah Teâlâ hakkında kullanılması tamamiyle mecazî tabirlerdir. Bunun gibi Allah Teâlâ hakkında koşmak tabiri de kulun isteğine ve duasına sür’atle icabet etmekten kinayedir.

Değerli mü’minler, Allah ve Peygamber sevgisi imandandır, belki imanın ta kendisidir. Bu sevgiden yoksun olan kimsenin gerçek anlamda inanmış olduğu söylenemez. Nitekim Hz. Ömer:

–Ey Allah’ın Resûlü, ben sizi canımdan başka her şeyden daha çok severim, dedi. Peygamberimiz:

–Ey Ömer, canımı kudret elinde tutan Allah’a yemin ederim ki, beni canından da daha çok sevmedikçe olgun mü’min olamazsın, buyurdu. Peygamberimizi dikkatle dinleyen Hz. Ömer:

–Ey Allah’ın Resûlü, vallahi ben şimdi sizi canımdan da daha çok seviyorum, diyince, Peygamberimiz:

–İşte ya Ömer, şimdi olgun mü’min oldun.[281]

Peygamber sevgisi Allah sevgisinden sonra gelir. Peygamberi sevmek, Allah’ı sevmek demektir. Alimleri, müttakileri ve hayır sahiplerini sevmek

280 Buhârî, “Zühd”,15; Müslim, “Zikr ve’t-Tevbe ve’l-İstiğfar”, I.
281 Aynî, *Umdetü’l-Kârî*, c. I, s. 144.

de böyledir. Zira sevilenin sevgilisi de sevilir. Sevilenin elçisi de sevilir. Sevileni seven de sevilir. Burada gerçekte sevilen yalnız Allah'tır. O'ndan başka gerçek sevgiyi hakeden yoktur. Bunu şöyle bir örnekle açıklayalım: İnsan için ilk sevilen şey kendi nefsidir. Kişinin kendi kendini sevmesi demek, varlığının devamını istemesi ve yok olmaktan hoşlanmaması demektir. Bu, yaratılışta insanda var olan bir özelliktir. Aslında insanda var olan bu duygu, Allah'ı sevmeyi gerektirir. Çünkü kendisini ve Rabbini bilen, varlığının devam ve kemalinin kendisinden değil, Allah Teâlâ'dan olduğunu anlar. Onu yoktan var eden, yaşatan O'dur. Çünkü varlıklar arasında varlığı zatının gereği olan ve var olmakta hiçbir şeye ihtiyaç duymayan yalnız Allah Teâlâ'dır. O'ndan başka her şey O'nun kudreti ve yaratması ile vardır. Bunun böyle olduğunu bilen kimse elbette kendisini var edeni ve her şeyi ona vereni sever, sevmesi gerekir. O'nu sevmemesi, kendini ve Rabbini bilmemesinden ileri gelir. Sevgi, bilginin meyvesidir. Bilgi olmazsa sevgi de olmaz. İnsan annesini-babasını sever. Niçin sever? Çünkü onlar onun var olmasının sebebidirler. Ayrıca da onu yetiştirip büyütmüşlerdir. Bunun için anne ve baba sevilir. Halbuki insanı yaratan Allah'tır. Anne ve babayı onun var olması için sebep kılan da O'dur. Anne ve babaya çocuk sevgisini veren de yine O'dur. Hayvanlara bile bu sevgiyi vermiştir. Peygamberimiz buyuruyor:

جَعَلَ اللّٰهُ الرَّحْمَةَ مَائَةَ جُزْءٍ فَاَمْسَكَ عِنْدَهُ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ جُزْءًا وَاَنْزَلَ فِى الْاَرْضِ جُزْءًا وَاحِدًا فَمِنْ ذَلِكَ الْجُزْءِ تَتَرَاحَمُ الْخَلْقُ حَتَّى تَرْفَعَ الْفَرَسُ حَافِرَهَا عَنْ وَلَدِهَا خَشْيَةَ اَنْ تُصِيبَهُ.

"Allah Teâlâ rahmeti yüz parça yaptı. Doksan dokuz parçasını kendi yanında tuttu, bir parçasını yeryüzüne indirdi. İşte bu bir parça rahmet sebebiyle bütün yaratıklar birbirleriyle sevişirler. Hatta kısrak yavrusunu emzirirken dokunur korkusu ile bir ayağının tırnağını yukarı kaldırır."[282]

Evet, Peygamber sevgisi Allah sevgisinden sonra gelir. Onu seven ve sünnetine uyan, dünyada olduğu gibi ahirette de mutlu olacak, onunla birlikte cennete girecektir.

---

282 Buhârî, "Edeb", 19; Müslim, "Tevbe", 4.

عَنْ اَنَسِ ابْنِ مَالِكٍ قَالَ بَيْنَمَا اَنَا وَرَسُولُ اللّٰهِ (ص) خَارِجِينَ مِنَ الْمَسْجِدِ فَلَقِينَا رَجُلاً عِنْدَ سُدَّةِ الْمَسْجِدِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ مَتَى السَّاعَةُ؟ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مَا اَعْدَدْتَ لَهَا؟ قَالَ فَكَأَنَّ الرَّجُلَ اِسْتَكَانَ ثُمَّ قَالَ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ مَا اَعْدَدْتُ لَهَا كَبِيرَ صَلاَةٍ وَلاَ صِيَامٍ وَلاَ صَدَقَةٍ وَلٰكِنِّى اُحِبُّ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ. قَالَ: فَاَنْتَ مَعَ مَنْ اَحْبَبْتَ.

Enes b. Malik (ra.) anlatıyor: Bir defa Peygamberimizle birlikte mescidden çıkıyorduk. Mescidin kapısında karşımıza bir adam çıktı ve:

–Ey Allah'ın resûlü, kıyamet ne zaman kopacak? diye sordu. Peygamberimiz:

–Sen kıyamet için ne hazırladın? buyurdu. Adam:

–Ey Allah'ın Resûlü, ben kıyamet için çok namaz, oruç ve sadaka hazırlamadım, ancak ben Allah'ı ve Peygamberini severim, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz.

–O halde sen sevdiklerinle beraber olacaksın, buyurdu.[283]

Konu ile ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur:

وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَالرَّسُولَ فَاُولٰٓئِكَ مَعَ الَّذِينَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّنَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَآءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ اُولٰٓئِكَ رَفِيقاً.

''Kim Allah'a ve Peygambere itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği Peygamberlerle, sıddıklarla, şehitlerle, iyilerle birlikte olacaktır. Bunlar ne güzel arkadaştır.''[284]

Az önce Allah ve Peygamber sevgisinin imandan olduğunu söylemiştik. İnananlar da birbirini sevmedikçe gerçek anlamda mü'min olamayacakları Peygamberimiz tarafından bildirilmiş ve şöyle buyurulmuştur.

283 Müslim, "Birr ve's-Sıla", 50.
284 Nisa, 4/69.

وَالَّذى نَفْسى بِيَدِهِ لاَ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا وَلاَ تُؤمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا اَوَلاَ اَدُلُّكُمْ عَلٰى شَىْءٍ اِذَا فَعَلْتُمُوهُ تَحَابَبْتُمْ؟ اَفْشُوا السَّلاَمَ بَيْنَكُمْ.

"Nefsimi kudret elide tutan Allah'a yemin ederim ki, siz, iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de olgun mü'min olamazsınız. Size bir şey söyleyeyim, onu yaptığınız zaman sevişirsizin: Aranızda selâmı yayınız."[285]

Mü'minler, birbirlerini Allah için sevmelidirler. Allah için olmayan sevginin Allah katında bir değeri yoktur. Birbirlerini Allah için değil de şahsî çıkar uğruna sevenlerin kıyamet günü birbirlerine düşman olacakları Kur'an-ı Kerim'de bildirilmekte ve şöyle buyurulmaktadır.

اَلْاَخِلَّاۤءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ اِلَّا الْمُتَّقِينَ ۠ۜ .

"O gün Allah'tan korkanlar hariç, birbirine dost olanlar düşmandırlar."[286]

Allah ve Peygamber sevgisi ile birbirini sevenler, birbirlerine karşı saygılı davranırlar. Birbirlerine haksızlık yapmaktan, birbirinin zararına olacak tutum ve davranışlardan sakınırlar. Kendileri için arzu ettikleri iyilikleri sevdikleri için de arzu ederler. Birbirlerine daima iyi ve yararlı öğütlerde bulunurlar. Felâket zamanlarında birbirlerine yaklaşır, üzüntülerini paylaşırlar. Muhtaç iseler ellerinden gelen her türlü yardıma koşarlar.

Değerli mü'minler, kıyamet günü en üstün dereceyi, Allah sevgisi ile birbirlerini sevenlerin alacağı müjdelenmiştir. Muaz (ra.) diyor ki: Peygamberimizin şöyle buyurduğunu işittim:

قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونى يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ .

---

285 Müslim, "İman", 22.
286 Zuhruf, 43/67.

Allah Teâlâ, "Benim hoşnutluğum uğrunda sevişenler için, Peygamberlerin ve şehitlerin bile imrenecekleri derecede nurdan kürsüler vardır."[287]

Görülüyor ki, Allah sevgisi, dünya ve ahiret mutluluğunun vesilesidir. Allah sevgisi etrafında birleşmemiz ve bu sevgi ile birbirimizi sevmemiz, Allah'ı razı edecek bir davranış olacaktır.

Allah'ı Sevmenin Belirtisi Nedir?

Allah'ı sevmek, O'nun gönderdiği son Peygamber Muhammed Mustafa (sas.)'e uymakla olur. Peygamberimizi örnek almayan, onun sünnetini uygulamayan kimsenin, Allah'ı seviyorum, demesinin bir anlamı yoktur. Kur'an-ı Kerim bu konuda şöyle diyor:

قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونٖى يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحٖيمٌ.

"(Ey Muhammed) de ki: Eğer siz Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah bağışlayıcıdır, merhamet edicidir ."[288]

Evet, insanın sadece, Allah'ı seviyorum, demesinden bir şey çıkmaz. Kişinin sözünden çok işine bakılır. Allah'ı sevmek demek, O'nun Peygamberini de sevmek demektir. Peygamberi sevmek demek ise, onun izinden gitmek ve her işte onu örnek almaktır.

Değerli mü'minler, Allah'ı seveni, Allah'a itaat edeni Allah da sizi sever, başkalarına da sevdirir. Ebû Hureyre (ra.) anlatıyor: Peygamberimiz şöyle buyurmuştur.

اِذَا اَحَبَّ اللّٰهُ تَعَالٰى الْعَبْدَ نَادَى جِبْرِيلَ اِنَّ اللّٰهَ تَعَالٰى يُحِبُّ فُلاَنًا فَاَحَبَّهُ فَيُحِبُّهُ جِبْرِيلُ فَيُنَادِى فِى اَهْلِ السَّمَاءِ: اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ فُلاَنًا فَاَحِبُّوهُ فَيُحِبُّهُ اَهْلُ السَّمَاءِ ثُمَّ يُوضَعُ لَهُ الْقَبُولُ فِى الْاَرْضِ.

287 Tirmizî, "Zühd", 31.
288 Al-i İmran, 3/31.

"Allah Teâlâ bir kulunu sevdiği vakit, Cebrail (as.)'a, "Allah filanı seviyor, onu sen de sev" diye emreder. Cebrail de onu sever ve gök ehline, "Allah filanı seviyor, siz de onu seviniz" diye seslenir. Bunun üzerine göktekiler o kimseyi severler. Sonra da yeryüzünde onun sevgisi kalplerde yerleşir."[289]

Görmediğimiz İslâm alimlerine duyduğumuz sevgi ve saygının sebebi bu hadisi şerifte açıklanıyor.

Son olarak şunu söyleyelim ki, Allah'ı seven, O'nun Peygamberini de Allah'ın sevdiklerini de sever.

Ne mutlu Allah sevgisi gönlünde yer etmiş olanlara ve yine ne mutlu Allah için, O'nun rızasını kazanmak için birbirini sevenlere.

Konuşmamı, Ebû Hureyre (ra.)'nin rivayet ettiği bir hadisi şerif ile bitirmek istiyorum. Peygamberimiz buyuruyor:

اِنَّ اللّٰهَ تَعَالٰى يَقُولُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: اَيْنَ الْمُتَحَابُّونَ بِجَلاَلِى اَلْيَوْمَ اُظِلُّهُمْ فِى ظِلِّى يَوْمَ لاَ ظِلَّ اِلاَّ ظِلِّى.

"Allah Teâlâ kıyamet gününde: "Benim için sevişenler nerededir? Onları gölgemden başka gölge bulunmayan bir günde arşımın gölgesinde gölgelendireceğim", buyurur.[290]

289 Buhârî, "Bedi'l-Halk", 6; Müslim, "Birr ve's-Sıla", 48.
290 Müslim, "Birr ve's-Sıla ve'l-Adab", 12.

VARLİĞIMIZIN SEBEBİ ANNE VE BABAMIZ

Değerli müminler!

İnsanın doğumundan ölümüne kadar görev ve sorumlulukları iki maddede özetlenir.

Birincisi, Allah'a karşı olan görev ve sorumluluklarıdır. Çünkü insanı yaratan, yaşatan ve üstün yeteneklerle donatan O'dur. İnsana sayılamayacak kadar nimetler vermiş ve onu yaratıkların en üstünü kılmıştır. Kâinatta var olan her şeyi onun emrine vermiş ve ona hizmet için var etmiştir. İnsanı öldürecek ve diriltecek olan da O'dur. Sonra da dünyada yaşadığı sürece erginlik çağından itibaren ölünceye kadar yaptıklarından onu sorgulayacak olan da O'dur.

Allah'a karşı olan görevlerinin başında O'nun varlığına ve birliğine inanmak ve yalnız O'na ibadet etmek gelir. Bütün Peygamberler önce bu esası tebliğ etmişler ve bu inanç etrafında insanların birleşmesini sağlamaya çalışmışlardır.

Özet olarak söylemek gerekirse, insana ilk borç olan Allah'ı tanımak ve verdiklerine şükretmiş olmak için O'na ibadet etmektir.

İkincisi, Allah'ın yaratıklarına karşı olan görev ve sorumluluklarımızdır. Yaratıklar içinde insana en çok yakın olan ve insan üzerinde en çok hakkı bulunan anne ve babadır. Çünkü Allah Teâlâ onları insanın var

olması için sebep kılmıştır. Bunun içindir ki Allah Teâlâ kendisine ibadetten sonra ikinci derecede anne ve babaya iyilik yapılmasını emretmiş, şöyle buyurmuştur.

وَقَضٰى رَبُّكَ اَلاَّ تَعْبُدُوٓا اِلآَّ اِيَّاهُ وَ بِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا اِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ اَحَدُهُمَآ اَوْ كِلاَهُمَا فَلاَ تَقُلْ لَهُمَآ اُفٍّ وَلاَ تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلاً كَرِيمًا. وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِى صَغِيرًا.

“Rabbin sadece kendisine ibadet etmenizi, anne-babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi sizin yanınızda yaşlanırsa kendilerine “öf” bile deme; onları azarlama ikisine de güzel söz söyle. Onları esirgeyerek alçakgönüllülükle üzerlerine kanat ger ve. ‘’Rabbim, küçüklüğümde onlar beni nasıl yetiştirmişlerse, şimdi de sen onlara (öyle) rahmet et” diyerek dua et”[291]

Âyet-i Kerime’de, anne ve babaya iyilik yapılması, onlara karşı kırıcı davranılmaması emredilmiş ve nasıl dua edileceği bildirilmiştir.

Allah Teâlâ anne ve babaya iyilik yapılmasını sadece bize emretmemiş, bizden öncekilere de aynı şekilde emretmiştir. Kur’an-ı Kerim’de İsrailoğullarına yüklenen ve uyacaklarına dair söz alınan sekiz konudaki görevler sıralanırken:

وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِىٓ اِسْرَٓاءِيلَ لَا تَعْبُدُونَ اِلَّا اللّٰهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَذِى الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ.

“Vaktiyle biz İsrailoğullarından: “Yalnız Allah’a kulluk edeceksiniz, anneye-babaya, yakın akrabaya, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz.”

291 İsrâ, 17/23-24.

diye söz almış ve 'İnsanlara güzel söz söyleyin,namazı kılın, zekâtı verin' diye de emretmiştik"[292] buyurulmuş, Allah'a kulluk görevinin hemen ardından annebabaya karşı saygılı olma ve iyi davranma yer almıştır.

Anne ve babaya iyilik etmek, hizmet etmek ve gönüllerini almak –Allah'a ibadetten sonra– başka hiçbir davranışla elde edilemeyecek bir sevaptır.

وَعَنْ اَبِى عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ : سَأَلْتُ النَّبِىَّ (ص): اَىُّ الْعَمَلِ اَحَبُّ اِلَى اللّٰهِ تَعَالٰى؟ قَالَ: اَلصَّلٰوةُ عَلٰى وَقْتِهَا. قُلْتُ: ثُمَّ اَىٌّ: قَالَ: بِرُّ الْوَالِدَيْنِ. قُلْتُ: ثُمَّ اَىٌّ؟ قَالَ: اَلْجِهَادُ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ.

Abdullah b. Mesûd (ra.) anlatıyor: Peygamberimize.

Allah'ın en sevdiği amel hangisidir? diye sordum. Peygamberimiz:

–Vaktinde kılınan namaz, buyurdu.

–Sonra hangisi? dedim. Peygamberimiz:

–Anneye-babaya iyilik etmek, buyurdu. Ben:

–Sonra hangisi? dedi. Peygamberimiz:

–Allah yolunda savaştır,[293] buyurdu,

Abdullah b. Amr b. El-Âs (ra.) da şöyle demiştir: Peygamberimize bir adam geldi ve:

عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُمَا قَالَ: اَقْبَلَ رَجُلٌ اِلَى النَّبِىِّ (ص) فَقَالَ: اُبَايِعُكَ عَلَى الْهِجْرَةِ وَالْجِهَادِ اَبْتَغِى الْاَجْرَ مِنَ اللّٰهِ تَعَالٰى فَقَالَ: هَلْ لَكَ مِنْ وَالِدَيْكَ اَحَدٌ حَىٌّ؟ قَالَ: نَعَمْ بَلْ كِلَاهُمَا قَالَ: فَتَبْتَغِى الْاَجْرَ مِنَ اللّٰهِ تَعَالٰى؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: فَارْجِعْ اِلَى وَالِدَيْكَ فَاَحْسِنْ صُحْبَتَهُمَا.

---

292 Bakara, 2/83.
293 Buhârî, "Edeb", 1; Müslim, "İman", 36.

–Ey Allah'ın Resûlü, mükâfatını Allah'tan dilemek üzere hicret ve savaş için emrinize girmek istiyorum, dedi. Peygamberimiz:

–Annen-babandan sağ olan var mı? diye sordu. Adam:

–Evet, hatta ikisi de sağdır, dedi. Peygamberimiz:

–Sen Allah'tan ecir mi istiyorsun? diye sordu. Adam:

–Evet, (hicret ve savaşla Allah'tan ecir istiyorum) dedi.

Peygamberimiz:

–Öyle ise annene ve babana dön de onların gönüllerini al (umduğun mükâfat onlara hizmet etmektedir)[294] buyurdu.

Değerli müminler, dinimiz anne ve baba hakkına o kadar önem vermiştir ki, kişinin anne ve babası müşrik dahi olsalar yine onlara iyi davranılmasını ve hizmette kusur edilmemesini tavsiye etmiştir.

Hz. Ebû Bekir'in kızı Esmâ (ra.) anlatıyor: Annem müşrike olduğu halde (benden bir şey istemek için) geldi. Ben de Peygamberimize:

–Annem geldi, görüşmek istiyor, onunla görüşeyim mi? diye sordum. Peygamberimiz:

–Evet, annen ile görüş, buyurdu.[295]

Ancak anne ve babanın, Allah'ın emirlerine aykırı olan isteklerine uyulmaz. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

وَاِنْ جَاهَدَاكَ عَلٰٓى اَنْ تُشْرِكَ بِى مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا فِى الدُّنْيَا مَعْرُوفاًۘ

"Eğer onlar seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi (körü körüne) bana ortak koşman için zorlarlarsa onlara itaat etme, onlarla dünyada iyi geçin."[296]

Sa'd İbn Ebî Vakkas (ra.) "Bu ayet özellikle benim hakkımda nazil olmuştur." diyerek sebebini şöyle açıklamıştır: "Ben anneme iyilik ve itaat eden bir evlâttım. Ben Müslüman olunca annem bana:

294 Müslim, "Birr", 1.
295 Buhârî, "Edeb", 7; Müslim, "Zekât", 14.
296 Lokman, 31/15.

–Oğlum Sa'd, bu yaptığın nedir? Ya sen bu dinini bırakırsın, yahut ta ben açlık grevine başlar ölürüm. Sen de benim yüzümden: "Ey anasının katili" diye ayıplanırsın, dedi. Ben de.

–Anneciğim, böyle yapma, iyi bil ki, ben bu dini bırakmam, dedim ve iki gün iki gece bekledim. Annem bu süre içinde ne yedi ne içti. Bunun üzerine ben:

–Anne, vallahi iyi bil ki, senin yüz canın olsa da bunlar birer birer çıksa, ben bu dinimi yine bırakmam, artık sen ister grevden vaz geç, ister greve devam et, dedim. Annem benim bu kesin kararımı görünce grevden vazgeçti ve yedi. Bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil oldu.[297]

Evet, anne ve baba kafir de olsalar onlara iyilik ve ihsanda bulunmak dinî bir görevdir. Ancak, Allah'ın emirlerine aykırı olan isteklerinin yerine getirilmemesi, Kur'an ve Sünnetin emridir.

Ayet-i Kerîme ve hadis-i şeriflerde anne ve babaya iyilik yapılması emrediliyor, Bizim burada kısaca çocukların anne ve babalarına karşı görevlerine işaret etmemiz yerinde olur:

–Anne ve babaya karşı güler yüzlü ve tatlı dilli olmak. Çünkü asık surat ve sert sözler onları incitir. Onları incitici söz ve davranışlardan sakınmak.

–Çağırdıklarında bekletmeden hemen koşmak.

–Allah'a itaatsizlik olmadıkça isteklerini yerine getirmek.

–Yanlarında yüksek sesle konuşmamak.

–Yolda yürürken bir zarûret olmadıkça önlerine geçmemek.

–Geçim sıkıntısı içerisinde iseler yardım etmek ve ihtiyaçlarını gidermek.

–Hastalık veya yaşlılık sebebiyle hizmete ihtiyaç duyuyorlarsa seve seve hizmet etmek.

Öldükten sonra da onlar için yapılması gereken bazı hizmetlerimiz daha vardır.

–Onları rahmetle anmak, bağışlanmaları için dua etmek.

---

297 *Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarih Tercümesi*, Ankara, 1973, c. 12, s. 121.

–Ruhları için hayır yapmak, yoksullara ve kimsesiz çocuklara yardım etmek.

–Vasiyet yapmışlarsa yerine getirmek.

–Dostlarına iyilik etmek ve onları kırıcı davranışlardan sakınmak.

Ebû Saîd Malik b. Rebi'a es-Saidî (ra.) şöyle demiştir. Beni Seleme kabilesinden gelen bir adam Peygamberimize:

يَا رَسُولَ اللّٰهِ هَلْ بَقِيَ مِنْ بِرِّ اَبَوَيَّ شَيْءٌ اَبَرُّهُمَا بِهِ بَعْدَ مَوْتِهِمَا؟ فَقَالَ: نَعَمْ الصَّلاَةُ عَلَيْهِمَا وَالْاِسْتِغْفَارُ لَهُمَا وَاِنْفَاذُ عَهْدِهِمَا مِنْ بَعْدِهِمَا وَصِلَةُ الرَّحِمِ الَّتِى لاَ تُوصَلُ اِلاَّ بِهِمَا وَاِكْرَامُ صَدِيقِهِمَا.

–Ey Allah'ın Resûlü, anne ve babamın ölümlerinden sonra onlara yapabileceğim bir iyilik var mı? diye sordu. Peygamberimiz.

–Evet, onlar için Allah'tan af dilemek, vasiyetlerini ve taahhütlerini yerine getirmek, onlar vasıtası ile olan yakın kimseleri (amca, hala, dayı, teyze gibi) ziyaret etmek ve onların dostlarına ikramda bulunmaktır"[298] buyurdu.

Ebu't-Tufeyl (ra.) anlatıyor: Peygamberimizi (Mekke ile Taif arasında bir yer olan) Ci'rane'de et taksim ederken gördüm. O zaman ben çocuktum, deve kemiklerini taşırdım. Bu sırada bir kadın çıka geldi. Peygamberimize doğru yaklaştı. Peygamberimiz de onu karşıladı ve onun oturması için abasını yere serdi, o da üzerine oturdu. Bunun üzerine ben. "Bu kimdir?" diye sordum. Oradakiler: "Bu, Peygamberimizi emziren yani Peygamberimizin süt annesidir" [299] dediler.

Abdullah b. Ömer (ra.) anlatıyor: İbn Ömer, Mekke yolunda Bedevilerden bir adamla karşılaştı da ona selâm verdi ve onu binmekte olduğu merkebe bindirdi, başındaki sarığı da ona verdi. Bunun üzerine İbn Dinar ona: "Allah hayrını versin, onlar bedevidirler, aza da razı olurlar" dedi, Abdullah: "Bunun babası Ömer b. El-Hattab (r.a.)'ın (yani babamın) arkadaşı idi" dedi ve ilave etti: Ben Peygamberimizden "İyiliklerin en iyisi,

298 Ebû Davûd, "Edeb", 129.
299 Ebû Davûd, "Edeb", 129.

evlâdın, baba dostlarının ailelerine ilgi göstermesidir"[300] buyurduğunu işittim, dedi.

Değerli müminler, Annesini ve babasını memnun eden kimse Allah'ın da rızasını kazanmış olur. Nitekim Peygamberimiz:

رِضَا الرَّبِّ فِى رِضَا الْوَالِدِ وَ سُخْطُ الرَّبِّ فِى سُخْطِ الْوَالِدِ.

"Allah'ın rızası, anne ve babanın rızasındadır. Allah'ın dargınlığı da anne ve babanın dargınlığındadır."[301] buyurmuştur.

عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِىِّ (ص) قَالَ: رَغِمَ اَنْفُهُ ثُمَّ رَغِمَ اَنْفُهُ ثُمَّ رَغِمَ اَنْفُهُ. قِيلَ: مَنْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ؟ قَالَ: مَنْ اَدْرَكَ وَالِدَيْهِ عِنْدَ الْكِبَرِ اَحَدُهُمَا اَوْ كِلَيْهِمَا ثُمَّ لَمْ يَدْخُلِ الْجَنَّةَ.

Ebû Hureyre (ra.) diyor ki: Peygamberimiz:

–Yazıklar olsun, yine yazıklar olsun, yine yazıklar olsun, buyurdu. Kendisine;

–Kime yazıklar olsun, ey Allah'ın Resûlü, diye soruldu. Peygamberimiz:

–Anne-babasından birinin veya her ikisinin ihtiyarlık zamanlarına yetişip de cennete giremeyene (onları razı ederek cennete girmeyi hak edemeyene)"[302], buyurdu Anne ve babanın rızasını kazanmak çocukları için büyük bir bahtiyarlıktır, manevi bir kazançtır. Yaşadıkları sürece bunun yararlarını mutlaka göreceklerdir. Çünkü anne ve babanın çocukları için gönülden yapacakları duayı Cenâb-ı Hak kabul buyurur. Nitekim Peygamberimiz:

ثَلاثُ دَعَوَاتٍ مُسْتَجَابَاتٌ لاَ شَكَّ فِيهِنَّ: دَعْوَةُ الْمَظْلُومِ وَ دَعْوَةُ الْمُسَافِرِ وَدَعْوَةُ الْوَالِدِ عَلَى وَلَدِهِ.

300 Müslim, "Birr", 5.
301 Müslim, "Birr", 3.
302 Müslim, "Birr", 3.

"Üç dua var bunların kabul olacağında şüphe yoktur: Mazlumun (haksızlığa uğramış olan kimsenin) duası, misafirin (ikramını gördüğü kimseler için) duası ve anne-babanın çocuklarına olan duasıdır,"[303] buyurmuşlardır.

عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ اَبِى اَوْفٰى رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ قَال: كُنَّا عِنْدَ النَّبِىِّ (ص) فَأَتَاهُ اٰتٍ، فَقَالَ: شَابٌّ يَجُودُ بِنَفْسِهِ، فَقِيلَ لَهُ: قُلْ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ، فَلَمْ يَسْتَطِعْ، فَقَالَ: كَانَ يُصَلِّى؟ فَقَالَ : نَعَمْ، فَنَهَضَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) وَنَهَضْنَا مَعَهُ، فَدَخَلَ عَلَى الشَّابِ فَقَالَ لَهُ: قُلْ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ، فَقَالَ: لاَ اَسْتَطِيعُ. قَالَ: لِمَ؟ قَالَ: كَانَ يَعُقُّ وَالِدَتَهُ، فَقَالَ النَّبِىُّ (ص): اَحَيَّةٌ وَالِدَتُهُ؟ قَالُوا: نَعَمْ، قَالَ: ادْعُوهَا، فَدَعَوْهَا فَجَاءَتْ فَقَالَ: أَهٰذَا ابْنُكِ؟ فَقَالَتْ: نَعَمْ فَقَالَ لَهَا: اَرَاَيْتِ لَوْ اُجِّجَتْ نَارٌ ضَخْمَةٌ، فَقِيلَ لَكِ: اِنْ شَفَعْتِ لَهُ خَلَّيْنَا عَنْهُ، وَاِلاَّ حَرَقْنَاهُ بِهٰذِهِ النَّارِ، اَكُنْتِ تَشْفَعِينَ لَهُ؟ قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ اِذًا اَشْفَعُ لَهُ، قَالَ فَاَشْهِدِى اللّٰهَ وَاَشْهِدِينِى قَدْ رَضِيتِ عَنْهُ. قَالَتْ: اَللَّهُمَّ اِنِّى اُشْهِدُكَ وَاُشْهِدُ رَسُولَكَ اَنِّى قَدْ رَضِيتُ عَنِ ابْنِى فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): يَا غُلاَمُ قُلْ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، فَقَالَهَا. فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى اَنْقَذَهُ بِى مِنَ النَّارِ.

Abdullah b. Ebî Evfa (ra.) anlatıyor: "Peygamberimizin huzurunda bulunduğumuz sırada birisi gelerek:

–Ey Allah'ın Resûlü, ölüm döşeğinde can çekişen bir genç var, kendisine "Lâ ilâhe illallah" de denildiği halde bunu bir türlü söyleyemiyor, dedi (ve Peygamberimizden yardım istedi) Peygamberimiz sordu:

303 Tirmizî, "Birr", 7.

–Namaz kılar mı idi? Adam:

–Evet kılardı, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz kalktı, biz de onunla kalktık, Peygamberimiz gencin yanına girdi ve ona:

–"Lâ ilâhe illallah" de buyurdu. Genç.

–Söyleyemiyorum, dedi.

–Peygamberimiz: Niçin söyleyemiyorsun? diye sorunca, Peygamberimize gelen adam.

–Annesine itaatsiz idi, dedi.

–Annesi sağ mı? diye sordu. Orada olanlar:

–Evet, sağdır dediler. Peygamberimiz:

–Çağırın, gelsin, buyurdu. Onlar da kadını çağırdılar, kadın geldi. Peygamberimiz kadına:

–Şurada büyük bir ateş hazırlansa da sana. "oğluna şefaat edersen, onu bu ateşte yakmayız, şefaat etmezsen bu ateşte yakarız" deseler ne yaparsın? diye sordu. Kadın:

–Onun şefaatçisi ben olurum, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz:

–O halde bu oğlundan razı olduğuna ve hakkını helâl ettiğini Allah Teâlâ'yı ve beni şahit göster, buyurdu. Kadın:

–Allah'ım, yüce zatını ve Peygamberini şahit tutuyorum, oğlumdan razı oldum, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz gence dönerek:

–"Lâ ilâhe illallâhü vahdehu lâ şerike leh ve eşhedü enne Muhammeden abdühu ve Resûlüh" de, buyurdu hasta genç hemen şahadet getirince Peygamberimiz:

–Allah'a hamd olsun ki, benim vasıtam ile bu genci cehennem ateşinden kurtardı,[304] buyurdu.

Anne ve babanın çocukları için yapacakları dualar makbul olduğu gibi, Allah rızası için anne ve babasına hizmet eden çocukların da duaları makbul olur. Yeter ki çocuklar bu hizmeti, anne ve babaya iyilik ve ikramı seve

---

304 *Mecnau'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*, Beyrut, 1967, c. 8, s. 148. (Hadisi Taberâni ve muhtasar olarak Ahmet b. Hanbel rivayet etmişlerdir.)

seve ve mükâfatını Allah'tan umarak yapmış olsunlar. Cenâb-ı Hak kendi rızası için yapılan hiçbir şeyi karşılıksız bırakmaz.

Değerli kardeşlerim, Kur'an-ı Kerim ve Hadisi Şerifler, annenin evlât üzerindeki hakkının,babanın evlât üzerindeki hakkından daha fazla olduğunu bildirmiştir. Allah Teâlâ buyuruyor:

وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِۚ حَمَلَتْهُ اُمُّهُ وَهْنًا عَلٰى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فٖي عَامَيْنِ اَنِ اشْكُرْ لٖي وَلِوَالِدَيْكَۜ اِلَيَّ الْمَصٖيرُ.

"Biz insana, anne-babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Çünkü annesi onu nice sıkıntılara katlanarak taşımıştır. Sütten kesilmesi de iki yıl içinde olur. (İşte bunun için) önce bana sonra da anne ve babana şükret diye tavsiyede bulunmuşuzdur. Dönüş, ancak banadır."[305]

Ayet-i kerime, annenin çocuğu üzerindeki fedakârlığını çok veciz bir şekilde ifade etmiştir: "Vehnen alâ vehnin" vehin vehin üstüne yani anne günden güne ağırlaşmak süretiyle zayıflık zayıflık üstüne çocuğu karnında taşımıştır.

Ayet-i Kerime'de özellikle annenin bu fedakârlığının hatırlatılması, onun evlât üzerindeki hakkının, babadan daha çok olduğuna delâlet eder.

عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ اِلٰى رَسُولِ اللّٰهِ (ص) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ مَنْ اَحَقُّ بِحُسْنِ صَحَابَتِى؟ قَالَ: اُمُّكَ. قَالَ : ثُم مَنْ؟ قَالَ: اُمُّكَ. قَالَ ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: اُمُّكَ. قَالَ: ثُمَّ مَنْ: قَالَ اَبُوكَ.

Ebû Hureyre (ra.) anlatıyor. Bir adam Peygamberimize gelerek:

–Ey Allah'ın Resûlü, insanlar arasında iyi davranmama en çok lâyık olan kimdir? dedi. Peygamberimiz:

–Annendir, buyurdu. Adam:

–Sonra kim? dedi. Peygamberimiz:

---

305 Lokman, 31/14.

–Annendir, buyurdu. Adam;

–Sonra kim? dedi. Peygamberimiz:

–Annendir, buyurdu. Adam;

–Sonra kim? dedi. Peygamberimiz:

–Sonra babandır,[306] buyurdu.

İslâm alimleri, hadis-i şerifte anneye iyilik ve ihsanda bulunmanın üç kere tekrar olunması,annenin evlât üzerinde babanın üç katı hakkı olduğunu ifade eder, demişlerdir.

Aile topluluğu içinde annenin hakkı ilk plânda bulunduğuna dair bir çok hadisi şerif vardır.[307]

Evet, annenin hakkı daha fazladır. Çünkü anne babadan daha çok zahmet çeker. Karnında taşıdığı çocuğu büyüdükçe zahmeti artar. Çocuk doğunca onu emzirir, sağlıklı olarak büyümesine özen gösterir. Bu konuda hiçbir fedakârlıktan kaçınmaz çoğu zaman gece uykusunu terkeder ve çocuğun hizmetini seve seve yapar. Hele özürlü çocukların annelerinin fedakârlığını kelimelerle ifade etmek mümkün değildir. Bunun için anne hakkı ödenemez.

Peygamberimiz buyuruyor:

لاَ يَجْزِى وَلَدٌ والِدًا اِلاَّ اَنْ يَجِدَهُ مَمْلُوكًا فَيَشْتَرِيَهُ فَيَعْتِقَهُ.

“Bir çocuk anne babasının hakkını ödeyemez. Ancak onu köle olarak bulur da satın alarak azat ederse belki ödemiş olabilir.”[308]

Değerli kardeşlerim, anne-babaya saygılı davranmak, Allah’ın kesin emridir. Bu emre uymamak ise büyük günahtır. Nitekim Peygamberimiz:

اَلْكَبَائِرُ الاِشْرَاكُ بِاللّٰهِ وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ وَقَتْلُ النَّفْسِ وَالْيَمِينُ الْغَمُوسُ.

“Büyük günahlar; Allah’a ortak koşmak, anne ve babaya karşı gelmek, adam öldürmek ve yalan yere yemin etmektir.”[309]

306 Buhârî, “Edeb”, 2; Müslim, “Birr”, 1.
307 *Umdetü’l-Kari*, c. 22, s. 82.
308 Müslim, “Itk”, 6; Tirmizî, “Birr”, 8.
309 Buhârî, “Eyman”, 16.

ثَلَاثَةٌ لاَ يَنْفَعُ مَعَهُنَّ عَمَلٌ: الشِّرْكُ بِاللّٰهِ وَعُقُوقُ الوالِدَيْنِ وَالْفِرارُ مِنَ الزَّحْفِ.

"Üç şey vardır ki, bunlar ile yapılan amelin faydası olmaz. Allah'a ortak koşmak, anne ve babaya asi olmak ve savaştan kaçmaktır."[310]

عَنْ اَبِى بَكْرَةَ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِىِّ (ص) قَالَ: كُلُّ الذُّنُوبِ يُؤَخِّرُ اللّٰهُ مِنْهَا مَا شَاءَ اِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ اِلاَّ عُقُوقَ الْوَالِدَيْنِ فَاِنَّ اللّٰهَ يُعَجِّلُهُ لِصَاحِبِهِ فِى الْحَيَاةِ قَبْلَ الْمَمَاتِ.

Ebu Bekr (ra.) den rivayete göre Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

"Allah Teâlâ bütün günahlarda dilediklerinin cezasını ahiret gününe erteler. Yalnız anne ve babaya karşı gelmenin cezası hariç. Allah Teâlâ anne ve babasına isyan edenin cezasını ölmeden önce de dünyada verir."[311]

Abdullah b. Amr. b. El-Âs (ra.), "Peygamberimiz şöyle buyurdu" demiştir:

مِنَ الْكَبَائِرِ شَتْمُ الرَّجُلِ وَالِدَيْهِ. قَالُوا: يَا رَسُولَ اللّٰهِ وَهَلْ يَشْتِمُ الرَّجُلُ وَالِدَيْهِ؟ قَالَ: نَعَمْ يَسُبُّ اَبَا الرَّجُلِ فَيَسُبُّ اَبَاهُ وَيَسُبُّ اُمَّهُ فَيَسُبُّ اُمَّهُ

"Bir kimsenin anne ve babasına sövmesi,büyük günahlardandır," buyurdu. Ashab-ı Kiram:

–Ey Allah'ın Resûlü, bir adam anne ve babasına söver mi? dediler. Peygamberimiz:

–"Evet, bir kimse başkasının babasına söver, o da kalkar onun babasına söver. Başkasının annesine söverse, o da onun annesine söver",[312] buyurdu.

---

310 *et-Tergîb ve't-Terhib*, Beyrut, 1938, c. 3, s. 328 (Hadisi Taberâni rivayet etmiştir.)
311 *et-Tergîb ve't-Terhib*, Beyrut, 1969, c. 3, s. 331 (Hadisi Hakim ve Isbahani rivayet etmiştir.)
312 Buhârî, "Edeb", 4; Müslim, "İman", 38.

Bu hadisi şerif, anne ve babalarına başkalarının hakaret etmesine sebep olacak söz ve davranışlardan sakınılmasını öğütlüyor. Esasen mümin,söz ve davranışlarında ölçülü olur. Kimseye hakaret etmez. Başkalarının kendisine hakaret etmesine meydan vermez.

Değerli müminler, görülüyor ki, dinimiz, Allah'a ibadetten sonra anne ve babamıza iyilik etmemizi, hayır dualarını almaya vesile olacak davranışlarda bulunmamızı emrediyor. Onlara yapacağımız hizmet Allah'ın rızasını kazanmamıza vesile olacaktır.

Konumuzu bir hadisi şerif ile tamamlamak istiyorum. Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

مَنْ بَرَّ وَالِدَيْهِ طُوبٰى لَهُ زَادَ اللّٰهُ فِى عُمْرِهِ.

"Anne ve babasına itaat eden, ikram ve ihsanda bulunana ne mutlu, Allah onun ömrünü artırsın."[313] Amîn ve'l-hamdülillâhi Rabbi'l-Âlemin.

---

313 *Mecmau'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*, Beyrut, 1967, c. 8, s. 137 (Hadisi Ebû Ya'lâ ve Taberânî rivayet etmişlerdir).

AİLE HER TÜRLÜ FAZİLETİN KAYNAĞIDIR

Değerli müminler!

Bugünkü sohbetimizde yüce dinimizin aileye verdiği önemi ve aile fertlerinin birbirlerine karşı olan görev ve sorumluluklarını anlatmaya çalışacağız.

Kur'an-ı Kerim, insanı en üstün yaratık kabul eder. Allah Teâlâ onu güzel sûrette yaratmış, akıl gibi üstün yeteneklerle donatmıştır. Bu hususta Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur:

لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فٖى اَحْسَنِ تَقْوٖيمٍ .

"Andolsun ki biz insanı en güzel sûrette yarattık."[314]

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنٖى اٰدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِى الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلٰى كَثٖيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضٖيلًا .

"Andolsun ki biz insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık. Karada ve de-

314 Tîn, 95/4.

nizde taşıdık ve onları temiz yiyeceklerden rızıklandırdık. Onları yarattıklarımızın bir çoğundan üstün kıldık."[315]

İnsanın diğer yaratıklara göre bu üstünlüğü sebebiyledir ki, o, yeryüzünde Allah Teâlâ'nın iradesini temsil etme görevi gibi üstün bir görevle de görevlendirilmiş, yerde ve göklerde bulunan her şey onun emrine âmade kılınmış ve hizmetine verilmiştir. İnsanoğluna bu üstün görevin verilmiş olduğunu ifade eden Âyeti Kerime'de şöyle buyurulmuştur.

وَاِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنّ۪ي جَاعِلٌ فِي الْاَرْضِ خَل۪يفَةًۜ قَالُوٓا اَتَجْعَلُ ف۪يهَا مَنْ
يُفْسِدُ ف۪يهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَآءَۚ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَۜ قَالَ اِنّ۪ٓي اَعْلَمُ
مَا لَا تَعْلَمُونَ.

"Hatırla ki, Rabbin meleklere: "Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım (ve ona kendi irademden bazı yetkiler vereceğim) demişti. Melekler: 'Orada bozgunculuk yapacak ve kan dökecek birisini mi yaratacaksınız. Oysa biz seni överek tesbih ediyor ve takdis ediyoruz.' dediler. Allah da onlara: 'Ben sizin bilmediklerinizi bilirim."[316] dedi.

Böylesine Allah'ın üstün bir yaratığı olan insan, yalnız başına değil, toplum halinde yaşar. İnsanın içinde yaşadığı toplumun en küçüğü hiç şüphe yok ki ailedir. Aileler birleşerek toplumları meydana getirir. Bu çekirdek topluluk her çeşit faziletin kaynağıdır. Sağlıklı nesiller bu yuvada yetişir. Çocuk, yaratılışla ilgili gelişmesini de ahlâk ve terbiyesini de önce buradan alır. İnsan sevgisinin kaynağı da ailedir. Bir milletin sahip olduğu bütün özellikleri bir ailede görmek mümkündür. Bir toplulukta aile ne kadar sağlam temellere oturur ise o aileden meydana gelen toplum, o nispette sağlam yapıya sahip olmuş olur. Bunun içindir ki dinimiz aileye büyük önem vermiştir.

Aile karı ile kocadan oluşur. Bu da evlilik sözleşmesiyle gerçekleşir. Evlilik olmadan, evlilik sözleşmesi yapılmadan aile kurulamaz. Bunun için dinimiz evlenmeyi teşvik etmiştir. Allah'ın seçkin kulları olan Peygamberler evlenerek örnek olmuşlardır. Peygamberimiz:

---

315 İsrâ, 17/70.
316 Bakara, 2/30.

اَرْبَعٌ مِنْ سُنَنِ الْمُرْسَلِينَ: اَلْحَيَاءُ وَالتَّعَطُّرُ وَالسِّوَاكُ وَالنِّكَاحُ.

“Dört şey Peygamberlerin sünnetlerindendir: haya, koku sürünmek, misvak kullanmak ve evlenmek.”[317] buyurmuştur.

Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyuruluyor:

وَمِنْ اٰيَاتِه۪ٓ اَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوٓا اِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةًۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ.

“İçinizden kendileri ile huzura kavuşacağınız eşler yaratıp aranızda sevgi ve rahmet var etmesi, O’nun varlığının belgelerindendir. Bunda düşünenler için dersler vardır.”[318]

Evlenmemeyi ve aile hayatı dışında kalmayı dindarlık sayanlar, Peygamberimiz tarafından uyarılmışlardır.

Enes İbn Malik (ra.) anlatıyor: Bazı kimseler Peygamberimizin (bilmedikleri gizli) ibadetini sormak ve öğrenmek üzere Peygamberimizin eşlerinin evlerine gelmişlerdi. Bunlara Peygamberimizin ibadeti haber verilince güya bunu (kendileri için) azımsayarak: “Biz nerde Allah’ın Resûlü nerde? Şüphesiz ki Allah, Peygamberinin geçmiş olan ve gelecekte işlenmesi muhtemel bulunan bütün günahlarını bağışlamıştır.” dediler. İçlerinden birisi: “Ben geceleri hiç uyumadan namaz kılacağım” dedi . Öbürüsü de: “Ben de yıl boyu oruç tutacağım.” dedi. Bir diğeri de: “ Ben de kadınlardan ayrı yaşayacağım, hiç evlenmeyeceğim.” dedi. Onlar böyle konuşurlarken Peygamberimiz bunların yanına geldi ve: “Siz şöyle şöyle söyleyen kimselersiniz değil mi? Fakat şunu biliniz ki, ben sizin Allah’tan en çok korkanınız ve kötülükten korunanızım. Böyle iken ben kâh oruç tutarım, bazı günlerde yerim (yani yıl boyu oruç tutmam) gecenin bir kısmında namaz kılarım, bir kısmında da uyur istirahat ederim. Kadınlarla da evlenirim. (İşte benim sünnetim budur.) her kim benim bu yolumdan gitmez de ondan yüz çevirirse benden değildir.”[319] buyurdu.

317 Tirmizî, “Nikah”,1.
318 Rûm, 30/21.
319 Buhârî, “Nikâh”, 1; Müslim, “Nikâh”, 1.

Evet, aile nikah ile kurulur, evlenmeyen kimse bu kurumdan yoksun kalır. Evlenmemeyi ve aile kurmamayı fazilet saymak yanlıştır, Peygamberimizin sünnetine aykırıdır. Nikah, her ne kadar medenî bir sözleşme ise de bir yönü ile ibadettir.

Değerli kardeşlerim, insan aile ortamında huzur bulur. Neslin devamı bu kurumla sağlanır. Pek çok kötülüklere karşı en önleyici vasıta ailedir. Peygamberimiz buyuruyor:

يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمُ البَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ فَاِنَّهُ اَغَضُّ لِلْبَصَرِ وَاَحْصَنُ لِلْفَرْجِ وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ فَاِنَّ لَهُ وِجَاءٌ.

“Gençler, içinizden evlenmeye gücü yeten evlensin. Zira evlenmek gözü (haramdan) daha çok yumdurucu, iffeti daha çok koruyucudur. Gücü yetmeyen ise oruç tutsun, çünkü orucun şehveti kıran bir özelliği vardır.”[320]

Bir başka hadisi şerif de şöyledir:

اِذَا تَزَوَّجَ الْعَبْدُ فَقَدْ اِسْتَكْمَلَ نِصْفَ الدِّينِ فَلْيَتَّقِ اللّٰهِ فِى النِّصْفِ الْبَاقِى.

“Kul evlendiği vakit dininin yarısını tamamlamış olur. Artık geri kalan yarısında da Allah’a karşı gelmekten kaçınsın.”[321]

Aile kurulurken eşlerin birbirlerini seçmesi önem kazanır. Çünkü bu, geçici bir süre için bir araya gelme değil, çoğunlukla ölüme kadar devam edecek bir sözleşmedir. Eşler birbirlerinde bu kurumun devamını sağlayacak özellikleri aramalıdırlar. Canım ne olacak evlenmek helâl ise ayrılmak da helâldir deyip gerekli araştırmayı yapmadan karar vermek, sonunda pişmanlık duymaya sebep olur.

Peygamberimiz bu konuda bir uyarıda bulunuyor ve eşlerde tercih edilmesinde yarar olan özelliğe dikkatimizi çekiyor. Şöyle buyuruyor:

---

320 Buhârî, “Savm”, 10; Müslim, “Nikâh”,1.
321 *et-Tergib ve’t-Terhib*, c. 3, s. 42 (Hadisi, Beyhakî rivâyet etmiştir.)

تُنْكَحُ الْمَرْأَةُ لاَرْبَعٍ: لِمَالِهَا وِلِحَسَبِهَا وَلِجَمَالِهَا وَلِدِينِهَا فَاظْفَرْ بِذَاتِ الدِّينِ تَرِبَتْ يَدَاكَ.

“Kadın genelde dört özelliği için nikah edilir: Malı için, soyu için, güzelliği için ve dini için. Sen dindar olanı seç ki varlığın artsın.”[322]

Peygamberimiz kadını, bu dört özellikten her hangi birisi ile nikah etmenin mübah olduğunu, ancak dindar olan kadının tercih edilmesini tavsiye ediyor. Çünkü Kur’an-ı Kerim, bu özelliğe çok önem veriyor.

Peygamberimize sordular: “Ey Allah’ın resûlü, kızlarımız kölelerimizle evlenebilecek midir? dediler. Bunun üzerine şu ayeti kerime nazil oldu:

يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَاُنْثٰى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُواۜ اِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقٰيكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٖيمٌ خَبٖيرٌ

“Ey insanlar, biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah katında en değerli olanınız O’ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir ve her şeyden haberdardır.”[323]

Elbette Allah katında üstün bir değeri olan kimse diğerlerine tercih edilir ve edilmelidir. Böyle davranan kimse pişman olmaz.

Dindar olan kadın, kocasının malını korur, israftan sakınır. Çocuklarının terbiyeleri ile ilgilenir, onları da dinlerine bağlı olarak yetiştirir. Bu ise aileye huzur getirir. Bunun içindir ki Peygamberimiz:

الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَخَيْرُ مَتَاعِهَا الْمَرْاَةُ الصَّالِحَةُ.

“Dünya bir meta’dır (geçimliktir), en hayırlı meta’ ise saliha (iyi) bir kadındır.”[324] buyurmuştur.

322 Buhârî, “Nikah”,15; Müslim, “Rida”,15.
323 Hücurât, 49/13.
324 Müslim, “Rıda”, 17.

Bir başka hadisi şerif ise şöyledir:

مَا اسْتَفَادَ الْمُؤْمِنُ بَعْدَ تَقْوَى اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ خَيْرًا لَهُ مِنْ زَوْجَةٍ صَالِحَةٍ اِنْ اَمَرَهَا اَطَاعَتْهُ وَاِنْ نَظَرَ اِلَيْهَا سَرَّتْهُ وَاِنْ اَقْسَمَ عَلَيْهَا اَبَرَّتْهُ وَاِنْ غَابَ عَنْهَا نَصَحَتْهُ فِى نَفْسِهَا وَمَالِهِ.

"İnanmış bir kişi Allah Teâla'nın emirlerine sarılıp yasaklarından kaçındıktan sonra saliha bir kadından daha hayırlı hiçbir şey elde etmiş olamaz. (Çünkü iyi bir kadın) eşinin söylediğini tutar, yüzüne bakarsa gönlü açılır, karısı (nın bir şeyi yapması veya yapmaması) üzerine yemin ederse yeminini yerine getirir. Eşinin bulunmadığı zamanda ona ve malına hıyanet etmez."[325]

Ailenin kurucuları olan karı ile kocanın ayrı ayrı hakları ve görevleri vardır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذٖى عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِۖ

"Erkeklerin kadınlar üzerindeki hakları gibi kadınların da erkekler üzerinde bir takım iyi davranışa dayalı hakları vardır."[326] buyurulmuştur.

Peygamberimiz de şöyle buyurmuştur:

اَلاَ اِنَّ لَكُمْ عَلٰى نِسَائِكُمْ حَقًّا وَلِنِسَائِكُمْ عَلَيْكُمْ حَقًّا؛ فَحَقُّكُمْ عَلَيْهِنَّ اَنْ لاَ يُوطِئْنَ فُرُشَكُمْ مَنْ تَكْرَهُونَ وَلاَ يَأْذَنَّ فِى بُيُوتِكُمْ لِمَنْ تَكْرَهُونَ؛ اَلاَ وَحَقُّهُنَّ عَلَيْكُمْ اَنْ تُحْسِنُوا اِلَيْهِنَّ فِى كِسْوَتِهِنَّ وَطَعَامِهِنَّ.

"Dikkat edin, sizin karılarınız üzerinde hakkınız var, kadınlarınızın da sizin üzerinizde hakkı vardır.

Sizin karılarınız üzerindeki hakkınız, hoşlanmadığınız kimseleri min-

325 İbn Mâce, "Nikâh", 5.
326 Bakara, 2/228.

derinize oturtmamaları ve sevmediğiniz kimselerin evinize girmelerine izin vermemeleridir. Dikkat ediniz, onların da sizin üzerinizdeki hakları, giyimlerini ve yiyeceklerini iyi bir şekilde yapmanızdır."[327]

Peygamberimiz Veda haccında bir konuşma yapmış önemli konulara temas etmiştir. Hadis ve tarih kitaplarında yer alan bu konuşmanın bir bölümünü karı-koca haklarına ayırmış ve şöyle buyurmuştur.

فَاتَّقُوااللّٰهَ فِى النِّسَاءِ فَاِنَّكُمْ اَخَذْتُمُوهُنَّ بِاَمَانِ اللّٰهِ وَاسْتَحْلَلْتُمْ فُرُوجَهُنَّ بِكَلِمَةِ اللّٰهِ اِنَّ لَكُمْ مِنْ نِسَائِكُمْ حَقًّا وَلِنِسَائِكُمْ عَلَيْكُمْ حَقًّا.

"Ey insanlar, kadınların haklarına riayet etmenizi ve bu hususta Allah'tan korkmanızı size tavsiye ederim. Siz kadınları Allah emaneti olarak aldınız. Onların iffet ve ismetlerini Allah adına söz vererek helâl edindiniz. Sizin kadınlar üzerinde haklarınız, onların da sizin üzerinizde hakları vardır."[328]

Karı ile kocanın birbirlerine karşı olan hak ve görevlerine kısaca işaret edelim:

Kadının Hakları

–Evlenme sırasında erkeğin kadına ödediği veya ödeyeceğini taahhüt ettiği para veya mal kadının hakkıdır.

–Nafaka. Kişinin bakmakla yükümlü olduğu kimselerin yiyecek, giyecek ve konut giderlerini karşılamak demektir. Nikah işlemi tamamlanınca, kadının nafakası normal ölçüler içinde kocaya aittir. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur.

وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ ۜ.

"Annelerin beslenmesi ve giyimi, uygun bir şekilde çocuk babasına aittir."[329]

327 Tırmizî, "Rıda", 11.
328 Müslim, "Hac", 19; Tirmizî, "Rıda", 11; İbn Mâce, "Nikah", 3.
329 Bakara, 2/233.

Koca üzerine borç olan eşinin nafakası, sosyal durumlarına uygun olmalıdır. Ayrıca zengin olan kocanın karısına bir hizmetçi tutarak ev işlerini gördürmesi de kadının hakkıdır.

Kocanın Hakları

Kocanın meşrû isteklerini yapmak, ailenin huzur ve düzenini bozacak davranışlardan sakınmak,

–Kocasına sevgi ile bağlanmak ve kadınlık görevini yerine getirmek,

–Ailenin iffetini ve şerefini korumak, kocasının evini ve malını muhafaza etmek ve israftan sakınmak,

Karı-Koca bu özetlediğimiz karşılıklı hak ve görevlerine riayet ettikleri takdirde hem kendileri mutlu olur, hem bu yuvada yetişen çocuklar anne-babaya saygılı olur.

Değerli kardeşlerim, ailedeki mutluluk, karı ile koca arasındaki sevgi ve saygıya bağlıdır. Eşler, yuvada mutluluğu sağlamak için gerekli fedakarlığı gösterecek, huzur bozucu tutum ve davranışlardan sakınacaklardır. Karı ile kocanın herhangi bir sebeple aralarının açılması halinde Allah Teâlâ her iki taraf ailelerine görev vermekte ve şöyle buyurmaktadır:

وَاِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ اَهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ اَهْلِهَاۚ اِنْ يُرِيدَٓا اِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللّٰهُ بَيْنَهُمَاۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا.

"Eğer karı-kocanın aralarının açılmasından korkarsanız, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin. Bunlar barıştırmak isterlerse Allah aralarını bulur. Şüphesiz Allah herşeyi bilen ve her şeyden haberdar olandır."[330]

Aile reisi olan erkek eşine karşı yumuşak davranacak, kaba hareketlerden sakınacaktır. Peygamberimiz:

خَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ لِأَهْلِهِ وَاَنَا خَيْرُكُمْ لِأَهْلِي.

330 Nisâ, 4/35.

"Sizin en hayırlınız ailesine en hayırlı olanınızdır. Ben aileme karşı sizin en hayırlınızım"[331] buyurmuştur.

Her şeyde olduğu gibi aile hayatında da örnek alacağımız kimse, Peygamberimizdir. O, eşleri ile gayet iyi geçinir, onların sıkıntı veren bazı davranışlarına tahammül ederdi.

Birgün Hz. Aişe bir şeye darılarak Peygamberimize yüksek sesle konuşuyordu. Bu sırada Hz. Ebû Bekir gelmiş, kızını azarlamak istemiş, fakat Peygamberimiz buna engel olmuştu. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir kalkmış gitmiş, bir süre sonra tekrar geldiğinde karı-kocanın barıştıklarını görmüş ve: "Az önce kavganıza şahit olduk, şimdi de barıştığınıza şahit olalım." dedi. Bunun için Peygamberimiz buyuruyor:

لاَ يَفْرَكْ مُؤْمِنٌ مُؤْمِنَةً اِنْ كَرِهَ مِنْهَا خُلُقًا رَضِىَ مِنْهَا اُخَرَ.

"İman eden bir erkek, iman etmiş bir kadına (onda hoşlanmayacağı bir huydan dolayı) kızmasın. Çünkü onun bir huyundan hoşlanmıyorsa diğer huyundan hoşlanabilir."[332]

Peygamberimiz bu hadisi şerifte kocayı uyarıyor. Eşinde ki hoşlanmadığı bir huyu sebebiyle yuvayı sarsacak hatta dağılmasına sebep olacak tavırlardan sakınmasını öğütlüyor. Elbette bu kadın için de geçerlidir. O da aile kurumunun tehlikeye düşmesine meydan verecek söz ve davranışlardan sakınmalıdır. Hatta Peygamberimiz, kocaları ile uyum içerisinde olan kadınları müjdelemiş ve şöyle buyurmuştur:

اِذَا صَلَّتِ الْمَرْأَةُ خَمْسَهَا وَصَامَتْ شَهْرَهَا وَحَفِظَتْ فَرْجَهَا وَاَطَاعَتْ زَوْجَهَا، قِيلَ لَهَا: اُدْخُلِى الجَنَّةَ مِنْ اَىِّ اَبْوَابِ الْجَنَّةِ شِئْتِ.

"Kadın beş vakit namazını kılar, Ramazan orucunu tutar, iffetini korur ve kocasına saygı gösterirse kendisine. Hangi kapısından istersen cennete gir."[333] denir.

---

331 İbn Mâce, "Nikah", 50.
332 Müslim, "Rida", 18.
333 *et-Tergîb ve't-Terhîb*, Beyrut, 1968, c. 3, s. 52 (Hadisi Ahmed ve Taberâni rivayet etmişlerdir.)

Değerli kardeşlerim, aile fertleri arasında özen gösterilmesi bakımından çocuklar da önemli bir yer işgal eder. Anne ve babaya Allah'ın birer hediyesi olan çocuklar aile bahçesinin gülleridir. Onları sevgi ile yetiştirip topluma yararlı bir kimse olarak hazırlamak, anne-babanın başta gelen görevleri arasındadır. Çocuk küçük yaştan itibaren iyi terbiye edilirse hem ailesine hem de milletine yararlı ve hayırlı bir insan olur. İyi terbiye edilmediği ve eğitilmediği takdirde ne kendisine ne de başkasına yararı dokunmayacağı gibi aile için de toplum için de zararlı hale gelir. Bunun için dinimiz, geleceğin teminatı olan çocuklarla ilgili olarak aileye büyük sorumluluklar yüklemiştir.

Kur'an-ı Kerîm'de şöyle buyruluyor:

يَآ اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا قُوٓا اَنْفُسَكُمْ وَاَهْلٖيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ.

"Ey inananlar, kendinizi ve ailenizi yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun."[334]

Cenâb-ı Hak bu ayeti Kerime'de müminlere önemli bir görev veriyor. Hem kendilerinin ve hem de aile fertlerinin cehenneme gitmelerine sebep olacak davranışlardan uzak durmalarını emrediyor. Çünkü mümin kendisinden sorumlu olduğu gibi ailesinden de sorumludur. Nitekim Peygamberimiz kişilerin sorumluluklarını hatırlatırken şöyle buyurmuştur:

كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ وَالْاَمٖيرُ رَاعٍ وَالرَّجُلُ رَاعٍ عَلَى اَهْلِ بَيْتِهِ وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ عَلَى بَيْتِ زَوْجِهَا وَوَلَدِهِ فَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ.

"Hepiniz çobansınız ve hepiniz çobanlığınızdan sorumlusunuz. Amir, koruyucudur ve maiyetinden sorumludur. Kişi ailesinin koruyucusu ve eli altında olanlardan sorumludur. Kadın eşinin evinin koruyucusudur, eli altında bulunanlardan sorumludur. Hizmetçi efendisinin malının koruyucusudur ve eli altında bulunanlardan sorumludur.

334 Tahrim, 66/6.

Hulâsa hepiniz çobansınız ve her biriniz emri altında bulunanlardan sorumludur."[335]

Hz. Ömer: "Ey Allah'ın Resûlü, kendimizi koruruz fakat ailemizi nasıl koruyabiliriz? diye sordu. Peygamberimiz: "Allah'ın sizi yasakladığı şeylerden onları sakındırırsınız ve Allah'ın size emrettiği şeyleri onlara emredersiniz. İşte bu onları korumak demektir."[336] buyurdu.

Bir başka hadisi şerif de şöyledir:

مُرُوا اَوْلاَدَكُمْ بِالصَّلاةِ لِسَبْعٍ.

"Çocuklarınıza yedi yaşına geldiklerinde namaz kılmalarını emredin."[337]

Değerli kardeşlerim, çocukların inançlı, sağlıklı, manevi değerlerine bağlı, vatan ve millet sevgisi ile dopdolu olarak yetiştirilmesinde birinci derecede ailenin sonra da toplumun rehberliği önemlidir. Peygamberimiz:

اَكْرِمُوا اَوْلاَدَكُمْ وَ اَحْسِنُوا اَدَبَهُمْ.

"Çocuklarınıza hoş muamelede bulunun ve onları güzel terbiye edin."[338] buyurmuştur.

Anne-babaların çocukları ile ilgili dinî ve millî görevlerini ihmal etmeleri, ilerde onları ve hatta toplumu rahatsız edecek olayların meydana gelmesine sebep olur. Nitekim zaman zaman Medya'ya ve Basına yansıyan olaylar, sadece anne-babaları değil izleyen herkesi üzmektedir. Bunun için öncelikle anne-babalar çocuklarının terbiyesine, eğitimine özen göstermeli ve onların kötü alışkanlıklar edinmemeleri için hiçbir fedakarlığı esirgememelidirler. Çocuklarını iyi terbiye eden ve yetiştiren anne-babaları Cenâb-ı Hakk'ın cennetle mükâfatlandıracağını Peygamberimiz haber vermiş, şöyle buyurmuştur:

---

335 Buhârî, "Cuma", 11; Müslim, "İmare", 20; Ebû Dâvud, "İmare", 1; Tirmizî, "Cihad", 27.
336 Alusî, *Ruhu'l-Maanî*, Beyrut, c. 28, s. 156.
337 Ebû Dâvud, "Salât", 26.
338 İbn Mâce, "Edeb", 3.

مَنْ عَالَ ثَلاثَ بَنَاتٍ فَاَدَّبَهُنَّ وَزَوَّجَهُنَّ وَاَحْسَنَ اِلَيْهِنَّ فَلَهُ اْلجَنَّةُ.

“Kim ki üç tane kız çocuğu yetiştirir, güzel terbiye eder, everir ve onlara iyilikte bulunsa onun için cennet vardır.”[339]

Değerli kardeşlerim, çocuklar genelde anne-babayı örnek alırlar. Onların söz ve davranışlarından etkilenirler. Bunun için anne-baba, çocuklarının dürüst, ahlâklı ve faziletli yetişmeleri için onlara örnek olmaları gerekir.

Abdullah b. Amr (ra.) anlatıyor: “Ben küçüktüm, Peygamberimizin evimizde bulunduğu bir günde, annem beni: “Gel sana bir şey vereceğim” diye çağırdı. Peygamberimiz anneme: “Çocuğa ne vermek istedin? diye sordu. Annem: “Hurma vereceğim:” dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz: “Eğer (çocuğu aldatıp ona) bir şey vermeyeydin, sana bir yalan günahı yazılırdı.”[340] buyurdu.

Peygamberimiz burada önemli bir uyarıda bulunuyor. Anne-babaların yapmayacakları şeyleri çocuklarına va’detmemelerini öğütlüyor. Bu hem annebabaların yalan söyleme gibi bir günahı işlemelerine hem de çocukların ahlâkı üzerinde olumsuz etki yapmasına sebep olur.

Hulâsa, anne-babaya çocuklarını eğitmek, güzel terbiye etmek ve yetiştirmek için büyük fedakarlık düşmektedir. Bu aynı zamanda onların dinî görevlerindendir.

Değerli müminler, konuşmamızı Peygamberimizin bir hadisi şerifi ile tamamlamak istiyorum. Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

مَا نَحَلَ وَالِدٌ وَلَدًا مِنْ نُحْلٍ اَفْضَلَ مِنْ اَدَبٍ حَسَنٍ.

“Hiçbir baba çocuğuna güzel terbiyeden daha üstün bir bağışta bulunmuş olamaz.”[341]

339 Ebû Dâvud, “Edeb”,130.
340 Ebû Dâvud, “Edeb”, 88.
341 Tirmizî, “Birr”, 33.

KUTLU DOĞUM

Değerli müminler! 20 Nisan 571 tarihine rastlayan Rebiu'l-evvel ayının 12 nci Pazartesi gecesi Peygamberimiz Efendimiz dünyayı şereflendirmişlerdir. 14 asır evvel böyle bir gecenin sabahında güneş ufuktan doğmadan insanlığın hayat ufkunda ilâhî bir nur doğmuş oluyordu. Şair ne güzel söylemiş:

"Envar ile kâinat doldu,
İşte bu gece sabah oldu."

Bu gecenin sabahında Hz. İbrahim ile oğlu Hz. İsmail'in duaları ve İsa aleyhi's-selam'ın müjdesi gerçekleşmiş oluyordu. Kur'an-ı Kerim'de hikâye edildiğine göre Hz. İbrahim ile oğlu Hz. İsmail, Kâbe'yi inşa ederlerken şöyle dua etmişlerdi:

وَاِذْ يَرْفَعُ اِبْرٰهٖيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَاِسْمٰعٖيلُۜ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّاۜ اِنَّكَ اَنْتَ
السَّمٖيعُ الْعَلٖيمُ. رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَٓا اُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَۖ وَاَرِنَا
مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَاۚ اِنَّكَ اَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحٖيمُ. رَبَّنَا وَابْعَثْ فٖيهِمْ رَسُولًا
مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكّٖيهِمْۜ اِنَّكَ اَنْتَ
الْعَزٖيزُ الْحَكٖيمُ.

“Bir zamanlar İbrahim, İsmail ile beraber Beytullah’ın temellerini yükseltiyor (ve şöyle dua ediyorlardı.) Ey Rabbimiz, bizden bunu kabul buyur, sen işitensin bilensin.

Ey Rabbimiz, bizi sana boyun eğenlerden kıl, soyumuzdan da sana itaat eden bir ümmet çıkar, bize ibadet usullerimizi göster, tövbemizi kabul et, zira tövbeleri çokça kabul eden ancak sensin.

Ey Rabbimiz, onlara, içlerinden senin ayetlerini kendilerine okuyacak, onlara kitap ve hikmeti öğretecek, onları temizleyecek bir Peygamber gönder. Çünkü üstün gelen, her şeyi yerli yerince yapan yalnız sensin”[342]

Hz. İsa da şu müjdeyi vermişti.

وَاِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِىٓ اِسْرَٓاۤءِيلَ اِنّ۪ى رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَىَّ مِنَ التَّوْرٰيةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَاْت۪ى مِنْ بَعْدِى اسْمُهُٓ اَحْمَدُۜ .

“Ey İsrailoğulları, ben size Allah’ın elçisiyim, benden önce gelen Tevrat’ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek Ahmet adında bir Peygamberi de müjdeleyici olarak geldim, demişti.”[343]

Bir gün Ashab-ı kiram Peygamberimizden hayatının ilk günlerini anlatmasını rica etmişler, O da şu sözleri söylemişti:

“Ben, atam Hz. İbrahim’in duası, kardeşim Hz. İsa’nın müjdesi, annem Âmine’nin rüyasıyım, annem bana hamile olduğu sırada bir rüya görmüştü: İçinden bir nur çıkmış ve bu nur Suriye’deki sarayları aydınlatmıştı.”[344]

Evet, işte bu gecenin sabahında Hz. İbrahim’in duasına ve Hz. İsa’nın müjdesine mazhar olan bu son Peygamber, bir güneş gibi doğdu.

Değerli müminler, bu gecenin sabahı gerçekten feyizli bir sabahtı. İnsanlık için yepyeni bir gün doğmuş, aydınlık bir devir açılmıştı. Hz. Adem’le başlayan tevhid inancı yeniden canlanmış, cehalet ve sapık inançlarla kararan ruhlar, bu doğuşla aydınlığa kavuşmuştu.

---

342 Bakara, 2/127-129.
343 Saff, 61/6.
344 Şibli, *İslâm Tarihi, Asrı Saadet*, Şevval, 1330, c. 2, s. 1643.

Bir fazilet güneşi ve hidâyet meş'alesi olan Peygamberimizin doğumu, Allah'ın bütün insanlara en büyük nimetlerinden birisidir. Bu husus Kur'an-ı Kerim'de şöyle ifade buyurulmaktadır:

لَقَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ اِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ اَنْفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِهٖ وَيُزَكّٖيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَۚ وَاِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفٖى ضَلَالٍ مُبٖينٍ.

"And olsun ki, Allah, müminlere ayetlerini okuyan, onları kötülüklerden temizleyen, onlara kitap ve hikmeti öğreten bir Peygamber göndermekle büyük bir lütufta bulunmuştur. Halbuki onlar önceleri apaçık bir sapıklıkta idiler."[345]

Ayet-i Kerime'de ifade buyurulduğu üzere, gerçekten insanlar Peygamberimizden önce her türlü değer ölçülerini yitirmiş, yollarını şaşırmışlardı. Küfür ve zulüm, gönülleri karartmış, Allah'a giden yoldan uzaklaştırmıştı. Hayır ve fazilet namına hiçbir şey kalmamıştı. Sosyal hayat bozulmuş, ahlâk bağları tamamen çözülmüştü. Hak, kuvvete boyun eğmiş, merhamet ve şefkat kalplerden silinmişti. Kadın esir muamelesi görmüş, bir eşya gibi alınıp satılmıştı. Kız çocukları acımasızca diri diri toprağa gömülmüştü. Evet, bunları kim söylüyor? Bunları, bu toplumun içinde yaşayan insanlar söylüyor, nitekim Mekke'de gördükleri zulüm ve işkence yüzünden Habeşistan'a göç etmek zorunda kalan ilk Müslümanlar Habeş kralına hicrete mecbur olduklarının sebeplerini anlatırken, bakınız neler söylüyorlar?

"Ey hükümdar, biz cehalet içinde yaşayan bir millet idik, putlara tapıyor, lâşe yiyorduk. Fuhuş yapıyorduk. Akraba ile münasebeti kesiyor, komşularımıza kötülük yapıyorduk. Kuvvetli olanımız zayıf olanı eziyordu. Biz toplum olarak bu halde yaşarken Allah Teâla bize acıdı, lütfederek içimizden birini Peygamber gönderdi. Soyu, iffeti ve dürüstlüğü hepimizce bilinen birisi. O, bizi yalnız Allah'a ibadet etmeye çağırdı. Atalarımızın tapınageldikleri ağaç ve taş parçalarını terk etmemizi söyledi.

Bize doğru söylemeyi, emanete ve akrabalık bağlarına riayet etmeyi,

345 Al-i İmran, 3/164.

komşularla güzel geçinmeyi, kan dökmekten ve haram olan şeylerden sakınmayı öğütledi. Bizi fuhuştan, yalandan, yetim malı yemekten, namuslu kadınlara iffetsizlik iftirasında bulunmaktan uzak durmayı emretti. Allah'a ibadet edip O'na hiçbir sûretle ortak koşmamayı emretti. Namaz kılmaya, sadaka vermeye ve iyilik yapmaya bizi çağırdı. Biz de ona inandık, getirdiği dini kabul ettik. Onun haram dediğini haram bildik, helâl dediğini helâl tanıdık. Bundan dolayı içinde yaşadığımız her yönü ile kokuşmuş toplum bize düşman kesildi, eziyet ve işkence yapmaya başladı. Bu sebeple biz de hicret ederek ülkenize geldik."[346]

İşte bu sözler o toplumda yaşamış olan insanların sözleridir. Demek ki, o toplum içine düştüğü bu bunalımdan büyük ölçüde rahatsızlanmış, beklediği kurtarıcıyı bulunca ona sımsıkı sarılmıştı. Onun getirdiği esasları benimsemiş ve onları hayata geçirmek için hicret etmeyi ve hiç tanımadığı bir ülkeye gitmeyi göze almıştı.

Değerli kardeşlerim, Peygamberimiz az önce de söylediğimiz gibi 571 yılı Nisan'ın 20 sine rastlayan Rebiu'l-evvel ayının 12 nci Pazartesi gecesi tan yeri ağarırken Mekke'de dünyaya geldi. Babası Abdullah, annesi Âmine'dir. Babası Abdullah onun doğumundan iki ay kadar önce vefat etmiş bu mutlu güne erişememişti. Dedesi Abdülmuttalip torununa Muhammed adını vermişti. Ataları arasında böyle bir ad yoktu. Bunu duyanlar Abdülmuttalip'e bu adı niçin koyduğunu sordular. Abdülmuttalip şu cevabı verdi:

–Umarım ki, onu gökte Hak, yerde halk övecektir.

Tarihçiler, Peygamberimizin doğduğu gece dünyada olağanüstü bazı olayların meydana geldiğini naklederler. O gece İran'da hükümdar Kisra'nın sarayından 14 sütun yıkılmış, Sava gölü kurumuş, bin yıldan beri yanan Mecûsilerin ateşi sönmüştü. Bu olaylar, ilerde İran saltanatının yıkılacağına, Bizans İmparatorluğunun çökeceğine ve putperestliğin ortadan kalkacağına işaret idi ve öyle de oldu.[347]

Peygamberimizin hem çocukluğu ve hem de gençliği hiç kimsede görülmeyen bir güzellik içerisinde geçti. Herkes ona "Güvenilir Muhammed" diyordu.

---

346 İbn Hişam, c. l, s. 336.
347 *İslâm Tarihi, Asrı Saadet*, c. l, s. 188.

Nihayet 40 yaşına geldi. İçerisinde bulunduğu toplumdan çok rahatsızdı. Ne yapmalı idi ki bu toplumu içerisine düştüğü bunalımdan kurtarmalıydı. Hep bunu düşünüyordu. Allah'a ibadet etmek için de zaman zaman Mekke yakınında bulunan Hira dağındaki mağaraya çekiliyor, günlerce burada kalıyordu. Milâdi 610 yılının Ramazan ayında sözünü ettiğimiz mağarada bulunduğu sırada kendisine Cebrail aleyhi's-selâm adındaki melek geldi. Peygamberimiz o anı şöyle anlatır:

فَجَاءَهُ الْمَلَكُ فَقَالَ: اِقْرَأْ. قَالَ: مَا اَنَا بِقَارِئٍ قَالَ فَاَخَذَنِى فَغَطَّنِى حَتَّى بَلَغَ مِنِّى الْجَهْدَ ثُمَّ اَرْسَلَنِى فَقَالَ: اِقْرَأْ فَقُلْتُ مَا اَنَا بِقَارِئٍ فَاَخَذَنِى فَغَطَّنِى الثَّانِيَةَ حَتَّى بَلَغَ مِنِّى الجَهْدَ ثُمَّ اَرْسَلَنِى فَقَالَ: اِقْرَأْ فَقُلْتُ مَا اَنَابِقَارِئٍ فَاَخَذَنِى فَغَطَّنِى الثَّالِثَةَ ثُمَّ اَرْسَلَنِى فَقَالَ: اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذٖى خَلَقَۚ. خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍۚ. اِقْرَاْ وَرَبُّكَ الْاَكْرَمُۙ. اَلَّذٖى عَلَّمَ بِالْقَلَمِۙ. عَلَّمَ الْاِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْؕ.

"Melek bana:

–Oku, dedi. Ben:

–Okumak bilmem, dedim.

–Bunun üzerine melek beni alıp gücüm tükeninceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bırakıp yine:

–Oku, dedi. Ben de ona:

–Okumak bilmem, dedim. Yine beni alıp ikinci defa takatım kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bırakıp:

–Oku dedi. Ben:

–Okumak bilmem, dedim. Nihayet beni yine alıp üçüncü defa sıkıştırdı. Sonra beni bırakıp:

–Yaratan Rabbinin adıyla oku, O, insanı Alak'tan yarattı. Oku, Rabbin sonsuz kerem sahibidir. Kalemle yazmayı öğreten O'dur. İnsana bilmediğini o öğretti."[348]

348 Alak, 96/1-5.

Cebrail aleyhi's-selam bu ilk ayetleri tebliğ etmiş ve Peygamber olarak görevlendirilmiş olduğu da kendisine müjdelenmişti.

Peygamberimiz korkudan titreyerek eve döndü ve eşi Hz. Hatice'ye:

–Beni sarıp örtünüz, beni sarıp örtünüz, dedi. Hz. Hatice de onu örttü. Bir süre sonra Peygamberimiz olup bitenleri Hz. Hatice'ye anlattı ve:

–Kendimden korktum, dedi. Hz. Hatice:

–Öyle deme, Allah'a yemin ederim,ki, Allah Teâlâ hiçbir vakit seni utandırmaz. Çünkü sen akrabalık bağlarına hürmet ediyor, borçluların borcunu ödüyor, yoksullara yardım ediyorsun. Misafirlere ikramda bulunuyor, doğruları destekliyorsun, dedi.[349]

İşte böylece Peygamberimize Peygamber olduğu Cebrail adındaki melek tarafından tebliğ edilmiş ve ilk ayetler de vahyedilmiş oldu.

Değerli kardeşlerim, Hz. Muhammed son Peygamberdir. Allah Teâlâ Hz. Adem'den itibaren kesin sayılarını ancak kendisinin bildiği pek çok Peygamberler göndermiştir. Peygamberimiz bunların sonuncusudur. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur:

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ اَبَآ اَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلٰكِنْ رَسُولَ اللّٰهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّنَۜ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا۟

"Muhammed, içinizden her hangi birinizin babası değil, O, Allah'ın elçisi ve Peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi bilendir."[350] Peygamberimiz de şöyle buyurmuştur:

مَثَلِى وَمَثَلُ الاَنْبِيَاءِ كَرَجُلٍ بَنٰى دارًا فَاَكْمَلَهَا وَاَحْسَنَهَا اِلاَّ مَوْضِعَ لَبِنَةٍ فَجَعَلَ النَّاسُ يَدْخُلُونَهَا وَيَتَعَجَّبُونَ وَيَقُولُونَ لَوْلاَ مَوْضِعُ اللَّبِنَةِ وَ اَنَا اللَّبِنَةُ وَاَنَا خَاتَمُ النَّبِيِّينَ.

349 Buhârî, "Bed'ü'l-Vahiy",1.
350 Ahzab, 33/40.

"Benimle Peygamberlerin benzeri, şu bir kimsenin benzeri gibidir ki, o kişi bir ev yaptırmış, binayı tamamlayıp süslemiş de yalnız bir tuğlası eksik kalmış. Bu durumda halk binaya girip gezmeye başlarlar ve eksik yeri görüp hayret ederek: Şu bir tuğlanın yeri boş bırakılmış olmasaydı" derler. İşte ben o tuğlayım, ben Peygamberlerin sonuncusuyum."[351]

Peygamberimiz önceki Peygamberler gibi bir milletin değil, tüm insanlığın Peygamberidir. Diğer Peygamberlerden farklı yönlerinden birisi budur. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

وَمَٓا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا كَٓافَّةً لِلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ.

"Ey Muhammed, biz seni bütün insanlara ancak müjdeci ve uyarıcı olarak göndermişizdir. Fakat insanların çoğu bunu bilmezler."[352]

Peygamberimiz yalnız insanlara değil, alemlere rahmet olarak gönderildi. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur:

وَمَٓا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ.

"Ey Muhammed, biz seni ancak alemlere rahmet olarak gönderdik"[353]

Evet, Peygamberimiz sadece insanlar için değil, alemler için bir rahmettir. Peygamberimiz bütün insanlara hatta canlılara şefkat ve merhamet gösterir, bu konuda insanlar arasında ayırım yapmazdı. Müslüman olsun-olmasın; kadın-erkek, büyük-küçük, zengin-fakir, köle-efendi herkese merhamet ederdi.

Bir savaş esnasında birkaç çocuk çarpışan iki taraf arasında kalmış ve ölmüşlerdi. Peygamberimiz bundan haberdar olduğu zaman büyük üzüntü duymuştu. Askerler Peygamberimizin üzüldüğünü görünce:

–Ey Allah'ın resûlü, neden bu kadar üzülüyorsunuz, bunlar nihayet müşrik çocukları değil mi? dediler. Peygamberimiz:

"Bu çocuklar müşrik çocukları da olsa bunlar insandır. Çocuk oldukları

351 Buhârî, "Menakıb", 18.
352 Sebe, 34/28.
353 Enbiya, 21/107.

için günahları da yoktur. Dikkat ediniz, kesinlikle çocuk öldürmeyiniz. Her can Allah'ın fıtratına göre yaratmıştır",[354] buyurdu. –Adamın biri Peygamberimize başvurarak bir düşmanı lânet etmesini istemişti. Peygamberimiz: "Ben lânet okumak için değil, fakat aleme rahmet olmak için gönderildim." buyurdu.– Herkese şefkat ve merhamet gösteren Peygamberimizin inananlara özel bir şefkati vardı. Elbette öyle olmalı idi. Çünkü inananlar, onun getirdiği dini benimsemiş, malları ve canları ile o dinin yayılması için büyük fedakârlıklar göstermişlerdi. Bu konuda şöyle buyurulmuştur:

لَقَدْ جَآءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ اَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ.

"And olsun, size kendinizden öyle bir Peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O size çok düşkün, müminlere karşı çok şefkatlidir, merhametlidir."[355]

Değerli müminler, Peygamberimiz anılırken akla ilk gelen, onun, Kur'an-ı Kerim'le övülmüş olan yüksek ahlâkıdır. Onu Allah Teâlâ terbiye ettiği için bir insanda bulunması düşünülebilen güzel huy ve davranışların daha mükemmeli onda toplanmıştı. Ahlâkının güzelliğine ve her yönü ile güvenilir olduğuna düşmanları bile hayrandı. Daha gençliğinde halk arasında "el-Emin-güvenilir" kimse olarak tanınmış olduğunu az önce söylemiştik. Şu olay bunun çarpıcı bir örneğidir:

Kâbe Kureyş tarafından yenileniyordu. Her kabile kendisine düşen bölümü yapmış, sıra "Hacer-i Esved"in yerine konmasına gelmişti. Kureyş'ten her kabile "Hacer-i Esved"i yerine koyma şerefini kazanmak için, o hizmeti yapmak istiyordu. Bu yüzden kabileler arasında tartışma çıktı. Her kabile "Hacer-i Esved"i yerine koyma şerefinin kendisine ait olduğunu iddia ediyordu. Hele Abdüddaroğulları çok ileri gidip bir çanak dolusu kan getirdiler. Ellerini bu kana bulaştırıp: "Kanımız dökülmedikçe kimse önümüze geçemez" diye yemin ettiler. Bu tartışma dört beş gün devam etti. Nerede ise kabileler arasında savaş çıkacaktı ki, Kureyşin en yaşlısı

354 *İslâm Tarihi, Asrı Saadet*, c. 2, s. 982.
355 Tevbe, 9/128.

olan Ebû Umeyye Beni Muğîre Kureyşin ileri gelenlerini Mescidde topladı. Konuyu tekrar tartıştılar ve şu karara vardılar: Belirledikleri vakitte mescidin Safa tarafındaki kapısından önce kim içeriye girerse o, hakem olacaktı. Belirlenen vakitte evvelâ bu kapıdan Peygamberimiz içeri girdi. Bunun üzerine Kureyş ileri gelenleri hep bir ağızdan. "İşte bu giren zat, emindir, bunun hakemliğine razıyız. Bu güvenilir zat, Muhammed'tir." dediler. Peygamberimiz bunların yanına gelince, kendisini hakem tayin ettiklerini ve bunu kabul etmesini rica ettiler. Peygamberimiz onları dinledikten sonra hakemliği kabul etti ve. "Bana bir yaygı getirin" buyurdu. Getirilen bu yaygının içine kendi eliyle "Hacer-i Esved"i koydu. Sonra kabile başkanlarının bu yaygının birer ucundan tutup birlikte kaldırmalarını söyledi. Böyle yaptılar, her kabile yaygının bir ucundan tutarak "Hacer-i Esved"i konacağı yere kadar kaldırdılar, Peygamberimiz de onu yerine koydu. Böylece her kabile "Hacer-i Esved"i yerine koyma şerefinden payını aldı ve tartışma da böylece bitmiş oldu.[356]

Bu olayda önemli olan şudur: Peygamberimizin küçük yaştan beri kimseyi incitmeyip o yaşa gelinceye kadar fazilete aykırı hiçbir hal ve hareketi görülmediği için Peygamber olarak gönderilmeden önce de Kureyş arasında "güvenilir" ünvanı ile tanınmış olmasıdır. İslâmiyet'in kısa zamanda ve hızla yayılmış olması, şüphe yok ki, onu tebliğ eden Peygamberin yüksek ahlâkı ile ilgilidir. İnsanlar onun dürüstlüğüne ve güvenilir olduğuna inanmasalardı onun etrafında toplanırlar mıydı. Nitekim Kurân-ı Kerim'de bu husus şöyle ifade edilmiştir.

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ لِنْتَ لَهُمْۚ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ
حَوْلِكَۖ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْاَمْرِۚ فَاِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى
اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ.

"Ey Muhammed, Allah'ın rahmetinden dolayı sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba ve katı kalpli olsaydın, şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi. Onları affet, onlara bağış dile, iş hakkında onlara danış, fakat karar verdin mi Allah'a güven. Doğrusu Allah kendisine güvenenleri sever."[357]

---

356 *Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih,* IV, 30-31.
357 Al-i İmran, 3/159.

Peygamberimiz, yaşadığı hayat ile telkin ettiği esaslar arasında tam bir ahenk mevcut idi. O, telkin ettiği esasları önce kendisi uygulardı. Çünkü insan,başkalarına verdiği öğüdü kendisi uygulamazsa onun başkaları üzerinde etkisi de olmaz. Esasen Kur'an-ı Kerim:

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ.

"Ey iman edenler, yapmayacağınız şeyleri niçin söylersiniz"[358] diyerek kişinin yapmayacağı şeyi başkalarına söylemesinin doğru olmayacağını bildirmektedir.

Değerli kardeşlerim, Hz. Aişe validemize, Peygamberimizin ahlâkının nasıl olduğu sorulduğunda, o: "Onun ahlâkı Kur'an'dı" demiştir.[359] Peygamberimiz, davranışları ve üstün kişiliği ile en güzel örnektir. Esasen Kur'an-ı Kerim tek örnek kişi kabul etmektedir ki, o da Peygamberimizdir. Şöyle buyurulmuştur:

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فٖى رَسُولِ اللّٰهِ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَذَكَرَ اللّٰهَ كَثٖيرًاۜ .

"And olsun ki, Allah'ın Resûlü, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok ananlar için güzel bir örnektir."[360]

Ayet-i Kerime Peygamberimizin, Allah'ın razı olacağı davranışlarda bulunmak isteyenler için canlı bir örnek ve büyük fazilet numunesi olduğu anlatılmaktadır. Peygamberimiz, Peygamber olarak insanları davete başladığı zaman, onu duyan komşu ülkelerin başkanları, karşılaştıkları her Mekke'liden Peygamberimiz hakkında bilgi alıyorlar, daha çok ahlâkının nasıl olduğunu soruyorlardı. İşte Mekke ileri gelenlerinden Ebû Süfyan Müslüman olmadan önce ticaret amacı ile Şam'a gittiği zaman Bizans imparatoru onu huzuruna çağırmış ve Peygamberimizle ilgili kendisine bazı sorular sormuştu. Bu sorulardan birisi de şöyle idi. Peygamberlik iddiasında bulunan bu zatın daha önce hiç yalan söylediğini duydunuz

358 Saff, 61/2.
359 Müslim, "Müsafirûn", 129.
360 Ahzab, 33/21.

mu? Ebû Süfyan: “Asla, yalan söylediğini duymadık” diye, cevap verdi. Bunun üzerine İmparator:

–Size, Peygamberlik iddiasında bulunan bu zatın evvelce hiç yalan söyleyip söylemediğini sordum, Onun hiç yalan söylemediğini ifade ettiniz. Şayet bu zat Allah hakkında yalan söylemiş olsa daha evvel insanlara yalan söylemesi gerekirdi, dedi.[361]

Değerli müminler, Peygamberimize göre ahlâk herşeydi. O, ahlâka o kadar önem verirdi ki, dinin ne olduğunu soranlara, dinin güzel ahlâktan ibaret olduğunu söylerdi. Hatta ahlâkı güzel olmayanın; konuştuğu zaman yalan söyleyenin, söz verdiği zaman sözünde durmayanın, emanete hıyanet edenin –diğer dinî vecibelerini yerine getirmiş olsa bile– olgun mümin olamayacağını söylerdi.

Onun hayatını inceleyenler, onun ne yüksek bir ahlâka sahip olduğunu göreceklerdir. 0, kim olursa olsun, herkese iyi muamele eder, kimseyi incitmez, ayıplamaz ve kırmazdı. Ebû Saîd el Hudrî (ra.) anlatıyor. “Birgün Bedevilerden biri Peygamberimizden alacağını tahsil etmeye gelmişti. Edeb ve terbiye ölçülerini aşarak Peygamberimize kaba ve sert sözler söyledi. Ashab-ı kiram bedevînin bu hareketine kızarak Sen kiminle konuştuğunu biliyor musun? dediler. Bedevî hiç aldırmadı: Ben hakkımı istemeye geldim, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz Ashab’a Siz onun tarafından olacaktınız. Çünkü bu adam hakkını istiyor, buyurdu.[362]

Peygamberimiz, arkadaşlarından herhangi biri kendisinden bir ricada bulunduğunda bu ricayı geri çevirmez, yerine getirirdi. Mahmud b. Er-Rebîu’l-Ensarî (ra.) anlatıyor:

“Peygamberimizin arkadaşlarından Bedir savaşında hazır bulunan Ensardan Itban B. Malik, Peygamberimize gelerek. “Ey Allah’ın Rasûlü, gözlerim görmez oldu. Halbuki mahallemiz halkına namaz kıldıran benim. Yağmur yağdığı vakit onlarla aramızda olan dere akar da mescitlerine gidip namaz kıldıramaz oluyorum. Gönlüm ister ki, bana gelip evimde namaz kıldırasın da senin namaz kıldığın yeri namazgâh edineyim.” dedi. Peygamberimiz: “İnşallah bunu yaparım” diye vadetti. Itban diyor ki. Ertesi sabah Peygamberimiz beraberinde Ebû Bekir olduğu halde gün

361 Buhârî, “Bed’ü’l-Vahiy”, 1.
362 İbn Mâce, “Sadakat”, 17.

yükseldiği vakit bana geldiler. Peygamberimiz içeri girmek için izin istedi. Eve girdiğinde oturmadı, bana.

–Evinin neresinde namaz kılmamı istersin? dedi. Ben de namaz kılmasını istediğim yeri ona gösterdim. Peygamberimiz namaza durup tekbir aldı. Biz de arkasında durarak saf olduk. İki rekat kıldırıp selâm verdi. Bunun üzerine biz onun için pişirdiğimiz çorbaya onu alıkoyduk. Mahallemiz sakinlerinden bir çok kimseler, Peygamberimizin evimizi şereflendirdiğini haber alınca birer birer geldiler. İçlerinden biri mahallede oturan Malik b. Ed-Dühayşin'i göremeyince sordu. "Malik nerede?" dedi. Orada bulunanlardan bir başkası.

–O, Allah'a ve Peygamberine sevgisi olmayan bir münafıktır, dedi. Peygamberimiz:

–Böyle deme, görmüyor musun ki, "La ilahe illallah (Muhammedü'r-Resûlullah)" diyor ve bunu Allah rızası için söylüyor, buyurdu. Bunun üzerine o zat: Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dedi. Itban diyor ki: Peygamberimizi münafıklar hakkında hep böyle iyilik ve hayır düşünür bulurduk, dedi. Sonra Peygamberimiz:

–Allah Teâlâ, O'nun rızasını arayarak "Lâ ilâhe illallah" diyen kimseyi cehennem ateşine haram kılmıştır,[363] buyurdu.

Peygamberimiz hayatı boyunca adaletten kıl kadar ayrılmamıştır. Herkese karşı âdil davranmış, insafla muamele yapmıştır.

Hz. Aişe validemiz anlatıyor: Mahzumî kabilesinden bir kadın hırsızlık etmişti. Mekke ileri gelenleri, asil bir aileye mensup olan bu kadının ceza görmemesi için Peygamberimizin çok sevdiği azatlı kölesi Zeyd'in oğlu Usame'yi Peygamberimize şefaatçi olarak gönderdiler. Peygamberimiz Usame'yi dinledikten sonra:

–Sizden öncekiler bu gibi farklı uygulamaları sebebiyle helak olmuştur. Onlar, yoksullara en ağır cezayı uygular, zengin ve itibarlı olana ise ceza vermezlerdi, buyurarak kanunların uygulanmasında ayırım yapılmasının toplumun yok olmasına sebep olacağını bildirmiş ve, "Allah'a yemin ederim ki, Muhammed'in kızı Fâtıma hırsızlık etse mutlaka onu cezalandırırdım"[364] buyurdu.

---

363 Buhârî, "Salât", 46.
364 Buhârî, "Hudut", 11; Müslim, "Hudut", 2.

Ebû Saîd el-Hudrî (ra.) anlatıyor:

–Bir defa Peygamberimiz savaş ganimeti dağıtıyordu. Çok kalabalık vardı. Adamın biri Peygamberimizin adeta sırtına binmişti. Peygamberimiz elindeki çubukla kendisini rahatsız eden bu adama geri durması için işaret etmiş, fakat çubuk adamın yüzüne gelerek, yüzünü incitmişti. Peygamberimiz hemen çubuğu adamın eline vererek. İntikamını al, demişti. Adam: Ey Allah'ın Resûlü, ben şikâyetçi değilim,[365] diye cevap verdi. Değerli müminler, Peygamberimizin yüksek ahlâkını böyle bir vaazda anlatmak mümkün değildir. Biz sadece onun ahlâkından bir iki örnek verdik. Geniş bilgi almak isteyenler Peygamberimizin hayatını incelemelidirler.

Değerli müminler, Peygamberimizin doğumunu anarken ne yapacağız? Bazı yerlerde olduğu gibi kaside ve ilâhiler söyleyip kandil simitleri dağıtmakla mı yetineceğiz. Elbette bunlar da güzel adetlerdir. Ancak onun doğumunu anmak bu değildir. Onu anmaktan asıl gaye, onun cihanşûmül olan nübüvvet ve risaletini, yüksek ahlâkını anmak ve sünnetine uyma azmini tazelemektir. Çocuklarımıza onun hayatı ile ilgili bilgi vererek onu sevdirmeye çalışmaktır. Çünkü onu sevmek imandandır, hatta imanın ta kendisidir. Nitekim Peygamberimiz:

وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لاَيُؤْمِنُ اَحَدُكُمْ حَتَّى اَكُونَ اَحَبَّ اِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ

"Nefsimi kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, hiç biriniz, ben ona babasından ve çocuğundan da daha sevgili olmadıkça iman etmiş olmaz,"[366] buyurdu.

Peygamberimizi sevmek demek, onun sünnetine uymak ve onu hayata geçirmektir. Nitekim Peygamberimiz:

وَمَنْ اَحْيَا سُنَّتِى فَقَدْ اَحَبَّنِى وَمَنْ اَحَبَّنِى كَانَ مَعِىَ فِى الْجَنَّةِ

"Sünnetimi ihya eden beni sevmiş demektir. Beni seven ise cennet'te benimle beraberdir",[367] buyurmuştur.

365 Ebû Dâvud, "Diyât", 15.
366 Buhârî, "İman", 8; Müslim, "İman", 16.
367 Tirmizî, "İlm", 16.

Değerli kardeşlerim, Allah Teâla'nın sevgisine ve mağfiretine mazhar olmanın tek yolu, O'nun sevgili Peygamberinin sünnetine uymaktır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur:

قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونٖى يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحٖيمٌ

"(Ey Muhammed) de ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah son derece bağışlayıcı ve esirgeyicidir."[368]

İşte bu ayet-i kerime, Peygambere uymanın Allah'ın rızasını kazanmaya ve günahların bağışlanmasına vesile olacağını gayet açık bir şekilde ifade buyurmaktadır.

Bu duygu ve düşünce ile kutlu doğumun hepimize, aziz milletimize ve bütün Müslüman kardeşlerimize mübarek olmasını ve Peygamberimizin şefaatine bizi mazhar kılmasını Cenab-ı Hak'tan niyaz ediyorum.

368 Al-i İmran, 3/31.

PEYGAMBERİMİZİN ÖLÜM YILDÖNÜMÜ MÜNASEBETİYLE

Değerli müminler!

Bu va'zımızda alemlere rahmet olarak gönderilen son Peygamber Hz. Muhammed Mustafa Sallallahu Aleyhi ve Sellem Efendimizin bu fani alemden ebedi aleme intikaline rastlayan 8 Haziran 1999 ölüm yıldönümü münasebetiyle vefatından bahsedeceğiz. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruluyor:

كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ اِلَيْنَا تُرْجَعُونَ.

"Her canlı ölümü tadacaktır. Sonunda bize döndürüleceksiniz."[369]

Her canlı gibi canlıların en üstünü olan insan hayatı da sınırlıdır. Başı da sonu da bellidir. Çünkü Cenab-ı Hak herkese belli bir yaşama süresi vermiştir. Bu süreyi yaşayan insan ölecektir. Bu kuraldan hiç kimse ayrı tutulmamıştır. Ayet-i Kerime bu gerçeği ifade etmektedir. Eğer dünyada bir kimse için ölümsüzlük olsaydı her halde bu kimse Peygamberimiz olurdu. Halbuki o da ölmüştür. Nitekim Mekkeli müşrikler kendilerini şu sözlerle teselli etmek istiyorlardı: Hz. Muhammed, yakında ölecek! Ve böylece davası bitecektir. Onların bu sözleri üzerine şu ayet-i kerime, sadece Peygamber değil, siz de öleceksiniz, diyordu. Ayet Şöyle:

369 Ankebût, 29/57.

وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ اَفَائِنْ مِتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ.

"(Ey Muhammed!) Senden önce hiçbir insana ebedi hayat vermedik, Sen ölürsen, onlar bâki mi kalacaklar? (Onlar da öleceklerdir)."[370]

Ayet-i Kerime, Peygamberimiz de dahil olmak üzere hiç kimseye dünyada ebedi hayat verilmediğini ifade etmektedir.

Cenab-ı Hakk'ın bu değişmeyen kuralı gereği Peygamberimiz de bu dünyadaki yaşama süresini tamamladıktan sonra dünyaya veda ederek ebedi aleme ahirete intikal etmiştir.

Peygamberimiz ilk ve son haccı olan veda haccında Peygamberlik görevini tamamladığı ve ahirete intikalinin yaklaştığı ile ilgili işaretlerde bulunmuştur.

Arafat'ta hacılara yaptığı ve çok önemli konulara değindiği konuşmasının sonunda şöyle diyordu:

"Ey İnsanlar, size ben sorulacağım, ne diyeceksiniz?" dinleyenler:

–Peygamberliğini tebliğ ettin, görevini yaptın, diyeceğiz, dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz, şehadet parmağını yukarıya kaldırıp insanlara işaret ederek üç defa:

–Şahit ol ya Rab, buyurdu.[371]

Peygamberimiz Peygamberliğinin sona erdiğini ilan ediyorken şu ayet-i kerime nazil oluyordu:

اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَاَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْاِسْلَامَ دِيناًۜ

"Bugün size dininizi ikmal ettim. Üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâmı beğendim."[372]

Peygamberimiz bu Ayet-i Kerime'yi tebliğ edince, Hz. Ebu Bekir, Peygamberimizin görevinin sona erdiğini ve vefatının yaklaştığını sezerek ağlamıştı. Gerçekten bundan sonra Peygamberimiz 81 veya 82 gün yaşamıştır.

370 Enbiyâ, 21/34.
371 Müslim, "Hac", 19.
372 Mâide, 5/-3.

Ayrıca Peygamberimiz:

لِتَأْخُذُوا مَنَاسِكَكُمْ فَاِنِّى لاَ اَدْرِى لَعَلِّى لاَاَحُجُّ بَعْدَ حَجَّتِى هٰذِهِ

“Haccın menasikini benden öğreniniz. Bilmiyorum, belki bundan sonra bir daha hac yapamam.”[373] buyurmuş ve bu haccın son haccı olduğuna işaret etmiştir.

Peygamberimiz veda haccında bütün Müslümanlarla görüşmek istemiş ve Müslümanlara öğütlerde bulunmuştur. Bu görüşme bir bakıma veda etme anlamı taşıyordu. Bu, sadece hayatta olanlarla değil, ölmüş olanların da mezarlarını ziyaretle onlara dua ediyor ve vedalaşıyordu. Nitekim hac dönüşü Uhut şehitlerini ziyaretle onlara dua etmişti. Sonra da okuduğu bir hutbede şöyle demişti:

اِنِّى فَرَطٌ لَكُمْ وَاَنَا شَهِيدٌ عَلَيْكُمْ وَاِنِّى وَاللّٰهِ لَاَنْظُرُ اِلَى حَوْضِى الْاٰنَ وَاِنِّى اُعْطِيتُ مَفَاتِيحَ خَزَائِنِ الْاَرْضِ اَوْ مَفَاتِيحَ الْاَرْضِ وَاِنِّى وَاللّٰهِ مَا اَخَافُ عَلَيْكُمْ اَنْ تُشْرِكُوا بَعْدِى وَلٰكِنْ اَخَافُ عَلَيْكُمْ اَنْ تَنَافَسُوا فِيهَا.

“Ben sizin Kevser Havuzuna ilk erişeniniz olacağım. Sizin İslâma hizmetlerinize şahadet edeceğim. Vallahi şu anda Havzımı görüyorum. Yine şu anda bana yer hazinelerinin anahtarları yahut yerin anahtarları verildi. Vallahi ben vefatımdan sonra sizin Allah’a ortak koşmanızdan endişe etmiyorum. Yalnız sizin (dünyaya olan ihtirasınız sebebiyle) dünya hakkında yarışacağınızdan korkuyorum.”[374]

Peygamberimiz bir gece yarısı da Medine-i Münevvere’deki “Cennetü’l-Baki” mezarlığına giderek orada yatanları da hatırlayarak dua ettiği rivayet edilmektedir.

Bütün bunlar, o büyük Peygamberin herkesle vedalaştığını ve ayrılığının yaklaştığını bildiriyordu.

Peygamberimiz Medine mezarlığını ziyaretten döndüğü zaman hastalandı. O geceyi muhterem eşi Hz. Meymune’nin yanında geçirecekti. Çünkü sıra onda idi. Günlerden Çarşamba idi.

373 Müslim, “Hac”, 51.
374 Buhârî, “Cenâiz”, 73; Müslim, “Fedâil”, 9.

Peygamberimiz rahatsızlığına rağmen eşlerine eşit davranmayı hatırından çıkarmadı. Rahatsızlığının ilk beş gününü onların yanında geçirdi. Pazartesi günü hastalığı iyice ağırlaşınca Hz. Aişe'nin yanında kalmak için diğer eşlerinden izin istedi. Yalnız hiç kimsenin hatırını kırmak da istemiyordu. Hz. Aişe'nin yanında kalmak istediğini açık bir şekilde söylememiş, "yarın nerede kalacağım" demiş, Pazartesi olduğu ve Pazartesi günlerini Hz. Aişe'nin yanında geçirdiği için kendisine, "istediğiniz yerde kalabilirsiniz" denilmişti.

Peygamberimizin hastalığı humma hastalığı idi. Bu hastalığında son derece zayıflamıştı, yalnız başına yürüyemiyordu. Bunun için Hz. Ali ile Hz. Abbas koluna girerek kendisini zorlukla Hz. Aişe'nin odasına götürdüler. Hastalığının son sekiz günü burada geçti.

Peygamberimiz sağlığı müsaade ettiği sürece imamlık görevini yapmaya devam ediyordu. Son kıldırdığı namaz akşam namazı idi.[375] Yatsı namazının vakti girince, namazın kılınıp kılınmadığını sormuş, kılınmadığı, cemaatın kendisini beklediği haber verilince, yıkanarak ayağa kalkmaya çalışmış fakat bayılarak düşmüştü. Ayıldığında yine namazı sormuş, aynı cevabı alınca tekrar yıkanmış, namaza gitmeye çalışmış fakat yine bayılıp düşmüştü. Ayıldığında aynı soruyu sormuş ve aynı cevabı almıştı. Tekrar yıkanmış fakat yine bayılmış namaza gitme imkânı bulamamıştı. Dördüncü defa ayıldığı zaman:

–Ebû Bekir'e söyleyin, namazı kıldırsın, buyurmuştu. Hz. Aişe, babasının yumuşak kalpli olduğunu, Kur'an okurken ağladığını, makamınıza geçip duramıyacağını, bir başkasının namazı kıldırmasını emredin, demesi üzerine, Peygamberimizin:

–Ebû Bekir Cemaate namaz kıldırsın, buyurmuştu. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir de birkaç gün namaz kıldırmıştı.[376]

Peygamberimiz vefatından 5 gün önce Perşembe günü sabahı hastalığı ağırlaştı. Yanındakilere:

–Bana yazı yazacak bir şey getirin; Size, benden sonra sapıklığa düşmemeniz için vasiyetimi yazdırayım, buyurdu. Orada bulunanlar bu konuda ayrılığa düştüler. Bir kısmı:

–Resûlullah'ın hastalığı ağırlaşmıştır. Yanımızda ise Allah'ın kitabı var, o bize yeter, dediler ve Peygamberimizin o anda bir şey yazmasını istemediler, daha sonra yazılsın dediler. Bazıları ise:

---

375 Buhârî, "Salât", 98.
376 Buhârî, "Salât", 46.

–Hayır, şimdi yazılsın, deyip, bu görüşe karşı çıkarak tartışmaya başladılar. Bunun üzerine Peygamberimiz yanında bu şekilde davranılmasını hoş görmeyerek;

–Hiçbir Peygamberin yanında tartışma doğru değildir. (Haydi yanımdan çıkın) Benim şu içinde bulunduğum hal, sizin beni meşgul etmek istediğiniz şeyden hayırlıdır, buyurdu ve vefatı esnasında üç şey vasiyet etti.

1) Müşrikleri Arabistan'dan çıkarınız.

2) Gelecek elçilere benim yaptığım gibi ikramda bulununuz. Olayı anlatan İbn Abbas, üçüncü vasiyeti hatırlayamıyorum, demiştir.[377]

Peygamberimiz aynı gün öğle üzeri biraz iyileşince yedi tulum suyun vücuduna dökülmesini emretmişti. Sonra da Hz. Ali ve Hz. Abbas'ın yardımı ile mescide gelmiş, fakat Hz. Ebû Bekir namazı kıldırmaya başlamıştı. Hz. Ebû Bekir Peygamberimizin geldiğini hissedince imamlıktan çekilmek istemiş, ancak Peygamberimiz, yerinde kalması için işarette bulunmuş ve Hz. Ebû Bekir'in yanında oturdu. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir de Peygamberimize uydu. Cemaat da (Peygamberimiz hasta olduğu için sesi duyulmuyordu. Hz. Ebû Bekir'in yüksek sesle tekrarladığı) tekbirlere uyarak namazı kıldı.

Namazın sonunda Peygamberimiz cemaate bir konuşma yaptı. Bu O'nun cemaate yaptığı son konuşma idi. Allah'a hamd ve sena ettikten sonra şöyle buyurdu:

اِنَّ اللّٰهَ سُبْحَانَهُ خَيَّرَ عَبْدًا بَيْنَ الدُّنْيَا وَبَيْنَ مَا عِنْدَهُ فَاخْتَارَ مَا عِنْدَ اللّٰهِ.
فَبَكَى اَبُوبَكْرٍ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ

"Allah Teâlâ kulunu dünya hayatı ile âhiret nimetleri arasında serbest bıraktı (bunlardan birini seçmesini istedi). Allah'ın kulu da âhiret nimetlerini tercih etti, buyurdu. Hz. Ebû Bekir bu sözleri işittiği zaman ağlamış, herkes onun ağlamasına hayret etmişti. Fakat Peygamberin sadık dostu ve mağara arkadaşı O'nun bu sözlerle neyi anlatmak istediğini çok iyi anlamıştı.

Peygamberimiz daha sonra sözlerine şöyle devam etti:

377 Buhârî, "İlim", 39.

اِنَّ اَمَنَّ النَّاسِ عَلَيَّ فِى صُحْبَتِهِ وَمَالِهِ اَبُوبَكْرٍ وَلَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيلاً
لاَتَّخَذْتُ اَبَا بَكْرٍ خَلِيلاً وَلٰكِنْ اُخُوَّةُ الْاِسْلاَمِ وَمَوَدَّتُهُ. لاَ يَبْقَيَنَّ فِى الْمَسْجِدِ
بَابٌ اِلاَّ سُدَّ اِلاَّ بَابَ اَبِى بَكْرٍ

"Arkadaşlığına ve malına en çok minnet duyduğum insan Ebû Bekir-dir. Ümmetimden bir kimseyi bu dünyada dost edinmem gerekse hiç şüphe yok ki bu dost, Ebû Bekir olurdu. Fakat İslam bağı hepimizi kardeş yapmıştır. Ebû Bekir'in mescide bakan penceresi açık kalsın diğer pencereler kapansın. (Sizden evvelki milletler Peygamberlerin ve evliyanın mezarlarını birer ibadethane edinmişlerdi. Sizi böyle bir şey yapmaktan men ederim.)"[378]

Peygamberimiz konuşmasını bitirdikten sonra tekrar Hz. Aişe'nin odasına döndü.

Peygamberimiz cemaate yaptığı bu son konuşmasında iki önemli hususa dikkat çekmiştir.

Birincisi, İslam kardeşliğinin önemine işaret buyurmuş, bunun her türlü dostluktan üstün olduğunu ifade etmiştir.

İkincisi, mezarının namazgâh edinilmemesidir. Çünkü geçmişte böyle yapanlar, Peygamberlerinin mezarlarına aşırı derecede hürmet edenler putperestliğe düşmüşlerdi. Halbuki İslamiyet, birinci hedef olarak putperestliği yıkmıştır. Bunun için Peygamberimiz ölümü ile sonuçlanan bu hastalığında da bu noktaya dikkat çekmiştir. Bu konuda şu hadis-i şerifi hatırlamak yeterlidir. Peygamberimiz buyuruyor:

لَعَنَ اللّٰهُ الْيَهُودَ وَالنَّصَارٰى اِتَّخَذُوا قُبُورَ اَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ

"Allah Yahudi ve Hıristiyanlara gazap etsin ki, onlar Peygamberlerinin mezarlarını mescid edindiler."[379]

Pazartesi günü gün ilerliyorken Peygamberimiz peşpeşe birkaç baygınlık geçirmişti. Hz. Fatıma biricik babasının çektiği sıkıntıdan üzülerek:

378 Buhârî, "Salât", 80; Müslim, "Mesâcid", 3.
379 Buhârî, "Cenâiz", 62; Müslim, "Mesâcid", 3.

وَاكَرْبَ اَبَاهُ فقَالَ لَهَا: لَيْسَ عَلَى اَبِيك كَرْبٌ بَعْدَ الْيَوْمِ

Vay babamın sıkıntısına diye (ağlamaya başladı). Peygamberimiz:

“Kızım bugünden sonra baban hiç sıkıntı çekmeyecek,buyurdu.[380]

Nihayet, insanlık şerefine yaratılmış olan yüce Peygamber 8 Haziran 632 Pazartesi sabahı elini kaldırdı, üç kere parmağı ile işaret etti: “Refik-i âlâya – en yüce dosta” dedi ve bu son kelimelerle eli düştü. Aziz ruhu uçarak Rabbine kavuşmuş oldu.[381]

Allah’ım O’na O’nun âl ve ashabına çok çok rahmet eyle.

Hz. Aişe Validemiz Peygamberimizin 63 yaşında vefat ettiğini söylemiştir.[382]

Peygamberimizin vefat haberi hemen yayıldı: Bunu duyan herkes şaşırdı kaldı. Medine’nin üstünü derin bir matem havası kapladı. O’nun biricik kızı Hz. Fâtıma’nın şu sözleri bu münasebetle söylenmiştir:

“O gün gökyüzünün ufukları bozardı. Günün ortasında güneşin aydınlığı köreldi. İkindi vaktinde kâinatı karanlık içinde bıraktı. Peygamberin vefatından sonra yeryüzü O’na üzüntüsünden bir kum yığını haline geldi. Artık şimdi doğunun batının şehirleri O’na ağlasın. Mudar ve Yemen’in bütün kabileleri matem tutsun.”[383]

Evet bu acı haberi duyanlar şaşırmışlardı. Bazıları bu habere inanmak istemiyordu. Bunların başında Hz. Ömer de vardı. Peygambere olan aşırı derecedeki sevgi ve saygısı sebebiyle O’nun öldüğüne inanmak istemiyor:

“Her kim Muhammed öldü derse boynunu vururum”, diyordu.

Hz. Ebû Bekir haberi öğrenir öğrenmez hemen koştu Mescide geldi. Orada olanların Peygamberin ölümü konusunda ayrılığa düştüklerini görünce bir konuşma yaptı ve şöyle dedi:

“Kim Muhammed’e tapıyorsa bilsin ki Muhammed ölmüştür. Kim Allah’a tapıyorsa bilsin ki, Allah daim ve bâkidir.” dedi ve sonra şu Ayet-i Kerime’yi okudu:

---

380 Buhârî, “Meğazî”, 83.
381 Buhârî, “Meğazî”, 83.
382 Buhârî, “Meğazî”, 85
383 *Sahih-i Buhârî Tecrîd-i Sarih Tercemesi*, c. XI, V, XXV, XXVI.

وَمَا مُحَمَّدٌ اِلَّا رَسُولٌۚ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُۜ اَفَائِنْ مَاتَ اَوْ قُتِلَ
انْقَلَبْتُمْ عَلٰٓى اَعْقَابِكُمْۜ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلٰى عَقِبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللّٰهَ شَيْـًٔاۜ وَسَيَجْزِى
اللّٰهُ الشَّاكِرِينَ

"Muhammed ancak bir Peygamberdir. Ondan önce de Peygamberler gelmiş geçmiştir. Şimdi o ölür ya da öldürülürse gerisin geriye mi döneceksiniz. Kim geri dönerse Allah'a hiçbir şekilde zarar vermiş olmayacaktır. Allah şükredenleri ödüllendirecektir."[384]

Şaşkınlık içinde olan Müslümanlar bu âyet-i duyunca sanki ilk defa duymuş gibi oldular.

Hz. Ebû Bekir'in bu konuşmasından sonra herkes kendine geldi.[385]

Ayet-i Kerime, Peygamberin kendisinden önceki Peygamberler gibi öleceğini haber veriyor ve O'nun getirdiği mesaja sımsıkı sarılmanın gerektiğine işaret ediyordu.

Peygamberimiz pazartesi günü vefat etmiş, vefatının ikinci günü olan salı günü yıkanmış ve namazı kılınmıştır.

Peygamberimizi Hz. Ali yıkadı, amcası Abbas (ra.) ile oğulları Abdullah, Fazl ve Kusem (ra.) yardımcı olmuşlardı.

Peygamberimiz vefat ettiği odada yıkandı ve mübarek cesedi bir sedir üzerine kondu. Burada cemaatle değil, herkes içeriye girip cenaze namazını kıldı. Bu sebeple namaz akşama kadar devam etti. Sonra vefat ettiği bu odaya defnedildi.

Evet Peygamberimiz vefat etti ama O'nun getirdiği din dünya durdukça yaşayacak ve O'nun getirdiği kitap Kur'an-ı Kerim insanlığı aydınlatmaya devam edecektir.

Allahım, bizi o yüce Peygamberin yolundan ayırma ve kıyamet günü şefaatinden mahrum etme. Amin.

---

384 Al-i İmran, 3/144.
385 Buhârî, "Meğazî", 83.

İSRÂ VE MİRAC

Değerli mü'minler!

Bugünkü sohbetimizde İsrâ ve Mi'rac'tan söz edeceğiz.

İsrâ, gece yürüyüşü demektir. Peygamberimizin, biraz sonra açıklayacağımız bu akıllara durgunluk veren mucizesi geceleyin olduğu için bu adı almıştır. Kur'an-ı Kerim bu olayı bu kelime ile ifade etmiştir.

Mi'rac ismi de yükseğe çıkmak manasına olan "uruc"tan alınmıştır ki merdiven, asansör demektir. Mi'rac ile ilgili hadislerde bu kelime kullanılarak "Yükseğe çıkarıldım" buyurulduğundan bu olaya "Mi'rac" da denmiştir. İslâm dünyasında bu olay genelde bu kelime ile bilinmektedir.

Sözlük anlamları bu olan İsrâ ve Mi'rac, Peygamberimizin üstün makamlara yükselişi ve Allah'ın yüce katına kabul edilişi olayıdır. Yüce yaratıcıya yakınlığın en üstün derecesi olan Mi'rac, beşer anlayışı çizgisinin ötesinde bir olaydır. Çünkü bu olayın fizik kanunları ile açıklanması mümkün değildir.

Olay Nerede ve Ne Zaman Meydana Gelmiştir

Mi'rac olayının ne zaman meydana geldiği kesin olarak bilinmemektedir. Bunun sebebi İslâmiyet'ten önce câhiliyet zamanında Araplar arasında yıl tarihin olmayışıdır.

Kesin olarak bilinen, Mi'rac'ın hicretten önce Mekke'de meydana gelmiş olmasıdır.

Tarihi, ayı ve günü konusunda birbirinden farklı rivayetler vardır. Biz zamanı da dikkate alarak önemli bazı rivâyetleri özet olarak nakletmekle yetineceğiz.

Büyük hadis ve kelâm alimi olan ve 1448-1517 tarihleri arasında yaşamış bulunan Kastalânî, Peygamberimizin hayatı üzerine yazdığı "el-Mevâhibu'l-Ledüniyye" adlı eseri ve 1710 tarihinde vefat etmiş olan Zürkânî'nin şerh ettiği bu eserde şu bilgilere yer verilmiştir: Ünlü alim ve tarihçi İbn Kuteybe (H.213-267) ile allâme İbn Abdülberr (H.368-463), Mi'rac'ın, kamerî aylardan Recep ayında olduğunu söylerler. İmam Nevevî (H.631-676) bu tarihi gerçeğe daha yakın bulur. Ayrıca hadis alimi Abdülganî el-Makdisî (H.659)'de bu tarihi kabul eder, hatta Mi'rac'ın Recep ayının 27'nci Cuma gününde vuku bulduğunu söyledikten sonra: "Müslümanlar bu tarihi benimsemiş bulunuyor ve bunu en doğru rivâyet kabul ediyorlar" der.[386]

Mi'rac hakkındaki ihtilaf, sadece vuku bulduğu tarih konusunda değildir. Olayın nasıl olduğu, ruh ile mi cesed ile mi vuku bulduğu da ihtilaflıdır. Bu konuda farklı görüşler olmakla beraber alimlerin çoğunluğuna göre Mi'rac hem ruh ve hem de cesetle birlikte meydana gelmiştir. Esasen bu konudaki âyet ve hadisler incelendiği ve Mi'rac'ın Mekke'li müşrikler arasında meydana getirdiği yankı dikkate alındığında çoğunluğun görüşünün doğru olduğu yani Mi'rac'ın hem ruh ve hem de cesedle birlikte olduğu anlayışıdır.

İşte buna göre İslâm dünyasında Mi'rac Recep ayının 27'nci gecesinde kutlana gelmiştir.

Olay Nasıl Oldu?

Buhârî ve Müslim'de yer alan rivâyetlere göre olay şöyle olmuştur:

Peygamberimiz Mekke'de, evinde iken veya Kâbe'de bulunduğu sırada Cebrâil aleyhi's-selâm bazı meleklerle birlikte gelerek Peygamberimizin göğsünü açmışlar, içini zemzem ile yıkadıktan sonra hikmet ve iman nuru doldurmuşlardır.

Peygamberimizle ilgili göğüs açma (şerh-i sadr) denilen olay budur. Ancak bu olay ne zaman ve nerede olmuştur? Bu, ihtilaflıdır. Bazıları bunun, sütannesi Halime'nin yanında iken çocukluğunda olduğunu söyler-

386 *Zurkânî*, c. I, s. 307-308.

ken, diğer bazıları ise bir defa Halime yanında, bir defa da Mi'rac'tan önce olmak üzere iki defa olduğunu söylerler.

Şah Veliyyullah ed-Dehlevî, bu olayı yani göğüs açma olayını manevî bir operasyon olarak değerlendirir ve: "Peygamberimizin ruhunda meleklik ruhunun üstün gelmesi, tabiat özelliklerinin yok olması, tabiatın, kudsiyet âleminin ilhamlarına tabi olması" ile yorumlamaktadır.[387]

Bir gün Peygamberimize soruldu:

–Ey Allah'ın Resülü, göğüs açılır mı? Peygamberimiz.

–Evet, açılır, buyurdu.

–Nasıl olur? diye sorduklarında, Peygamberimiz:

–Bir nurdur ki Allah onu mü'minin kalbine atar, o da onunla ferahlanır, açılır, buyurdu.

–Onun alâmeti nedir? dediler. Peygamberimiz:

–Aldanma yurdu (dünyadan) uzaklaşmak, ebediyet yurduna (âhirete) yönelmek ve gelmeden önce ölüm için hazırlanmaktır, buyurdu.[388]

Peygamberimizin Mi'rac'tan önce göğsünün açılması, o muazzam olaya bir hazırlık, göreceği olaylar karşısında rahat olması ve kendini kaybetmemesi içindir.

Daha sonra Cebrâil aleyhi's-selâm Peygamberimizi "Burak"a bindirerek birlikte Kudüs'teki Mescid-i Aksa'ya geldiler. Manevî bir binit olan Burak'ı Peygamberimiz şöyle tarif ediyor: "Bu, merkepten büyük, katırdan küçük uzun ve beyaz bir hayvandı. Adımını gözünün görebildiği en son noktaya koyardı."

İsrâ sûresinde Mi'rac'ın bu bölümü ile ilgili şöyle buyurulmaktadır:

سُبْحَانَ الَّذٖٓى اَسْرٰى بِعَبْدِهٖ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اِلَى الْمَسْجِدِ الْاَقْصَا
الَّذٖى بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ اٰيَاتِنَاۜ اِنَّهُ هُوَ السَّم۪يعُ الْبَص۪يرُ.

"Kulu Muhammed'i bir gece Mescid-i Haram'dan' kendisine bir kısım

387 *Hüccetüllahi'l-Baliğa*, c. II, s. 866.
388 İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azîm*, c. II, s.174.

âyetlerimizi göstermek için çevresini mubarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya götüren Allah'ın şanı ne yücedir. ''Doğrusu O, işitir ve görür.[389]

Peygamberimiz burada (Peygamberlerin ruhlarına imam olarak) namaz kılmış ve bütün Peygamberler de onunla beraber kılmışlar.

Sonra Mi'rac getirildi. Mi'rac, asansör gibi yükseğe çıkaran manevî bir araçtır. Buna Cebrâil aleyhi's-selâm ile beraber bindiler ve göklere çıktılar. Birinci semaya vardıklarında, Cebrâil aleyhi's-selâm:

–Açınız, dedi. İçerden bir ses:

–Kimsin? diye sordu.

–Ben Cebrâil'im.

–Yanında kimse var mı?

–Muhammed (sas.) var.

–Muhammed gönderildi mi? (Peygamber olarak görevlendirildi mi) Evet, gönderildi. Kapı açıldı ve Peygamberimiz birinci semâya varmış oldu. Orada, sağında ve solunda bir çok gölgeler olan bir adam gördü. Bu adam, sağına baktıkça gülümsüyor, soluna baktıkça da ağlıyordu. Peygamberimizi görünce:

–Merhaba sâlih Peygamber, hoş geldin, iyi oğul, dedi. Peygamberimiz Cebrâil aleyhi's-selama kim olduğunu sordu. Cebrâil aleyhi's-selam da Hz. Adem olduğunu söyledi. Etrafındaki gölgeler de onun soyu idi. Sağındakiler cennetlik olanlar, solundakiler de cehenneme girecek olanlardı. Onun için Hz. Adem sağına baktıkça seviniyor, gülüyordu. Soluna baktıkça da üzülüyor ve ağlıyordu.

Peygamberimiz Cebrâil aleyhi's-selam'ın kılavuzluğunda yoluna devam etti. İkinci semâya vardılar. Orada birinci semâda olduğu gibi aynı sorular soruldu ve aynı cevaplar verildi. Böylece her semada bir Peygamber ile karşılaştılar. İkinci semada Yahya ve İsa, üçüncü semada Yusuf, dördüncü semada İdris, beşinci semada Harun, altıncı semada Musa ve yedinci semada İbrahim (as.) ile karşılaştılar. Karşılaştığı Peygamberlerin her biri kendisini selamlamış; hoş geldin salih Peygamber, iyi kardeş, dediler.

Daha sonra, "Sidretü'l-Müntehâ"ya vardılar. Sidretü'l-Müntehâ, gökleri, cennetleri kucaklayan ulu varlık ağacıdır. Peygamberlerin ve melekle-

389 İsrâ, 17/1.

rin erebildikleri ilmin son noktasıdır. Ondan ilerisine ne bir melek ne bir Peygamber yaklaşamaz. İlerisi gayb alemidir. Allah'tan başka kimsenin ilmi oraya ulaşmaz.

Peygamberimiz Sidretü'l-Münteha'ya varınca Necm sûresinde ifade buyurulduğu üzere: "Sidreyi bürüyen bürümüştü."[390] Yani Sidre'yi bir nûr kaplamıştı. Bundan ötesi tarif ve bayana sığmayan bir âlemdi. Buraya kadar Peygamberimize arkadaşlık ve kılavuzluk eden Cebrâil aleyhi's-selam burada kaldı ve: "Bir parmak ucu kadar öteye yaklaşmış olsaydım yanardım" dedi.

Bundan sonra Peygamberimiz: "Refref" ile yükselip Allah'ın divanına yaklaştı. (Refref, görmeye engel geniş örtü ve perde demektir ve Allah'ın divanı hadimlerinden biridir.) Nitekim Mevlid'de Süleyman Çelebi bu anı tarif ederken:

–"Söyleşürken Cebrâil ile kelâm,

Geldi Refref önüne verdi selâm,

Aldı ol şâh-ı cihanı ol zaman

Sidreden gitti ve götürdü heman.

Mirac'ın bundan sonra ki esrar dolu ulvî sahneleri ise Necm sûresinde şöyle ifade edilmektedir.

فَاَوْحٰٓى اِلٰى عَبْدِه۪ مَٓا اَوْحٰىۜ. مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَاٰى اَفَتُمَارُونَهُ عَلٰى مَا يَرٰى. وَلَقَدْ رَاٰهُ نَزْلَةً اُخْرٰىۙ. عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهٰى. عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَاْوٰىۜ. اِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشٰىۙ. مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰى لَقَدْ رَاٰى مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرٰى.

"Allah o anda kuluna vahyedeceğini etti. Muhammed'in gözünün gördüğünü gönlü yalanlamadı. Ey inkarcılar onun gördüğü şey hakkında kendisi ile tartışıyor musunuz? Andolsun ki Muhammed Cebrâil'i sınırın sonunda (Sidretü'l-Münteha'da) başka bir inişte de görmüştür. Orada Me'vâ cenneti vardır. Sidre'yi bürüyen bürüyordu. Muhammed'in gözü

390 Necm, 53/5.

oradan ne kaydı ne de onu aştı. Andolsun ki Rabbinin varlığının büyük delillerini gördü."[391]

Âyet-i Kerîme'lerde Peygamberimize vahyedildiği bildiriliyor, ancak neyin vahyedildiği açıklanmıyor.

Bu makamda Peygamberimize üç ilâhî ihsanda bulunulduğu hadis-i şeriflerde ifade buyuruluyor. Bunlar:

1. Beş vakit namaz. Mi'rac hediyesi olarak Peygamberimizin getirdiği beş vakit namaz, aynı zamanda mü'minin Mi'rac'ı sayılmıştır.

2. Allah'a ortak koşmayanların bağışlanacağı müjdesidir.

3. Bakara sûresinin sonundaki üç âyet ki, İslâm'ın temel inanç esaslarını tamamlamakta ve Müslümanların çektiği üzüntü ve sıkıntıların sona erdiği müjdelenmektedir.

Âyet-i Kerimeler şöyledir:

لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ وَاِنْ تُبْدُوا مَا فٖٓي اَنْفُسِكُمْ اَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللّٰهُۜ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ. اٰمَنَ الرَّسُولُ بِمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْهِ مِنْ رَبِّهٖ وَالْمُؤْمِنُونَۜ كُلٌّ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهٖ وَكُتُبِهٖ وَرُسُلِهٖۜ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْ رُسُلِهٖۗ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَصٖيرُ. لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَاۜ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْۜ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَٓا اِنْ نَسٖينَٓا اَوْ اَخْطَاْنَاۚ رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَٓا اِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذٖينَ مِنْ قَبْلِنَاۚ رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهٖۚ وَاعْفُ عَنَّاۗ وَاغْفِرْ لَنَاۗ وَارْحَمْنَاۗ اَنْتَ مَوْلٰينَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرٖينَ.

"Gökte ve yerdekilerin hepsi Allah'ındır. İçinizdekileri açığa vursanız da gizleseniz de Allah ondan dolayı sizi hesaba çekecektir. Sonra dilediğini affeder, dilediğine azap eder. Allah her şeye kadirdir.

391 Necm, 53/10-18.

"Peygamber Rabbi tarafından kendisine indirilene iman etti, mü'minler de iman ettiler. Her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına, Peygamberlerine iman ettiler. Rabbimiz! affına sığındık, dönüş sanadır, dediler.

Allah her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde yükümlü kılar. Herkesin kazandığı (hayır) kendisine, yaptığı kötülük de kendisinedir. Rabbimiz! unutursak veya hataya düşersek bizi sorumlu tutma. Ey Rabbim, bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır bir yük yükleme. Ey Rabbimiz, bize gücümüzün yetmediği işler de yükleme. Bizi affet. Bizi bağışla. Bize acı. Sen bizim Mevlâ'mızsın. Kafirler topluluğuna karşı bize yardım et."[392] Âmîn.

İşte Peygamberimiz bu müjdelerle Mi'rac'tan dönüyordu.

Peygamberimiz Mi'rac'ta Allah'ı Gördü mü?

Yukarda özetlediğimiz Mi'rac, Peygamberler arasında yalnız Muhammed Mustafa (sas.)'e nasip olmuştur.

Muhammed'den diğer yok dahil olmuş Kâbe Kavseyn'e,

Kirâm-ı Enbiyâ'dan girmedi bir ferd o mabeyne,

Haremgâh-ı visale Ahmed'i tenha alıp Mevlâ,

O halvet mahsus oldu Hazret-i Sultan-ı Kevneyne.

Yani Muhammed'den başka Kâbe Kavseyn'e gıren yoktur. Büyük Peygamberlerden hiç kimse o saraya girmedi. Sevgili ile buluşma haremine yüce Allah Ahmed'i yalnız aldı. O başbaşa kalma iki cihan sultanına tahsis edildi.

Olay esnasında Peygamberimiz pek çok ilâhî âyetler görmüştür ki, sahih hadislerde bunlara işaret buyurulmuştur. Esasen Kur'an-ı Kerim'de Peygamberimizin Mi'rac sebebi açıklanırken, "Kendisine bir kısım âyetlerimizi göstermek için" buyurulmuştur. O gece Peygamberimiz pek çok şey gördü, ancak Allah'ı gözleriyle görmüş müdür? Bu hususta ne Kur'an-ı Kerîm'de ve ne de hadislerde kesin bir ifade bulunmamaktadır. Bunun için bu konuda İslâm âlimleri arasında farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Bu husus ile ilgili görüşlere ve bu görüşlerin dayandığı delillere yer vermeden önce bir hususu açıklamakta yarar vardır. O da Allah'ı görmenin caiz olup olmadığı husustur.

Akaid kitaplarında konu ile ilgili şu ifade yer almaktadır:

---

392 Bakara, 2/284-286.

"Allah'ı görmek aklen câiz ve naklen sâbittir."[393] Yani Alllah'ı görmenin imkânsız olduğuna dair aklî bir delil bulunmamaktadır. Kur'an-ı Kerîm'de de Allah'ın görülebileceğini gösteren âyetler vardır. Nitekim:

قَالَ رَبِّ اَرِنٖٓى اَنْظُرْ اِلَيْكَۜ قَالَ لَنْ تَرٰينٖى وَلٰكِنِ انْظُرْ اِلَى الْجَبَلِ فَاِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرٰينٖىۚ

"Mûsa", Ey Rabbim, bana kendini göster, sana bakayım"dedi. Allah, sen beni göremezsin, ama dağ yerinde kalırsa sen de benigöreceksin, buyurdu."[394]

Bu âyet-î kerîme Allah'ı görmenin mümkün olduğuna iki yönden delâlet etmektedir.

Birisi, Hz. Mûsa Allah'ı görmek istemiştir. Eğer Allah'ın görülmesi mümkün olmasaydı, o, böyle bir istekte bulunmayacaktı. Çünkü bir Peygamberin Allah hakkında caiz ve mümteni olan şeyleri bilmesi gerekir.

Diğeri ise, Allah Teâlâ yüce zâtının görülmesini dağın yerinde kalmasına bağlamıştır. Dağın yerinde kalması ise mümkün olan bir şeydir. O halde Allah'ın görülmesi de mümkündür.[395]

Ayrıca mü'minlerin kıyâmet günü Allah'ı göreceklerine dair ayetler ve sahih hadisler vardır.[396]

Bu kısa açıklamadan sonra şimdi konumuza dönelim ve Peygamberimizin Mi'rac'da Allah'ı görüp görmediğini inceleyelim.

Mi'rac olayına ışık tutan âyetlerde Peygamberimizin Allah'ı gördüğüne dair açık bir şey yoktur. Bu olayın bazı safhalarını açıklayan âyetler ashab-ı kirâm tarafından farklı şekillerde yorumlanmıştır.

Kadı Iyad (H.476-544) İslâm âlimlerinin bu konuda farklı görüşler ortaya koyduklarını söylüyor.

Hz. Aişe ve taraftarları Peygamberimizin Mi'rac'da Allah'ı gözleri ile

---

393 *Şerhu'l-Mevakıf*, c. II, s. 368.
394 A'raf, 7/143.
395 *Şerhu'l-Mevakıf*, c. II, s. 368.
396 Kıyame, 75/23; Mutaffifîn, 83/15; Yunus, 10/26; Buhârî, "Salât", 16; Müslim, "Mesâcid", 37.

uyanık halde görmediğini söylerken, İbn Abbas (ra.) ve onun görüşünü benimseyenler, bunun aksini savunarak Allah'ı gördüğünü iddia ediyorlar.

Mesrûk (ra.) şöyle demiştir. Hz. Aişe'ye:

–Vâlide, Muhammed (sas.) Rabbini gördü mü? dedim. O:

–Söylediğin sözlerden tüylerim diken diken oldu. Nasıl oluyor da bunu bilmiyorsun. Üç şey vardır ki, onları her kim sana söylerse yalan söylemiş olur:

–Her kim Muhammed (sas.) Rabbini gördü derse yalan söylemiş olur, dedi ve sonra:

لَا تُدْرِكُهُ الْاَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْاَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ

"Onu gözler idrâk edemez. O ise bütün gözleri idrak eder. O, gerçek lütuf sahibidir. Her şeyden de haberdardır."[397]

وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُكَلِّمَهُ اللّٰهُ اِلَّا وَحْيًا اَوْ مِنْ وَرَآئِ حِجَابٍ اَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِاِذْنِه۪ مَا يَشَآءُ اِنَّهُ عَلِيٌّ حَك۪يمٌ

"Ya bir vahiy ile bir perde arkasından, yahut bir elçi gönderip de kendi izniyle dileyeceğini vahyetmesi olmadıkça, Allah'ın hiçbir beşere söz söylemesi vaki olmamıştır."[398]

Âyetlerini okudu.

Sana her kim yarın ne olacağını bildiğini söylerse yalan söylemiş olur dedi ve:

وَمَا تَدْر۪ي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا

"Hiç bir kimse yarın ne kazanacağını bilemez."[399] Âyetini okudu.

Her kim sana Peygamberin bir şey sakladığını söylerse yalan söylemiş

397 En'am, 6/103.
398 Şûra, 42/51.
399 Lokman, 31/34.

olur, dedi ve:

يَآ اَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَۜ وَاِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُۜ

"Ey Peygamber, Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer yapmazsan Allah'ın Peygamberliğini tebliğ ve ifa etmemiş olursun."[400] Ayetini okudu. (Hz. Aişe devamla) Fakat Peygamberimiz Cebrâil (as.)'i kendi sûretinde iki defa gördü, dedi.[401]

İbn Mes'ûd (ra.) da Hz. Aişe'nin görüşündedir.[402]

عَنْ اَبِى ذَرٍّ قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللّٰهِ (ص): هَلْ رَأَيْتَ رَبَّكَ؟ قَالَ: نُورٌ اَنَّى اَرَاهُ

Ebû Zer (ra.) da şöyle demiştir: "Peygamberimize sordum:

–Ey Allah'ın Resûlü, Rabbini gördün mü? dedim. Peygamberimiz:

–O, bir nûr, O'nu nasıl göreyim, buyurdu.[403]

Hz. Aişe ve onunla birlikte ashaptan bazılarının, Peygamberimizin, Allah'ı gördüğünü kabul etmemelerine karşılık İbn-i Abbas (ra.) ve onunla birlikte diğer bazı sahabiler ve bazı İslâm âlimleri Mi'rac'da Peygamberimiz Allah'ı görmüştür, demişlerdir.

İkrime (ra.) Şöyle demiştir: "İbn Abbas (ra.): "Muhammed, (sas.) Rabbini gördü." dedi. Ben:

"Gözler O'nu idrak edemez." buyurulmuyor mu? dedim, İbn Abbas:

–Allah gerçek nuru ile tecelli ettiği zaman öyledir, diye cevap verdi.[404]

Yine İbn Abbas (ra.): "İbrahim (as.)'ın Allah'ın dostu olmasına, Mûsa (as.)'ın Allah ile konuşmasına ve Muhammed (as.)'ın Allah'ı görmesine şaşıyor musunuz?" demiştir.[405]

---

400 Maide, 5/67.
401 Buhârî, "Tefsîru'l-Kur'an, Sûre ve'n-Necm", 1; Müslim, "İman", 77.
402 Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, Mısır, 1948, c. IX, s. 493.
403 Müslim, "İman", 78.
404 Tirmizî, "Tefsîru'l-Kur'an", 54.
405 *Fethu'l-Bârî*, c. VIII, s. 492.

Görülüyor ki, Peygamberimizin Mi'rac'da Allah'ı görüp görmediği konusunda iki görüş vardır. Hz. Aişe ve taraftarlarına göre Peygamberimiz, Allah'ı görmemiş; İbn Abbas ve onun görüşünde olanlara göre ise Allah'ı görmüştür.

Bu incelemeden de anlaşılacağı üzere bu hususu ifade eden kesin bir şey yoktur. Sadece Mi'rac'tan söz eden âyetlerin bir kısmının ashap tarafından farklı yorumlanması sonunda bu görüşler ortaya çıkmış bulunmaktadır. Esasen Hz. Aişe ile İbn Abbas (ra.) da onun kalbi ile Allah'ı görmüş olduğunu iddia etmiş olması muhtemeldir. Böylece her ikisinin görüşü telif edilmiş olur. Nitekim İkrime'nin İbn Abbas (ra.)'dan rivayetine göre, İbn Abbas şöyle demiştir:

مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَاٰى.

"Muhammed'in gözünün gördüğünü gönlü yalanlamadı." Âyet-i kerimesinin tefsirinde, "O'nu kalbi ile gördü." demiştir.[406] Ata'nın da İbn Abbas'tan aynı mealde rivâyeti vardır.[407] Hatta İbn Abbas (ra.)'ın: "Resûlullah Rabbini gözü ile değil, kalbi ile görmüştür." dediği de rivayet edilmiştir.[408]

Bunun içindir ki Said İbn Cübeyr: "Peygamberimiz Rabbini gördü diyemem, görmedi de diyemem." dediği rivayet edilmiştir.[409]

En doğrusunu Allah bilir.

Evet, değerli mü'minler, Peygamberimiz böylece bu mübarek yolculuğu tamamlayarak aynı gece evine döndü.

Mi'rac'ın Yankıları

Peygamberimiz evine döner dönmez gece olup bitenleri ailesine ve arkadaşlarına anlattı. Her söylediğinin gerçek olduğunda şüphe olmayan Peygamberimize ailesi ve arkadaşları inanmıştı. Mekke'lilerin bazıları olayı duyar duymaz şaşkına dönmüşler; bir gecede bu kadar yer hiç gezilir mi demişlerdi. Çünkü onlar Mi'rac'taki üstün gerçekleri kavrayacak seviyede değillerdi. Bu sebeple Mi'rac olayı kendilerine anlatılınca inanmadılar.

406 Necm, 53/11.
407 *Umdetü'l-Kârî*, c. XIX, s. 199.
408 Müslim, "İman", 77.
409 *Aliyyü'l-Kârî*, Şifa Şerhi, c. I, s. 422.

Her şeyi maddî ölçülere göre değerlendirdikleri için böyle şey olur mu? dediler. Kainatta olup bitenlerden, Allah'ın sonsuz kudretinden haberleri yoktu. Her yeni şeye karşı gelen câhil halk seviyesinden yükselmiş değillerdi. Kervanların bir ayda gidip bir ayda geldikleri mesafeyi Muhammad (sas.) bir gecede nasıl alabilecek, dediler. Halbuki Hz. Muhammed onların kullandıkları vasıtaları kullanmış değildi. O, Burak'a binmişti. Burak, şimşek manasındaki berk kökünden gelir. O halde Mi'rac'ta şimşek sür'ati vardır.

Evet, değerli mü'minler, Mekke'liler bu olay karşısında şaşkına döndüler. Hemen Ebû Bekir (ra.)'e koştular ve Peygamberimizin İsrâ'ya dair verdiği haberi ona naklettiler. Hz. Ebû Bekir onlara:

–Muhammed'in doğru sözlü olduğuna kanaatim vardır. Bu kanaatimi size de bildiririm, dedi. Onlar:

–Demek Muhammed (sas.)'in bir gecede Mescid-i Aksâ'ya gidip sonra dönüp geldiğini sen de tasdik mi ediyorsun? dediler. Hz. Ebû Bekir:

–Evet, tasdik ediyorum. Değil bu, bundan daha ziyade uzaklarına da meleklerin gökten haber getirdiklerine de inanmışımdır, dedi. Bu cihetle Ebû Bekir (ra.)'e "Sıddık" denildi.

Peygamberimizin daha önce Mescid-i Aksâ'ya gitmediğini biliyorlardı. Onun için kendisine Mescid-i Aksâ ile ilgili sorular sordular. Peygamberimiz çok bunaldı. Çünkü bir an uğrayıp geçtiği bir yer hakkında ne kadar bilgisi olabilirdi. Kendisi bu anı şöyle anlatıyor:

"Kureyş beni yalanlayınca Mescid-i Haram'a gidip Hicr'de ayakta durdum. Bundan sonra Allah bana Beyt-i Makdis ile gözümün arasındaki mesafeyi kaldırdı da ne sordularsa bakarak haber vermeye başladım.[410]

İşte Mi'rac ve safhaları kısaca böyle.

Mi'minin Mi'rac'ı sayılan namazın farz kılındığı bu mübarek gecede yüce yaratıcıya yönelmeli, O'ndan af ve bağış dilemeliyiz. Birbirimize sevgi ile yaklaşmalı düşmanca davranışlardan uzak durmalıyız. Sağlıkla kavuştuğumuz bu kutlu günleri değerlendirmeli ve Allah'ın lütfettiği sayısız nimetlerine şükretmeliyiz.

Bu duygularla hepinizin Mi'rac kandilini kutlar, bu mübarek gecenin hepimiz için hayra vesile olmasını yüce Mevlâ'dan dilerim.

---

410 Buhârî, "Menakıb", 41; Müslim, "İman", 75.

İSLÂM TARİHİNİN EN ÖNEMLİ OLAYI HİCRET

Değerli mü'minler!

Bugünkü va'zımızda İslâm Tarihinin en önemli olayı olan Hicretten bahsedeceğiz.

Hicret olayını şu üç başlık altında özetlemek istiyorum:

–Hicret ve Hicreti doğuran sebepler,

–Hicretin safhaları,

–Hicretin sonuç ve etkileri.

A. Hicret ve Hicreti Doğuran Sebepler

Hicret, Peygamberimizin Mekke'den Medine'ye göç etmesidir.

Peygamberimiz Mekke'de doğmuş ve İslâmiyet'i tebliğ etmek üzere burada görevlendirilmişti. Doğup büyüdüğü Mekke halkı genelde müşrikti, putlara tapıyorlardı. Halbuki ibâdet yalnız Allah'a yapılır. Çünkü yaratan O, yaşatan O, öldürecek ve sonra tekrar diriltecek olan O. Böyle olunca O'ndan başkası ibâdete müstahak değildir. Bunun için ilk insan ve ilk Peygamber olan Hz. Adem'den itibaren bütün Peygamberler ilk önce

bir olan Allah'a inanmaya ve yalnız O'na ibadet etmeye çağırmışlardır. Peygamberimiz de öyle yapmış, önce en yakınlarına İslâmiyet'i tebliğ etmiş, sonra da bunu herkese ulaşacak şekilde yaymıştı.

Peygamberimizin çağrısını duyanlar ona inanıyor ve etrafında toplanıyorlardı. Çünkü Peygamberimiz o toplumda "el-Emîn – Güvenilir" diye tanınmış, güzel ahlâkıyla herkes tarafından sevilmişti. Yalan konuşmadığı ve kimseyi aldatmadığı herkesin ortak inancı idi. Onun için de söylediği dinleniyor ve herkese güven veriyordu.

Müslümanların sayısı günden güne artıyor ve Allah'ın dini gönüllerde yer ediyordu. Ancak Mekke'de söz sahibi olan Kureyş kabilesi ileri gelenleri bundan endişe duyuyor, toplum üzerindeki etkinliklerini yitireceklerinden ve çıkarlarının sona ereceğinden korkuyorlar, bunun için de bu duruma engel olmak istiyorlardı. Hem Peygamberimize ve hem de ona inananlara amansız düşman kesilmişlerdi. Güçlü oldukları için Müslümanlara her kötülüğü yapıyor, akıl almaz işkencelerde bulunuyor, bu dinden vaz geçmelerini istiyorlardı.

Mekke müşriklerinin yaptıkları dayanılmaz hale gelince Peygamberimiz İslâm güneşine başka ufuklar aramayı düşündü. Hac münasebetiyle Mekke'ye gelmiş olan Yesrip (Medine)lilerden bazılarıyla Akabe denilen yerde 621 ve 622 yıllarında iki defa toplantı yaptı. Onlara Müslümanlığı anlattı ve Müslüman olmalarını istedi. Onlar da Müslümanlığı kabul ederek Medine'ye döndüler. Böylece İslâmiyet Medîne'ye girmiş oldu. Orada da Müslümanlar çoğalmaya başladı. Peygamberimiz de Mekke'den Medîne'ye göç etmek isteyenlere izin verdi ve şöyle buyurdu:

اُرِيتُ دَارَ هِجْرَتِكُمْ ذَاتَ نَخْلٍ بَيْنَ لاَبَتَيْنِ

"Sizin hicret edeceğiniz yerin iki kara taşlık arasında hurmalık bir yer olduğu bana gösterildi."[411]

Peygamberimizin bu izin ve teşviki üzerine Medine'ye hicret başladı. Kısa zamanda pek çok kimse Hz. Ömer de dahil olmak üzere Medîne'ye göç etti.

Mekke'de Hz. Ebû Bekir, Hz. Ali ve Mekke'de Müslüman oldukları için

411 Buhârî, "Menakıb", 45.

aileleri tarafından hapsedilmiş olanlarla köle ve cariyelerden başka kimse kalmamıştı.

Hz. Ebû Bekir de hicret etmek istemiş, Peygamberimiz kendisine;

–Acele etme, bana hicret için izin verileceğini umuyorum, diyerek ona izin vermemişti. Hz. Ebû Bekir:

–Anam babam sana fedâ olsun, gerçekten bunu umuyor musun? diye sordu.

Peygamberimiz:

–Evet, umuyorum, diye cevap verdi ve Hz. Ebû Bekir buna çok sevindi.[412]

Dârü'n-Nedve'nin Korkunç Kararı

Mekke'de Müslümanlardan kimsenin kalmadığını, hepsinin Medîne'ye göç ettiğini gören Mekke ileri gelenleri telâşlanmaya başladılar. Hz. Muhammed de Medîne'ye hicret eder Müslümanların başına geçerse kendileri için iyi olmayacağını, Şam ticaret yolu Medîne'den geçtiği için kapanabileceğini düşündüler. Mekke'de hemen hemen yalnız kalan Peygamberimiz için bir şeyler düşünmeli dediler. Bu amaçla Kureyş ileri gelenleri "Dârü'n-Nedve" denilen önemli kararların alındığı yerde toplandılar. Toplantıya başta Ebû Cehil olmak üzere, Ebû Sufyan, Ebû'l-Buhterî, Utbe b. Rabi'a, Cübeyr b. Mut'im, Nadr b. Hâris, Umeyye b. Halef, Hâkim b. Hizam... gibi Mekke ileri gelenleri katıldılar. Toplantı son derece gizlilik içerisinde yapıldı. Toplantıda çeşitli görüşler ileri sürüldü, tartışıldı. Bir kısmı, Muhammed (sas.) i bağlayıp her tarafı kapalı bir yerde ölünceye kadar hapsedelim, dedi. Bu görüşlerden hiçbiri kabul görmedi.

Nihâyet Ebû Cehil; Kureyş kabilesinin bütün kollarından birer temsilci seçelim. Bunlar aynı anda Muhammed (sas.) e hücûm edip öldürsünler. Kimin vurduğu belli olmasın. Böylece kanı bütün Kureyş kabilesine dağılmış olur. Haşimîler bütün Kureyş kollarına karşı çıkamıyacaklarından kan davasına kalkışamazlar, çaresiz diyete razı olurlar. Bu iş de böylece kapanmış olur, dedi. Ebû Cehil'in bu teklifi kabul edildi. Bu işi yapacak kırk kişi seçilerek toplantıya son verildi. Bir an evvel bu kırk kişinin görevlerini yerine getirmeleri istendi.

O caniler ve beyinsizler, kendilerine doğru yolu göstermekten, dünya

412 Buhârî, "Menakıb", 45; İbn Hişâm, c. l, s. 480.

ve ahirette mutlu olmaları için –huzurunu kaçırırcasına– çaba harcamaktan başka bir şey yapmayan alemlere rahmet Sevgili Peygamberimizi öldürme kararını alırken bunu kendilerinden başka kimsenin bilmediğini sanıyorlardı. Halbuki yanılıyorlardı. Çünkü yerde ve gökler de olan her şeyi, hatta gözlerin hâin bakışını ve sinelerin gizlediğini bilen Allah vardı. Nitekim "Dârü'n-Nedve" de alınan kararla ilgili Kur'an-ı Kerîm de şöyle buyuruluyor:

وَاِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذٖينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ اَوْ يَقْتُلُوكَ اَوْ يُخْرِجُوكَۜ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللّٰهُۜ وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمَاكِرٖينَ

"Hani bir vakitler kâfirler, seni tutup bağlamak veya öldürmek veya (Mekke'den) sürüp çıkarmak için tuzak kuruyorlardı da onlar tuzak kurarken Allah da tuzaklarını bozuyordu. Öyle ya Allah tuzakların en iyisini kurar."[413]

Allah onların kararını Cebrâil aleyhi's-selâm aracılığı ile Peygamberimize bildiriyor ve Mekke'yi terkedip Medîne'ye hicret etmesini emrediyordu.

Peygamberimiz bu emri alır almaz Hz. Ebû Bekir'in evine geldi. Hz. Ebû Bekir Peygamberimizin geldiğini görünce: "Vallahi önemli bir olay olmadıkça bu saatte, öğle vaktinde günün en sıcak saatinde evimize gelmek Peygamberimizin âdeti değildi", dedi ve heyecanla Peygamberimizi karşıladı. Peygamberimiz.

–Yanında kim varsa dışarı çıkar, önemli bir şey görüşeceğim, buyurdu. Evde Hz. Aişe, kız kardeşi Esma ve annesi Ümm-i Rumân vardı. Hz. Ebû Bekir:

–Yabancı yok, ey Allah'ın Resûlü, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz.

–Medîne'ye hicret için bana izin verildi, buyurdu. Hz. Ebû Bekir heyecanla sordu:

–Size arkadaşlık etme şerefine erecek miyim? Peygamberimiz daha önce va'dettiği gibi:

–Evet, beraber olacağız, buyurdu.

---

413 Enfal, 8/30.

Hz. Ebû Bekir bu habere çok sevindi. Dört aydan beri bugün için beslediği ikiz devesi vardı. Birisini hemen Peygamberimize teklif etti, "Şu iki deveden birini beğen al" dedi Peygamberimiz Hz. Ebû Bekir'i şaşırtan bir şey söyledi. Bu en samimi dostunun bile minnet yükü altında kalmak istemediği için:

–Ancak bedelini ödeyerek alabilirim, buyurdu. Hz. Ebu Bekir.

–Anam babam size fedâ olsun, dedi ise de, Peygamberimiz sözünde ısrar etti. Hz. Ebû Bekir başka çaresi olmadığı için devenin bedelini kabule mecbur oldu.

Değerli mü'minler, burada bir noktaya dikkatinizi çekmek isterim. Yüce Peygamberimiz, en sevdiği dostu Hz. Ebû Bekir'in kendisi için hazırladığı deveye ücretini ödemeden binmeyeceğini söylemesi bizim için önemli bir uyarıdır. Din uğruna dindarlık uğruna geçimini başkalarına yükleyen kimseler bunu kulaklarına küpe etmelidirler. Dindarlıklarını başkalarına para ile satmamalıdırlar. İşte Peygamberimiz, işte Hz. Ebû Bekir.

B. Hicretin Safhaları

Hz. Aişe'nin ablası Esmâ (r.anh.) seyahat için gerekli hazırlığı yapmaya başladı.

Peygamberimiz Hz. Ali'yi çağırdı ve:

–Ben Medîne'ye gidiyorum sen bu gece benim yatağımda yat, örtünü üzerine al. Sabahleyin bu emânetleri sahiplerine ver ve sonra da hemen gel, buyurdu.

Mekke müşriklerini anlamak çok zor. Hem Peygamberimizi kendilerine düşman biliyor, hem de onu en güvenilir kişi bilerek kıymetli eşyalarını ve mücevherlerini ona emânet ediyorlardı. Kendi adamlarına güvenmiyorlardı. O yüce Peygamberde emânete verdiği önemi burada gösteriyor. Böyle hem kendisi ve hem de Müslümanlar için ölüm kalım savaşı verirken yanındaki emanetleri sahiplerine vermek için Hz. Ali'yi Mekke'de bırakıyor, yatağına yatırıyordu.

Hz. Ali, durumun vehâmetini yani Peygamberimizin yatağının bir ölüm yatağı olabileceğini bildiği halde hiç tereddüt etmeden aldığı emri yerine getiriyordu.

Akşam oldu. Katiller ve câniler evin etrafını sardılar. Peygamberimizin dışarı çıkmasını bekliyorlar. Çünkü bir adamı evinin içinde öldürmek,

Araplarda cinayetin en çirkini sayılırdı. Bunun için katiller bu geleneğe uyarak Peygamberimizi evinde değil, dışarı çıktıktan sonra öldürmek istiyorlardı.

Peygamberimiz yerden bir avuç toprak aldı "Yâsîn" sûresini baştaraftan

وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَاَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ.

"Önlerinden bir set ve arkalarından bir set çektik de onları kapattık, artık görmezler." Âyetine kadar okuyarak kendisini öldürmek için bekleyen silahlı kişilerin üzerine saçtı ve gözlerinin önünde aralarından çıkıp gitti, onu göremediler.

Evden çıkan Peygamberimiz Kâbe'yi ziyaret etti ve orada şu duygu dolu sözleri söyledi:

وَاللّٰهِ اِنَّكِ لَخَيْرُ اَرْضِ اللّٰهِ وَاَحَبُّ اَرْضِ اللّٰهِ اِلَيَّ وَاللّٰهِ لَوْلَا اَنِّى اُخْرِجْتُ مِنْكِ مَا خَرَجْتُ

"Ey Mekke, vallahi sen Allah katında yeryüzünün en hayırlı yerisin. Bana da en sevimli yerisin. Vallahi eğer buradan çıkmaya mecbur bırakılmasaydım, çıkmazdım."[414]

Sevr Mağarası

Peygamberimiz ve Hz. Ebû Bekir Mekke'nin güneyinde bir buçuk saat mesafedeki Sevr dağına vardılar. Dağı tırmanarak zirvesindeki mağaraya gizlendiler.

Değerli mü'minler, bakınız burada da Peygamberimiz bize tedbir almadan Allah'a tevekkül etmenin, Allah'ın emrettiği tevekkül olmayacağını öğretiyor. Medîne'ye gidecekler. Medîne ise Mekke'nin kuzeyinde bulunuyor. Ama bir tedbir olmak üzere Medîne'ye ters istikamette bulunan Sevr dağına geliyor ve bir tedbir olmak üzere burada saklanıyorlar.

Peygamberimizin buradaki davranışları, onun Allah'a nasıl candan bağlı olduğunu gösteriyor. Öyle ise tedbir almadan tevekkül etmek dinin emrettiği tevekkül değildir.

414 İbn Mâce, "Menâsik", 103.

Eli silahlı caniler evi sarmış Peygamberimizin dışarı çıkmasını bekliyorlardı. Onlar bekleye dursunlar Peygamberimiz evden çıkıp gitmişti.

Sabaha kadar beklediler. Dışarı çıkan olmayınca eve girdiler. Yatakta Hz. Ali'yi görünce şaşırdılar ve boşuna beklediklerini anladılar. Hz. Ali'yi alıp götürdüler ve bir süre sonra serbest bıraktılar.

Mekke müşrikleri guruplar halinde her tarafta Peygamberimizi aramaya koyuldular, bulamadılar. Bulana yüz deve vereceklerini ilân ettiler. Her tarafı arıyorlardı. Hatta bunlardan bir kısmı mağaranın ağzına kadar gelmiş, o kadar yaklaşmışlardı ki, adımlarının sesi içerden duyuluyordu. Hz. Ebû Bekir endişelenmeye başladı Peygamberimize, kulağına eğilerek, "Düşmanlar çok yaklaştı, o kadar ki, ayaklarının dibine bir baksalar bizi görecekler" dedi. Peygamberimiz ona cevap verdi:

لَاتَحْزَنْ اِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا

"Gam yeme, Allah bizimle beraberdir." Hatta o sırada mağaranın kapısına kadar gelenlerden biri mağaranın içine girip aramak istemiş. Umeyye b. Halef ona.

–Orada ne işin var? Aklını mı yitirdin. Baksana Muhammed doğmadan önce orada örümcekler ağ germiş, kuşlar yuva yapmış, dedi ve içeriye girmesine engel oldu.

Mağaranın ağzına örümcekler ağ germiş bir çift güvercin yuva yapmıştı. İşte Tarih kitaplarının sözünü ettikleri mağara mûcizeleri bunlardır.

Allah bir kulunu korumak istedikten sonra onun sebeplerini de yaratır. Konu ile ilgili Kur'an-ı Kerîm'de şöyle buyuruluyor:

اِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللّٰهُ اِذْ اَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِىَ اثْنَيْنِ اِذْ هُمَا فِى الْغَارِ اِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ اِنَّ اللّٰهَ مَعَنَاۚ فَاَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَاَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلٰىۜ وَكَلِمَةُ اللّٰهِ هِىَ الْعُلْيَاۜ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

“Eğer siz ona (Allah’ın Resûlüne) yardım etmezseniz (bu önemli değil); Allah ona yardım etmiştir. Hani kâfirler onu iki kişiden biri olarak (Ebu Bekir ile birlikte Mekke’den) çıkarmışlardı; hani onlar mağaradaydı, O, arkadaşına, üzülme, çünkü Allah bizimle beraberdir, diyordu. Bunun üzerine Allah ona (sükunet sağlayan) emniyetini indirdi. Onu sizin görmediğiniz bir ordu ile destekledi ve kâfir olanların sözünü alçalttı. Allah’ın sözü ise zaten yücedir. Çünkü Allah üstündür, hikmet sahibidir.” [415]

Peygamberimiz ve Hz. Ebû Bekir Sevr mağarasında üç gün üç gece kaldılar. Hz. Ebû Bekir’in küçük oğlu Abdullah geceleri gelir, Mekke’de olup bitenleri onlara bildirir, şafak sökerken şehre dönerdi.

Dördüncü gün olunca Kureyşin kendilerini takip etme işinin gevşediğine inanarak mağaradan çıktılar. Bir gayr-ı müslim olan ve fakat güvenilir biri olan Abdullah b. Ureykıt’ı kendilerine yol göstermek üzere ücretle tuttular ve Medîne’ye gitmek üzere çöllere daldılar.

Süraka’nın Atı Sürçüyor

Kureyş daha önce Hz. Muhammed’i ölü veya diri yakalayana yüz deve vereceğini ilân etmişti. Bu büyük bahşişi almak için kendine güvenen pek çok kimse Peygamberimizin peşine düştü. Bunlardan biri de Süraka b. Cu’şum idi. Bu mükâfata aldanarak Peygamberimizin izini takip etmiş. Peygamberimiz ve arkadaşı dinlenmek üzere konduğu yere varmış, hemen atını mahmuzlayarak ilerlemiş fakat onlara yetişmeden atının ayağı sürçmüş, kendisi de yere yuvarlanmıştı. Süraka okunu alarak Arap âdetine göre falına bakmış, fal fena çıkmıştı. Ancak yüz develik mükâfat gözünün önüne gelince falı unutmuş, ilerlemeye karar vermiş, bu sefer de atının ayakları kuma iyice gömülmüştü. Süraka atından inerek tekrar falına bakmış, bu işte bir fevkalâdelik olduğunu anlamıştı. Bunun üzerine Süraka Peygamberimize doğru ilerlemiş, ona Kureyşin ilân ettiği mükâfatı haber vermiş ve kendisini affetmesi için yalvarmaya başlamıştı. Bu bir tesadüf değil, Cenâb-ı Hakk’ın Peygamberimizi koruduğunun alâmetidir.

Süraka İslâmiyetin parlak geleceğini de anlamış ve Peygamberimizden kendisine bir ferman verilmesini istemişti. Bu ferman da kendisine verilmişti. Süraka daha sonra Müslüman olmuştur.

---

415 Tevbe, 9/40.

Süraka fermanı alınca geri dönmüş, arkadan gelen takipçileri de geri çevirmiştir.

İşte görülüyor ki, Cenâb-ı Hakk bir şeyi murad ettiği zaman onun sebebini de yaratıyor. Daha birkaç dakika önce Peygamberimizi yakalamak için koşan Süraka şimdi buna engel oluyordu. Az önce kendisi takipçi olduğu halde şimdi takipçileri geri çeviriyordu.

Bir rivâyete göre Ebû Cehil, sonraları Süraka'nın bu hareketiyle alay ederek onu ayıplamış, o da: "Eğer atımın nasıl kuma batıp saplandığını görseydin, Muhammed'in Peygamberliğini sen de tasdik eder, ona inanırdın." demiştir.

Süraka geri döndükten sonra bu küçük kafile kızgın çöllerde yoluna devam etti.

Bu yolculuğun ne kadar güç şartlar altında yapıldığını bugün anlamak mümkün değildir. Yiyecek yok, su yok, serinleyecekleri bir gölgelik yok. Her tarafı saran alev dalgaları çölü kasıp kavuruyor. Yedi gün yedi gece bu kızgın çöllerde, vâdilere dalarak dağlara çıkarak yürüdüler.

Mekke'den Medîne'ye giderken yolda şu âyet-i kerîme nâzil oldu.

اِنَّ الَّذٖى فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لَرَٓادُّكَ اِلٰى مَعَادٍ

"Kur'an-ı (okumayı, tebliğ etmeyi ve ona uymayı) sana farz kılan Allah, elbette seni (Mekke'ye) iade edecektir." [416]

Mekke-i Mükerreme'ye dönüşün müjdesi de böylece verilmiş oluyordu. Peygamberimizin Medîne'ye gelmekte olduğunu haber alan Medîneliler onu heyecanla bekliyorlardı. Medine halkı her sabah şehir dışına çıkıyor, öğleye kadar rahmet Peygamberinin gelişini gözlüyorlardı. Sonra da üzülerek şehre geri dönüyorlardı. Bir gün halk bekledikten sonra şehre dönerken bir kalenin tepesinde duran bir Yahudi kızı uzaktan bir kafile gördü. Hemen halka haber gönderdi, "Beklediğiniz misafir geliyor" dedi.

Bu haber üzerine şehir baştan başa sevinç ile çalkalandı. Medîneliler bayramlıklarını giyerek ve silâhlarını kuşanarak bu aziz misafiri karşılamaya çıktılar.

416 Kasas, 28/85.

Medîne'ye bir saat mesafede "Kubâ" adı verilen bir yer vardı. Medînelilerin bir çok aileleri burada yaşarlardı. Gülsüm b. Hedm'in başkanı olduğu Amr b. Avf ailesi buranın en tanınmış sakinlerindendi. Peygamberimiz buraya ulaştığı zaman bu aileler onu tekbirlerle karşıladılar. Kâinatın efendisini misafir etme şerefi onlara nasip oldu.

Peygamberimizin Mekke'den hareketinden üç gün sonra Hz. Ali de Mekke'den ayrılmış ve Kubâ'da Peygamberimize yetişerek o da bu âile tarafından misafir edilmişti. Zaten Ashâb-ı Kirâm'dan pek çoğu bu âilenin yanında misafir olarak bulunuyordu.

Peygamberimiz Kubâ ya Milâdî 622 yılı 20 Eylül Pazartesi günü ulaştı. Peygamberimiz burada ilk iş olarak Gülsüm b. Hedm'in hurmalarını kuruttuğu yerde bir mescid inşa etmiştir. Bu mescidin inşasında Peygamberimiz herkesle birlikte bir amele gibi çalışmıştır. İslâm'da ilk inşa edilen bu mescid hakkında Kur'an-ı Kerîm'de şöyle buyurulmuştur:

لَمَسْجِدٌ اُسِّسَ عَلَى التَّقْوٰى مِنْ اَوَّلِ يَوْمٍ اَحَقُّ اَنْ تَقُومَ فِيهِؕ فِيهِ رِجَالٌ
يُحِبُّونَ اَنْ يَتَطَهَّرُواؕ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ

"İlk günden takvâ üzerine kurulan mescid (kubâ mescidi) içinde namaz kılman elbette daha doğrudur. Onda temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da çok temizlenenleri sever."[417]

Peygamberimiz burada 14 gün kaldıktan sonra bir Cuma günü Medîne-ye hareket etti. Beni Salim mahallesinden geçerken Cuma vakti girdiği için burada Cuma namazını kıldı. İlk Cuma namazı burada kılınan namazdır.

Namazdan sonra Medîne'ye doğru yola çıktı. Kubâ'dan Medîne'ye kadar halk yolların iki tarafına sıralanmışlardı. İçten gelen bir sevgi ile tezahürât yapıyorlardı. Medîne, böyle bir güne ilk defa şahit olmuş oluyordu. Peygamberimiz geçerken, sağdan soldan, "Buyurun ey Allah'ın Resûlü, işte evlerimiz, işte mallarımız, işte canlarımız, emrinize amâde" diyerek davet ediyorlardı. Peygamberimiz bu samimi davetlere nezâketle karşılık veriyor, yoluna devam ediyordu.

Peygamberimiz tam şehre gireceği sırada kalabalık o dereceyi bulmuş

417 Tevbe, 9/108.

ki, kadınlar damların üzerine çıkarak şarkılar söylüyorlardı. O gün hep birlikte şu şiiri söylüyorlardı:

"Dolunay vedâ dağının sırtlarından bize doğdu. Allah'a yalvaran bulundukça bize de şükretmek düşer. Ey bize gönderilen Peygamber, sen, itaat olunan emirle geldin."

Mini mini yavrular da şöyle diyorlardı:

"Biz Neccâr zâdelerin kızlarıyız. Muhammed'in komşuluğu ne hoş komşuluktur."

Herkes bu büyük misafiri kendi evinde ağırlamak istiyor, devesinin yularına sarılarak, "Buyurun, ey Allah'ın Resûlü" diyordu. Peygamberimiz ise gülümseyerek:

Deveyi kendi haline bırakınız, o memurdur, diyor, onların gönüllerini hoş ediyordu.

Deve önce Beni Neccar'dan iki yetime ait bir arsaya çöktü ve hemen kalktı. Peygamberimiz daha sonra bu arsayı satın alarak burada mescidini inşa etmiştir.

Deve ikinci defa çöktü ve boynunu uzatarak tatlı bir şekilde bağırdı. Bunun üzerine Peygamberimiz, "İnşaallah konağımız burasıdır" diyerek devesinden indi. Burası Neccar oğullarından Halid b. Zeyd'in, yani Ebû Eyyûbi Ensârî hazretlerinin evine en yakındı ve onun misafiri oldu.

İşte Hicret Olayı.

C. Hicretin Sonuç ve Etkileri

Hicret, İslâm Tarihinin en önemli olayıdır. İslâmiyet Mekke şehri hudutları dışına hicretle taşmış ve bu güneş dünyaya Medîne ufuklarından yayılmıştır. Kur'an-ı Kerîm âyetlerinin bir kısmı Mekke'de, bazıları da Medîne'de nâzil olmuştur.

Bu büyük olaya ilk Müslümanlar fazlaca önem verdikleri ve diğer olaylardan daha çok anılmaya değer buldukları için Hz. Ömer'in halifeliği zamanında onu tarih başı kabul etmişlerdir.

Hicret olayının milletimiz ve ülkemiz için hayırlara vesile olmasını Cenâb-ı Hak'tan diliyorum. Allah, milletimiz ve memleketimizi her türlü felâket ve musîbetlerden muhafaza buyursun. Âmin.

İLİM PAYELERİN EN ÜSTÜNÜDÜR

Değerli müminler!

Bugünkü sohbetimizde ilmin dinimizdeki öneminden söz edeceğim.

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذٖى خَلَقَۚ خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍۚ اِقْرَاْ وَرَبُّكَ الْاَكْرَمُۙ
اَلَّذٖى عَلَّمَ بِالْقَلَمِۙ عَلَّمَ الْاِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْۜ

"Yaratan Rabbinin adıyla oku. O, insanı bir aşılanmış yumurtadan yarattı. Oku, insana bilmediklerini belleten, kalemle (yazmayı) öğreten Rabbin, en büyük kerem sahibidir."[418]

Bu ayetler, Kur'an-ı Kerim'in ilk nazil olan ayetleridir. Peygamberimiz Hira mağarasında iken nazil olmuşlardır. Peygamberimiz, kendisine Peygamberlik verilmeden önce Mekke'de bulunan Nur dağındaki Hira mağarasına gider, orada günlerce kalırdı. Buraya giderken azığını da beraberinde götürürdü. Azığı bitince eve döner, azık alır ve tekrar mağaraya giderdi. Peygamberimiz bu mağaraya yalnızlıktan hoşlandığı için giderdi. Mağaradaki sessizlik, onun düşünmesine yardımcı olurdu. Peygamberimiz burada hem kendi varlığı hakkında hem de her çeşit değer ölçüle-

418 Alak, 96/1-5.

rini yitirmiş olan ve sosyal yönden çok kötü durumda bulunan o günkü toplumun, bu durumdan nasıl kurtulacağı hakkında düşünürdü. İşte bir gün Peygamberimiz Hira mağarasında düşünceye daldığı sırada Cebrâil aleyhi's-selam adındaki melek gelerek kendisine bu ayetleri getirmiş ve Peygamber olarak görevlendirilmiş olduğu müjdelenmişti.[419]

İbn Kesir Tefsirinde bu ayetlerle ilgili olarak şöyle diyor: "Kur'an-ı Kerim'den ilk nazil olan bu mübarek âyetlerdir. Bunlar, Allah'ın biz kullarına ilk rahmeti ve ihsan ettiği ilk nimetidir."[420]

Evet, bu âyetler "Oku" diye başlıyor, Allah'ın biz kullarına ilk emridir bu. Âyet-i Kerime'de okuma emredilirken neyin okunacağı belirtilmemiştir. Kişinin kendisi, içinde yaşadığı toplum, hatta insanlık için yararlı olacak bütün ilimlerin okunup öğrenilmesi bu emrin kapsamı içindedir.

Ayrıca okumaya başlarken, Allah'ın adını anarak O'ndan yardım dileyerek başlanılması emrediliyor. Besmele, her işimizin başında bir anahtar görevi görür. "Bismillâhi'r-Rahmani'r-Rahim" demeden, Allah'ın adını anmadan başlanılan her hangi bir işde başarıya erişilemeyeceği Peygamberimiz tarafından bildirilmiştir.[421] Okuyup öğrenmek gibi önemli bir işe başlarken Allah'ın adını anarak başlamamız özel olarak emrediliyor.

Okur-yazar olmayan bir Peygambere inen ilk âyetlerde okumaktan ve kalemle yazmaktan söz ediliyor, "Rabbin insanoğluna kalemle yazmayı öğretmiştir." deniliyor, kalem o gün olduğu gibi bugün de insan hayatında en etkili öğretim aracıdır.

Değerli Kardeşlerim!

İlim en üstün payedir. Allah Teâlâ Âdem aleyhi's-selam'ı bu özelliği ile meleklere tercih ederek, yeryüzünde halife tayin etmiştir. Konu ile ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruluyor:

وَاِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنّ۪ي جَاعِلٌ فِي الْاَرْضِ خَل۪يفَةًۜ قَالُٓوا اَتَجْعَلُ ف۪يهَا
مَنْ يُفْسِدُ ف۪يهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَٓاءَۚ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَۜ قَالَ اِنّ۪ٓي

419 Buhârî, "Bedü'l-Halk", 1; Müslim, "İman", 73.
420 *Tefsir İbni Kesir*, c. 4, s. 528.
421 *Feyzu'l-Kadir*, 5/13.

اَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ وَعَلَّمَ اٰدَمَ الْاَسْمَٓاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلٰٓئِكَةِ فَقَالَ اَنْبِؤُ۫ن۪ي بِاَسْمَٓاءِ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِق۪ينَ قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَٓا اِلَّا مَا عَلَّمْتَنَاۜ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَل۪يمُ الْحَك۪يمُ قَالَ يَٓا اٰدَمُ اَنْبِئْهُمْ بِاَسْمَٓائِهِمْۚ فَلَمَّٓا اَنْبَاَهُمْ بِاَسْمَٓائِهِمْۙ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَكُمْ اِنّ۪ٓي اَعْلَمُ غَيْبَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ.

"(Ey Muhammed) şu zamanı hatırla ki, Rabbin meleklere, "Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım" demişti. (Melekler): orda bozgunculuk yapacak ve kan dökecek birini mi yaratacaksınız? Oysa biz seni överek tesbih ediyor seni takdis ediyoruz" dediler. (Rabbin): 'Ben sizin bilmediklerinizi bilirim' dedi. Adem'e bütün isimleri öğretti. Sonra onları meleklere gösterip: 'Haydi sözünüzde doğru iseniz bana şunları isimleri ile haber verin' buyurdu. (Melekler): "Rabbimiz, seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz, bizim, senin bize öğrettiğinden başka bir bilgimiz yoktur. Şüphesiz sen, bilensin, hakimsin" dediler. (Allah): 'Ey Adem, bunlara, onları isimleri ile haber ver' buyurdu. Bu emir üzerine Adem, onlara, isimleri ile onları haber verince, (Allah): 'Ben size, göklerin ve yerin gayblarını bilirim, sizin açıkladığınızı da içinizde sakladığınızı da bilirim' dememiş miydim?" buyurdu.[422]

Görülüyor ki, Allah Teâlâ Hz. Adem'i halife olarak yaratmış ve durumu melekleri ile istişare eder gibi onlara bildirmiştir. Onların, yeryüzüne kendilerinin halife olmasını istemeleri üzerine, Hz. Adem'i bilgilendirmiş ve bu bilgi sayesinde onu halife tayin ettiğini onlara da kabul ettirmiştir. Bilgi bir üstünlük sebebidir. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de:

وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ اُو۫تِيَ خَيْرًا كَث۪يرًاۜ

"Kime hikmet verilmiş ise ona çok hayır verilmiş demektir."[423] buyurulmuştur. Âyetteki hikmet, yararlı olan bilgi demektir. İnsanlığa yararlı

422 Bakara, 2/30-33.
423 Bakara, 2/269.

olan bilgi, ona sahip olan için elbette bir üstünlük vesilesidir. Allah Tealâ bilenlerle bilmeyenlerin aynı kefeye konmasının doğru olmayacağını bildirmiş ve:

قُلْ هَلْ يَسْتَوِى الَّذٖينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذٖينَ لَا يَعْلَمُونَ اِنَّمَا يَتَذَكَّرُ اُولُوا الْاَلْبَابِ

"(Ey Muhammed) de ki; Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıl sahipleri bunları hakkıyle düşünür."[424] Peygamberimiz her vesile ile ilmin üstünlüğüne dikkat çekmiştir. Bir defasında Ebû Zer (ra.)e hitaben şöyle buyurmuştur:

يَا اَبَا ذَرٍّ لَأَنْ تَغْدُ وَفَتَعَلَّمَ اٰيَةً مِنْ كِتَابِ اللّٰهِ خَيْرٌ لَكَ مِنْ اَنْ تُصَلِّيَ مِائَةَ رَكْعَةٍ وَلَأَنْ تَغْدُ وَفَتَعَلَّمَ بَابًا مِنَ الْعِلْمِ عُمِلَ بِهِ اَوْ لَمْ يُعْمَلْ، خَيْرٌ مِنْ اَنْ تُصَلِّيَ اَلْفَ رَكْعَةٍ.

"Ey Ebû Zer, sabahleyin evinden çıkıp Kur'an'dan bir âyet öğrenmen, senin için yüz rek'at nafile namaz kılmandan daha hayırlıdır. Yine sabahleyin evinden çıkıp –kendisiyle amel edilsin veya edilmesin– ilimden bir bölüm öğrenmen, senin için bin rek'at nafile namazdan daha hayırlıdır.[425]

Yaşayışına yön vermek ve başkalarına öğretmek için ilim öğrenen kimse Allah yolundadır ve Allah'ın hoşnut olduğu bir işle meşgul demektir.

Kesîr İbn Kays (ra.) anlatıyor: Ben Dımışk (Şam) camiinde Ebû'd-Derdâ'nın yanında oturuyordum. Bir adam geldi ve:

Ey Ebû'd-Derdâ, Peygamberimizden rivayet ettiğini duyduğum bir hadisi şerif için Peygamberimizin şehri olan Medine-i Münevvere'den geldim, dedi. Ebû'd-Derdâ, geliş amacının bu olup olmadığını öğrenmek için ona:

424 Zümer, 39/9.
425 İbn Mâce, "Mukaddime", 16.

–Şam'a bir ticaret için gelmedin mi? diye sordu. Adam:

–Hayır, öyle bir iş için gelmiş değilim, dedi. Ebûd-Derda:

–Hadis öğrenmekten başka bir iş için de mi gelmedin? diye sordu Adam:

–Hayır, (rivayet ettiğini duyduğum hadisi şerifi senden dinlemekten başka bir iş için gelmedim) dedi. Bunun üzerine Ebû'd-Derdâ: Ben Allah'ın Peygamberinden işittim şöyle buyurmuştu:

مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا سَهَّلَ اللّٰهُ لَهُ طَرِيقًا اِلَى الْجَنَّةِ. وَاِنَّ الْمَلٰئِكَةَ لَتَضَعُ اَجْنِحَتَهَا رِضًا لِطَالِبِ الْعِلْمِ. وَاِنَّ طَالِبَ الْعِلْمِ يَسْتَغْفِرُ لَهُ مَنْ فِى السَّمَاءِ وَالْاَرْضِ حَتَّى الْحِيتَانِ فِى الْمَاءِ وَاِنَّ فَضْلَ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِ الْقَمَرِ عَلَى سَائِرِ الْكَوَاكِبِ. اِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةُ الْاَنْبِيَاءِ. اِنَّ الْاَنْبِيَاءَ لَمْ يُوَرِّثُوا دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا اِنَّمَا وَرَّثُوا الْعِلْمَ. فَمَنْ اَخَذَهُ اَخَذَ بِحَظٍّ وَافِرٍ.

"Her kim bir yola girer ve onda ilim isterse, Allah onun için cennete giden bir yolu kolaylaştırır. Melekler ilim öğrenenlere, yaptıklarından hoşlandıkları için, kanatlarını gererler. Göklerde ve yerde olanlar, hatta sudaki balıklar ilim öğrenen kimseye Allah'tan yardım ve bağış dilerler. İlim sahibinin Âbid'ten (ibadet edenden) üstünlüğü, ay'ın diğer yıldızlardan üstünlüğü gibidir. Alimler, Peygamberlerin varisleridir. Peygamberler ne dinar ne de dirhem miras bırakmadılar, ancak ilim miras bıraktılar. Şu halde o ilmi alan büyük bir pay almış demektir."[426]

Hadisi şeriften şu hususlar öğrenilmektedir;

a. İlim öğrenmek için harcanan çaba, Allah yolunda harcanmış bir çabadır ve insanı cennete götürür. Daha açık bir ifade ile ilim yolu cennet yoludur ve ne güzel bir yoldur. Bu yola giren kimseye melekler yardımcı olur. Yalnız melekler değil, yerde ve göklerdekiler bu öğrenciye dua eder, Allah'ın onu bağışlamasını dilerler.

---

426 Buhârî, "İlm", 10; Ebû Dâvud, "İlm", 1; Tirmizî, "İlm",19; İbn Mâce, "Mukaddime",17.

b. Çoğu zaman tartışılan bir soruya da cevap verilmektedir. Soru şu: "İnsan ilimle mi meşgul olmalı, yoksa nafile ibadete mi ağırlık vermeli? Bunlardan hangisi ilim mi, nafile ibadet mi Allah'ın rızasını kazanmaya vesile olur? İşte tartışılan bu soruya şu cevap verilmektedir. Alim ile âbid arasında ay ile yıldızlar arasındaki kadar fark vardır. Çünkü bilgin bilgisi ile çevresini aydınlatır ve içinde yaşadığı topluma hatta bütün insanlara ışık tutar, yol gösterir. Abid ise her ne kadar yaptığı nafile ibadetle övülmeye değer ise de başkalarına bir yararı olmaz. İbadeti ancak kendisine yarar sağlar. İlmi tercih eden ise öyle değil, O, öğrendiği bilgi ile hem kendisine hem de çevresine yararlı olur. Bakınız Peygamberimiz ne buyuruyor:

لِأَنْ يُهْدٰى بِكَ رَجُلٌ وَاحِدٌ خَيْرٌ لَكَ مِنْ حُمُرِ النَّعِمِ

"Senin yüzünden Allah Teâlâ'nın bir kimseyi hidayete erdirmesi, senin için dünyadan ve dünyada olan her şeyden daha hayırlıdır."[427]

c. Alimlerin Peygamberlerin varisleri olduğu da müjdelenmektedir. Şüphesiz öyledir. Çünkü Peygamberler ilimden başka miras olarak bir şey bırakmamışlardır. Alimler de ilim öğrenme yolunu seçmekle Peygamberlerin varisleri olmak gibi bir şerefi kazanmış oluyorlar.

Peygamberimizin arkadaşlarından Ebû Hureyre (ra.) hemen hemen Peygamberimizden hiç ayrılmayan bir sahabi idi. O, Peygamberimizle bulunduğu sürece, ilim öğrenir, Peygamberimizin sözlerine dikkat ederek onları ezberlerdi.

Bu sahabi, bir gün Medine'de sokağa çıktı. Halk sokakta dolaşıyordu. Onlara şöyle seslendi:

–Peygamberimizin mirası bölüşülüyor, siz ise burada vakit geçiriyorsunuz, gidip o mirastan payınızı alsanız ya? deyince, halk:

–Nerede bölüşülüyor? diye sorarlar. Ebû Hureyre radıyallahu anh:

–Mescidde bölüşülüyor, diye cevap verir. Halk koşarak mescide gider, sonra geri dönerler. Ebû Hureyre (ra.) onların geri geldiklerini görünce, sorar:

–Ne oldu? Onlar cevap verir:

---

427 Buhârî, "Cihad",102; Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 238.

–Biz mescide gittik, ama sizin söylediğiniz gibi orada taksim edilen herhangi bir şey görmedik, derler. Ebû Hureyre tekrar sorar:

–Siz mescidde hiç kimse görmediniz mi? der. Onlar:

–Evet, bazı kimseler gördük, bir kısmı namaz kılıyor, bir kısmı Kur'an okuyor, bir kısmı da helâl ve haram gibi konular tartışıyordu, derler. Bunun üzerine Ebû Hureyre radiyallahu anh:

–Yazıklar olsun size, işte o, Peygamberin mirasıdır, der.[428]

Değerli kardeşlerim, evet, alim yaşadığı sürece çevresini aydınlatarak, bu tavrı ile Allah'ın rızasını kazanacağı gibi, yetiştirdiği öğrenciler ve bıraktığı yazılı eserlerle öldükten sonra da amel defterinin kapanmamasını sağlar.

Ebû Hureyre (ra.) Peygamberimizin şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

اِنَّ مِمَّا يَلْحَقُ الْمُؤْمِنَ مِنْ عَمَلِهِ وَحَسَنَاتِهِ بَعْدَ مَوْتِهِ، عِلْمًا عَلَّمَهُ وَنَشَرَهُ وَوَلَدًا صَالِحًا تَرَكَهُ وَمُصْحَفًا وَرَّثَهُ اَوْ مَسْجِدًا بَنَاهُ اَوْ بَيْتًا لِابْنِ السَّبِيلِ بَنَاهُ اَوْ نَهْرًا اَجْرَاهُ اَوْ صَدَقَةً اَخْرَجَهَا مِنْ مَالِهِ فِى صِحَّتِهِ وَحَيَاتِهِ يَلْحَقُهُ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهِ

"Mümin, ölümünden sonra hayatta iken öğrettiği ve yayınladığı ilimden, geride bıraktığı iyi evlâttan, miras olarak bıraktığı mushaftan, yaptırdığı mescidden, yolcular için inşa ettiği misafir evinden, akıttığı sudan, sağlıklı iken malından çıkardığı sadakadan kendisine sevap ulaşır."[429]

İnsanın kazançları arasında en çok övülmeye değer olanı ilim olduğu için, Allah Teâlâ alimlerin derecelerini yükselteceğini bildirmiş ve:

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوٓا اِذَا قٖيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِى الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ

428 *Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*, c. l, s. 123-124 (Hadis-i Taberâni "Evsat"inde rivayet etmiştir.)
429 İbn Mâce, "Mukaddime", 20.

اللّٰهُ لَكُمْۚ وَاِذَا ق۪يلَ انْشُزُوا فَانْشُزُوا يَرْفَعِ اللّٰهُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْۙ وَالَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَب۪يرٌ.

"Ey inananlar! Toplantılarda size 'yer açın' denince, yer açın ki, Allah da size genişlik versin. 'Kalkın' denildiği zaman da hemen kalkın ki, Allah, içinizden inanmış olanları ve kendilerine ilim verilenleri derecelerle yükseltsin. Allah yaptıklarınızdan haberdardır."[430]

Bu âyet, ilmin fazileti ve alimin üstünlüğü hakkında açık bir delildir. İlim tahsil eden kimsenin derecesini Allah Teâlâ'nın yükselteceği bildiriliyor.

Allah Teâlâ Peygamberimize şöyle emrediyor:

وَقُلْ رَبِّ زِدْن۪ي عِلْمًا.

"(Ey Muhammed) de ki: Rabbim, benim ilmimi artır."[431]

Peygamberimiz de bu emre uyarak "Allah'ım, bana öğrettiğin ilimden beni yararlandır, yararlı olacak ilmi bana öğret. İlmimi artır. Her hal üzere Allah'a hamd olsun"[432] diye dua etmiştir.

Peygamberimiz, Allah'ın kendisine verdiği ilimden yararlandırılmasını istiyor. Başka bir duasında kendisine faydalı olmayan ilimden de Allah'a sığınıyor.

İnsan niçin ilim öğrenir? İnsan, öğrendiğini hayata geçirmek ve başkalarına da öğretmek, faydalı olmak için ilim tahsil eder. Bu düşünce ile ilim tahsil edilmelidir. Böyle ilim tahsil edilirken ömrü vefa etmeyip ölen kimselerle ilgili olarak Peygamberimiz şu müjdeyi veriyor:

مَنْ جَاءَ اَجَلُهُ وَهُوَ يَطْلُبُ الْعِلْمَ لَقِيَ اللّٰهَ وَلَمْ يَكُنْ بَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّبِيّ۪ينَ اِلَّا دَرَجَةُ النُّبُوَّةِ

430 Mücadele, 58/11.
431 Taha, 20/114.
432 İbn Mâce, "Mukaddime", 23.

"İlim tahsil ederken eceli gelip ölen kimse, kendisi ile Peygamberler arasında ancak bir derece, Peygamberlik derecesi olduğu halde Allah'a kavuşur."[433]

İlim sahiplerinin diğer insanlara göre derecelerinin bu kadar üstün olmasının sebebi nedir? Denecek olursa, bu sorunun cevabını da Kur'an-ı Kerim'den öğrenelim.

Allah Teâlâ buyuruyor:

إِنَّمَا يَخْشَى اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمٰٓؤُاۜ

"Kulları içerisinde ancak alimler (gereğince) Allah'tan korkar."[434] Çünkü alimler Allah Teâlâ'yı daha iyi tanır ve O'nun Peygamberleri aracılığı ile insanlara gönderdiği mesajları daha iyi kavrar. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

وَتِلْكَ الْاَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِۚ وَمَا يَعْقِلُهَٓا اِلَّا الْعَالِمُونَ.

"İşte biz bu temsilleri insanlar için getiriyoruz, fakat onları ancak bilgi sahibi olanlar düşünüp anlayabilir."[435] buyurulmuştur. Değerli müminler, Peygamberimiz iki şeyin gıpta edilmeye değer olduğunu bildiriyor. Bunlardan biri, Allah'ın kendisine mal verip de, o malı Allah yolunda harcamaya muvaffak kıldığı kimse, diğeri de kendisine hikmet (ilim) verip de o ilim gereğince hükmetmesini ve başkasına da o ilmi öğretmesini nasip ettiği kimse.[436]

Değerli müminler, okuma-yazma, bilgi edinme, edindiği bilgiden yararlanma ve başkalarını da yararlandırma hakkında hadis kitaplarında pek çok rivayetler vardır. Bilgi insana hem dünyada ve hem de ahirette faydalıdır. Bilgisiz yapılan ibadet bile makbul değildir. Bunun için Peygamberimiz:

---

433 *Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*, c. l, s. 123 (Hadisi Taberâni "Evsat"inde rivayet etmiştir).
434 Fatır, 35/28.
435 Ankebût, 29/43.
436 Bak. Buhârî, "İlm", 15.

طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ

"İlim öğrenmek her Müslümana farzdır"[437] buyurmuştur. Çünkü yeterli dini bilgimiz olmazsa ibadetlerimizi kusursuz yapamayız. Bu da ahiretteki derecemizi etkiler.

Yeterli ve sağlıklı dinî bilgimizin olmaması, hem ibadetlerimizi eksiksiz yapmamıza hem de bazı kimselerin şahsi çıkarları için bizi kullanmalarına sebep olur. Zaman zaman bunun örnekleri basına yansımakta ve bunları izlemekten rahatsız olmaktayız. Halbuki Peygamberimiz tedavi olmamızı tavsiye ediyor. Bunun için hastalandığımızda doktora baş vurmamızı, hastaneye gidip muayene ve tedavi olmamız gerekiyor. Biz bunu yapmaz da bazı kimselere gidip muska yazdıracak olursak, işte bunlara imkân ve zemin hazırlamış oluruz.

Diğer taraftan kıyamet günü Allah Teâlâ ilim sahiplerine iltifat buyuracaktır. Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

يَبْعَثُ اللّٰهُ الْعِبَادَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ يُمَيِّزُ الْعُلَمَاءَ فَيَقُولُ: يَا مَعْشَرَ الْعُلَمَاءِ
اِنِّي لَمْ اَضَعْ فِيكُمْ عِلْمِي لِاُعَذِّبَكُمْ اِذْهَبُوا قَدْ غَفَرْتُ لَكُمْ

"Allah Teâlâ kıyamet günü kulları diriltir. Sonra alimleri ayırır ve onlara şöyle hitap eder. "Ey alimler topluluğu, ben ilmi, size azap etmek için vermedim, sizi bağışladım, cennete giriniz."[438]

Değerli müminler, görülüyor ki, dinimiz okumaya ve bilgi sahibi olmaya büyük önem vermiştir. Bilindiği üzere, İslâmda ilk savaş, Bedir savaşıdır. Bu savaşı Müslümanlar kazanmıştır. Bu savaşta esirler de alınmıştır. Peygamberimiz arkadaşlarına danıştıktan sonra, esirlerin fidye karşılığında serbest bırakılmalarını emretmiştir. Ancak fidye verecek durumda olmayanlardan her birinin on Müslüman çocuğa okuma-yazma öğretmeleri halinde onların da serbest kalacağını bildirmiştir.[439] Zeyd b. Sabit radiyallahu anh, bu şekilde okuma-yazma öğrenenlerdendir.

437 İbn Mâce, "Mukaddime", 17.
438 *Mecmeu'z-Zevaid ve Menbeu'l-Fevaid*, c. l, s. 126 (Hadisi, Taberâni "Kebir"inde rivayet etmiştir.
439 *İslâm Tarihi, Asrı Saadet*, İstanbul, 1921, c. l, s. 346.

Bu olay, Peygamberimizin okuma-yazmaya ne kadar önem verdiğini göstermektedir. Peygamberimizin şu sözü de bunu teyid etmektedir:

اَلْكَلِمَةُ الْحِكْمَةُ ضَالَّةُ الْمُؤْمِنِ فَحَيْثُ وَجَدَهَا فَهُوَ اَحَقُّ بِهَا

“Hikmet ve ilim müminin yitik malıdır, onu nerede bulursa alır.”[440]

Peygamberimizin bizzat uygulaması ve bu hadisi, ilim öğrenmek için yer, zaman yaş ve cinsiyetin önemli olmadığını göstermektedir. Feyzu'l-Kadir'de şöyle bir hadisi şerif vardır:

اُطْلُبُوا الْعِلْمَ وَلَوْ بِالصِّينِ

“İlim Çin'de (Çin gibi uzak bir yerde) de olsa alınız.”[441]

Bugünkü teknolojinin, ilmin ürünü olduğunda şüphe yoktur. Dinimizin ilim tahsil etmeye neden bu kadar önem verdiği daha iyi anlaşılmaktadır. Müslümanlar, ilmin her çeşit ürününden yararlanırken ilimle meşgul olmamaları düşünülebilir mi? Kur'an-ı Kerim, düşmanlarımıza karşı gücümüzün yettiği kadar kuvvet hazırlamamızı emrediyor. Teknik ilerledikçe kuvvet de değişiyor. Kur'an-ı Kerim indiği zaman savaşlarda etkili olan, kılıç ve ok gibi silahlardı. Ama Kur'an bunları hazırlayın demiyor, kuvvet hazırlayın diyor. Kuvvetin ne olduğu Peygamberimize sorulduğunda, O: “Kuvvet atmaktır” buyurmuş ve bunu üç defa tekrarlamıştır. O halde bulunduğumuz asırda en etkili silah hangisi ise onu hazırlamamızın gerektiği bildiriliyor. Bu da ancak bilgi ile mümkündür. Atalarımız dini ilimlere olduğu kadar müsbet ilimlere de önem vermişlerdi. Çünkü Kur'an sadece dini ilimleri değil, diğer ilimleri de tavsiye etmiştir. Kur'an-ı Kerim, yer ve gökler ve bunlardaki yaratılış inceliklerinden söz ediyor ve bu konularda düşünmemizi istiyor. Bu konularda düşünmek, ancak diğer ilimlere âşina olmakla mümkündür. Öyle ise değerli kardeşlerim, dinimiz ve dünyamız için gerekli olan bilgileri öğrenmeli, bu konuda çocuklarımızı yetiştirmeliyiz. Atalarımız öyle yapmışlardı. Sadece dinî ilimlerde değil, diğer ilimlerde de zamanlarına göre ileri gitmiş; müsbet ilimlerin temellerini atmışlardı. Bizler de onlar gibi dinimizin emir ve tavsiyelerine kulak

---

440 Tirmizî, “İlm”, 19.
441 *Feyzu'l-Kadir*, c. 1, s. 542

vererek, yavrularımızın iyi yetişmelerine, özen göstermeli, bir takım zararlı akımlarla ilgilenmelerine imkân vermemeliyiz. Onlara mal bırakmak yerine, malımızı,onların bilgi sahibi olmaları için harcamalıyız. Bakınız Hz. Ali ne güzel söylüyor: "İlim maldan hayırlıdır. Çünkü mal harcamakla azalır, ilim harcamakla çoğalır."[442]

Bir hadisi şerif ile konuşmamı tamamlıyorum. Peygamberimiz buyuruyor:

اَغْدِ عَالِمًا اَوْ مُتَعَلِّمًا اَوْ مُسْتَمِعًا اَوْ مُحِبًّا وَلاَ تَكُنِ الْخَامِسَةَ فَتَهْلِكَ

"Ya Öğreten, ya öğrenen, ya dinleyen , ya da ilmi seven ol. Fakat sakın beşincisi olma (yani bunların dışında kalma) helâk olursun"[443]

---

442 *İhya'u UIûmi'd-Din*, İstanbul,1312, c. 1, s. 7.
443 *Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevaid*, c. 1, s. 122.

ŞEHİTLİK VE GAZİLİK

Değerli mü'minler!

Bu konuşmamızda şehitliğin ve gaziliğin öneminden söz etmek istiyorum.

İnsan çalışarak pek çok rütbe ve ünvanlar elde eder. Bu rütbelerin başında hiç şüphe yok ki, şehitlik ve gazilik gelir. Çünkü bu rütbeler hayat karşılığında elde edilmekte ve inanç sayesinde kazanılmaktadır. Hem Hak katında ve hemde halk yanında şehadet mertebesine yükselmek, büyük bir mazhariyettir.

Şehit, Allah'ın huzurunda diri olarak hazır bulunup, rızıklandırılacağı ve cennete gireceğine şehadet olunduğu için bu adı almıştır.

Gazi ise, Allah yolunda ve vatan uğrunda savaştığı ve şehit olmayı arzu ettiği halde ölmeyip, sağ kalan kimseye verilen addır. Gazi de şehit olmak ve bu mertebeye yükselmek için savaştığından dolayı o da şehitler derecesindedir. Hatta Peygamberimiz:

مَنْ طَلَبَ الشَّهَادَةَ صَادِقًا اُعْطِيَهَا وَلَوْ لَمْ تُصِبْهُ

''Bir kimse Allah yolunda şehit olmayı can-u gönülden isterse, yatağında ölse dahi Allah onu şehitler derecesine ulaştırır."[444] buyurmuştur.

444 Müslim, "İmâre", 46.

Şehitlerin Fazileti

İnsan niçin şehit veya gazi olmayı ister? Çünkü başka bir çaba ile bu rütbelere erişemez de ondan. Bu rütbeler canı feda etme karşılığında elde edilir.

Peygamberimize bir adam sordu:

–Ey Allah'ın Resulü, bana, savaşa denk olan bir amel göster? Peygamberimiz:

–Buna denk bir amel bulamıyorum, buyurdu. Sonra da:

Savaşçı savaşa çıktığı zaman, camiye kapanır durmadan ve usanmadan namaz kılmaya ve ara vermeden oruç tutmaya gücünüz yeter mi? buyurdu. Bunun üzerine adam:

–Buna kimin gücü yeter, ey Allah'ın Resulü? dedi.[445]

Tevbe suresi 19. ayetinde şöyle buyruluyor:

اَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَٓاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ
الْاٰخِرِ وَجَاهَدَ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِۜ لَا يَسْتَوُ۫نَ عِنْدَ اللّٰهِۜ

"Siz, hacılara su dağıtma ve Mescid-i Haram'ı (Kâbe'yi) onarma işiyle, Allah'a ve ahiret gününe iman edip Allah yolunda savaşanların yaptığı işi bir mi tutuyorsunuz? Bunlar Allah katında eşit olamazlar."

Bu ayet-i kerime'nin nazil olması ile ilgili "Müslim'de şu rivayet yer almaktadır.

Numan b. Beşir (ra.) adındaki sahabi şöyle demiştir: Ben Peygamberimizin minberi yanında idim. Bir adam bana:

–Ben Müslüman oldukdan sonra hacılara sakalık etmem hâriç, hiç bir emel yapmasam gam yemem, dedi. Bir başkası da:

–Ben Kâbe'yi onarsam da başka hiçbir amel yapmasam aldırış etmem, dedi. Bir diğeri de:

–Allah yolunda savaşmak, bu sizin söylediklerinizden daha faziletlidir, dedi. Bu bir Cuma günü idi. Bunları dinleyen Hz. Ömer:

---

445 Buhârî, "Cihad", 1.

–Susun, Peygamberin minberi yanında böyle sesinizi yükseltmeyin. Ben Cumayı kıldıktan sonra konuyu Peygamberimizden sorup öğrenirim, dedi. Allah Teâlâ da bu âyeti indirdi (ve onların sözünü ettikleri amellerden hiçbirinin Allah yolunda savaşmakla aynı olmadığını bildirdi.)[446]

Özürsüz olarak evinde oturup herhangi bir ameli yapan kimseler ile Allah yolunda savaşanların Allah katındaki dereceleri itibariyle eşit olmadıklarını bildiren bir başka âyet-i kerîme de şöyledir:

لَا يَسْتَوِى الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ اُولِى الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْۜ فَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجَاهِدِينَ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةًۜ وَكُلًّا وَعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنٰىۜ وَفَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ اَجْرًا عَظِيمًاۙ

“Mü’minlerden özür sahibi olanlar dışında oturanlarla, malları ve canları ile Allah yolunda savaşanlar bir olmaz. Allah, malları ve canları ile savaşanları, derece bakımından oturanlardan üstün kıldı. Gerçi Allah hepsine cennet va’detmiştir, ama savaşanları, oturanlardan pek büyük ecirle üstün kılmıştır.”[447]

Evet, insan niçin şehit olmak ister? Çünkü Allah şehâdet mertebesine yükselene cenneti va’dediyor. Kur’an-ı Kerîm’de şöyle buyuruyor:

اِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَۜ يُقَاتِلُونَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِى التَّوْرٰيةِ وَالْاِنْجِيلِ وَالْقُرْاٰنِۜ وَمَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهِ مِنَ اللّٰهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِى بَايَعْتُمْ بِهٖۜ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

“Allah mü’minlerden mallarını ve canlarını, kendilerine (verilecek)

446 Müslim, “İmâre, 29.
“447 Nisâ, 4/95.

cennet karşılığında satın almıştır. Çünkü onlar Allah yolunda savaşırlar, öldürürler, ölürler. (Bu), Tevrât'ta, İncil'de ve Kur'an'da Allah üzerine hak bir va'ddır. Allah'tan daha çok sözünü yerine getiren kim vardır? O halde O'nunla yapmış olduğunuz bu alışverişinizden dolayı sevinin. İşte bu, büyük bir kazançtır."[448]

Bir adam Peygamberimize:

–Ey Allah'ın Resûlü, Allah yolunda öldürülürsem yerim neresidir? diye sordu. Peygamberimiz:

–Cennettedir, buyurdu. Adam, yemekte olduğu elindeki hurmaları bırakıp savaşa girdi ve sonunda şehit oldu.[449]

Değerli mü'minler, Müslüman Türk'ü zaferden zafere koşturan ve Tarih sayfalarını kahramanlık destanları ile süsleten, Allah'ın hak olan vadine ermek ve O'nun şehitler için hazırladığı mükafaata mazhar olma arzu ve isteğidir.

İslam için ve Müslümanlar için büyük bir felaket olan Haçlı ordularını bu ruh ve heyecanla durdurmuş, 1071 tarihinden itibaren Anadolu'yu Müslüman Türk'e anavatan yapmış, 1453'de İstanbul'un fethiyle Bizans imparatorluğunu yıkarak orta çağı kapatıp yeni çağı açmış, 30 Ağustos 1922'de Dumlupınar Meydan Savaşını kazanarak ülkeyi düşmandan temizlemiştir. Yakın tarihte 1974'de yine bu ruh ile Mehmetçik Kıbrıs'ta savaşmış, soydaş ve kardeşlerini Yunan mezaliminden kurtarmıştır.

Evet, değerli mü'minler, insan niçin şehit olmak ister? Çünkü Cenab-ı Hak, şehitlerin ölü değil, diri olduklarını ve O'nun tarafından rızıklandırıldıklarını bildiriyor. İnsan, ancak ölmekle bu mertebeye yükseldiği halde Cenab-ı Hak onların ölü değil, bizim anlayamayacağımız bir hayat ile diri olduklarını bildiriyor, şöyle buyuruyor:

وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ اَمْوَاتٌ بَلْ اَحْيَاءٌ وَلٰكِنْ لَا تَشْعُرُونَ

"Allah yolunda öldürülenlere (şehitlere) ölüler demeyin. Bilâkis onlar diridirler, fakat siz onu anlayamazsınız."[450]

448 Tevbe, 9/111.
449 Müslim, "İmâre", 41.
450 Bakara, 2/154.

Başka bir ayette şöyle buyuruluyor:

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ اَمْوَاتًا بَلْ اَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ فَرِحِينَ بِمَآ اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ اَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ.

"Allah yolunda öldürülenleri (şehitleri) sakın ölü sanmayın. Bilâkis onlar diridirler; Allah'ın Iütuf ve kereminden kendilerine verdikleriyle sevinçli bir halde Rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadırlar. Arkalarından gelecek ve henüz kendilerine katılmamış olan şehit kardeşlerine de hiç bir keder ve korku bulunmadığı müjdesinin sevincini duyurmaktadır."[451]

Sevgili Peygamberimiz şehitliğin derecesiyle ilgili olarak şöyle buyurmuştur:

مَا اَحَدٌ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ يُحِبُّ اَنْ يَرْجِعَ اِلَى الدُّنْيَا وَلَهُ مَا عَلَى الْاَرْضِ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا الشَّهِيدُ يَتَمَنَّى اَنْ يَرْجِعَ اِلَى الدُّنْيَا فَيُقْتَلَ عَشْرَ مَرَّاةٍ لِمَا يَرى مِنَ الْكَرَامَةِ

"Hiç kimse cennete girdikten sonra – bütün dünya'ya sahip olsa bile tekrar dünya'ya dönmek istemez. Yalnız şehitler, keramet (ve erdikleri nimetler) sebebiyle dünya'ya dönüp on defa şehit olmayı arzu ederler."[452]

Bizzat Peygamberimiz, bir defa değil birkaç defa şehit olmayı istemiş ve şöyle buyurmuştur:

وَالَّذِى نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَوَدِدْتُ اَنِّى اَغْزُو فِى سَبِيلِ اللّٰهِ فَاُقْتَلَ ثُمَّ اَغْزُو فَاُقْتَلَ ثُمَّ اَغْزُو فَاُقْتَلَ

451 Al-i İmran, 3/169-170.
452 Buhârî, "Cihad", 6; Müslim, "İmâre", 29.

"Ruhumu kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, Allah yolunda savaşıp öldürülmemi, sonra tekrar dirilip savaşarak tekrar öldürülmemi, yine dirilip savaşta öldürülmemi arzu ederim."[453]

Şehitlik olmadan vatan olmaz. Evet, vatan bir toprak parçasıdır, ama her toprak parçası vatan değildir. Vatan, uğruna şehitlerin kan akıttıkları toprak parçasıdır. "Toprak, eğer uğruna ölen varsa vatandır." sözü, ne güzel bir sözdür.

Bugün sahip olduğumuz bu cennet vatan, kahraman atalarımızın her karışını kanları ile sulayarak bize emanet ettikleri topraklardır. Şâir güzel söylemiş:

"Ecdadını zannetme asırlarca uyurdu,

Nerden bulacaktın o zaman eldeki yurdu."

Vatan, bir Müslümanın her şeyidir. Çünkü din, namus, şeref ve bağımsızlık gibi kutsal değerler ancak vatan sayesinde korunabilir. Bunun için atalarımız vatanımız için her fedakarlıkta bulunmuşlar, kanlarını akıtarak onu düşmana teslim etmemişlerdir.

Değerli mü'minler, Allah'a ve O'nun Peygamberine imandan sonra, insanı en çok Allah'a yaklaştıran amel, hiç şüphe yok ki Allah yolunda savaşmaktır.

عَنْ اَبِى ذَرٍّ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ اَىُّ الْعَمَلِ اَفْضَلُ؟ قَالَ: اَلْاِيمَانُ بِاللّٰهِ وَالْجِهَادُ فِى سَبِيلِهِ

Ebû Zerr (ra.) diyor ki, Peygamberimize:

–Ey Allah'ın Resûlü, hangi amel daha faziletlidir? diye sordum. Peygamberimiz:

–Allah'a iman etmek ve O'nun yolunda savaşmaktır, buyurdu.[454]

Şehitler üç çeşittir:

"Şehit" denilince, Allah yolunda ve vatan uğrunda canını feda eden

---

453 Buhârî, "Cihad", 7; Müslim, "İmâre", 28.
454 Müslim, "İman", 36.

kimse akla gelir. Esasen şehit, genelde bu anlamda kullanılır. Bununla beraber başka şekillerde ölenlerden şehit olanlar da vardır. Ayrıca bazı şehitler vardır ki, onlara uygulanan hükümler diğer şehitlere uygulanmaz. Bunun için İslâm alimleri şehitleri, kendilerine uygulanan dünya hükümleri ve Allah katındaki durumları itibariyle üç kısma ayırmışlardır.

1. Hem Dünya ve Hem de Ahiret Bakımından Şehit Olanlar

Bunlar;

a) Savaşta gayr-ı müslimlerle veya eşkiya ve yol kesicilerle yapılan çatışma sonunda öldürülmüş olanlar,

b) Savaş alanında, üzerlerinde öldürülmüş olduklarına dair belirti olduğu halde ölü bulunanlar (üzerlerindeki öldürülme alameti, bunların savaşta öldürülmüş olduğunu gösterir.)

c) Kendisine haksız yere yapıldığı bilinen bir saldırı sonunda öldürülmüş olan ve bundan dolayı da varislerine diyet olarak bir mal verilmesi gerekmeyen herhangi bir Müslüman,

d) Malını, canını ve ırzını korurken haksız yere öldürülmüş bulunan kimse, nitekim Peygamberimiz:

مَنْ قُتِلَ دُونَ مَالِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ وَمَنْ قُتِلَ دُونَ دِينِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ وَمَنْ قُتِلَ دُونَ دَمِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ

"Malını koruma uğrunda öldürülen şehittir. Canını koruma uğrunda öldürülen şehittir. Dinini koruma uğrunda öldürülen şehittir."[455] buyurmuştur.

İşte bunlar, hem dünya hükümleri itibariyle hem de ahiret bakımından şehittirler.

Bu durumdaki şehitler yıkanmaz, üzerlerindeki elbiseler çıkarılmaz, öylece namazları kılınarak gömülürler.[456]

---

455 Tirmizî, "Diyat", 22. Hadis-i Şerifin bir bölümü: "Malını koruma uğrunda öldürülen şehittir." ifadesi; Buhârî, Mezalim, 33 ve Müslim, İman, 62'de yer almaktadır.

456 Bu durumdaki şehitler diğer üç mezheb imamına göre yıkanmayacağı gibi üzerlerine namaz da kılınmaz, öylece defnedilirler.

Şehidin kefeni, üzerindeki elbisesidir. Ancak üzerinde bulunan ve kefen cinsinden olmayan palto ve ayakkabı gibi şeyler çıkarılır. Üzerindeki elbisesi, örtülmesi gereken yerlere eksik gelirse, tamamlanır.

2. Ahiret Şehidi

"Ahiret Şehidi" kime diyoruz ve bu adı niçin veriyoruz? Ahiret şehidi, düşmanla veya Devlete başkaldıran ve yol kesenlerle yani eşkiya ile savaşırken yaralandıktan sonra hemen ölmeyip; tedavi olan yemek yiyen, su içen veya bir süre uyuyan veyahut savaş alanında ölmeyip başka bir yere nakledildikten sonra ölenlerdir.

Bunlar, Allah katında şehittir ve şehit mükâfatı alacaklardır. Ancak bunlara dünya hükümleri uygulanmaz. Bunlar, diğer ölüler gibi yıkanır, kefenlenir ve namazları kılınarak defnedilirler.

Bir hata sonucu öldürülen Müslüman da ahiret şehididir.

Ayrıca boğularak, yanarak, bir yıkıntı altında kalarak ölenler ile aile ve çocuklarının geçimini sağlamak için helâl yoldan çalışıp kazanırken ölen kimseler ve ilim yolunda ölenler de ahiret şehidi sayılır. Nitekim Peygamberimiz Efendimiz şöyle buyurmuştur:

الشُّهَدَاءُ خَمْسَةٌ: الْمَطْعُونُ وَالْمَبْطُونُ وَالْغَرِقُ وَصَاحِبُ الْهَدْمِ وَالشَّهِيدُ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ

"Şehitler beştir: Vebadan, ishalden ölenler, suda boğulanlar, duvar ve toprak altında kalıp ölenler ve Allah yolunda şehit düşenler."[457]

3. Dünya Şehidi

Bu, inanmadığı halde Müslüman görünen ve Müslümanların yanında savaşırken öldürülen kimsedir. Bu da şehit sayılır, yıkanmadan namazı kılınarak elbisesiyle gömülür. Ancak, inancı olmadığı ve yalnız dünya ile ilgili amaçlar için savaşarak öldürüldüğünden –dünya hükümleri bakımından şehit sayılır ise de– Allah katında şehit değildir.

---

457 Buhârî, "Ezân", 32; Müslim, "İmâre", 51.

Burada önemli olan iki hususa işaret etmekte yarar vardır.

Birincisi, yapılan işler kişinin niyetine bağlı olarak değerlendirilir. Nitekim Peygamberimiz Efendimiz bu konuda şöyle buyurmuştur:

اِنَّمَا اْلاَعْمَالُ بِالنِّيَاتِ وَاِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوى

“Ameller ancak niyetlere göre değerlenir. Herkese ancak niyet ettiği şey vardır”.[458]

İkincisi, hiç kimsenin iç dünyası bilinemeyeceği için bu şehidin durumu kendisiyle Allah arasında olan bir husustur. Çünkü bir kimsenin içinde neyi sakladığı ve ne amaçla savaştığını ancak Allah ile kendisi bilir. Bu itibarla, bir kimsenin bazı davranışlarına bakarak o kimse hakkında –içinde sakladığı ile ilgili– kesin bir şey söylemek doğru değildir. Aksi takdirde insan yanılır ve bu yüzden günaha girmiş olur.

Bu noktada şu Hadis-i Şerifi hatırlamakta yarar vardır.

عَنْ اَبِى مُوسَى رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ اَنَّ اَعْرَابِيًّا اَتَى النَّبِىَّ (ص) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ الرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِلْمَغْنَمِ وَالرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِيُذْكَرَ وَالرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِيُرٰى مَكَانُهُ فَمَنْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللّٰهِ هِىَ الْعُلْيَا فَهُوَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ

Ebû Mûsâ (ra.) diyor ki: Bir Bedevî Peygamberimize gelerek:

–Ey Allah’ın Resûlü, adam var ki, ganimet elde etmek için savaşır, adam var ki şöhret için savaşır. Bunların hangisi Allah yolunda savaşmış olur? diye sordu. Peygamberimiz:

–Allah’ın sözü ve dini üstün olsun diye savaşan kimse Allah yolunda savaşmış olur, buyurdu.[459]

İşte şehitlerimiz kanlarını akıtarak bu cennet vatanı bize emanet etmiş-

458 Buhârî, “Bed’ü’l-Vahy”, 1; Müslim, “İmâre”, 45.
459 Buhârî, “Cihad”, 15; Müslim, “İmâre”, 43.

lerdir. Bize düşen de bu toprakları imar etmek, korumak ve bizden sonraki nesillere devretmektir. Bunu yapmadığımız takdirde hem vatanımıza ve hem de şehitlerimize karışı görevlerimizi yapmamış ve onların ruhlarını incitmiş oluruz.

Değerli mü'minler, Saff sûresi 10-12'nci âyet-i kerimeleriyle konumuzu bitirelim. Bu âyet-i kerimelerde şöyle buyuruluyor:

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰى تِجَارَةٍ تُنْجٖيكُمْ مِنْ عَذَابٍ اَلٖيمٍ. تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَتُجَاهِدُونَ فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ. يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرٖى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فٖى جَنَّاتِ عَدْنٍ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظٖيمُ

"Ey İman edenler, sizi acı bir azaptan kurtaracak ticareti size göstereyim mi? Allah'a ve Resûlüne inanır, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda savaşırsınız. Eğer bilirseniz, bu sizin için daha hayırlıdır. İşte bu takdirde O, sizin günahlarınızı bağışlar, sizi altından ırmaklar akan cennetlere, Adn cennetlerindeki güzel meskenlere koyar. İşte en büyük kurtuluş budur."

Allah şehitlerimize rahmet eylesin, cennetiyle cemaliyle onları şereflendirsin, bizlere de onların yolundan yürümeyi nasip eylesin. Ülkemizi her türlü felâket ve musîbetlerden muhafaza buyursun. Aziz milletimize kötü ve karanlık günler göstermesin. Amîn.

DÜRÜSTLÜK EN BÜYÜK FAZİLETTİR

Değerli mü'minler!

Bugünkü sohbetimizde dürüst olmanın faziletinden söz edeceğiz. Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

إِنَّ الَّذٖينَ قَالُوا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلٰٓئِكَةُ اَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَاَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتٖى كُنْتُمْ تُوعَدُونَ.

"Rabbımız Allah'tır deyip, sonra da doğrulukta devam edenlere gelince, onların üzerine melekler iner ve derler ki Korkmayın, üzülmeyin, size va'd edilen cennetle sevinin."[460]

Sakafî kabilesinden Abdullah oğlu Süfyan (ra.) şöyle demiştir:

Peygamberimize:

–Ey Allah'ın Resûlü, İslâmiyet hakkında bana bir öğüt veriniz ki, sizden sonra artık kimseden bir şey sormaya ihtiyacım kalmasın, dedim. Bunun üzerine Peygamberimiz:

---

460 Fussîlet, 41/30.

قُلْ اٰمَنْتُ بِاللّٰهِ ثُمَّ اسْتَقِمْ

–Allah'a inandım de, sonra da dosdoğru ol, buyurdu.[461]

Dikkat edilirse gerek âyet-i kerimede ve gerekse hadis-i şerifte İslâmiyetin iki ana bölümden ibaret olduğu bildirilmiştir.

Bu bölümlerden biri Allah'a iman, diğeri de dürüstlüktür.

Allah'a iman her şeyden önde gelir. Bize ilk farz olan Allah'ı bilmek ve O'na inanmaktır. Hz. Adem'den itibaren son Peygamber Muhammed Mustafa (sas.)'e gelinceye kadar bütün Peygamberler önce bir olan, eşi ve dengi olmayan Allah'a inanmaya çağırmışlar ve bu inanç etrafında insanların bütünleşmesini istemişlerdir. İman olmadan ne yapılan ibadetin ve ne de hayır ve iyiliğin Allah katında bir değeri yoktur. Nitekim Kur'an-ı Kerîm'de şöyle buyurmuştur:

وَالَّذِينَ كَفَرُوٓا اَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْاٰنُ مَٓاءًۜ حَتّٰٓى اِذَا جَٓاءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْـًٔا وَوَجَدَ اللّٰهَ عِنْدَهُ فَوَفّٰيهُ حِسَابَهُۜ وَاللّٰهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ

"İnkar edenlere gelince; onların işleri engin çöllerdeki serap gibidir. Susayan kimse onu su zanneder fakat ona vardığında hiçbir şey bulamaz. Orada Allah'ı bulur ve O da hesabını görür. Allah, hesabı çabuk görendir."[462]

İşte inanmayanların, Allah katında değerlendirileceğini sandıkları amellerinin sonucu uzaktan hayal edilen bir pırıltıdan ibarettir.

Ayet-i Kerîme'de kurtuluşa ermek için ön görülen ikinci nitelik, istikamettir.

İstikâmet, dosdoğru olmak demektir. Peygamberlerde bulunması gerekli beş sıfattan birisi hatta birincisi dürüstlüktür.

Dürüstlük büyük bir fazilettir. Kişinin çevresine güven vermesini sağlayan bir niteliktir. Bunun içindir ki, Peygamberimizin İslâmiyete davet ettiğini duyanlar, ilk önce onun dürüst olup olmadığını sormuşlardır. Pey-

461 Müslim, "İman", 13.
462 Nûr, 24/39.

gamberimizin dürüst olduğunu, şimdiye kadar kimseyi aldatmadığını ve yalan konuşmadığını öğrenenler şu değerlendirmeyi yapmışlardır: “İnsanlara karşı dürüst olan bir kimse Allah’a karşı niçin dürüst olmasın.”

Ayet-i kerimede, Allah’a imandan sonra (ki diğer iman esasları da buna dahildir.) kişinin bütün davranışları “istikamet” kelimesiyle ifade edilmiştir.

İstikamet, yani dürüstlük sözde, özde ve işde olmak üzere üç kısma ayrılır.

Şimdi bunları birer birer ve özet olarak inceleyelim.

1. Sözde Doğruluk

Her konuda olduğu gibi bu konuda da örnek alınacak insan, Peygamberimiz Efendimizdir. Peygamberimiz, doğru sözlülüğün en canlı örneği idi. Çünkü Kur’an-ı Kerim kendisine indirilmişti. Kur’an âyetlerini önce o okuyor ve uyguluyordu. Sözleriyle işleri arasında tam anlamıyla bir uyum vardı. Nasıl olmasın ki Kur’an-ı Kerim şöyle diyordu:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ

“Ey mü’minler, yapmayacağınız şeyleri niçin söylersiniz.”[463]

Bu âyet-i kerimenin şu olay üzerine nazil olduğu rivayet edilir: Müslümanlar, “Amellerin, Allah katında en sevgilisinin hangisi olduğunu bilseydik, o uğurda mallarımızı ve canlarımızı feda ederdik.” demişlerdi. Bunun üzerine:

اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الَّذ۪ينَ يُقَاتِلُونَ ف۪ي سَب۪يلِه۪ صَفًّا كَاَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ.

“Allah, kendi yolunda kenetlenmiş bir yapı gibi saf bağlayarak savaşanları sever.”[464]

Meâlindeki âyet nazil oldu. Fakat Uhud savaşında bazılarının geri dönmesi, âyetteki uyarıya sebep olmuştur.[465]

463 Saff, 61/2.
464 Saff, 61/4.
465 İbn Kesîr, c. IV, s. 385.

Peygamberimiz doğru sözlü olmasaydı düşmanları bu yönü ile onu dillerine dolar, davetine engel olurlardı. Fakat şu bir tarihî gerçektir ki, onu tanıyanlardan hiç kimse ona yalancı diyememiştir. Bir gün Mekke'nin ileri gelenleri toplanmışlar; ne edelim, nasıl yapalım da Muhammed (sas.)'i bu davadan vaz geçirelim, diye düşünmeye başlamışlardı. En tecrübelilerinden biri olan Nazr b. Hâris şu sözleri söylemişti: "Ey Kureyş başınıza gelen felâketi halâ ortadan kaldıramadınız. Muhammed (sas.) sizin gözleriniz önünde büyüdü. Hepinizin en doğru sözlüsü, en güzel huylusu, en güveniliridir. Kırlaştığı yani yaşlandığı zaman size yeni bir şey sunduğu için siz ona sihirbaz, şâir, deli demeye başladınız. Halbuki Muhammed (sas.) ne şairdir, ne sihirbazdır ne de delidir."[466]

Peygamberimizin en büyük düşmanı olan Ebû Cehil: "Muhammed (sas.) ben sana yalan söylüyorsun demiyorum. Ancak getirdiklerini doğru bulmuyorum." demişti de bunun üzerine şu âyet-i kerîme nâzil oldu:

قَدْ نَعْلَمُ اِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذٖى يَقُولُونَ فَاِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلٰكِنَّ الظَّالِمٖينَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ.

"Onların söylediklerinin gerçekten seni üzmekte olduğunu biliyoruz. Aslında onlar seni yalanlamıyorlar, fakat o zalimler açıkça Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar."[467]

Peygamberimiz bir gün bir dağın tepesine çıkarak:

–Ey Kureyş, size bu dağın arkasından düşman atlılarının gelmekte olduğunu söylersem bana inanır mısınız? demiş. Orada hazır bulunanlar:

–Evet, hepimiz inanırız, çünkü sen bir defa olsun yalan söylemedin, cevabını vermişlerdi.[468]

Bizans İmparatoru Hirakl, ticaret için Şam'a gelmiş olan Ebû Süfyan'ı kabul ettiği zaman ona sordu:

–Peygamberlik iddiasında bulunan bu zâtın bundan önce hiç yalan söylediğini duydunuz mu? dedi. Henüz Müslümanlığı kabul etmemiş olan Ebû Süfyan:

466 İbn Hişam, c. I, s. 299.
467 En'am, 6/33.
468 *İslâm Tarihi, Asr-ı Saadet*, c. II, s. 937.

–Asla, yalan söylediğini hiç duymadık, diye cevap verdi.[469]

Bütün bunlar, düşmanlarının itiraflarıdır. Onun yalan söylediğini duymuş olsalardı hiç örtbas ederler miydi.

İşte örnek alacağımız o yüce Peygamber böyle doğru sözlü idi. Düşmanları bile onun doğru sözlü olduğunda ve hiç kimseyi aldatmadığında ittifak halinde idiler.

Esasen Peygamberimiz sözünde ve işinde güvenilir birisi olmasaydı, insanlar kısa zamanda kendi inançlarını, âdet ve geleneklerini bırakarak ona inanır ve etrafında toplanırlar mıydı.

Doğruluk, insanların dayanak ve direğidir. Doğruluk olmayınca ne bir evde ve ne de bir ülkede anlaşma ve kaynaşma olmaz. Bu özelliği kaybeden milletin varlığı çöker, düzeni bozulur. Peygamberimizin şu sözü ne kadar düşündürücüdür:

تَحَرَّوُا الصِّدْقَ وَاِنْ رَأَيْتُمْ اَنَّ الْهَلَكَةَ فِيهِ فَاِنَّ فِيهِ النَّجَاةَ

“Tehlikeyi doğrulukta görseniz de doğruluktan ayrılmayınız. Zira kurtuluş ancak ondadır.”[470]

Bir başka hadîs-i şerifte şöyle buyurmuştur:

عَلَيْكُمْ بِالصِّدْقِ فَاِنَّ الصِّدْقَ يَهْدِى اِلَى الْبِرِّ وَاِنَّ الْبِرَّ يَهْدِى اِلَى الْجَنَّةِ وَمَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَصْدُقُ وَيَتَحَرَّى الصِّدْقَ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللّٰهِ صِدِّيقًا وَاِيَّاكُمْ وَالْكَذِبَ فَاِنَّ الْكَذِبَ يَهْدِى اِلَى الْفُجُورِ وَالْفُجُورُ يَهْدِى اِلَى النَّارِ وَمَا يَزَالُ الْعَبْدُ يَكْذِبُ وَيَتَحَرَّى الْكَذِبَ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللّٰهِ كَذَّابًا

“Size doğruluğu tavsiye ederim. Zira doğruluk iyiliğe götürür, iyilik de cennete iletir. Kişi doğru söyledikçe, doğruyu araştırdıkça Allah katında doğru yazılır. Yalandan kaçının, zira yalan kötülüğe götürür, kötülük de

469 Buhârî, “Bed’ü’l-Vahy”, 1.
470 *et-Tergîb ve’t-Terhîb*, c. 3, s. 590 Hadisi İbn Ebi’d-Dünya rivâyet etmiştir. Râvileri sikadır.

cehenneme iletir. Kişi yalan söyledikçe ve yalan peşinde koştukça Allah katında yalancı yazılır."[471]

Doğru sözlülüğün karşıtı yalancılıktır. Yalancılık ise kötü bir huy ve nifak belirtisidir. Mü'min yalan konuşmaz ve yalanla iş yapmaz. Çünkü onun derin bir saygı ile bağlı bulunduğu Peygamberi hiç yalan konuşmamış ve yalan konuşandan hoşlanmamıştır.

Bir gün Peygamberimize sorulmuş:

Mü'min korkak olur mu? Peygamberimiz cevap vermiş:

Olabilir. Mü'min cimri olur mu? diye sorulunca, Peygamberimiz:

Olabilir, buyurmuş.

Mü'min yalancı olur mu? denilince, Peygamberimiz:

Hayır, olamaz, buyurmuş (iman ile yalanın bir arada bulunamayacağını bildirmiştir.)[472]

Yalan, insan için en kötü sıfat olan münafıklık alâmetidir. Nitekim Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

اَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُنَافِقًا خَالِصًا وَمَنْ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنْهُنَّ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنَ النِّفَاقِ حَتَّى يَدَعَهَا اِذَا اؤْتُمِنَ خَانَ وَاِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَاِذَا عَاهَدَ غَدَرَ وَاِذَا خَاصَمَ فَجَرَ

"Dört şey vardır ki, bunlar kimde bulunursa o kimse katıksız münafık olur. Kimde bunlardan bir şey bulunursa –onu bırakıncaya kadar– kendisinde nifaktan bir haslet var demektir. (Bunlar): Konuştu mu yalan söyler, söz verirse sözünde durmaz, va'dederse va'dinden döner, bir dava ve duruşma esnasında haktan ayrılır:"[473]

Müslim'in bir rivâyetinde şu dikkat çeken ilâve yer almaktadır:

"Bu kimse isterse oruç tutsun, namaz kılsın ve kendini Müslüman saysın."[474]

---

471 Buhârî, "Edeb", 69; Müslim, "Birr", 29.
472 *Tenviru 'l-Havalik*, c. II, s.154.
473 Buhârî, "İman", 24; Müslim, "İman", 25.
474 Müslim, "İman", 25.

Peygamberimiz, çocukları yatıştırmak ve oyalamak için onlara yalan söylemenin de günah olduğunu, bundan da sakınılması gerektiğini bildirmiştir.

عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَامِرٍ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: دَعَتْنِى اُمِّى يَوْمًا وَرَسُولُ اللّٰهِ (ص) قَاعِدٌ فِى بَيْتِنَا فَقَالَتْ: هَا تَعَالَ اُعْطِيكَ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللّٰهِ (ص): وَمَا اَرَدْتِ اَنْ تُعْطِيَهُ؟ قَالَتْ: اَرَدْتُ اَنْ اُعْطِيَهُ تَمْرًا فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللّٰهِ (ص): اَمَا اِنَّكِ لَوْ لَمْ تُعْطِهِ شَيْئًا كُتِبَتْ عَلَيْكِ كَذْبَةٌ

Abdullah b. Amr (ra.) anlatıyor: "Peygamberimiz evimizde bulunduğu bir günde annem beni yatıştırmak için:

–Yavrum, gel sana bir şey vereceğim, diye beni çağırdı. Peygamberimiz anneme:

–Çocuğa ne vermek istedin? diye sordu. Annem:

–Hurma vermek istedim, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz:

–Eğer bir şey vermeseydin (de çocuğu aldatmış olsaydın) sana bir yalan günahı yazılırdı, uyarısında bulundu.[475]

Yalanın her çeşidi günahtır. Hele yalancı şahitliği, yalanın en çirkini ve en zararlısıdır. Herhangi bir çıkar için yahut hatır için mahkemede yalan şahitliği yapmak büyük günahtır.

Yalancı şahit, başkasının dünyasını yapacağım, gönlünü alacağım diye kendi ahiretini yıkmış olur. Sonra da yaptığı yalan şahitlikle hakkın kaybolmasına ve günahsız insanların eziyet görmelerine, mağdur olmalarına sebep olur. Bakınız Kur'an-ı Kerim'de ne buyuruluyor:

وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَاِثْمًا مُبِينًا

475 Ebû Dâvud, "Edeb", 88.

“Erkek ve kadın mü’minlere işlemedikleri bir günah yüzünden eziyet edenler muhakkak bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir”[476]

Evet, bir mü’minin işlemediği bir günah yüzünden eziyet görmesi, buna sebep olanı rahatsız etmeyecek mi? Bunu düşündükçe içi sızlamayacak mı? Kendisine böyle bir muamelenin yapılmasını nasıl istemiyorsa kendisi de başkasına böyle muamele yapmamalıdır.

Bakınız Cenab-ı Hak Kur’an-ı Kerim’de ne buyuruyor:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا كُونُوا قَوَّام۪ينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَٓاءَ لِلّٰهِ وَلَوْ عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ اَوِ
الْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَب۪ينَۚ اِنْ يَكُنْ غَنِيًّا اَوْ فَق۪يرًا فَاللّٰهُ اَوْلٰى بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوٰٓى
اَنْ تَعْدِلُواۚ وَاِنْ تَلْوُٓا اَوْ تُعْرِضُوا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَب۪يرًا.

“Ey mü’minler, adâleti titizlikle ayakta tutun; kendiniz, anne babanız ve akrabalarınız aleyhinde de olsa Allah için şahitlik eden kimseler olunuz. (Haklarında şahitlik ettikleriniz) zengin olsunlar, yoksul olsunlar, Allah onlara (sizden) daha yakındır. Hislerinize uyup adaletten ayrılmayın. (Şahitliği) eğer, büker, yahut şahitlik etmekten kaçınırsanız (biliniz ki) Allah yaptıklarınızdan haberdardır.”[477]

Peygamberimiz de:

اَلَا اُنَبِّئُكُمْ بِاَكْبَرِ الْكَبَائِرِ: الاِشْرَاكُ بِاللّٰهِ وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ وَشَهَادَةُ الزُّورِ.
وَكَانَ رَسُولُ اللّٰهِ مُتَّكِئاً فَجَلَسَ. فَمَا زَالَ يُكَرِّرُهَا حَتَّى قُلْنَا لَيْتَهُ سَكَتَ

“Büyük günahların en büyüğünü size haber vereyim mi? buyurdu. dinleyenler:

–Evet, bildir, ey Allah’ın Resûlü, demeleri üzerine, Peygamberimiz:

–Allah’a ortak koşmak, anne ve babaya karşı gelmek, buyurdu. Sonra da yatmakta olduğu yerden doğrulup oturdu ve:

476 Ahzab, 33/58.
477 Nisâ, 4/135.

–İyi dinleyin, bir de yalan şahitliğidir, buyurdu. Bu sözü durmadan tekrar ediyordu. Orada bulunanlar:

–Keşke sükut buyursalar, dediler.[478]

Yalan şahitliği yapan kimse üç çeşit günah işlemiş olur:

Birincisi, yalan konuşuyor. İkincisi, haksız olan kimseye yardım ediyor. Üçüncüsü de haklı olanı kötü duruma düşürüyor.

Yalan şahitliği yapmak nasıl günah ise bildiğini ve gördüğünü söylememek de aynı şekilde günahtır. Çünkü bu durumda haksız olanın bilinmesi, suçlunun cezalandırılması örtbas edilmiş olur.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruluyor:

وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَۜ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَاِنَّهُٓ اٰثِمٌ قَلْبُهُۜ

"Şahitliği gizlemeyin. Her kim şahit olduğu gerçeği gizlerse, şüphesiz ki onun kalbi günahkârdır."[479]

Şahitliği gizlemek, bildiğini söylememek öyle dış organların işlediği günah gibi değildir. Bizzat imanın karargahı olan kalbin işlediği bir günahtır. Bundan dolayı da en büyük günahlardandır.

2. Özde Doğruluk

Müslümanın sözü gibi özü de doğru olmalı, içi kötü duygu ve düşüncelerden arınmış bulunmalıdır. Daha açık bir ifade ile Müslüman düşündüğü gibi konuşmalı, konuştuğu gibi olmalıdır. Sözü ile özü arasında ayrılık olmamalıdır. Böyle olduğu takdirde olgun mü'min olur. Böyle olduğu takdirde çevresine güven vermiş olur. Şu hadis-i şerif bunu ne güzel ifade ediyor. Peygamberimiz buyuruyor:

لَا يَسْتَقِيمُ اِيمَانُ عَبْدٍ حَتَّى يَسْتَقِيمَ قَلْبُهُ وَلَا يَسْتَقِيمُ قَلْبُهُ حَتَّى يَسْتَقِيمَ
لِسَانُهُ وَلَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ رَجُلٌ لَا يَأْمَنُ جَارُهُ بَوَائِقَهُ

478 Buhârî, "Şehâdet", 10; Müslim, "İman", 38.
"479 Bakara, 2/283.

"Kişinin imanı doğru olmaz kalbi doğru olmadıkça. Kalbi doğru olmaz dili doğruları söylemedikçe. Kişi cennete giremez komşusu kötülüğünden emin olmadıkça."[480]

Peygamberimiz dilin ve kalbin uyum içerisinde olmasını ve her ikisinin de istikamet üzere bulunmasını tavsiye etmektedir.

Bazı kimseleri zaman zaman duyarız, şöyle derler: "Sen benim söz ve davranışlarıma bakma, benim kalbim doğrudur, içimde fenalık yoktur." Bu sözler, yukarda mealini sunduğumuz hadis-i şerife göre bir değer taşımaz. Esasen bir kapta ne varsa o kabın ağzından o dökülür. Bir kapta bal şerbeti olduğu halde ondan sirke dökülmesi nasıl mümkün değilse, iyi duygu ve düşüncelere sahip olan kimsenin diline ve organlarına yansıyacak olan da iyi söz ve davranışlardır.

3. İşte Doğruluk

Müslümanın sözü ve özü doğru olunca işi de doğru olacaktır. Müslümanın işinde hile ve haksızlık olmaz. Kendi işini sağlam ve hilesiz yaptığı gibi başkasının işini de aynen kendi işi gibi yapacaktır. Nasıl yapmasın ki yüce Peygamberimiz, kendisine reva gördüğü bir muâmeleyi, din kardeşine reva görmedikçe, kişinin olgun imana sahip olamayacağını bildirmiştir. Esasen Hakka inanan ve bütün yaptıklarından bir gün hesaba çekileceği muhakkak olan bir insan, başkasına nasıl haksızlık yapar?

عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) مَرَّ عَلَى صُبْرَةِ طَعَامٍ فَاَدْخَلَ يَدَهُ فِيهَا فَنَالَتْ اَصَابِعَهُ بَلَلاً فَقَالَ: مَا هٰذَا يَا صَاحِبَ الطَّعَامِ؟ قَالَ: اَصَابَتْهُ السَّمَاءُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ. قَالَ: اَفَلاَ جَعَلْتَهُ فَوْقَ الطَّعَامِ كَىْ يَرَاهُ النَّاسُ؟ مَنْ غَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا.

Ebû Hureyre (ra.)'den rivayete göre, şöyle demiştir: "Peygamberimiz bir gün bir ekin yığınına uğramış; mübarek elini onun içine daldırmış da parmaklarına ıslaklık dokunmuş. (Yani ekinin üstü kuru altının ise yaş olduğunu görmüş) Bunun üzerine ekin sahibine:

480 *et-Tergîb ve't-Terhib*, c. III, s. 353. Hadisi Ahmed rivâyet etmiştir.

–Bu ne? diye sormuş. Ekin sahibi:

–Onu yağmur ıslattı, ey Allah'ın Resulü, deyince, Peygamberimiz:

–O ıslak kısmı insanların görmesi için onu ekinin üstüne koysa idin ya. Bizi aldatan bizden değildir, buyurdu.[481]

Müşteri ekinin tamamının üstü gibi kuru olduğunu sanarak ekini satın alması halinde aldanmış olacaktı. Çünkü ıslak ekin kuru ekinden daha ağır gelir.

Bazı satıcıların buna benzer hileler yaptıkları görülmektedir. Mesela; üzüm, incir, elma, portakal ve armut gibi meyveleri sepete veya sandığa korken iyilerini sandığın veya sepetin üzerine; çürük ve küçük olanları görülmeyecek şekilde sandığın veya sepetin altına yerleştirir ve satışa sunarlar. Müşteri bununla aldatılmış olur. Aslında bir Müslüman böyle yapmaz, yapmamalıdır. Çünkü her yapılan şeyi Allah görmekte ve bilmektedir. Allah'tan saklı olarak hiçbir şeyin yapılması mümkün değildir. Değil yaptıklarımızdan, düşünüp de yapamadıklarımızdan bile sorguya çekileceğimiz Kur'an-ı Kerim'de bildirilmektedir.

İşte Kur'an-ı Kerim böyle sözünde, özünde ve işinde dosdoğru olan mü'minler için korku ve üzüntü olmayacağını ve bunların cennetle mükâfatlandırılacaklarını bildirmektedir. Şair de güzel söylemiş:

"Müstakim ol, Hz. Allah utandırmaz seni."

Ne mutlu böyle bir müjdeyi hakedenlere.

Allah hepimizi inanan ve istikamet üzere yaşayan kullarından eylesin. Amin.

---

481 Müslim, "İman", 43

EMANET

Değerli müminler!

Bugünkü sohbetimizde Emanet 'ten söz edeceğiz.

Emanet EMN kökünden gelen bir kelimedir. Emn ise korku ve endişeden emin olmak demektir.

Emanet hıyanetin karşıt anlamlısı olarak isim şeklinde kullanıldığı gibi güvenilir olmak anlamında masdar şeklinde de kullanılır. Ayrıca güvenilen bir kimseye geçici olarak bırakılan şey manasına da gelir. Halk arasında yaygın olan manası da budur.

Emanet kelimesi ayet ve hadislerde birbirinden farklı anlamlarda kullanılmıştır. İnsanın, gerek Allah'a, gerek ailesine ve gerekse bulunduğu topluma ve hatta insanlığa karşı görev ve sorumluluklarından tutunuzda korunmak için geçici bir süre yanında bırakılan eşyaya varıncaya kadar hepsine emanet denir.

Özet olarak söylemek gerekirse insanın sorumluluk alanına giren herşeye emanet denir.

Peygamberlerde bulunması gerekli beş nitelikten birinin "EMANET" olması, emanetin mana ve önemini ifade etmektedir. Bu sıfat, Peygamberlerin her yönü ile güvenilir olduklarını ifade eder. Esasen insanların güvenmediği bir kimsenin Peygamber olarak görevlendirilmesi düşünülemez. Çünkü Peygamber, Allah ile kulları arasında elçidir. Böyle bir kimse güvenilir olmazsa insanlar ona inanır ve söylediklerini dinler mi?

Peygamberlerin sonuncusu olan Muhammed Mustafa sallallahu aleyhi ve sellem, içinde doğup büyüdüğü toplum tarafından, daha Peygamber olarak görevlendirilmeden önce “el-Emîn-güvenilir-” olarak tanınmıştı. Halk, adından daha çok onu bu ünvanı ile anardı. Peygamber olarak görevlendirilip ihsanları Allah’ı tanımaya ve yalnız O’na ibadet etmeye çağırınca Mekke müşrikleri ona düşman oldular ve düşmanlıkları, onları Peygamberin hayatını ortadan kaldırmaya sevketti. Onu öldürmek için bir araya gelen bu insanlar, birbirlerinden çok ona inanıyor, kıymetli eşyalarını, altın ve mücevherlerini ona emaneten bırakıyorlardı. Mekke’den Medîne’ye hicret ettiği gece yanındaki emanetlerin sahiplerine verilmesi için Hz. Ali’yi bu sebeple yatağında bırakmıştı.

Peygamberimizin bu davranışı, onun emanete ne kadar önem verdiğini göstermektedir. Esasen O, halkın güvenini kazanmamış olsaydı insanlar kısa sürede inançlarını, âdet ve geleneklerini bırakarak onun etrafında toplanırlar mıydı?

Evet, değerli mü’minler, insanın sorumluluk alanına giren her şey emanettir. Bakınız Peygamberimiz ne buyuruyor:

İbn-i Ömer (ra.) diyor ki: Peygamberimizin şöyle buyurduğunu duydum:

كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ الْاِمَامُ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ
وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِى اَهْلِهِ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ فِى بَيْتِ زَوْجِهَا
وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهَا وَالْخَادِمُ رَاعٍ فِى مَالِ سَيِّدِهِ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ وَكُلُّكُمْ
رَاعٍ و مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ.

“Hepiniz çobansınız ve hepiniz çobanlığınızdan sorumlusunuz. Devlet Başkanı üslendiği görevden sorumludur. Kişi ailesinin koruyucusu ve eli altında olanlardan sorumludur. Kadın da evinin çobanıdır ve eli altında olanlardan sorumludur. Hizmetçi, efendisinin malının koruyucusu ve eli altında bulunanlardan sorumludur. Dikkat ediniz, hepiniz çobansınız ve hepiniz çobanlığınızdan sorumludur”[482]

482 Buhârî, “Cuma”, 11; Müslim, “İmâre”, 5.

Hadis-i şerifte, kişilerin birbirlerine ve topluma karşı yükümlü bulundukları görevler noktasından "Çoban" olarak ifade edilmesi, görevin kutsallığını ve içtenlikle yerine getirilmesinin gerektiğini ifade etmektedir. Toplumun değersiz ve kıymetsiz aşırı istek ve arzularından uzak bulunan ve daima yaratılış saflığı ile yaşayan, koyunlarını güdüp gözetirken onlara karşı duyduğu derin şefkat ve merhamet duygusu, kişilerin görevlerini yaparken aranılan samimiyetin en temiz örneğidir.

Değerli mü'minler!

Hiç şüphe yok ki, insanın ilk sorumluluğu, kendisini yaratan ve akıl gibi üstün yetenekler veren Allah'a karşı olan sorumluluğudur. Allah Teâlâ insanoğluna bu sorumluluğunu hatırlatmak üzere pekçok Peygamberler göndermiş ve bu Peygamberlerin bazıları ile de kitaplar indirmiştir. Bu kitaplarda uyulması ve sakınılması gereken hususlar yer almıştır. Allah Teâlâ'nın görevlendirdiği son Peygamber, Muhammed Mustafa (sas.), indirdiği son kitap da Kur'an-ı Kerim'dir.

Kur'an-ı Kerim, Allah'ın emanetini insanoğlunun taşıdığını bildirmektedir. Şöyle buyuruluyor:

اِنَّا عَرَضْنَا الْاَمَانَةَ عَلَى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَالْجِبَالِ فَاَبَيْنَ اَنْ يَحْمِلْنَهَا
وَاَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْاِنْسَانُۜ اِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًاۙ.

"Biz emaneti göklere, yere ve dağlara arzettik. Onlar onu yüklenmeye yanaşmadılar, ondan korktular da onu insanoğlu yüklendi. O gerçekten çok zalim ve cahildir."[483]

Burada yer ve göklerin taşımadığı, kabul etmediği emanetin dini yükümlülükler olduğunda şüphe yoktur. Allah Teâlâ'nın sayısız nimet ve lütuflarına mazhar olan insan, o nimetleri verene karşı bir takım yükümlülükleri olduğu hatırlatılmaktadır.

Allah'ın emir ve yasaklarına, gönderdiği son Peygamberin sünnet ve tavsiyelerine uymayan kimse yüklendiği bu emanete karşı görevini yapmamış olur. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruluyor:

483 Ahzab, 33/72.

لَا تَخُونُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوٓا اَمَانَاتِكُمْ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ.

"Allah'a ve Peygamberine hainlik etmeyiniz ki bile bile kendi emanetlerinize hıyanet etmiş olmayasınız."[484]

Âyet-i kerime, Allah'a ve Peygamberine itaatsizlik yapılmamasını emrediyor. Çünkü Allah'ın emirleri, Peygamberinin tavsiyeleri insanın hayat kaynadığıdır. Nasıl olur da insan kendisine hayat veren emir ve tavsiyelere kulaklarını kapar onları dinlemez. Böyle yaptığı takdirde Allah'a ve Peygamberine hainlik yapmış olur. Allah'a ve Peygamberine hainlik yapan ise emanetlerine hıyanette bulunmuş olur. Halbuki hainlik ve yalan müminde bulunmaz. Nitekim Peygamberimiz:

"İki özellik vardır ki bunlar mü'minde huy haline gelmez. Bunlar, hıyanet ve yalandır."[485]

Değerli mü'minler!

Emanetin geniş anlamlı olduğunu yukarda söylemiştik. Mü'minin yüklendiği emanetlerden birisi de kamuya ait işlerdir, yani devlet işleridir. Kur'an-ı Kerim, devlet işlerinin önce ehline verilmesini emretmekte ve şöyle buyurmaktadır:

اِنَّ اللّٰهَ يَاْمُرُكُمْ اَنْ تُؤَدُّوا الْاَمَانَاتِ اِلٰٓى اَهْلِهَاۙ وَاِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ اَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِۜ اِنَّ اللّٰهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهٖۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا.

"Allah size emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz vakit adâletle hükmetmenizi emrediyor. Allah size ne kadar güzel öğüt veriyor. Şüphesiz Allah her şeyi işiten ve görendir."[486]

Bu âyet-i kerimenin şu olay üzerine nazil olduğu rivayet ediliyor:

İslâmiyetten önce Kâbe ile ilgili bazı hizmetler belli kişiler tarafından yürütülüyordu. Peygamberimiz Mekke'yi fethettiği gün Kâbe'nin anahtarlarını Osman b. Talha b. Abdüddar taşıyordu. Peygamberimiz bu zatı

484 Enfal, 8/27.
485 Ahmed b. Hanbel, c. V, s. 252.
486 Nisâ, 4/58.

çağırtarak Kâbe'yi açmasını emretti. Orada hazır bulunan Peygamberimizin amcası Hz. Abbas, eskiden sorumluluğunda bulunan hacılara su dağıtma görevi ile beraber Kâbe anahtarlarının da kendisine verilmesini istedi. Bunun üzerine bu âyet-i kerime nazil oldu. Peygamberimiz de Kâbe'nin anahtarlarını eskiden beri taşıyan Osman b. Talha'ya vererek:

–Ey Ebû Talha evlâdı, atalarınızdan kalma olan Kâbe kapıcılığı sizde kalmak üzere, işte anahtarlarını alınız, bunu, haksızlık yapmadan hiç kimse sizden alamaz, buyurdu ve anahtarlarını eskiden olduğu gibi aynı sahibine tekrar verdi.[487]

Evet, bu âyet-i kerime emanetlerin ehline verilmesini emrediyor ve ehliyetli olan kimseden emanetin alınmamasını istiyor. Eskiden beri Kâbenin kapıcılığı görevini ehliyetle yapmış olan birisinden bu görevin alınarak kendisine verilmesini isteyen Hz. Abbas, Peygamberimizin saygıdeğer amcası olmasına rağmen bu görev, âyet-i kerimenin işâretiyle ehil olan eski sahibinde bir daha ondan alınmamak üzere bırakılmıştır. Âyet-i kerime, devlet işleri için ehliyetin dışında başka bir şey kabul etmiyor. Aklın da kabul ettiği bu değil mi? Eğer maksat kamu işlerinin aksamadan düzenli bir şekilde yürütülmesi ise bu işe ehil olan birisini getirmek gerekir.

Bir adam Peygamberimize gelerek:

–Ey Allah'ın Resûlü, kıyâmet ne zaman kopacak? diye sordu. Peygamberimiz sözünü kesmeyip devam etti. Oradakilerden kimi kendi kendine, Bedevinin ne dediğini işitti ama sorulan sorudan hoşlanmadı, kimi de: "Belki işitmedi" dediler. Nihayet Peygamberimiz sözünü bitirince:

–O kıyameti soran nerede? buyurdu. Bedevî:

–İşte ben, ey Allah'ın Resulü, dedi.

–Emanet zayi olduğu zaman kıyâmeti bekle, buyurdu. Adam bunu anlamamış olacak ki tekrar sordu:

–Emânetin zayi olması nasıl olur? Bunun üzerine Peygamberimiz:

–İşler ehil olmayan kimselere verildiği zaman kıyâmeti bekle, buyurdu.[488]

Dikkat edilirse Peygamberimiz, kıyâmetin ne zaman kopacağını öğren-

487 Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, c. IV, s. 247-248.
488 Buhârî, "Rikak", 35.

mek isteyen kimseye daha önemli olan bir konuya işaret ederek cevap veriyor. Toplumda emânetin ehline verilmemesi, o toplumun kıyâmetinin kopması demektir. Öyle değil midir? Siz kalkar bir kamu işine o işe ehil olmayan hatta o işten hiç anlamayan ve sorumluluk duygusu bulunmayan birini getirecek ve emaneti ona yükleyecek olursanız o işin düzenli bir şekilde yürümesini bekleyemezsiniz.

Emanet (devlet işleri) ehline verilmeyince işler aksar, toplumda huzursuzluk başlar, şikâyet ve kavga artar. Toplum ferdlerinin birbirine olan güveni ortadan kalkar. İşte bu, Peygamberimizin ifadeleri ile o toplumun kıyâmetinin kopması demektir.

Kamu işleri için yetki vermek durumunda olan kimseler ,ehil olmayanlara yetki vermekle emanete hıyanette bulunmuş olurlar ve bunun zararını da yine kendileri çekerler. Sonra da ne yapalım, Allah böyle takdir etmiş diyerek teselli bulmak isterler. Evet, Allah öyle takdir etmiş ama Allah'ın bu takdirine biz sebep olmuş oluyoruz. Çünkü bizim ne yapacağımızı Allah biliyor ve ona göre takdir ediyor.

Emanet vermek durumunda olan kimseler dikkatli olacakları gibi emanet isteyen, görev talebinde bulunan kimseler de yapamayacakları bir görevi istemeyecekler, verilse bile kabul etmeyeceklerdir.

Ashab-ı Kirâm'dan Ebû Zer (ra.) diyor ki: Peygamberimize:

–Ey Allah'ın Resûlü, beni vali yapmıyor musun? dedim. Peygamberimiz:

يَا اَبَا ذَرٍّ اِنَّكَ ضَعِيفٌ وَاِنَّهَا اَمَانَةٌ وَاِنَّهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ خِزْىٌ وَنَدَامَةٌ اِلاَّ مَنْ اَخَذَهَا بِحَقِّهَا وَاَدَّى الَّذِى عَلَيْهِ فِيهَا.

–Ebû Zer, sen zayıfsın, bu valilik bir emanettir, kıyâmet gününde gerçekten bir perişanlıktır. Ancak onu hakkıyla alan o hususta üzerine düşeni yapan müstesnâ, buyurmuş[489] ve Ebû Zer gibi bir sahabeyi böyle bir yükün altına sokmak istememiştir.

Emanet vermekle yetkili olan kimseler onu ehline verecekleri gibi,

489 Müslim, "İmâre", 4.

emanet kendilerine verilen kimseler de bunun sorumluluğundan kurtulmak için görevin gereğini yapmaya çalışacaklar ve görevde kusurlu davranmayacaklardır.

Bakınız Peygamberimiz ne buyuruyor:

مَا مِنْ اَمِيرٍ يَلِى اَمْرَ الْمُسْلِمِينَ ثُمَّ لاَ يَجْهَدُ لَهُمْ وَيَنْصَحُ اِلاَّ لَمْ يَدْخُلْ مَعَهُمُ الْجَنَّةَ.

"Eğer bir yönetici Müslümanların işini üzerine alır, sonra onlar için çalışıp işinin gereğini yapmazsa onlarla birlikte cennete giremez."[490]

Değerli mü'minler!

Peygamberimiz prensip olarak görev isteyenlere görev vermez, bu sorumluluktan kaçanları tercih ederdi.

Ashâb-ı Kirâm'dan Ebû Mûsâ (ra.) diyor ki:

"Ben ve amcam oğullarından iki zât Peygamberimizin yanına gittik. O iki arkadaşımdan biri:

–Ey Allah'ın Resulü, bizi, Allah'ın sizi hâkim kıldığı yerlerden bazısına hâkim tayin et, dedi, öbürü de buna benzer bir istekte bulundu. Bunun üzerine Peygamberimiz;

وَاللهِ لاَ نُوَلِّى عَلَى هذاَ الْعَمَلِ اَحَدًا سَأَلَهُ وَلاَ اَحَدًا حَرَصَ عَلَيْهِ.

–Vallahi, biz bu işe ne onu isteyen birini tayin ederiz, ne de ona aşırı istekli olan birini, buyurdu[491] ve görev isteyene görev vermek âdeti olmadığını bildirdi.

Görülüyor ki, Peygamberimiz görev isteyen ve buna aşırı istekli olan kimseye görev vermiyor; ehil olduğu, görevi başaracağına inandığı kimseleri göreve getiriyordu. Çünkü Kur'an, görevin ehil olana verilmesini emrediyordu.

---

490 Müslim, "İmâre", 5.
491 Müslim, "İmâre", 3.

Değerli müminler!

İnsan olarak, Allah'ın en seçkin yaratığı olarak pek çok emanetler taşımaktayız. Bunların hepsini saymak için yeterli zamanımız yoktur. Ancak bunlardan önemli olan bazılarına işaret etmekle yetineceğiz.

Ailemiz ve çoluk çocuğumuz önemli emanetlerimiz arasındadır. Çocuklarımızın eğitilmesine, her türlü zararlı akımlardan uzak tutularak, dinimiz vatanımız ve milletimiz için yararlı olacak şekilde yetiştirilmeleri görevlerimiz cümlesindendir. Çünkü Kur'an-ı Kerîm'de şöyle buyuruyor:

يَآ اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا قُوٓا اَنْفُسَكُمْ وَاَهْلٖيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ.

''Ey müminler, kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennemden koruyun.[492]

Müslüman anne-baba, çocuklarının dinî terbiyelerine özen göstermeli, dinin inanç esaslarını ibâdetleriyle ahlâk kurallarını onlara öğretmelidirler. Bu görevlerini ihmal eden anne ve babalar sonradan büyük pişmanlık duyacakları kaçınılmazdır. Zaman zaman basına ve televizyon ekranlarına yansıyan, okunması ve izlenmesi bile üzüntü veren olaylar, bu görevin ihmali sonucunda meydana gelmektedir.

Çocuklarımıza bırakacaklarımız arasında en değerli olanı, hiç şüphe yok ki vatan ve millet sevgisiyle dopdolu ve dinî değerlere bağlı olarak yetiştirilmeleridir. Nitekim Peygamberimiz :

مَا نَحَلَ وَالِدٌ وَلَدًا مِنْ نُحْلٍ اَفْضَلَ مِنْ اَدَبٍ حَسَنٍ.

"Hiç bir baba çocuğa güzel terbiyeden daha üstün bir hediye vermiş olamaz."[493] buyurmuştur.

Bize emânet olan çocuklarımıza karşı görevlerimizi yapmadığımız zaman çocuklarımızdan sadece biz değil toplum da rahatsız olacak ve zarar görecektir. Bundan başka Allah'ın emrine uymadığımız için de O'nun yüce katında sorumlu duruma düşmüş olacağız.

---

492 Tahrîm, 66/6.
493 Tirmizî, "Birr", 33.

Sağlığımız da bir emânettir. Sağlığımıza zarar veren her şeyden korunacağız.

Hayatın tadı, ibadetin zevk ve neşesi, vücut sağlığına bağlıdır. Sağlığı yerinde olmayan bir Müslüman, Allah'a, anne-babasına, ailesine, vatanına ve milletine karşı olan görevlerini gereği gibi yerine getiremez. Bunun içindir ki yüce dinimiz, insan sağlığına önem vermiş, onu tehdit eden her türlü uyuşturucu maddeleri yasaklamıştır. Yine bunun içindir ki Peygamberimiz, sağlıklı kuvvetli mümin zayıf müminden daha hayırlı olduğunu bildirmiştir.

Peygamberimizin şu uyarısına herkes kulak vermelidir. Şöyle buyuruyor:

اِغْتَنِمْ خَمْسًا قَبْلَ خَمْسٍ: حَيَاتَكَ قَبْلَ مَوْتِكَ وَصِحَّتَكَ قَبْلَ سَقَمِكَ وَفَرَاغَكَ قَبْلَ شُغْلِكَ وَشَبَابَكَ قَبْلَ هَرَمِكَ وَغِنَاكَ قَبْلَ فَقْرِكَ.

"Ölümden önce hayatının, hastalıktan önce sağlığının, meşguliyetinden önce boş vakitlerinin, ihtiyarlığından önce gençliğinin, yoksulluğundan önce zenginliğinin kıymetini bil."[494]

Malımız ve servetimiz bize emanettir.

Birgün bu geçici dünya hayatına vedâ ederken malımızı ve her şeyimizi burada bırakacağız. Ancak Allah'ın huzurunda hesap verirken malımızın nereden kazanıp nereye harcadığımızın da hesabını vereceğiz. Nitekim Peygamber Efendimiz şöyle buyurmaktadır:

لَا تَزُولُ قَدَمُ ابْنِ اٰدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ عِنْدِ رَبِّهِ حَتَّى يُسْأَلَ عَنْ خَمْسٍ: عَنْ عُمْرِهِ فِيمَ اَفْنَاهُ وَعَنْ شَبَابِهِ فِيمَ اَبْلَاهُ وَمَالِهِ مِنْ اَيْنَ اكْتَسَبَهُ وَفِيمَ اَنْفَقَهُ وَمَا ذَا عَمِلَ فِيمَا عَلِمَ.

"Hiç kimse kıyamet günü (beş şeyden) ömrünü nerede ve ne sûretle tükettiğinden, gençliğini nerede ve nasıl yıpratıp çürüttüğünden, malını

494 Hâkim, Müstedrek, 4/306; Beyhakî, Şuabü'l-İmân, 7/263.

nasıl kazanıp nerelere harcadığından, elde ettiği bilgi ile ne yaptığından sorguya çekilmedikçe Allah'ın yüce katından ayrılamayacaktır.[495]

Vatan bir emanettir.

Vatan bir toprak parçasıdır, ama her toprak parçası vatan değildir. Vatan, uğrunda şehitlerin kanlarını akıttıkları toprak parçasıdır. "Toprak, eğer uğrunda ölen varsa vatandır" sözü bunu güzel ifade etmektedir.

Vatan bir Müslümanın her şeyidir. Çünkü din, namus, şeref ve bağımsızlık gibi kutsal değerler ancak vatan sayesinde kazanılabilir.

İşte atalarımız bu cennet vatanı, uğrunda şehit olarak, kanlarını akıtarak bize emanet etmişlerdir. Bu emaneti korumak bizim görevimizdir. Bu güzel vatanı bir taraftan düşmandan korurken diğer taraftan onu imar edip güzelleştirecek ve bizden sonrakilere korumak üzere teslim edeceğiz.

Taşıdığımız emanetler sadece bu saydıklarımızdan ibaret değildir. Biz sadece önemli olanlarına işaret ettik.

Değerli mü'minler!

Emaneti olmayan yani taşıdığı emânete riâyet etmeyen kimse olgun mü'min olamaz. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de mü'minin özellikleri sayılırken emanete de yer verilmiştir. Şöyle buyurulmuştur:

وَالَّذِينَ هُمْ لِاَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَۙ.

"O mü'minler ki, emanetlerine ve ahitlerine riâyet ederler."[496]

Peygamberimiz de şöyle buyurmuştur:

لاَ اِيمَانَ لِمَنْ لاَ اَمَانَةَ لَهُ.

"Emaneti olmayanın imanı yoktur. (Yani olgun mü'min değildir.)[497]

Emânete hıyaneti Peygamberimiz nifak belirtisi saymıştır. Şöyle buyuruyor:

---

495 Tirmizî, "Kıyame", 1.
496 Mearic, 70/32; Mü'minûn, 23/8.
497 *et-Tergîb ve't-Terhîb*, c. IV, s. 5.

ايَةُ الْمُنَافِقِ ثَلاَثٌ: اِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَ اِذَا وَعَدَ اَخْلَفَ وَ اِذَا اؤْتُمِنَ خَانَ.

"Münafığın alâmeti üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler, söz verirse sözünde durmaz. Kendisine bir şey emanet edilirse ona hıyanet eder."[498]

Müslim'in rivâyetinde: "Oruç tutsa, namaz kılsa ve kendini Müslüman saysa da:" ilâvesi vardır.

İşte değerli mü'minler, emanete dinimiz büyük önem veriyor. Emânete riâyet etmeyeni olgun mü'min kabul etmiyor. Peygamberlerde bulunması gerekli beş nitelikten biri emânet olduğu gibi olgun mü'minin özelliklerinden biri de emanettir. Zaten insanların, sözüne, işine ve halkla olan ilişkilerindeki davranışlarına güvenilmeyen bir kimsenin kâmil manada mü'min olması düşünülemez.

Allah Teâlâ'dan emanet ehli olmamızı niyaz ediyorum. Amin.

498 Buhârî, "İman", 24; Müslim, "İman", 25.

ZiNA VE FUHUŞ TOPLUMUN TEMELİNİ SARSAR

Değerli mü'minler!

İslâm dini semâvî dinlerin sonuncusu ve en mükemmelidir. Gayesi, Allah'ın en üstün yaratığı olan insanı dünya ve ahirrette mutlu kılmaktır. İslâmiyet, insanın bu mutluluğu elde etmesi için gerekli olan herşeyi emretmiş, onu bundan mahrum edecek herşeyi de yasaklamıştır. Zina ve fuhuş bu yasaklardan birisidir.

Zina aralarında meşrû bir evlilik olmayan, nikâh bağı bulunmayan kimselerin cinsî münasebette bulunmalarına denir.

İslâmiyet, evlenmeyi emrederken zinayı haram kılmıştır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنٰىٓ اِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةًۜ وَسَٓاءَ سَبِيلًا.

"Zinaya yaklaşmayın. Çünkü o, şüphesiz bir hayasızlıktır, kötü bir yoldur."[499] buyurulmuştur.

Resûl-i Ekrem (sas.) Efendimiz de bir hadislerinde şöyle buyuruyorlar:

499 İsrâ, 17/32.

لاَ اَحَدٌ اَغْيَرَ مِنَ اللهِ وَلِذَلِكَ حَرَّمَ الفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ.

“Mü’minleri Allah Teâlâ’dan daha çok fenalıklardan koruyan kimse yoktur. Bunun için Allah Teâlâ açık kapalı fuhşiyati (zinayı) haram kılmıştır.”[500]

Zina ve fuhuşun ahlâkî, sıhhî, içtimâî ve hukukî pek çok zararları vardır.

Toplumların çekirdeğini aile teşkil eder. Sağlıklı nesiller bu yuvada yetişir. Çocuk fıtrî gelişmesini de ahlâk ve terbiyesini de önce buradan alır. İnsan sevgisinin kaynağı da ailedir. Bu yuva için en büyük tehlike ise zina ve fuhuştur. Zina ve fuhuş önce ailenin teşkilini engeller. Kurulmuş olan ailenin ise dağılmasına ve perişan olmasına sebep olur.

Zina, insanın sağlığını da bozar. Pek çok zührevî hastalıkların kaynağının zina ve fuhuş olduğu tıbben sabit olmuştur. Hatta bugün insan sağlığını tehdit eden AIDS hastalığı da çoğunlukla tenasül organları yoluyla bulaşmaktadır.

Zina ve fuhuşun yaygın hale geldiği toplumlarda ölüm olaylarının çoğalacağını haber veren Resûl-i Ekrem (sas.) Efendimiz bu noktaya dikkatimizi çekmiştir. Zina ile ana rahmine düşen çocukların çoğu kerre doğumları engellenir. Dünyaya gelenler ise ortada kalarak perişan olur. Anne ve baba şefkatinden mahrum kalır. Zaman zaman bu çocuklardan cami kapılarına bırakılanlar toplumu dehşete düşürür. Çocuğuna sonsuz şefkat ve merhametle dolu ve çocuğu için her fedakârlığa katlanan anneyi, çocuğunu cami kapısına bırakmasına zorlayan, bu yüz kızartıcı kötülüktür. Böylece zina ve fuhuş insanı en büyük özelliğinden, sevgi ve merhamet duygusundan yoksun hale getirir.

Zina ve fuhuş, hangi toplumlarda yaygın hale gelmişse o toplumu çökertmiştir. Bugün, güçlü gibi görünen bazı toplumların zina ve fuhuş yüzünden büyük sarsıntı içinde oldukları ve zaman geçtikçe de bu sarsıntının daha da artarak o toplumları güçsüz hale getireceği kaçınılmazdır.

Ashab-ı Kiram’dan bazılarının zinanın sonuçlarıyla ilgili şu sözleri de dikkate değerdir.

---

500 Buhârî, “Nikâh”, 107; Müslim, “Tevbe”, 5.

“Zinadan sakının. Çünkü zinada üçü dünya ile üçü de ahiret ile ilgili olmak üzere altı kötü haslet vardır:

Dünya ile ilgili olanlar:

–Rızık ve kazançtaki bereketi kaldırır.

–Ömrü kısaltır.

–İnsanların nefretini mûcip olur.

Ahiret ile ilgili olanlar da:

–Allah Teâlâ’yı öfkelendirir.

–Hesabı şiddetlendirir.

–Cehennem’e girmeye sebep olur.”[501]

Bunun içindir ki İslâm, zinayı yasaklarken ona götüren vesileleri de dikkate almıştır.

Bir kadınla bir erkeğin yalnız bir odada başbaşa kalmalarını hoş görmez. Çünkü bu suizanna sebep olur. Durumu müsait olanların hemen evlenmelerini emreder. Evlenmenin gereksiz masraflarla zorlaştırılmamasını öğütler. Bir takım yanlış değerlendirmelerde ifade edildiği gibi çocuk sahibi olmanın insanı fakir yapmayacağını, bilakis evlenenlerden fakir olanları Allah Teâlâ’nın zengin yapacağını bildirir. Kendisini haramdan korumak kasdiyle evlenmek isteyenlere yardımcı olunmasını emreder.

Diğer taraftan zinaya götürecek mukaddimleri de zinadan sayar. Nitekim Resûl-i Ekrem (sas.) Efendimiz:

اِنَّ اللّٰهَ كَتَبَ عَلَى ابْنِ اٰدَمَ حَظَّهُ مِنَ الزِّنَا اَدْرَكَ ذَلِكَ لاَ مُحَالَةَ فَزِنَا الْعَيْنِ النَّظَرُ وَزِنَا الِّسَانِ الْمَنْطِقُ وَالنَّفْسُ تَمَنَّى وَتَشْتَهِى وَالْفَرْجُ يُصَدِّقُ ذَلِكَ كُلَّهُ وَيُكَذِّبُهُ.

“Allah Adem oğluna zinadan nasibini takdir etmiştir. Hiç şüphesiz Adem oğlu (ezelde mukadder olan) bu akibete erişecektir. Göz zinası

501 *Tenviru’l-Ezhân min Tefsir-i Ruhi’l-Beyan*, Beyrut, l988, c. II, s. 342.

(mahremi olmayan kadına şehvetle) bakmaktır. Dil zinası da (zevkle) görüşmektir. Nefsin de zina temenni ve iştihası vardır. (Bu arzu da nefsin zinasıdır) Tenasül organı ise bu uzuvların hepsinin arzularını ya gerçekleştirir (fiile dönüştürür) yahut (bırakarak) yalanlar,"[502] buyurmuşlardır.

Hadis-i Şerifte Resûlüllah (sas.) bir noktaya dikkatimizi çekiyor. O da göz, dil gibi organlarla kazanılan küçük hataları tenasül organı fiile dönüştürmedikçe ve bunlar birer hayal halinde kaldığı sürece bunlar zina sayılmıyor ve bu küçük hatalara zina günahı terettüp etmiyor. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

اَلَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَٓائِرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ اِلَّا اللَّمَمَۜ اِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِۜ

"Ufak tefek kusurlar dışında günahın büyüklerinden ve hayasızlıktan kaçınanlara gelince, şüphesiz Rabbın, affı bol olandır,"[503] buyurulmuş ve bu tür hataların büyük günahlardan kaçınmak kaydiyle bağışlanacağı bildirilmiştir.

Zina ve fuhuş büyük günahlardan olduğu gibi, iffetli kadınlara zina ve fuhuş isnadı da büyük günahlardandır.

Zina ve fuhuş, beşerin nezih hayatını kirleten bir seyyie olduğu içindir ki Kur'an-ı Kerim, Resûlüllah Efendimize biat etmek isteyen kadınlardan uymaları gerekli hususlardan birisinin de iffetlerini korumaları olduğunu bildirir. Nitekim:

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِذَا جَٓاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلٰٓى اَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللّٰهِ شَيْـًٔا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ اَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ اَيْدِيهِنَّ وَاَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِينَكَ فٖي مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحٖيمٌ.

"Ey Peygamber, inanmış kadınlar;

502 Buhârî, "İstizan", 12; Müslim, "Kader", 5.
503 Necm, 53/32.

–Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak,

–Hırsızlık yapmamak,

–Zina etmemek,

–Çocuklarını öldürmemek,

–Elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemek,

–Maruf hususunda sana karşı gelmemek üzere biat etmeye geldikleri zaman biatlerini kabul et ve onlar için Allah'tan mağfiret dile. Şüphesiz Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir,"[504] buyurulmuştur.

Bu husus yalnız kadınlardan değil, erkeklerden de istenmiştir. Nitekim Yesrip (Medine)'den gelip Resûl-i Ekrem Efendimizle Mekke'nin kenarında Akabe denilen yerde buluşan ve Peygamberimizin telkinlerini dinledikten sonra Müslüman olmak isteyenlere Peygamberimiz şöyle demiştir:

بَايِعُونِى عَلَى اَنْ لاَ تُشْرِكُوا بِاللّٰهِ شَيْئًا وَلاَ تَسْرِقُوا وَلاَ تَزْنُوا وَلاَ تَقْتُلُوا اَوْلاَدَكُمْ وَلاَ تَأتُوا بِبُهْتَانٍ تَفْتَرُونَهُ بَيْنَ اَيْدِيكُمْ وَ اَرْجُلِكُمْ وَلاَ تَعْصُوا فِى مَعْرُوفٍ...

"Allah'a ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocukları öldürmemek, kendiliğinizden uyduracağınız hiç bir yalanla bühtan ve iftirada bulunmamak, doğru işte isyan etmemek üzere bana biat ediniz..."[505]

Zina ve fuhuş, mü'minin manevi duygularını zedeleyeceği için, olgun iman ile bir arada bulunmasının mümkün olmadığı Resûl-i Ekrem Efendimiz tarafından bildirilmiştir.

لاَ يَزْنِى الزَّانِى حِينَ يَزْنِى وَهُوَ مُؤْمِنٌ.

"Zina eden kişi zina ettiği sıra (tam ve olgun bir) mü'min olduğu halde zina etmez."[506]

---

504 Mümtehine, 60/12.
505 Buhârî, "İman", 11.
506 Buhârî, "Eşnibe", 1.

Evet, zina büyük günahlardandır, olgun iman ile bir arada barınmaz. Fakat onu işleyeni de imandan çıkarmaz. Esasen yalnız bu değil günahların hepsi böyledir, onları işleyen kimse günah olduklarını inkar etmedikçe imandan çıkmaz, günahkâr olur. Nitekim Resûl-i Ekrem Efendimiz:

اَتَانِى جِبْرِيلُ فَبَشَّرَنِى: اَنَّهُ مَنْ مَاتَ لاَ يُشْرِكُ بِاللّٰهِ شَيْئًا دَخَلَ الجَنَّةَ قُلْتُ وَاِنْ سَرَقَ وَاِنْ زَنٰى؟ قَالَ: وَاِنْ سَرَقَ وَاِنْ زَنٰى.

"Bana Cebrail (as.) geldi ve müjde verdi: "Her kim Allah'a ortak koşmadan ölürse cennete girer," dedi. Ben Cebrâil'e: Hırsızlık etse de zina etse de mi?" dedim. O, "Evet hırsızlık etse de zina etse de" diye cevap verdi.[507]

Evet günah imanın aslını değil, kemalini olumsuz şekilde etkiler. Olgun mü'minler tarif edilirken Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulur:

وَالَّذٖينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَٓائِرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ وَاِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَۚ.

"Mü'minler o fazilet sahipleridir ki (şirk gibi) günahın büyüklerinden ve (zina gibi) açık kötülüklerden çekinirler ve öfkelendiklerinde (darıldıkları kimselerin) kusurlarını örterler."[508]

وَالَّذٖينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتٖى حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَۚ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ يَلْقَ اَثَامًاۙ.

"Onlar, Allah'ın yanında başka tanrı tutup ona yalvarmazlar. Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar. Zina etmezler. Bunları yapan günaha girmiş olur."[509]

En büyük fazilet, kişinin heva ve hevesine kapılmayarak iradesine hakim olmasıdır. Böyle olan kimse Cenâb-ı Hakk'ın rızasını kazanmış olur. Bunlar cennete girmeyi ve Allah Teâlâ'nın büyük lütuflarına ermeyi hakederler. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

507 Buhârî, "Tevhid", 33.
508 Şûrâ, 42/37.
509 Furkan, 25/68.

وَاَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوٰى. فَاِنَّ الْجَنَّةَ هِىَ الْمَاْوٰى.

“Kim Rabbinin azametinden korkup da kendini kötülükten alıkoymuşsa varacağı yer şüphesiz cennettir,”[510] buyurulmuştur.

Resûl-i Ekrem (sas.) Efendimiz de şöyle buyurmuşlardır:

مَنْ يَضْمَنْ لِى مَا بَيْنَ لَحْيَيْهِ وَمَا بَيْنَ رِجْلَيْهِ اَضْمَنْ لَهُ الْجَنَّةَ.

“Her kim ağzın iki kemiği arasındaki dilini ve iki budu arasında bulunan (Edeb yerini) kötülükten koruma sözü verirse ben de o kişiye cennet sözü veririm”.[511]

اِذَا صَلَّتِ الْمَرْأَةُ خَمْسَهَا وَصَامَتْ شَهْرَهَا وَحَفِظَتْ فَرْجَهَا وَاَطَاعَتْ زَوْجَهَا قِيلَ لَهَا: ادْخُلِى الْجَنَّةَ مِنْ اَىِّ اَبْوَابِ الْجَنَّةِ شِئْتِ.

“Kadın, beş vakit namazını kılar, Ramazan orucunu tutar, iffetini korur ve kocasına saygı gösterirse kendisine hangi kapıdan istersen cennete gir” denir.[512]

Allah korkusu sebebiyle iffetini koruyanlar kıyamet günü Arş’ın gölgesinde gölgelenecek yedi sınıf insandan biri olacaktır. Nitekim Resûl-i Ekrem (sas.) bu yedi sınıf insanı şöyle tadat buyurmuşlardır:

سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللّٰهُ فِى ظِلِّهِ يَوْمَ لاَ ظِلَّ اِلاَّ ظِلُّهُ: الاِمَامُ الْعَادِلُ وَشَابٌّ نَشَأَ فِى عِبَادَةِ رَبِّهِ وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ فِى الْمَسَاجِدِ وَرَجُلاَنِ تَحَابَّا فِى اللّٰهِ اِجْتَمَعَا عَلَيْهِ وَتَفَرَّقَا عَلَيْهِ وَرَجُلٌ طَلَبَتْهُ ذَاتُ مَنْصِبٍ وَجَمَالٍ فَقَالَ اِنِّى اَخَافُ اللّٰهَ وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ اَخْفٰى لاَ تَعْلَمَ شِمَالُهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينُهُ وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللّٰهَ خَالِيًا فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ.

510 Naziât, 79/40-41.
511 Buhârî, “Rikak”, 23.
512 Ahmed b. Hanbel ve Taberâni rivayet etmişlerdir.

“Yedi sınıf insan vardır ki Allah Teâlâ onları (Arş’ının) gölgesinden başka hiçbir gölge bulunmayan günde (kıyamet gününde) gölgesinde gölgelendirecektir.

–Adil hükümdar,

–Allah’a ibadet ederek yetişen genç,

–Gönlü mescidlere bağlı olan kimse,

–Allah için sevişen, O’nun için bir araya gelen, O’nun için birbirinden ayrılan iki kimse,

–Kendisini mevki sahibi güzel bir kadın (meşrû olmayan ilişkiye) davet ettiği halde “Ben Allah’tan korkarım” diyen kimse,

–Sol elinin verdiğini sağ eli duymayacak kadar gizli sadaka veren kimse,

–Tenha bir yerde Allah’ı anarak gözleri boşanan kimsedir.”[513]

513 Buhârî, “Ezan”, 36.

KEHANET VE FALCILIĞIN DİNDE YERİ YOKTUR

Değerli mü'minler!

Bugünkü konuşmamızda kehanet ve falcılıktan söz etmek istiyorum.

Kitap ve sünnette yeri olmayan, akıl ve ilim ile de açıklanamayan şeylere "Hurafe" diyoruz.

İslâmiyet geldiği günden itibaren hurafelerle mücadele etmiştir. Kehanet ve falcılık da, İslâmiyet'in mücadele ettiği hurafelerdendir.

Kehanet, gaybden haber verme işidir. Bu işi yapana yani gaybden haber verene de kâhin denir.

Meşhur bilginlerden İbnü'l-Esîr (H.544-606, M.1149-1210): "Kâhin, gelecekte kâinatta meydana gelecek olaylardan haber veren ve gizli olan şeyleri bildiğini iddia eden kimsedir", demiştir.[514]

Falcılık da kehanet gibi gelecekten haber verme yöntemlerinden birisidir. Falcı bu yöntemi kullanarak gelecekten bilgi verdiğini iddia eden kimsedir.

İnsan, tarihin her devrinde ve her toplumda geleceğe ait olayları önceden öğrenmek istemiştir. Kehanet ve falcılık, insanın bu arzusuna bir cevap olarak ortaya çıkmıştır. Arapların Ezlâm –fal okları–, Fas ve Rum'un

514 *en-Nihaye*, Mısır, 1322, c. IV, s. 43.

tavla ve satranç oyunları, remilleri (nokta ve çizgileri) ve tencimleri (yıldızlardan bilgi alma) gibi şeyler, hep birer kehanet araçlarıdır.

Geleceğin karanlıkları içinde saklanan mukadderatı görmeye insan zekâsının yetmediği zamanlarda kişiler ve toplumlar için takdir edilmiş olan olayları öğrenmek maksadıyla böyle aslı olmayan vasıtalara başvurulmuştur. Bugün bile ilim ve teknolojinin ileri bir seviyede bulunduğu toplumlarda kehanete inananlar ve bunu sanat haline getirenler bulunmaktadır. Nitekim çeşitli toplumlarda yıl başında yeni yılın neler getireceği konusunda türlü türlü efsanelerin yayınlandığı görülmektedir.

Bu konuda bir başka isim de “Arrâf”tır. Arrâf, çalınmış olan eşyayı veya yitiğin yerini bildiğini iddia eden kimsedir. Bunlar, bu yolla çıkar sağlamakta, halk da bunlardan yitik ve çalıntı malları hakkında medet ummaktadır.

Araplar arasında fal okları (Ezlâm) ile yapılan falcılık çok yaygın idi. Bu oklar üç parçadan ibaretti. Bunlardan birinde “Yap”, öbüründe “Yapma” yazılı idi. Üçüncü ok da boştu. Bir iş yapmak isteyen veya yola çıkmayı düşünen kimse, bu işin ve bu yolculuğun kendisine yarar sağlayıp sağlayamayacağını bu oklarla anlamak isterdi. “Yap” yazılı ok çıkarsa, yapmak istediği işi yapar veya yola çıkardı. “Yapma” yazılı ok çıktığında, o işi yapmaz veya yola çıkmazdı. Boş olan okun çıkması halinde ise, yazılı ok çıkıncaya kadar fala devam edilirdi.

İşte cehalet devri insanının anlayışı.

Şimdi önce bunlarla ilgili dinimizin görüşünü ortaya koyalım. Sona da bunları yapmanın, yaptırmanın ve bunlara inanmanın ne olduğunu açıklayalım.

Bütün bunlarda, insana gizli olan hususları bilme ve öğrenme çabası yatmaktadır. O halde insan gaybı yani kendisine gizli olan şeyleri bu ve benzeri vasıtalarla bilebilir mi? Önce bunun bilinmesi lazımdır.

Gaybı yalnız Allah bilir, insanlar gaybı bilemezler. Bu husus hem Kur’an-ı Kerim’de ve hem de Peygamberimizin sünnetinde ifade buyurulmuştur. Bu konudaki âyet-i kerimelerden bazıları şunlardır.

وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَآ اِلَّا هُوَ

"Gaybın anahtarları O'nun katındadır. Onları, O'ndan başkası bilmez."[515]

قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ الْغَيْبَ اِلَّا اللّٰهُ

"De ki, göklerde ve yerde Allah'tan başka gaybı kimse bilmez."[516]

"Gaybın anahtarları Allah'ın katındadır" demek, gizli olan ve duyu organları ile algılanmayan şeyleri yalnız Allah bilir demektir.

Ay ve güneşin doğuş ve batış zamanları ile bunların tutulmalarını önceden bilip haber vermek gaybı bilmek değil midir? Gibi bir soru akla gelebilir.

Evet, ay ve güneşle ilgili bu bilgiler gayp bilgileri değildir. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de

اَلشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍۙ.

"Güneş ve ay bir heseba göre hareket etmektedir."[517] buyurulmuştur.

İnsanlar güneş ve ayın hareketleri ile ilgili hesabı iyi yaparlarsa, daha doğrusu yapabiliyorlarsa onları izleyebilirler. Bugün ise bu yapılmaktadır. Ancak tarihte bunun yapılamadığı devirler olmuştur. Nitekim Peygamberimizin Ramazan Hilali ile ilgili şu açıklamaları bunu ifade etmektedir. Şöyle buyuruyor:

اِنَّا اُمَّةٌ اُمِّيَّةٌ لاَ نَكْتُبُ وَلاَ نَحسُبُ الشَّهْرُ هٰكَذَا وَ هٰكَذَا يَعْنِى مَرَّةً تِسْعَةً وَعِشْرِينَ وَمَرَّةً ثَلاثِينَ.

"Biz ümmî bir topluluğuz, ne yazı yazmasını bilir ne de (yıldızların seyrini) hesabını anlarız. (Bize lazım olan) bir ay, kâh şöyledir, kâh böyledir." Hadisi rivayet eden İbn-i Ömer (ra.): "Peygamberimiz bu ifade ile bazen ay yirmi dokuz, bazan da otuz gündür demek ister gibi mübarek parmakları ile işaret buyurmuştur."[518]

515 En'am, 6/59.
516 Neml, 27/65.
517 Rahmân, 55/5.
518 Buhârî, "Savm", 13.

Peygamberimiz, ayın hesap ile belirlenemeyeceğini söylemiyor. Ancak biz şu anda böyle sağlıklı bir hesap yapamayız buyuruyor.

Hava değişimleri ile ilgili bugün yapılmakta olan tahminler de gayb ile bir ilgisi yoktur. İnsan bilgisinin ulaşma imkânı bulunan çeşitli metod ve aletlerle öğrenilebilecek şeyler gayb değildir. Hava tahmin raporları da böyledir. Önceden böyle bir tahmin yapan kimse gaybı biliyor denemez. Ama bunun dışında, kişinin ne zaman öleceği, gelecekte başından neler geçeceği ve ne gibi olaylarla karşılaşacağı hususları gayb ile ilgilidir ve bunları yalnız Allah bilir. Bunu Peygamberler de melekler de bilemezler. Ancak Peygamberler ve melekler Allah'ın kendilerine bildirdiği kadarını bilir, bildirmediğini bilemezler. Çünkü Allah Teâlâ bu bilgiye kimseyi ortak etmemiştir.

Mekke müşrikleri zaman zaman Peygamberimizden gayb ile ilgili hususlarda bilgi istiyorlardı. Allah Teâlâ onları bu konuda uyarmasını Peygamberine emretmiştir.

قُلْ لَٓا اَقُولُ لَكُمْ عِنْدٖي خَزَٓائِنُ اللّٰهِ وَلَٓا اَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَٓا اَقُولُ لَكُمْ اِنّٖي
مَلَكٌۚ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوحٰٓى اِلَيَّۜ.

"(Ey Muhammed) De ki, ben size Allah'ın hazineleri benim yanımdadır demiyorum. Ben gaybı da bilmem. Size ben bir meleğim de demiyorum. Ben sadece bana vahyolunana uyarım."[519]

Görülüyor ki Allah Teâlâ Peygamberine üç şeyin kendisinde bulunmadığını söylemesini istiyor. Bunlar da, Allah'ın hazinelerinin yanında olmadığı, gaybı bilmediği ve melek olmadığı hususlarıdır. Peygamber olması, gaybı bilmesini gerektirmez. Başka bir ifade ile gaybı bilmemesi, Peygamber olmasına zarar vermez. Ancak Allah tarafından kendisine bildirilmiş olanları bile bilir.

قُلْ لَٓا اَمْلِكُ لِنَفْسٖي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا اِلَّا مَا شَٓاءَ اللّٰهُۜ وَلَوْ كُنْتُ اَعْلَمُ الْغَيْبَ
لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِۚ وَمَا مَسَّنِيَ السُّٓوءُۚ اِنْ اَنَا اِلَّا نَذٖيرٌ وَبَشٖيرٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ.

519 En'am, 6/50.

“(Ey Muhammet) De ki: Ben kendi kendime Allah’ın dilediğinden baka ne bir menfaat elde etmeye ne de bir zararı önlemeye malik değilim. Ben eğer gaybı bilseydim daha çok hayır yapardım ve kötülük denilen şey yanıma uğramazdı. Ben inanacak bir kavme müjde veren ve onları uyaran bir Peygamberden başka biri değilim.”[520]

Peygamberimiz, kendisinin gaybı bildiğini söyleyenleri, daha doğrusu bilmesi gerektiğine inananları daima uyarmış ve gaybı bilmediğini söylemiştir.

عَنِ الرُّبَيْعِ بِنْتِ مُعَوِّذٍ قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ (ص) غَداةَ بُنِيَ عَلَيَّ فَجَلَسَ عَلَى فِراشِي كَمَجْلِسِكَ مِنِّي وَجُوَيْرِيَاتٌ يَضْرِبْنَ بِالدُّفِّ يَنْدُبْنَ مَنْ قُتِلَ مِنْ اٰبَائِهِنَّ يَوْمَ بَدْرٍ حَتَّى قَالَتْ جَارِيَةٌ وَفِينَا نَبِيٌّ يَعْلَمُ مَا فِي غَدٍ فَقَالَ النَّبِيُّ (ص): لاَ تَقُولِي هٰكَذَا وَقُولِي مَاكُنْتِ تَقُولِينَ.

Muavviz kızı Rübeyyi (r.anh.) şöyle diyor: “Ben gelin olduğum günün kuşluk vaktinde Peygamberimiz düğünüme gelmişti. O sırada bazı kızlar def çalarak, babalarımızdan Bedir savaşında şehit olanların hatıralarını anıyorlardı. Kızlardan birisi: “İçimizde bir Peygamber vardır ki, o, yarın ne olacağını bilir” dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz: “Kızım öyle söyleme, bundan önce söylediğin gibi söyle.” buyurdu[521] ve bunun yanlış olduğunu bildirdi.

Kıyametin ne zaman kopacağı gayb ile ilgili bilgilerdendi. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de:

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ اَيَّانَ مُرْسٰيهَاۜ قُلْ اِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبّ۪يۚ.

“Sana, ne zaman kopacak diye kıyamet vaktini soruyorlar. De ki: Onun bilgisi yalnızca Rabbimin katındadır.”[522]

Zaman zaman bazı kimseler insanların bilgisizliğinden yararlanarak

520 A’raf, 7/188.
521 Buhârî, “Meğazi”, 12; Tirmizî, “Nikah”, 6; Ebû Davûd, “Edeb”, 59.
522 A’raf, 7/187.

çıkar sağlamak için kıyametin kopacağı zamanı bildiklerini iddia ederler. Halbuki Peygamberimiz bu konu ile ilgili kendisine sorulan soruları, ya cevapsız bırakmış, ya da soruyu sorana daha çok ilgilenmesi gereken noktaya dikkatini çekmiştir. Bu konuda hadis kitaplarında mevcut hadisi şeriflerden üç tanesini nakletmek yararlı olacaktır. Birinci hadis-i şerif:

عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) : اِذَا ضُيِّعَتِ الْاَمَانَةُ فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ قَالَ: كَيْفَ اِضَاعَتُهَا يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ: اِذَا وُسِّدَ الْاَمْرُ اِلَى غَيْرِ اَهْلِهِ فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ.

Ebû Hureyre (ra.) anlatıyor. Peygamberimize bir adam gelerek:

–Ey Allah'ın Resûlü, kıyamet ne zaman kopacak? diye sordu. Peygamberimiz:

–Emânet zayi olduğu zaman kıyameti bekle, buyurdu. Adam tekrar sordu:

–Emanetin zayi olması nasıl olur? dedi. Peygamberimiz:

–İşler ehil olmayan kimselere verildiği zaman, kıyameti bekle, buyurdu.[523]

İkinci hadis-i şerif:

عَنْ اَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ مَتَى السَّاعَةُ؟ قَال: وَمَا اَعْدَدْتَ لَهَا؟ فَكَأَنَّ الرَّجُلَ اِسْتَكَانَ ثُمَّ قَالَ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ مَا اَعْدَدْتُ لَهَا كَبِيرَ صَلَاةٍ وَلَا صِيَامٍ وَلَا صَدَقَةٍ وَلٰكِنِّى اُحِبُّ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ قَالَ: فَانْتَ مَعَ مَنْ اَحْبَبْتَ.

Enes İbn-i Malik (ra.) anlatıyor: Bir adam Peygamberimize gelerek:

–Ey Allah'ın Peygamberi, kıyamet ne zaman kopacak? diye sordu. Peygamberimiz:

523 Buhârî, "Rikak", 35.

–Sen kıyamet için ne hazırladın? buyurdu. Adam:

–Ey Allah'ın Resulü, ben kıyamet için çok namaz, oruç ve sadaka hazırlamadım. Ancak ben, Allah'ı ve Peygamberini severim, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz:

O halde sen, sevdiklerinle beraber olacaksın. buyurdu.[524]

Üçüncü hadis-i şerif:

عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) يَوْمًا بَارِزًا لِلنَّاسِ فَاَتَاهُ رَجُلٌ فقَالَ: مَا اْلاِيمَانُ؟ قَالَ: اْلاِيمَانُ اَنْ تُؤْمِنَ بِاللّٰهِ وَمَلاَئِكَتِهِ وَ بِلِقَائِهِ وَرُسُلِهِ وَتُؤْمِنَ بِالْبَعْثِ. قَالَ: مَاالاِسْلاَمُ؟ قَالَ الاِسْلاَمُ اَنْ تَعْبُدَ اللّٰهَ وَلاَ تُشْرِكَ بِهِ وَتُقِيمَ الصَّلاَةَ وَ تُؤْتِىَ الزَّكَاةَ الْمَفْرُوضَةَ وَتَصُومَ رَمَضَانَ. قَالَ: مَاالاِحْسَانُ؟ قَالَ: اَنْ تَعْبُدَ اللّٰهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ فَاِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَهُ فَاِنَّهُ يَرَاكَ. قَالَ: مَتَى السَّاعَةُ؟ قَالَ: مَا الْمَسْئُولُ عَنْهَا بِاَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ...

Ebû Hureyre (ra.) anlatıyor: Bir gün Peygamberimiz açıkta oturuyordu. Yanına birisi gelerek:

–İman nedir? diye sordu. Peygamberimiz:

–İman, Allah'a, meleklerine, Allah'a kavuşmaya, Peygamberlerine ve öldükten sonra dirilmeye inanmandır, buyurdu, Adam:

–İslâm nedir? dedi. Peygamberimiz:

–Allah'a ibadet edip O'na hiçbir şeyi ortak koşmaman, namazı kılman, farz olan zekâtı vermen ve Ramazan ayı orucunu tutmandır, buyurdu. Adam:

–İhsan nedir? diye sordu. Peygamberimiz:

–İhsan, Allah'a sanki O'nu görüyormuş gibi ibadet etmendir. Sen Allah'ı görmüyorsan O seni görüyor, buyurdu. Adam

524 Müslim, "Birr", 50.

–Kıyamet ne zaman? dedi. Peygamberimiz:

–Bu konuda sorulan, sorandan daha bilgili değildir, buyurdu[525]

Görülüyor ki, ilk iki hadisi şerifte Peygamberimiz kendisine kıyametin zamanı ile ilgili sorulan soruya cevap vermemiş, asıl ilgi gösterilmesi gereken noktaya dikkat çekmekle yetinmiştir. Üçüncü hadisi şerifte ise bu konuda kesin bir bilgiye sahip olmadığını ifade etmiştir.

Değerli kardeşlerim, işte ayeti kerime ve hadisi şerifler gaybı, kıyametin ne zaman kopacağını, gelecekte insanın ne gibi olaylarla karşılaşacağını Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceğini ifade etmektedir.

Kehanet ve falcılık bir nevi gaybden ve gelecekten haber vermektir ki, bu ayeti kerime ve hadisi şeriflere göre mümkün değildir. Böyle olunca bunu sanat haline getiren kimseler, yani kahinler ve falcılar, insanları aldatmakta ve bu yolla çıkar sağlamaktadırlar.

Bu konuya diğer konulardan farklı olarak ayeti kerime ve hadisi şeriflerde fazla yer verilmesinin iki sebebi vardır.

Birincisi, İslâmiyetten önce cehalet devrinde halk gelecekten bilgi almak için gaybden haber verdiğini iddia eden kahinlere başvuruyor, yapmak istedikleri herhangi bir iş veya yolculuk için falcılara gidiyor, fal baktırıyorlardı.

عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ الْحَكَمِ السُّلَمِى قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ اُمُورًا كُنَّا نَصْنَعُهَا فِى الْجَاهِلِيَّةِ. كُنَّا نَأْتِى الكُهَّانَ قَالَ: فَلاَ تَأْتُوا الكُهَّانَ. قَالَ: قُلْتُ: كُنَّا نَتَطَيَّرُ قَالَ: ذَاكَ شَىْءٌ يَجِدُهُ اَحَدُكُمْ فِى نَفْسِهِ فَلاَ يَصُدَّنَّكُمْ.

Muâviye İbnü'l-Hakem es-Sülemî (ra.) diyor ki: "Ben Peygamberimize:

–Ey Allah'ın Resûlü, bir takım şeyleri biz cahiliyet devrinde yapıyorduk, kâhinlere gidiyorduk, dedim. Peygamberimiz:

–Artık kâhinlere gitmeyin, buyurdu. Ben:

–Teşe'ümde bulunuyorduk (yani şom tutuyorduk) dedim. Peygamberimiz:

525 Buhârî, "İman", 37; Müslim, "İman", 1.

–Bu sizden birinizin içine uğursuzluk olarak sinen bir şeydir. Sakın size mani olmasın, sizi işinizden geri bırakmasın, buyurdu.[526] Cahiliyye devrinin batıl inançlarından bazıları da şunlardır:

1. Tıyere: Bir yolcunun sefere çıktığı sırada önünden bir kuşun uçması uğursuzluk sayılırdı ve böyle bir durumla karşılaşan yolcu yolculuğundan vaz geçerdi.

2. Hâme: Hâme, baykuştur. Bu kuşun bir evin üzerine konup da ötmesinin uğursuzluk getireceğine inanılırdı. Bugün bile cahil halk arasında böyle bir endişe vardır.

3. Safer: Kamerî aylardan Safer ayının uğursuz bir ay olduğunu, bütün uğursuz işlerin bu ayda meydana geldiği düşüncesidir. Halbuki Safer ayının diğer aylardan hiçbir farkı yoktur. Diğer aylar zamanın bir dilimi olduğu gibi Safer ayı da zamanın bir dilimidir. Bu batıl akide cahil halk arasında yaşamakta ve Safer ayında nikah yapmanın uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır. Bu batıl inancı yıkmak için İslâm alimleri mücadele etmişler, hatta pek çok alim özellikle bu ayda nikah kıymışlardır.

4. Gûl: Cahiliyye Araplarının inancına göre Gûl, tenha ve ıssız çöllerde insana değişik suretlerde görünerek yolunu şaşırtır, sonunda onu helâk eder.

Peygamberimiz bunların aslı olmadığını, cehalet devri Araplarının batıl inançları arasında yer aldığını bildirmiş ve bunlara itibar edilmemesini öğütlemiştir.[527]

Değerli kardeşlerim! Kehanet ve falcılık cehalet devri anlayışı olduğu gibi bazı tabiat olaylarından manalar çıkarmak da aynı şekilde cahiliyye anlayışıdır ve gerçekle bir ilgisi yoktur. O cehalet devrinde ay ve güneş tutulmasının yer yüzünde önemli bir kişinin öleceğine veya öldüğüne, ya da büyük bir zarar olacağına inanılırdı. Peygamberimizin oğlu Hz. İbrahim, vefat ettiği zaman tesadüfen güneş tutulmuştu. Halk, cehalet devrinden kalma bir anlayışla güneşin tutulmasını Hz. İbrahim'in ölümüne bağlamışlardı. Peygamberimiz bu yanlış akideyi ortadan kaldırmak için:

526 Müslim, "Selâm", 35.
527 Bakınız, Buhârî, "Tıb", 19; Müslim, "Selâm", 33.

اِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ مِنْ اٰيَاةِ اللّٰهِ. وَاِنَّهُمَا لاَ يَنْخَسِفَانِ لِمَوْتِ اَحَدٍ وَلاَ لِحَيَاتِهِ.

“Güneş ve ay Allah’ın âyetlerinden iki âyettir. Bunlar hiçbir kimsenin ne ölümünden ne de yaşamasından dolayı tutulmazlar”,[528] buyurdu.

Evet, değerli kardeşlerim, kehanet ve falcılık konusuna ayet ve hadislerde fazlası ile yer verilmesinin iki sebebi olduğunu, bunlardan birincisinin, halkın cahillik devrinden kalma bu konuda bir alışkanlıkları bulunduğunu ve bununla ilgili bazı rivayetleri nakletmiş bulunuyoruz.

İkinci sebep ise; o devrin insanı Peygamber denilince ondan bu çeşit şeyleri bekliyordu. Bazan ondan, gaybden haber vermesini, bazan da sihir ve kehanet yolu ile tabiatı etkisi altına almasını arzu ediyorlardı. Onların bu arzu ve istekleri ile ilgili olarak İsrâ sûresinde şöyle buyurulmuştur:

وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْاَرْضِ يَنْبُوعًاۙ. اَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْاَنْهَارَ خِلَالَهَا تَفْجِيرًاۙ. اَوْ تُسْقِطَ السَّمَٓاءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا اَوْ تَأْتِيَ بِاللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ قَبِيلًاۙ. اَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِنْ زُخْرُفٍ اَوْ تَرْقٰى فِي السَّمَٓاءِۜ وَلَنْ نُؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتّٰى تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَقْرَؤُهُۜ قُلْ سُبْحَانَ رَبّ۪ي هَلْ كُنْتُ اِلَّا بَشَرًا رَسُولًا.

“Sen, dediler, bizim için yerden bir kaynak fışkırtmadıkça sana asla inanmayacağız. Veya senin bir hurma bahçen ve üzüm bağın olmalı; öyle ki, içlerinden gürül gürül ırmaklar akıtmalısın. Yahut iddia ettiğin gibi üzerimize gökten parçalar yağdırmalısın veya Allah’ı ve melekleri gözümüzün önüne getirmelisin. Yahutta altından bir evin olmalı, ya da göğe çıkmalısın. Bize, okuyacağımız bir kitap indirmedikçe göğe çıktığına da inanmayacağız. De ki: Rabbimi tehzih ederim, ben sadece beşer olan bir Peygamberim. (Bu istediklerinize benim değil, ancak Allah’ın gücü yeter)”[529].

528 Buhârî, “Kusûf”, 1; Müslim, “Kusûf”.
529 İsrâ, 17/90-93.

Evet, Kur'an-ı Kerim, gaybı yalnız Allah bilir diyor. Peygamberimiz de gaybı bilmediğini ifade ediyor. Şimdi bu durumda bir kimse gelecekten haber almak ve ilerde karşılaşacağı olayları öğrenmek için kâhine, falcıya ve Arrafa giderse durumu ne olur? Bunu da Peygamberimizden öğrenelim. Şöyle buyuruyor:

مَنْ اَتَى كَاهِنًا اَوْ عَرَّفًا اَوْ سَاحِرًا فَسَأَلَهُ فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ فَقَدْ كَفَرَ بِمَا اُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ (ص).

"Kim Kahine veya Arrafa (yitiğin veya çalınan malın yerini haber verdiğine inanılan kimse) veya sihirbaza gider ve onun söylediğine inanırsa, o kimse, Muhammed (sas.)'e indirileni inkar etmiş olur."[530]

Bir başka hadisi şerifte şöyle buyurulmuştur:

لَيْسَ مِنَّا مَنْ تَطَيَّرَ اَوْ تُطُيِّرَ لَهُ اَوْ تَكَهَّنَ اَوْ تُكُهِّنَ لَهُ اَوْ سَحَرَ اَوْ سُحِرَ لَهُ وَمَنْ اَتٰى كَاهِنًا فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ فَقَدْ كَفَرَ بِمَا اُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ (ص).

"Kuş uçuran ve kendisi için kuş uçurulan, fala bakan veya baktıran, sihir yapan veya yaptıran bizden değildir. Kim bir falcıya gider de söylediğine inanırsa o kimse Muhammed (sas.)'e indirileni inkar etmiş olur."[531]

Böyle gaybden haber veren kimselere gidip de onlara fal baktıran, yitik veya çalıntı malının yerini veya hırsızı haber vermesini isteyen kimse, onların haber verdiklerine inanacak olursa yaptığı ibadetin de sevabına eremez. Nitekim Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

مَنْ اَتٰى عَرَّافًا فَسَأَلَهُ عَنْ شَيْءٍ فَصَدَّقَهُ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةُ اَرْبَعِينَ يَوْمًا.

"Her kim Arrafa (çalınan bir şeyin veya yitiğin yerini haber veren kimse) gider, ondan bir şey sorar da onun verdiği haberi doğrulasa, o kimse-

530 *Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*, Beyrut, 1967; c.V, s.118. (Hadisi Bezzar İbn-i Mes'ûd'tan rivayet etmiştir.)
531 *Mecme'uz-Zevâid*, c.V, s.117. (Hadisi Bezzar, İmran İbn-i Husayn'dan rivayet etmiştir.)

nin kırk gün namazı kabul olmaz . (Yani bu süre içinde kıldığı namazın sevabına eremez.)[532]

Peygamberimiz, inanan insanın böyle kahin ve falcılara gitmesini hoş görmüyor. Çünkü kahin veya falcı ilerde bu kimsenin başına gelecek kötü olaylardan söz ederse –ki bunu bilmesi mümkün değildir– ve fal baktıran da buna inanırsa morali bozulur, huzuru kaçar ve rahatsız olur. Böyle falına baktırıp ilerde kötü olaylarla karşılaşacağı kendisine söylenilen kimselerden pek çoğu bunalıma girmiştir.

Diğer taraftan, çalınan eşyanın ve yitik malın yerini haber verdiği iddia edilen Arraf, kendisine başvurandan aldığı bilgiler doğrultusunda hırsız ile ilgili vereceği haber, bazı günahsız insanların suçlanmasına ve kötü zanda bulunulmasına sebep olacaktır. Hiçbir belge ve sağlıklı bilgi yokken bazı insanların suçlanması ve onlar hakkında kötü zanda bulunulması günahtır, vebaldir. Bu günah ve vebale Arrafa veya falcıya giden de ortaktır. Bundan sakınılması lâzımdır.

Dinimiz insanlığı falcılık gibi kötü bir alışkanlıktan kurtarmak için istihareyi tavsiye etmiştir.

İstihâre, Allah Teâlâ'dan iyi, yararlı ve hayrın kolaylaştırılmasını dilemektir ki, insan girişeceği bir işin sonucu hakkında tereddüt ettiği sırada: "Allah'ım, şu giriştiğim işi yapmak veya yapmamaktan hangisi hakkımda yararlı ve hayırlı ise onu bana kolaylaştır", demektir.

İstihâre, ibadet ve sevap işlemek gibi iyi olan işlerde yapılır, haram ve günah olan işlerde yapılmaz.

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) يُعَلِّمُنَا الْاِسْتِخَارَةَ فِى الاُمُورِ كَمَا يُعَلِّمُنَا السُّورَةَ مِنَ الْقُرْاٰنِ يَقُولُ: اِذَا هَمَّ اَحَدُكُمْ بِالاَمْرِ فَلْيَرْكَعْ رَكْعَتَيْنِ مِنْ غَيْرِ الْفَرِيضَةِ ثُمَّ لِيَقُلْ: اَللّٰهُمَّ اِنِّى اَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ وَاَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ وَأَسْئَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ الْعَظِيمِ فَاِنَّكَ تَقْدِرُ وَلاَ اَقْدِرُ وَتَعْلَمُ وَلاَ اَعْلَمُ وَاَنْتَ عَلاَّمُ الْغُيُوبِ اَللّٰهُمَّ اِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ اَنَّ هٰذَا الْاَمْرَ خَيْرٌ لِى فِى دِينِى

532 Müslim, "Selâm", 35.

وَمَعَاشِى وَعَاقِبَةِ اَمْرِى اَوْ قَالَ فِى عَاجِلِ اَمْرِى وَاٰجِلِهِ فَاصْرِفْهُ عَنِّى وَاصْرِفْنِى
عَنْهُ وَاقْدُرْ لِىَ الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ ثُمَّ ارْضِنِى بِهِ قَالَ وَيُسَمِّى حَاجَتَهُ.

Câbir İbn-i Abdillah (ra.) anlatıyor: “Peygamberimiz Kur’an’dan bir sûre öğretir gibi, işlerimizin hepsinde bize istihâre duasını öğretir, şöyle buyururdu:

“Sizden biriniz (haram ve günah olmayan) bir iş yapmaya karar verdiğinde (nafile olarak) iki rek’at namaz kılsın, sonra da şöyle dua etsin: “Allah’ım, sen bildiğin için, senden, hakkımda hayırlısını bildirmeni, kudretinle bana güç vermeni ve hayrın açıklanmasını senin büyük fazl-u kereminden isterim. Çünkü senin her şeye kudretin yeter, benim ise yetmez. Sen, her şeyi bilirsin, halbuki ben bilmem. Sen bütün gizli şeyleri en iyi bilensin. Allah’ım, sen bilirsin, eğer (yapmayı düşündüğüm) bu iş benim dinim, yaşayışım, işimin sonucu, dünyam ve âhiretim için hayırlı ise bunu bana takdir eyle, onu bana kolaylaştır ve bu işi bana mübarek eyle. Eğer bu iş, benim dinim, yaşayışım, işimin sonucu, dünyam ve âhiretim için kötü ise, zararlı ise, bunu benden uzaklaştır, beni de ondan uzaklaştırır. Hayır nerde ise onu bana takdir et ve onunla beni hoşnut eyle.”[533]

Ne güzel bir tavsiye. Hiç kimseye başvurmadan yaratan Allah’a sığınıyor, O’ndan yadım istiyorsunuz. Yapmak istediğiniz işin hakkınızda hayırlı mı değil mi bunu gönlünüzün bu konuda rahatlamasını istiyorsunuz. Bundan daha doğal ne olabilir?

Böyle zamanlarda biz insanlar için istihâre ruhumuzu kuvvetlendirir, gücümüzü artırır. Kararsızlık içerisinde bocalayan ve ne yapacağını kestiremeyen bir kimsenin, Allah’ın huzurunda el bağlayıp iki rek’at nafile namaz kıldıktan sonra Cenâb-ı Hak’tan kendisini hayra ve mutluluğa sevk etmesini dilemekle hiç şüphesiz gönlünde bir hafiflik hisseder. Hayrın kendisine yöneleceğine inandığından, istihâre ettiği iş hakkında kendisi için hayırlı tarafın tecelli edeceğine de emin olur. Böyle içtenlikle yapılan duanın kabul olduğunun en açık şahidi, istihâre eden kimsenin istihâre ettiği iş hakkında gönlünde bir genişlik duymasıdır. İstihâre eden kimsenin gönlünde böyle bir genişlik olmazsa istihâresini yediye kadar tekrar etmesi de Enes İbn-i Malik (ra.)’den rivayet edilmiştir. Peygamberimiz Enes İbn-i Malik’e:

533 Buhârî, “Teheccüd”, 25.

يَا أَنَسُ اِذَا هَمَمْتَ بِاَمْرٍ فَاسْتَخِرْ رَبَّكَ سَبْعَ مَرَّةٍ ثُمَّ انْظُرْ اِلَى الَّذِى يَسْبِقُ اِلى قَلْبِكَ فَاِنَّ الخَيْرَ فِيهِ.

"Ey Enes, bir işe teşebbüs etmek istediğinde o iş hakkında yedi defa istihâre eyle. Sonra gönlüne o işle ilgili doğan şeye bak. Çünkü hayır, gönlüne doğan şeydedir", buyurmuştur.[534]

Değerli kardeşlerim, sonucu hayır olduğu bilinen şeylerde istihâre yapılmaz. Mesela ilim öğrenmek ve bilinen bir san'atı benimsemek için istihâre etmeye lüzum yoktur. Çünkü Kur'an-ı Kerim, kendisine ilim verilen kimseye çok hayır verilmiş olduğunu bildirmektedir. Sanat da insanın geçimini sağlamak ve insanlara hizmet etmek için öğrenilir. Bunda da hayır vardır.

Değerli kardeşlerim, konumuzu özetleyecek olursak şunu söyleyebiliriz: Dinimiz cahiliyyet hurafeleri ile mücadele ettiği gibi falcılık ve kehânetle de mücadele etmiştir. Çünkü bunlar da hurafedir, bunların dinde yeri yoktur.

534 Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, C. VII, s. 225.

İSLAMİYET İNSAN HAKLARINA BÜYÜK ÖNEM VERMİŞTİR

Değerli müminler!

Bugünkü sohbetimizde insan haklarından söz edeceğiz.

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor.

يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَاُنْثٰى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُواۜ اِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقٰيكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ.

"Ey insanlar, doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah katında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır."[535]

İnsanların doğuştan eşit olduklarını ifade eden bu âyet, Ashabtan Sabit İbn-i Kays hakkında nazil olmuştur. Sâbit, bir kere Peygamberimizin meclisine gelmişti. Orada yanında oturmak istediği kişi Sâbit'e yer açıp göstermedi. Buna içerleyen Sâbit, "Ey filân kadının oğlu" diye hakaret etti. Bunun üzerine Peygamberimiz:

535 Hucurat, 49/13.

–Ey Sâbit, mecliste olanların yüzlerine bak, buyurdu. O da orada oturanlara birer birer baktı. Peygamberimizi:

–Ne gördün? diye sordu. Sabit:

–Ak, kara, kırmızı çehreler gördüm, deyince, Peygamberimiz:

–Ey Sâbit, sen bunları, bu siyahtır Araptır, bu beyazdır Acemdir, diye birbirine üstün kılamazsın. İnsanlar dine bağlılıkları ve takvaları (Allah-tan korkmaları) ile faziletlidirler diyebilirsin, buyurdu ve bu âyet nazil oldu.[536]

Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

اِنَّ اللّٰهَ لاَ يَنْظُرُ اِلٰى صُوَرِكُمْ وَاَمْوَالِكُمْ وَلٰكِنْ يَنْظُرُ اِلٰى قُلُوبِكُمْ وَاَعْمَالِكُمْ.

“Allah Teâlâ sizin sûretlerinize ve mallarınıza bakmaz. Sizin kalplerinize ve işlerinize bakar”[537]

Bir başka hadisi şerif de şöyledir:

اَلنَّاسُ كَاَسْنَانِ الْمُشْطِ.

“İnsanlar tarağın dişleri gibi eşittir. Hiç kimsenin başkası üzerinde –Allah korkusu hariç– bir üstünlüğü yoktur.”[538]

İslâm dininin iki ana gayesi vardır. Birisi tek olan, eşi ve dengi bulunmayan Allah’a inanmak ve yalnız O’na ibadet etmek, diğeri de Allah’ın bütün yaratıklarına iyi davranmaktır.

İslâm, bütün yaratıklara, özellikle en üstün yaratık olan insana şefkat ve merhamet göstermeyi bir esas olarak kabul etmiştir. Bunun içindir ki, bu dini tebliğ etmek üzere gönderilen son Peygamber Muhammed Mustafa sallallahu aleyhi ve sellem’i ilk tanıyan ve etrafında ilk toplananların çoğunluğunu hakları ellerinden alınmış, toplum içinde hor ve hakir görülmüş insanlar oluşturmuştur. Bunlar, İslâm dininin insanlar arasında ayırım yapmadığını görünce hemen onu kabul edip Müslüman olmuşlardı.

---

536 Aynî, *Umdetü’l-Kârî*, Beyrut, c.16, s. 66.
537 İbn Mâce, “Zühd”, 9.
538 *Keşfu’l-Hafa*, 2846.

Nitekim Ebû Süfyan Müslüman olmadan önce ticaret maksadı ile Şam'a gitmişti. Rum Kayseri Hırakl onu davet etmiş ve Peygamberimizle ilgili kendisine bazı sorular sormuştu. Bu sorulardan birisi de şöyle idi:

–Peygamber olduğunu söyleyen kimseye uyanlar genelde halkın ileri gelenleri mi yoksa zayıf olanları mı? Ebu Süfyan bu soruya şu cevabı verdi:

–Ona uyanlar halkın ileri gelenleri değil, halkın zayıf olanlarıdır. Bunun üzerine,Hırakl:

–Peygamberlere ilk önce uyanlar da zaten onlardır, dedi.[539] Toplumun zayıf olan kesiminin Müslümanlığı kabul edip Peygamberimizin etrafında toplandıklarını gören ileri gelenler, rahatsız olmaya başlamışlardı. Onlar da Müslüman olmak istiyor, ancak yoksullarla birlikte oturmayı bir türlü hazmedemiyorlardı. Bunun için Peygamberimize gelerek şu teklifte bulundular: Size uymak istiyoruz, ancak yoksullarla beraber aynı mecliste oturmak istemiyoruz. Bunun için bize yoksulların katılmayacağı bir meclis tahsis ediniz" dediler. Müslüman olmalarını çok arzu eden Peygamberimiz de onların bu teklifleri üzerinde düşünüyordu ki, Allah Teâlâ ona şu âyeti indirdi:

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْۚ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ اَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ وَكَانَ اَمْرُهُ فُرُطًا.

"Sabah akşam Rablerine O'nun rızasını dileyerek dua edenlerle birlikte candan sebat et. Dünya hayatının süsünü isteyerek gözlerini onlardan ayırma. Kalbini bizi anmaktan gafil kıldığımız, kötü arzularına uymuş ve işi gücü aşırılık olan kimseye değer verme."[540]

İşte inen bu âyetler, toplum ferdleri arasında sosyal bir ayırım gözetmeden, Allah'ın âyetlerini herkese okumasını, zenginleri kabul edip yoksulları ihmal etmemesini Peygamberimize emretmiştir.

539 Buhârî, "Bed'ü'l-Vahy", 1.
540 Kehf, 18/28.

Cehâlet devrinin yetiştirdiği adamlardı bunlar. Onlara göre yoksullar ve köleler adam sayılmazdı. Onlarla nasıl bir mecliste beraber oturacaklar, sevişip kaynaşacaklardı, bu olacak şey değildi. Onların bu anlayışta olduklarını gösteren bir başka örnek de şudur: Peygamberimiz Mekke'yi fethettiği zaman Hz. Bilâl'e Kâbe'nin üzerine çıkarak ezan okumasını emretti. Hz. Bilâl, bu emri alır almaz hemen Kâbe'nin üzerine çıktı ve ezan okumaya başladı. Kureyş kabilesi ileri gelenleri bunu hayretle seyrediyorlardı. Birisi Hâris b. Hişam'a dönerek: "Görmüyor musun, bu siyah köle nereye çıktı?" dedi[541] Bunu bir türlü kabul edemiyordu, nasıl olur da bir siyah köle Kâbe gibi mukaddes bir mekânın üzerine çıkar. Kendisi ile bir kölenin eşit olamayacağını düşünüyordu. Halbuki Hz. Bilâl, kendisine tevdi edilen bir görevi ifa ediyordu. Bunun fakirlikle kölelikle bir ilgisi yoktu. Bunda sadece ehliyet aranır. Bu görev, onu en iyi bir şekilde yapabilecek kimseye verilir. Peygamberimiz de öyle yaptı, sesi güzel ve bütün samimiyeti ile İslâm'a inanmış ve her yönü ile güvenilir bulunan Hz. Bilâl'i seçmişti.

Değerli kardeşlerim, İslâm dini insan haklarına büyük önem vermiştir. Kur'an-ı Kerim'e ve Peygamberimizin sünnetine bakıldığı zaman insan hakları ile ilgili emir ve tavsiyeler görülecektir.

İslâm dini "Haklar"ı iki kısma ayırıyor. Bunlardan birisi ve birincisi Allah hakkıdır, diğeri de insan haklarıdır. Peygamberimiz insan haklarına büyük değer verirdi. Müslüman'ın, insan hakkı üzerinde olduğu halde Allah'ın huzuruna çıkmamasını daima öğütlerdi. Hatta O, namazını kıldırmak üzere, bir cenazeye davet edildiği zaman, ölünün kul borcu olup olmadığını sorardı. Borcu olduğu kendisine bildirilince borcunu karşılayacak bir mal veya para bırakmışsa namazını kılar; borcunu karşılayacak bir şey bırakmadığı bildirilince kendisi bu cenazenin namazını kılmak istemezdi. Bunun sebebi, borçlu ölüp borcunu karşılayacak bir şey bırakmamış olan kimsenin cenaze namazının kılınmayacağı için değil, arkadaşlarından zengin olanların, Peygamber namazını kılmıyor diye ona acıyarak bıraktığı borcu ödemelerini teşvik etmek ve böylece onun, kul borcu ile Allah'ın huzuruna çıkmamasını sağlamaktı. Nitekim şu rivâyet bunun çarpıcı bir örneğidir:

Seleme İbn-i Ekva (ra.) anlatıyor: Bir defasında Peygamberimizle birlikte oturuyorduk. Bir cenaze getirildi. Cenaze sahipleri:

---

541 *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Beyrut, 1978, c. 4, s. 304.

–Ey Allah'ın Resûlü, cenazemiz var, namazını kıldırır mısınız? dediler. Peygamberimiz:

–Ölünün üzerinde bir borç var mıdır? diye sordu. Cenaze sahipleri.

–Hayır, borcu yoktur, diye cevap verdiler. Peygamberimiz:

–Bir dünyalık bıraktı mı? diye sordu. Onlar:

–Hayır, bir şey bırakmadı, dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz cenaze üzerine namaz kıldı. Başka bir zaman bir başka cenaze getirilmişti. Cenaze sahipleri Peygamberimizden cenazelerine namaz kıldırmasını rica ettiler. Peygamberimiz:

–Ölünün üzerinde borç var mı? diye sordu. Onlar:

–Evet, var, dediler. Peygamberimiz:

–Bir dünyalık bıraktı mı? diye sordu. Onlar:

–Üç dinar bıraktı, dediler. Peygamberimiz bunun da namazını kıldı. Sonra üçüncü bir cenaze getirildi ve:

–Ey Allah'ın Resûlü, cenazemiz var, namazını kılsanız, dediler.

Peygamberimiz yine sordu:

–Ölü bir dünyalık bıraktı mı?

–Hayır, bırakmadı, dediler. Peygamberimiz:

–Ölünün borcu var mı? diye sordu. Cenaze sahipleri:

–Evet, üç dinar borcu var, dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz:

–Haydi, cenazenizin namazını kılın, buyurdu (da kendileri kılmak istemedi). Bunun üzerine Ebû Katade adındaki sahabi:

Ey Allah'ın Resûlü, cenazenin namazını kılınız, borcu benim üzerimedir, (yani borcunu ben ödeyeceğim) diyerek kefil oldu. Bunun üzerine Peygamberimiz bu cenazenin de namazını kıldı."[542]

Dârekutnî'nin rivayetine göre, Hz. Ali diyor ki: "Bir cenaze namazı kılınmak için getirildiğinde Peygamberimizin adeti, ölünün geçmiş hayatının hiçbir safhasından sormaz, yalnız onun borcu var mıdır? derdi."[543]

---

542 Buhârî, "Havalât", 3.
543 *Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi*, c. 7, s. 70.

Ebû Hureyre (ra.) diyor ki: Peygamberimizin, borçlunun cenaze namazını kılmaması İslâm'ın ilk günlerinde olmuştur. Allah Teâlâ Peygamberimize fetihler nasip edip hazine zenginleşince, üzerinde kul borcu olup vefat edenlerin borçları Peygamberimiz tarafından ödenerek namazları kılınmıştır. Peygamberimiz bu konuda şöyle buyurmuştur.

اَنَا اَوْلَى النَّاسِ بِالْمُؤْمِنِينَ فِى كِتَابِ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ. فَاَيُّكُمْ مَا تَرَكَ دَيْنًا اَوْ ضَيْعَةً فَادْعُونِى فَاَنَا وَلِيُّهُ وَاَيُّكُمْ مَا تَرَكَ مَالاً فَلْيُؤْثَرْ بِمَالِهِ عَصَبَتُهُ مَنْ كَانَ.

"Ben, müminlere kendilerinden daha yakınım. Herhangi bir mümin ölürken borç bırakır (ve onu ödeyecek bir mal veya para bırakmaz)sa onu ödemek bana aittir. Mal bırakırsa o da veresesinindir."[544]

Görülüyor ki, Peygamberimiz bir müminin borçlu olarak Allah'ın huzuruna gitmesini istemiyor. Naklettiğimiz sahih rivayetler, Peygamberimizin bu konuda ne kadar hassas olduğunu gösteriyor.

Peygamberimizin: "Ölünün borcu var mıdır?" diye sorduğu borç, ödemek niyetiyle yapıp da ödeyemeden ölen kimsenin borcudur. Yoksa, hırsızlık, sahtekârlık, hile, haksızlık ve rüşvet gibi meşrû olmayan yollarla üzerine aldığı kul borçları değildir. Bunlar, sadece bir borç değil, aynı zamanda suç ve günahtır. Allah'ın yüce huzurunda hesap verilirken, kul hakları sahiplerine mutlaka ödenecek, suç olanlarına da ayrıca ceza verilecektir.

Peygamberimizin şu uyarısı ne kadar düşündürücüdür:

لَتُؤَدَّنَّ الحُقُوقَ اِلَى اَهْلِهَا يَوْمَ القِيَامَةِ حَتَّى يُقَادَ لِلشَّاةِ الجَلْحَاءِ مِنَ الشَّاةِ القَرْنَاءِ.

"Kıyamet gününde mutlaka haklar sahiplerine verilecektir. Hatta boynuzlu koyundan boynuzsuz koyunun öcü bile alınacaktır."[545]

Peygamberimizin verdiği örnekten anlıyoruz ki, bu konuda hiç kimseye haksızlık yapılmayacak ve hiç kimsenin hakkı örtbas edilmeyecektir.

544 Müslim, "Feraiz", 4.
545 Müslim, "Birr", 15.

Evet değerli kardeşlerim, hiç kimsenin bu dünyada yaptığı yanında kalmayacak, bir gün Mevlâ'nın huzurunda sorgulanacaktır.

Bu konuda Kur'an-ı Kerim'den başka pek çok hadisi şerif de vardır. İşte bu hadisi şeriflerden bir tanesi:

عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) قَالَ: اَتَدْرُونَ مَاالْمُفْلِسُ؟ قَالُوا: الْمُفْلِسُ فِينَا مَنْ لاَ دِرْهَمَ لَهُ وَلاَ مَتَاعَ. فَقَالَ: اِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ اُمَّتِى يَأْتِى يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلاَةٍ وَصِيَامٍ وَزَكَاةٍ وَيَأْتِى قَدْ شَتَمَ هٰذَا وَقَذَفَ هٰذَا وَاَكَلَ مَالَ هٰذَا وَسَفَكَ دَمَ هٰذَا وَضَرَبَ هٰذَا فَيُعْطَى هٰذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَهٰذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ فَاِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ اَنْ يُقْضٰى مَا عَلَيْهِ اُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِى النَّارِ.

Ashab-ı kiram'dan Ebû Hureyre (ra.) anlatıyor: Peygamberimiz:

–Müflis (iflas etmiş) kimdir, bilir misiniz? diye sordu. Orada bulunanlar:

–Bize göre müflis, parası ve malı kalmayan kimsedir, dediler. Peygamberimiz:

–Benim ümmetimden iflas etmiş olan o kimsedir ki, kıyamet gününde namaz ve zekât ile (yani bu ibadetleri yapmış olarak) gelir. Fakat şuna sövmüş, şuna iftira etmiş, şunun malını yemiş, bunun kanını dökmüş ve şunu dövmüş, bundan dolayı onun iyiliklerinden sözü geçenlerin her birine verilir. Üzerindeki kul hakları ödenmeden iyilikleri tükenirse hak sahiplerinin günahları o kimseye yükletilir, sonra o kimse cehenneme atılır. (işte gerçekten iflas etmiş bu kimsedir.)[546]

Bu hadisi şerif, insan haklarının ne kadar önem taşıdığını, insan haklarına saygı duymayan kimsenin, kıyamet gününde dünyada kazanmış olduğu iyilikleri de kaybederek çok kötü duruma düşeceğini açık bir şekilde ifade etmektedir.

---

546 Müslim, "Birr", 15.

Bu konuda Peygamberimizin bir başka uyarısı da şudur:

قَالَ اَبُو مَسْعُودٍ الْبَدْرِيُّ: كُنْتُ اَضْرِبُ غُلاَمًا لِى بِالسَّوْطِ فَسَمِعْتُ صَوْتًا مِنْ خَلْفِى: اِعْلَمْ اَبَا مَسْعُودٍ فَلَمْ اَفْهَمِ الصَّوْتَ مِنَ الْغَضَبِ. قَالَ: فَلَمَّا دَنٰى مِنِّى اِذَا هُوَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) فَاِذَا هُوَ يَقُولُ: اِعْلَمْ اَبَا مَسْعُودٍ، اِعْلَمْ اَبَا مَسْعُودٍ. قَالَ: فَاَلْقَيْتُ السَّوْطَ مِنْ يَدِى فَقَالَ: اِعْلَمْ اَبَا مَسْعُودٍ اَنَّ اللّٰهَ اَقْدَرُ عَلَيْكَ مِنْكَ عَلَى هذَا الغُلاَمِ. قَالَ فَقُلْتُ لاَ اَضْرِبُ مَمْلُوكًا بَعْدَهُ اَبَدًا.

İbn-i Mesûd el-Ensârî (ra.) anlatıyor: ben uşağımı kamçı ile dövüyordum. Arkamdan "Ey Ebâ Mesûd, sen bil ki," diye bir ses duydum. Öfkeli olduğum için bu sesin ne olduğunu anlayamadım. Bana yaklaşınca bir de baktım ki, Peygamberimiz: "Ey Ebû Mesûd, iyi bil ki senin bu uşağa karşı gücünden, Allah'ın senin üzerinde ki gücü daha büyüktür" buyurdu. Ben de bundan sonra asla bir daha elim altında bulunanı dövmeyeceğim dedim.[547] buyurdu.

İnsan haklarının önemini belirten bu âyet-i kerime ve hadisi şerifleri naklettikten sonra, biraz da insan haklarının önemli olanlarından söz edelim.

İnsan hakları deyince akla ilk gelen hayat hakkıdır. Diğer haklar bundan sonra gelir. Herkes yaşama hakkına sahiptir. İnsanı bu haktan ne kendisinin ne de başkasının mahrum etme yetkisi yoktur.

Bunun için dinimiz, haksız yere cana kıymayı en büyük günahlardan saymıştır. Kur'an-ı Kerim'de:

مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ اَوْ فَسَادٍ فِى الْاَرْضِ فَكَاَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًاۜ وَمَنْ اَحْيَاهَا فَكَاَنَّمَٓا اَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًاۜ.

"Her kim, bir cinayet işlememiş, kimseyi öldürmemiş ve yeryüzünde

547 Müslim, "Eyman", 8.

fesat çıkarmamış olan bir kişiyi öldürürse sanki bütün halkı öldürmüştür. Her kimde bir kimsenin yaşamasına sebep olursa bütün insanları ihya etmiş gibi olur”[548] buyurulmuş ve hayat hakkının önemine dikkat çekilmiştir. Bu hakkı başkasına tanımayan kimse sanki bütün insanları öldürmüştür.

اَلاَ اِنَّ اَحْرَمَ الاَيَّامِ يَوْمُكُمْ هٰذَا اَلاَ وَاِنَّ اَحْرَمَ الشُّهُورِ شَهْرُكُمْ هٰذَا اَلاَ وَاِنَّ اَحْرَمَ الْبَلَدِ بَلَدُكُمْ هٰذَا اَلاَ وَاِنَّ دِمَائَكُمْ وَاَمْوَالَكُمْ عَلَيْكُمْ حَرامٌ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هٰذَا فِى شَهْرِكُمْ هٰذَا فِى بَلَدِكُمْ هٰذَا.

Ebû Said (ra.) anlatıyor:

Peygamberimiz meşhur veda haccı hutbesinde şöyle buyurmuştur: “Ey insanlar, bilmiş olunuz ki, günlerin en mukaddesi şu bayram gününüz, ayların en mukaddesi, şu Zilhicce ayınız, şehirlerin en mukaddesi de şu Mekke şehrinizdir.

Bilmiş olunuz ki, şu Zilhicce ayınızda, şu Mekke şehrinizde şu bayram gününüz nasıl mukaddes ise (bayram günü Mekke’de günah işlemek nasıl ağır bir suç ise) şüphesiz kanlarınız ve mallarınız da size haramdır. (yani birbirinizin kanını akıtmanız ve haksız yere birbirinizin malını yemeniz de her zaman ve her yerde büyük günahtır.)”[549]

Bir başka hadisi şerifte Peygamberimiz:

لَزَوَالُ الدُّنْيَا اَهْوَنُ عَلَى اللّٰهِ مِنْ قَتْلِ مُؤْمِنٍ بِغَيْرِ حَقٍّ.

“Şüphesiz dünyanın yok olması, Allah katında haksız yere bir Müslüman olan kimsenin öldürülmesinden daha ehvendir.”[550]

Değerli kardeşlerim, yaşama hakkı bir temel haktır. Bu hakkı insana Allah Teâlâ vermiş, O’ndan başka hiç kimsenin bu haktan onu mahrum etmeye yetkisi ve hakkı yoktur. Buna kalkışan kimse yani başkasının haya-

548 Mâide, 5/32.
549 Müslim, “Hac”, 19; Tirmizî, “Fiten”, 2; İbn Mâce, “Fiten”, 2, Metin, İbn Mâce’nindir.
550 Tirmizî, “Diyât”, 7; İbn Mâce, “Diyât”, 1.

tına son veren kimse büyük günah işlemiş ve Allah'ın azabını hak etmiş olur. Nitekim Allah Teâlâ.

وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَاَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا.

"Kim bir mümini kasden öldürürse cezası, içinde ebediyyen kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, onu lânetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır"[551] buyurmuştur.

Esasen Kur'an-ı Kerim, yanlışlıkla olması dışında bir müminin bir mümini öldüremeyeceğini bildirmiştir.[552]

İnsan kıyamet günü kul haklarından sorgulanırken ilk hesabını vereceği adam öldürme günahıdır. Nitekim Peygamberimiz:

اَوَّلُ مَا يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ اَلدِّمَاءُ.

"Kıyamet günü insanlar arasında ilk görülecek dava kan davasıdır"[553] buyurmuştur.

Bir insanın başkasını haksız yere öldürmesi büyük günah olduğu gibi, kendi hayatına kıyması yani intihar etmesi de büyük günahtır. Çünkü hiç kimse kendi hayatı ile ilgili bir tasarrufta bulunmaya yetkili kılınmamıştır.

Esasen dinimizin beş ana hedefi vardır. Bunlardan birisi de insanın kendi hayatını korumasıdır. Bunun için, insanın kendi hayatını koruması uğrunda öldürülmesi halinde şehit olacağı Peygamberimiz tarafından bildirilmiştir.

Peygamberimiz, kendi hayatlarına kıyanların ahirette görecekleri azabı şöyle haber vermiştir:

مَنْ تَرَدَّى مِنْ جَبَلٍ فَقَتَلَ نَفْسَهُ فَهُوَ فِى نَارِ جَهَنَّمَ يَتَرَدَّى فِيهَا خَالِداً مُخَلَّدًا

---

551 Nisa, 4/93.
552 Nisa, 4/92.
553 Buhârî, "Rikak", 48; Müslim, "Kasame", 8.

فِيهَا اَبَدًا وَمَنْ تَحَسَّى سُمًّا فَقَتَلَ نَفْسَهُ فَسَمُّهُ فِى يَدِهِ يَتَحَسَّاهُ فِى نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا اَبَدًا وَمَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِحَدِيدَةٍ فَحَدِيدَتُهُ فِى يَدِهِ يَجَأُ بِهَا فِى نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا اَبَدًا.

"Her kim bir dağdan (yüksek bir yerden) kendisini aşağıya atıp öldürürse, cehennem ateşinde sonsuz ve devamlı olarak kendisini yüksekten aşağıya bırakan (bir halde azap olunur.) bir kimse de zehir içerek canına kıyarsa zehiri elinde içer bir halde sonsuz ve devamlı bir surette cehennem ateşinde azap olunacaktır. Her kim de kendisini bir demir parçası ile öldürürse o da bıçağı elinde karnına vurarak sonsuz ve devamlı bir şekilde cehennemde azap olunacaktır."[554]

Değerli kardeşlerim, herkesin mülk edinme hakkı vardır. Hiç kimse bir başkasının malına dokunmaya ,malını elinden almaya yetkili değildir. Bunun için dinimiz hırsızlığı, dolandırıcılığı, yağmacılığı ve çapulculuğu yasaklamış, bu yollarla elde edilecek malın helâl olmayacağını bildirmiştir. Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur:

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَاْكُلُوٓا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ اِلَّآ اَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوٓا اَنْفُسَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا.

"Ey müminler, aranızda karşılıklı rızaya dayanan ticaret hali olması müstesna, mallarınızı batıl (haksız ve haram yollar) ile yemeyin ve kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah size merhamet eder."[555]

İnanmış olan ve bir gün Allah'ın huzurunda hesap vereceği gerçeğini göz önünde bulunduran insan, hiç kimsenin malına haksız yere el uzatmaz. Tarlada, bağda ve bahçede komşularının sınırına tecavüz etmez. Bakınız Peygamberimiz ne buyuruyor:

---

554 Buhârî, "Tıb", 56.
555 Nisa, 4/29.

مَنْ اَخَذَ مِنَ الاَرْضِ شَيْئًا بِغَيْرِ حَقِّهِ خُسِفَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ اِلَى سَبْعِ اَرَضِينَ.

"Kim, haksız olarak başkasına ait yerden bir şey alırsa, kıyamet gününde hakkı olmadığı halde aldığı yer ile yedi kat yere batırılır."[556]

Kişilerin mülkiyetinde olan mal ve topraktan haksız yere bir şey almak nasıl günah ise kamuya ait mal ve topraktan bir şey almak da aynı şekilde günahtır. Çünkü bunda top yekûn milletin ve tüyü bitmemiş yetimlerin hakkı vardır.

Kadın hakları da önemli insan haklarından birisidir. Tarih boyunca kadınlar haklarından mahrum edilmiş, hor ve hakir görülmüşlerdir. İslâmiyet'ten önce kadınlar insan sayılmıyor, bir eşya gibi alınıp satılıyorlardı. Hatta kız çocuklarını anne ve babaları diri diri toprağa gömüyor, bundan hiçbir rahatsızlık duymuyorlardı. Kadını ilk defa toplum içindeki bu kötü durumundan kurtaran ve ona değer veren, mülkiyet hakkı tanıyan İslâmiyet olmuştur. Peygamberimiz vedâ haccında ki hutbesinde önemine binaen kadın haklarına da değinmiş ve:

فَاتَّقُوا اللّٰهَ فِى النِّسَاءِ فَاِنَّكُمْ اَخَذْتُمُوهُنَّ بِاَمَانِ اللّٰهِ واسْتَحْلَلْتُمْ فُرُوجَهُنَّ بِكَلِمَةِ اللّٰهِ...

"Ey insanlar, kadınlar hakkında Allah'tan korkun. Çünkü siz onları Allah emaneti olarak aldınız ve onları Allah'ın kelimesi ile kendinize helâl kıldınız. Sizin kadınlar üzerinde hakkınız, onların da sizin üzerinizde hakları vardır"[557] buyurmuştur.

Erkekler Allah'ın kulları olduğu gibi kadınlar da Allah'ın kullarıdır. Erkekler iyi iş yaptıklarında Allah onları mükâfatlandıracağı gibi kadınlar da iyi şeyler yaptıklarında onları da Allah Teâlâ mükâfatlandıracaktır. Allah, erkek olsun kadın olsun, kendinden korkan ve O'na itaat edene değer verir. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruluyor:

556 Buhârî, "Mezalim", 13; Müslim, "Müsakat", 30.
557 Müslim, "Hac", 19.

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيٰوةً طَيِّبَةًۚ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ.

"Erkek veya kadın, inanmış olarak kim iyi iş yaparsa onu mutlaka güzel bir hayat ile yaşatırız ve mükâfatlarını, yapmakta olduklarının en güzeli ile veririz."[558]

Görülüyor ki, Allah Teâlâ katında değer ölçüsü takvadır. 0, güzel işe değer verir. Bu güzel işi kim yaparsa –ister kadın, ister erkek olsun– onu, yaptıklarından daha güzel bir mükâfatla mükâfatlandıracaktır.

Değerli müminler, İslâmiyette din ve vicdan özgürlüğünün de temel insan hakları arasında önemli bir yeri vardır. Kur'an-ı Kerim'de:

لَٓا اِكْرَاهَ فِي الدّ۪ينِ

"Dinde zorlama yoktur"[559] buyurulmuştur. Dinde zorlama olmayınca, bir inancı –İslâmiyet de olsa– insanlara zorla kabul ettirmek veya inandıklarından onları vaz geçirmek doğru olmaz ve esasen bu, mümkün de değildir. Peygamberlerin, görevlerinin sadece tebliğden ibaret olması, bunun en güzel ifadesidir. Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur:

وَلَوْ شَٓاءَ رَبُّكَ لَاٰمَنَ مَنْ فِي الْاَرْضِ كُلُّهُمْ جَم۪يعًاۜ اَفَاَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتّٰى يَكُونُوا مُؤْمِن۪ينَ.

"(Ey Muhammed) Eğer Rabbin dileseydi yeryüzündekilerin hepsi elbette iman ederlerdi. O halde sen, inanmaları için insanları zorlayacak mısın?"[560]

Başka bir âyet de şöyledir:

558 Nahl, 16/97.
559 Bakara, 2/256.
560 Yunus, 10/99.

فَذَكِّرْ اِنَّمَٓا اَنْتَ مُذَكِّرٌۜ لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيْطِرٍۙ

"Ey Muhammed, öğüt ver, çünkü sen öğüt vericisin, onların üzerinde bir zorba değilsin"[561]

Âyet-i kerimeler, konuyu ne güzel açıklıyor; bir kimseye bir düşünceyi kabul ettirmenin veya düşüncesinden onu vaz geçirmenin ancak telkin ile olacağı bildiriliyor.

İşte değerli kardeşlerim, dinimizin insan haklarına verdiği önem. Buna kulak vermeli, dinimizin emir ve tavsiyelerine uyarak üzerimize kul hakkı almamalıyız.

Allah Teâlâ'dan, bizi razı olacağı davranışlara muvaffak kılmasını diliyoruz. Âmin.

---

561 Gaşiye, 88/21-22.

DUA İBADETİN İLİĞİDİR[562]

Değerli Müminler!

Bugünkü sohbetimiz dua ile ilgili olacaktır.

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

وَاِذَا سَاَلَكَ عِبَادٖى عَنّٖى فَاِنّٖى قَرٖيبٌۜ اُجٖيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ اِذَا دَعَانِۙ
فَلْيَسْتَجٖيبُوا لٖى وَلْيُؤْمِنُوا بٖى لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ.

"(Ey Muhammed!) Kullarım sana beni sorduğunda (söyle onlara): Ben çok yakınım. Bana dua ettiği vakit dua edenin dileğine karşılık veririm. O halde (kullarım da) benim davetime uysunlar ve bana inansınlar ki, doğru yolu bulalar."[563]

Bu âyet-i kerime duanın önemini belirtiyor; bazı kimseler Peygamberimize gelerek Allah hakkında bilgi istemiş, şöyle demişlerdi: "Rabbimiz yakın mıdır, O'na gizlice yalvaralım? Yoksa uzak mıdır, O'na bağıralım?"[564] Onların bu sorusunu, Allah Teâlâ Peygamberine indirdiği bu âyet-i kerime ile cevaplandırıyor; "Ben gerçekten yakınım..." buyuruyor.

562 Tirmizî, "Daavat", 1.
563 Bakara, 2/186.
564 Alûsî, *Ruhu'l-Maanî*, II/63.

Biz her ne kadar hatalı davranışlarımız sebebiyle yaratıcıya uzak isek de, O bize yakındır. Nitekim:

وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ.

“Biz o insana şahdamarından daha yakınız.”[565] buyuruluyor.

Ebû Musa'l-Eş'arî (ra.) anlatıyor: Peygamberimiz Hayber'e savaşa giderken askerler bir vadiye geldiklerinde yüksek sesle “Allahu Ekber, Allahu Ekber, Lâilâhe İllallah-Allah uludur, Allah uludur, Allah'tan başka ilâh yoktur” diye tekbir almışlardı. Bunun üzerine Peygamberimiz askerlere:

اِرْبَعُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ، إِنَّكُمْ لاَ تَدْعُونَ أَصَمَّ وَلاَ غَائِبًا، إِنَّكُمْ تَدْعُونَ سَمِيعًا قَرِيبًا وَهُوَ مَعَكُمْ

“Kendinize acıyınız, (yavaş tekbir getiriniz, çünkü) siz ne sağırı çağırıyorsunuz, ne de gâibe (burda olmayana) sesleniyorsunuz. Kuşkusuz siz iyi işiten ve size çok yakın olan Allah'a dua ediyorsunuz. O, her zaman (ve her yerde) sizinle beraberdir” buyurdu.[566]

Dua, yüce yaratıcıya yönelerek O'ndan istek ve dilekte bulunmaktır. O'ndan başkasından dilekte bulunulmaz. Kulun isteklerine O'ndan başkası cevap veremez. Çünkü her şeyi gören, işiten ve her şeye gücü yeten yalnız O'dur. Bu sıfatlar O'ndan başkasında bulunmaz.

Dua, aynı zamanda ibadettir.

Nitekim Peygamberimiz:

اَلدُّعَاءُ هُوَ الْعِبَادَة

“Dua, ibadetten ibarettir.”[567] buyurmuştur.

Ebû Hureyre (ra.) Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir:

---

565 Kâf, 18/16.
566 Buhârî, “Meğazî”, 38; Müslim, “Zikr”, 13.
567 Tirmizî, “Dua”, 1; İbn Mâce, “Dua”, 1.

لَيْسَ شَيْءٌ اَكْرَمَ عَلَى اللّٰهِ تَعَالَى مِنَ الدُّعَاءِ

“Allah katında duadan daha faziletli bir şey yoktur.”[568]

Allah Teâlâ sonsuz merhamet ve lutuf sahibidir. Kendisine içtenlikle yalvaranları boş çevirmez. Konuya başlarken meâlini sunduğumuz âyet-i kerimede Allah Teâlâ bunu açıkça bildiriyor. Bir başka âyette de:

اُدْعُونِي اَسْتَجِبْ لَكُمْ

“Bana dua edin kabul edeyim.”[569] buyuruyor.

Enes (ra.) Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir:

إِنَّ اللَّهَ حَيٌّ كَرِيمٌ يَسْتَحِي إِذَا رَفَعَ الرَّجُلُ إِلَيْهِ يَدَيْهِ أَنْ يَرُدَّهُمَا صِفْرًا

“Şüphesiz Allah Teâlâ haya ve kerem sahibidir. Bir kimse ellerini kendisine doğru kaldırıp dua ettiğinde onları boş döndürmekten haya eder.”[570]

Hadis kitapları dua ile ilgili rivayetlerle doludur. Peygamberimizin zaman zaman yaptığı dualar da bilinmektedir. Geçmiş Peygamberlerden bir kısmının yaptıkları dualar ve bunların kabul edildiği Kur’an-ı Kerim’de bildirilmektedir.

Buna rağmen bazı kimseler duanın insan hayatı üzerinde hiçbir etkisi olmayacağını söylemek cüretinde bulunmuşlardır. Şöyle diyorlar: Allah Teâlâ Kâinatta olup bitecek olayları ve insanın hayatı boyunca nelerle karşılaşacağını, neleri başarıp neleri başaramayacağını ezelde takdir etmiştir. Zamanı gelince bunlar Allah’ın takdirine uygun olarak meydana gelecektir. Ezelde takdir edilmemiş olayların ise meydana gelmesi imkansızdır. Durum bu olunca dua neyi değiştirecektir?

Ayrıca bu görüşlerine şu hadisi şerifleri de delil göstermektedirler.

Peygamberimiz buyuruyor:

---

568 Tirmizî, “Dua”, 1.
569 Mümin, 40/60.
570 Ebû Dâvud, “Salat”, 358; Tirmizî, “Daavat”, 105.

قَدَّرَ اللّٰهُ الْمَقَادِيرَ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ الْخَلْقَ بِكَذَا وَكَذَا عَامًا

“Allah kaderleri (Kâinatta olup bitecek olayları) insanları yaratmadan şu kadar ve şu kadar yıl önce takdir etmiştir.”[571]

جَفَّ الْقَلَمُ بِمَا هُوَ كَائِنٌ

“Olacak şeylerde kalem (yazma işini bitirmiş ve) kurumuştur.”[572]

اَرْبَعٌ قَدْ فُرِغَ مِنْهَا: الْعُمْرُ وَالرِّزْقُ وَالْخَلْقُ وَالْخُلُقُ.

“Dört şeyle ilgili işlem bitirilmiştir: Ömür, rızık, yaratma ve huy.”[573]

İşte Peygamberimiz de her şeyin ezelde takdir edilmiş olduğunu bildiriyor. O halde duanın etkisi ne olacaktır? diyorlar.

Bunların hatası kaderi yanlış anlamaları ve bu konudaki hadisi şerifleri yanlış yorumlamalarıdır. Bunlar, insanların kendilerine özgü bir iradeye sahip olmadıklarını, bütün işlerinin ilâhi gücün zorlayıcı etkisi ile meydana geldiğini söylüyorlar. Bunlar Kelâm’da “Cebriye” diye anılan gruplardır. Bunlara göre kulda ne fiil, ne irade ve ne de kudret vardır. Kul yaptığı işleri kendi iradesi ile yapmaz. Allah’ın mutlak kudret ve iradesi ile meydana gelir. Kul, bir iyilik yapmışsa buna mecbur olduğu için yapmıştır. Bir kötülük de yapmışsa ona da mecbur olduğu için yapmıştır.

Evet, böyle diyorlar ve duanın etkisini inkâr ediyorlar.

Fakat kader bunların anladığı gibi değildir. Kader bir işi yapmaya bizi zorlamaz. O takdirde sorumluluğun anlamı kalmaz. Bizi yaratan Allah Teâlâ bize akıl, irade ve güç vermiştir. İnsan akıl ve iradesi ile iyi olanı seçecek, kötü olandan sakınacaktır. İnsanın bu iyiyi seçme ve kötüden sakınma gücüne “İrâde-i Cüziyye” diyoruz. Bu gücümüzü, kullanarak iyi, kötü, yararlı ve zararlı olandan hangisini seçeceğimizi Allah Teâlâ ezelde, bizi yaratmadan çok önce biliyor ve buna göre takdir ediyor. Yoksa bizi her hangi bir işi yapmaya zorlamıyor. İşte kısaca kader budur.

571 Müslim, “Kader”, 2; Tirmizî, “Kader”, 18.
572 Tirmizî, “İman”, 18.
573 el-Heytemî, *Mecmau’z-Zevâid*, VII/195.

Şimdi duaya gelelim. İnsanın dua edeceği ezelde bilinen bir şey ise o dua her halde yapılacaktır. Eğer ezelde Allah Teâlâ o kulun dua etmeyeceğini biliyorsa bu dua zaten yapılmayacaktır. Ezelde duaya bağlı olarak takdir edilen işlerin de her halde dua şartı ile olacağının bilinmiş olması gerekir. Bir örnek olarak; istemek ve azmetmek şartı ile başarılı olacağı takdir edilmiş olanın, başarısı, istemeye ve azmetmeye bağlı olduğu gibi, dua da böyledir.

İmran İbn Husayn (ra.) diyor ki: Bir kimse Peygamberimize:

يَا رَسُولَ اللّٰهِ اَيُعْرَفُ اَهْلُ الْجَنَّةِ مِنْ اَهْلِ النَّارِ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَلِمَ يَعْمَلُ الْعَامِلُونَ قَالَ كُلٌّ يَعْمَلُ لِمَا خُلِقَ لَهُ اَوْ لِمَا يُسِّرَ لَهُ

–Ey Allah'ın Resûlü! Cennetlikler cehennemliklerden (Allah'ın takdiri ile) bilinir mi? diye sordu. Peygamberimiz:

–Evet bilinir, buyurdu. Adam:

–Cennetlik ve cehennemlikler ezelde belli olunca, insanlar neden hayır işlesin ve ibadet yapsınlar, (nasıl olsa cennetlik mi cehennemlik mi oldukları ezelde biliniyor) diye sordu. Peygamberimiz:

–Herkes niçin yaratılmış ise onu yapar, kendisi için ezelde ne mukadder ve müyesser kılınmış ise onu işler, buyurdu.[574]

İmran soruyor:

–İnsanların cennetlik veya cehennemlik olmaları mademki Allah'ın ezeldeki takdiri iledir. O halde insanların ibadetlerinin, hayır ve dualarının bunda etkisi ne olabilir? Nasıl olsa onun cennetlik mi cehennemlik mi olduğu ezelde takdir edilmiştir. Peygamberimiz bu soruya şu cevabı veriyor:

–Kulun görevi, niçin yaratılmış ise onun gereğini yapmak ve yaratanın kendisini yükümlü tuttuğu kulluk görevini hayatının sonuna kadar devam ettirmektir. Cennetlik kişinin belirtisi, sapıklığa düşmeden ömrünün sonuna kadar doğru yolda yürüyerek cennete ermesi şeklinde açıklanabi-

574 Buhârî, "Kader", 2; Müslim, "Kader",1; Tirmizî, "Kader", 3; Ebû Dâvud, "Sünnet", 16; İbn Mâce, "Mukaddime", 10.

lir. Cehennemlik kişinin alâmeti de hayatının sonuna kadar sapıklığa düşmüş olmasıdır ki, bu da bu sapıklığı ile cehennemi boylamış olmasıdır.

Akla şöyle bir soru gelebilir: Kişinin cennetlik veya cehennemlik olması ezelde Allah'ın takdiri ve daha ana karnında iken bu sûretle damgalanmasının eseri olduğuna göre, bu durum, o kişinin serbest hareket etmesine engel değil midir?

Hayır, değildir. Çünkü bu takdir, Allah'ın ilim ve iradesinin eseridir. Yani Allah, bir kişinin dünyaya geldikten ve erginlik çağına erdikten sonra iradesini ne yöne kullanacağını ve sonunda cennetlik veya cehennemlik mi olacağını ezelde bildiği ve bu bilgisine göre böyle takdir ettiği için, bu takdir o kişinin serbest hareket etmesine engel değildir.

Az önce meâllerini sunduğumuz hadisi şerifleri ve benzerlerini böyle anlamak gerekir. Çünkü dua hakkında pek çok âyet-i kerime vardır. Ayrıca Peygamberlerin yaptıkları dualarla Kur'an-ı Kerim doludur.

Şu âyet-i kerimeler de duanın önemini ifade ediyor.

Allah Teâlâ buyuruyor:

قُلْ مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ رَبّ۪ي لَوْلَا دُعَٓاؤُ۬كُمْۚ.

"(Ey Muhammed!) De ki: Duanız olmasa Rabbim size ne diye kıymet versin?"[575]

اَمَّنْ يُج۪يبُ الْمُضْطَرَّ اِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّٓوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَٓاءَ الْاَرْضِۜ ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِۜ قَل۪يلًا مَا تَذَكَّرُونَۜ.

"Onlar mı hayırlı yoksa darda kalana, kendisine yalvardığı zaman karşılık veren ve başındaki sıkıntıyı gideren, sizi yeryüzünün hakimleri kılan mı? Allah'tan başka bir tanrı mı var! Ne kadar da az düşünüyorsunuz!"[576]

575 Furkân, 25/77.
576 Neml, 27/62.

فَلَوْلَٓا اِذْ جَٓاءَهُمْ بَاْسُنَا تَضَرَّعُوا

“Hiç olmazsa onlara böyle azabımız geldiği zaman bari yalvarsaydılar.[577]

İşte değerli Müminler! Bütün bu âyet-i kerime ve hadisi şerifler karşısında duanın insan hayatı üzerindeki etkisini inkâr etmek ve duanın faydası yoktur demek çok yanlış ve çok hatalıdır. İslâm bilginleri, duanın etkisini ancak sapık olanlar inkâr eder, demişlerdir.

Dua ile ilgili bilinmesi lâzım gelen hususları şöylece özetleyebiliriz:

1. Duayı en çok etkileyen husus kişinin kazancıdır. Helâl lokma duanın kabulü için gereklidir.

Ebû Hureyre anlatıyor. Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللّٰهَ طَيِّبٌ لاَ يَقْبَلُ إِلاَّ طَيِّبًا وَإِنَّ اللّٰهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ فَقَالَ يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّى بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ وَقَالَ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ وَاشْكُرُوا لِلّٰهِ

“Ey insanlar! Allah tayyiptir (her türlü noksanlıklardan münezzehtir) temiz ve helâl olanı ancak kabul eder. Allah müminlere de Peygamberlere emrettiği şeyleri emretmiş ve:

“Ey Peygamberler! Helâl olan şeylerden yiyin ve salih –iyi işler– yapın. Çünkü ben sizin yaptıklarınızı bilirim.” (Müminûn, 23/51). Müminlere de şöyle emretmiştir:

“Ey iman edenler! Size verdiğimiz rızıkların helâl ve temiz olanlarından yiyin. Eğer yalnız Allah’a kulluk ediyorsanız O’na şükredin.” (Bakara, 2/172)

Sonra Peygamberimiz konuşmasını şöyle sürdürmüştür:

577 En’âm, 6/43.

ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ يَا رَبِّ يَا رَبِّ وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ وَغُذِىَ بِالْحَرَامِ فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ

"Bir kimse (hac gibi) uzun yolculuğa çıkar, saçları dağılmış, toz toprak içinde kalmış bir halde ellerini semaya kaldırarak; "Ey Rabbim, ey Rabbim" diye dua eder (ve dileklerde bulunur). Halbuki yediği haram, içtiği haram, giydiği haram ve haramla beslenmiş, böylesinin duası nasıl kabul edilir?"[578]

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُمَا قَالَ: تُلِيَتْ هٰذِهِ الْاٰيَةُ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِى الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا فَقَامَ سَعْدُ بْنُ أَبِى وَقَّاصٍ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ اُدْعُ اللّٰهَ أَنْ يَجْعَلَنِى مُسْتَجَابَ الدَّعْوَةِ، فَقَالَ لَهُ النَّبِىُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا سَعْدُ أَطِبْ مَطْعَمَكَ تَكُنْ مُسْتَجَابَ الدَّعْوَةِ وَالَّذِى نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ إِنَّ الْعَبْدَ لَيَقْذِفُ اللُّقْمَةَ الْحَرَامَ فِى جَوْفِهِ مَا يُتَقَبَّلُ مِنْهُ عَمَلٌ أَرْبَعِينَ يَوْمًا وَأَيُّمَا عَبْدٍ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ

İbn Abbas (ra.) anlatıyor: Peygamberimizin yanında: "Ey insanlar! Yeryüzünde bulunanların helâl ve temiz olanlarından yiyin." (Bakara, 2/168) âyet-i kerimesi okunduğunda, Sa'd b. Ebî Vakkas ayağa kalkarak:

–Ey Allah'ın Resûlü, Allah'a dua et, beni duası kabul olanlardan kılsın, dedi. Peygamberimiz:

–Ey Sa'd! Yiyeceğini helâl olandan seç, duan kabul olur. Nefsimi kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, kul, haram lokma yediği zaman kırk gün duası kabul olmaz. Haramla beslenen vücut ateşi hakeder, buyurdu.[579]

578 Müslim, "Zekât", 19; Tirmizî, "Tefsiru'l-Kur'an", 3.
579 el-Münzirî, *Et-Terğib ve't-Terhib*, II/547 (Hadisi Taberânî "Evsat"ında rivâyet etmiştir.)

Müslüman, kazancının helâldan mı haramdan mı olduğuna dikkat etmeli, haram olan kazanca itibar etmemelidir. Ancak bu sayede Allah duasını kabul eder.

2. Dua için seher, cuma ve arefe gibi mubarek vakitleri seçmek.

Dua her zaman için yapılabilirse de bazı vakitlerde yapılması duanın daha çabuk kabul görmesini sağlar.

Bu vakitlerden birisi seher vaktidir. Allah Teâlâ, geceleri dua, ibadet ve istiğfar ile meşgul olanları Kur'an-ı Kerim'de övüyor ve şöyle buyuruyor:

اِنَّ الْمُتَّقِينَ فِى جَنَّاتٍ وَعُيُونٍۙ اٰخِذِينَ مَٓا اٰتٰيهُمْ رَبُّهُمْۜ اِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذٰلِكَ مُحْسِنِينَۜ كَانُوا قَلِيلًا مِنَ الَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ. وَبِالْاَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ.

"Şüphesiz ki Allah, isyandan sakınanlar, Rablerinin kendilerine verdiğini alarak cennetlerde ve pınar başlarında bulunacaklar. Kuşkusuz onlar bundan önce dünyada güzel davrananlardı. Geceleri pek az uyurlardı. Seher vakitlerinde de istiğfar ederlerdi."[580]

Ebû Hureyre (ra.) anlatıyor: Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

يَنْزِلُ رَبُّنَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا حِينَ يَبْقَى ثُلُثُ اللَّيْلِ الْاٰخِرُ يَقُولُ مَنْ يَدْعُونِى فَأَسْتَجِيبَ لَهُ مَنْ يَسْأَلُنِى فَأُعْطِيَهُ مَنْ يَسْتَغْفِرُنِى فَأَغْفِرَ لَهُ

"Gecenin üçde ikisi geçip de son üçde biri kaldığında yüceler yücesi olan Rabbimiz, (Keyfiyetini bilmediğimiz bir şekilde) dünyanın semasına iner ve: "Bana kim dua eder ki onun duasına icabet edeyim, benden kim ister ki dileğini vereyim, benden kim mağfiret diler ki onu bağışlayayım" buyurur.[581]

Ebû Umame (ra.) şöyle demiştir: Peygamberimize:

---

580 Zâriyât, 51/15-18.
581 Buhârî, "Teheccüd", 14; Müslim, "Salatü'l-Müsafirine ve Kasriha", 24; Tirmizî, "Salat", 329.

أَيُّ الدُّعَاءِ أَسْمَعُ؟ قَالَ: جَوْفُ اللَّيْلِ الْاٰخِرُ، وَدُبُرَ الصَّلَوَاتِ الْمَكْتُوبَاتِ

–Ey Allah'ın Resûlü, hangi dua daha makbûldür? diye sorulmuş, Peygamberimiz:

–Gece yarısı ve farz namazlardan sonra yapılan duadır, buyurmuştur.[582]

Cabir (ra.) de şöyle demiştir: Peygamberimizin şöyle buyurduğunu işittim:

إِنَّ فِي اللَّيْلِ لَسَاعَةً لاَ يُوَافِقُهَا رَجُلٌ مُسْلِمٌ يَسْأَلُ اللّٰهَ خَيْرًا مِنْ أَمْرِ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ إِلاَّ أَعْطَاهُ إِيَّاهُ وَذٰلِكَ كُلَّ لَيْلَةٍ

"Gecede duanın kabul olacağı bir saat vardır ki, her hangi bir müslüman ona rastlar da dünya ve ahirete dair Allah'tan hayır dilerse, muhakkak Allah dilediğini yerine getirir. Bu saat her gecede vardır."[583]

Cuma gününde de duaların kabul olacağı bir saat vardır. Kim o saate dek getirir ve Allah'tan bir dilekte bulunursa Allah Teâlâ onun dileğini kabul eder.

Ebû Hureyre (ra.) Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir:

فِيهِ سَاعَةٌ لاَ يُوَافِقُهَا عَبْدٌ مُسْلِمٌ، وَهْوَ قَائِمٌ يُصَلِّي، يَسْأَلُ اللّٰهَ تَعَالَى شَيْئًا إِلاَّ أَعْطَاهُ إِيَّاهُ

"Cuma gününde bir saat vardır ki, müslüman o saate rastlar da Allah'tan bir şey dilerse, Allah onu kendisine mutlaka verir."[584]

3. Allah'tan meşrû olmayan bir dilekte bulunmamak.

Ubâde b. es-Sâmit (ra.) Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir:

---

582 Tirmizî, "Daavat", 79.
583 Müslim, "Salatü'l-Müsafirine ve Kasriha", 23.
584 Buhârî, "Cuma", 37; Müslim, "Cuma", 4; Tirmizî, "Salat", 354.

مَا مِنْ أَحَدٍ يَدْعُو بِدُعَاءٍ إِلَّا آتَاهُ اللّٰهُ مَا سَأَلَ أَوْ كَفَّ عَنْهُ مِنَ السُّوءِ مِثْلَهُ
مَا لَمْ يَدْعُ بِإِثْمٍ أَوْ قَطِيعَةِ رَحِمٍ

"Yeryüzünde hiçbir müslüman yoktur ki bir günahı veya akraba ile ilişiği kesmeye vesile olacak bir dilekte bulunmadığı sürece, her hangi bir dua ile dua etsin de Allah Teâlâ ona istediğini vermesin veya o duasına karşılık bir kötülüğü ondan uzaklaştırmasın." Dinleyenlerden birisi:

–Öyle ise biz de çok dua ederiz, deyince, Peygamberimiz:

–Allah'ın lutuf ve ihsanı istediğinizden daha çoktur, buyurdu.[585]

Bu hadisi şerife göre Allah Teâlâ, kendisine meşrû olmayan bir dilekte bulunmak hariç, diğer dilekleri yerine getireceğini müjdelemektedir.

4. Duada acele etmemek. Çünkü her şeyin belli bir zamanı vardır, o zamanı beklemek gerekir.

Peygamberimiz buyuruyor:

لَا يَزَالُ يُسْتَجَابُ لِلْعَبْدِ، مَا لَمْ يَدْعُ بِإِثْمٍ أَوْ قَطِيعَةِ رَحِمٍ، مَا لَمْ يَسْتَعْجِلْ

"Bir kul günahı veya akrabası ile dargınlığa vesile olacak bir şey dilemedikce ve bir de acele etmedikce duası kabul olunur." Peygamberimize:

قِيلَ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ مَا الْاِسْتِعْجَالُ؟ قَالَ يَقُولُ: قَدْ دَعَوْتُ، وَقَدْ دَعَوْتُ
فَلَمْ أَرَ يَسْتَجِيبُ لِي، فَيَسْتَحْسِرُ عِنْدَ ذَلِكَ وَيَدَعُ الدُّعَاءَ

– Ey Allah'ın Resûlü, duanın kabulüne engel olan acele etmek ne demektir? diye soruldu. Peygamberimiz:

– İnsan, çok dua ettim de kabul edilmedi, der. Dileğinin gecikmesinden dolayı duayı terkeder. İşte acele etmek bu demektir, buyurdu.[586]

Görülüyor ki, insan Allah'tan bir dilekte bulunduğu zaman kabul edil-

585 Tirmizî, "Dua", 9.
586 Buhârî, "Daavat", 22; Müslim, "Zikir ve Dua", 25.

mesi gecikirse acele edip de "işte dua ettim de kabul olmadı" diye duadan vaz geçmesin, duasına devam etsin. Çünkü Allah Teâlâ dua edenin duasına icabet buyuracağını Kur'an-ı Kerim'de va'detmiştir.

5. Dua eden kimse içten dua ederek yaptığı duanın kabul edileceğine inanmalıdır. Duam kabul edilir mi, edilmez mi gibi bir tereddütle yapılan dua makbul olmaz.

Ebû Hureyre (ra.) anlatıyor: Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

اُدْعُوا اللّٰهَ وَأَنْتُمْ مُوقِنُونَ بِالْإِجَابَةِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ لاَ يَسْتَجِيبُ دُعَاءً مِنْ قَلْبٍ غَافِلٍ لاَهٍ

"Dualarınızın kabul edileceğine inandığınız halde Allah'a dua edin. İyi biliniz ki Allah, gafil olan ve gönlü Allah'tan başka bir şeyle meşgul bulunan kimsenin duasını kabul etmez."[587]

6. Dua eden kimse korku ve derin bir saygı içerisinde bulunmalı, bağırarak yalvarmaktan sakınmalıdır.

Dua, küçüğün büyükten, âcizin güçlüden ihtiyacını ciddi olarak istemesi demek olduğuna göre duada yalvarma halinde bulunmamak, ufak da olsa bir saygısızlık etmek, dua sınırını aşarak iltimas sınırına geçen bir haddini aşma olayı olduğu gibi, gizli bir şekilde yapmamak, bağırıp çağırmak da ihlâs sınırından gösterişe geçen bir hadsizliği kapsar. Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de kendisine nasıl yalvaracağımızı bildiriyor ve şöyle buyuruyor:

اُدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً ۜ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَۚ

"Rabbinize dua edin, yalvararak ve gizli olarak. Muhakkak ki O, haddi aşanları sevmez."[588]

Peygamberimiz de:

إِنَّكُمْ لَيْسَ تَدْعُونَ أَصَمَّ وَلاَ غَائِبًا إِنَّكُمْ تَدْعُونَ سَمِيعًا قَرِيبًا

587 Tirmizî, "Daavat", 66.
588 A'râf, 7/55.

"Siz ne bir sağıra, ne de bir orada olmayana dua ediyor değilsiniz, şüphesiz bir işitene ve yakına dua ediyorsunuz."[589] buyurmuştur.

Duada fazla söz söyleme ve uzatma da bir nevi haddi aşmadır.

Ebû Umâme (ra.) den rivâyete göre, Abdullah b. Muğaffel oğlunun: "Allah'ım, cennete girdiğimde cennetin sağ tarafındaki beyaz köşkü senden isterim." diye dua ettiğini işitince: "Oğlum, Allah'tan cenneti iste ve ateşten O'na sığın. Ben Allah'ın Resulünden dinledim, şöyle buyurdu:

سَيَكُونُ قَوْمٌ يَعْتَدُونَ فِى الدُّعَاءِ

"Bir topluluk gelecek, duada haddi aşacaklar."[590]

7. Dua edecek kimsenin abdest alması ve kıbleye dönerek ve geçmiş günahlarına tevbe etmesi duanın adabındandır. Böyle yapması duasının çabuk kabul olmasına sebeptir.

8. Duadan önce Allah'a hamd etmek, Peygamberine salât ve selâm getirmek.

عَنْ فَضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ، قَالَ بَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم إِذْ دَخَلَ رَجُلٌ فَصَلَّى وَقَالَ اللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِى وَارْحَمْنِى. فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهَ صلى الله عليه وسلم عَجِلْتَ أَيُّهَا الْمُصَلِّى إِذَا صَلَّيْتَ فَقَعَدْتَ فَاحْمَدِ اللّٰهَ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ وَصَلِّ عَلَىَّ ثُمَّ ادْعُهُ

Fadâle b. Ubeyd (ra.) anlatıyor: Biz Peygamberimizin yanında otururken bir adam içeri girdi, namaz kıldı. Sonra da:

–Allah'ım, beni bağışla ve bana merhamet eyle, diye dua etmeye başladı. Peygamberimiz bu adama:

–Acele ettin ey namaz kılan, namazı kılıp da oturduğunda önce Allah'a lâyık olduğu şekilde hamdet, bana salât ve selâm et, sonra da dua

589 Buhârî, "Meğazî", 38; Müslim, "Zikir", 13; Ebû Dâvud, "Vitir", 26; Tirmizî, "Daavat", 57.
590 Ebû Dâvud, "Vitir", 23; İbn Mâce, "Dua", 12.

et, buyurdu. Bundan sonra bir adam namaz kıldı. Namazdan sonra Allah'a hamdetti, Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme, salât ve selâm etti. Bunun üzerine Peygamberimiz kendisine:

–Ey namaz kılan, şimdi dua et, duan kabul olunur, buyurdu.[591]

9. Duadan önce yoksullara ve kimsesiz çocuklara sadaka vermek ve yardım etmek. Hak sahibleri ile helallaşmak.

Böylece hazırlıklı olarak Allah'a yalvarmalı ki Allah Teâlâ kendisine yapılan duayı kabul buyursun.

Sonunda da: "Süphane Rabbike Rabbi'l-İzzeti amma yesıfün ve selâmün alel-murseline ve'lhamdülillahi Rabbi'l-âlemin" diyerek duayı tamamlamak.

Özet olarak işaret ettiğimiz bu hususlara uyularak dua ettiğimizde inşâllah dualarımız makbul ve dileklerimiz yerine gelir.

Peygamberimizin bir hadisi ile konuşmamızı tamamlayalım.

Muaz İbn Cebel (ra.) diyor ki: Bir gün Peygamberimiz elimden tuttu ve:

يَا مُعَاذُ وَاللهِ إِنِّي لَأُحِبُّكَ وَاللهِ إِنِّي لَأُحِبُّكَ. فَقَالَ أُوصِيكَ يَا مُعَاذُ لاَ تَدَعَنَّ
فِي دُبُرِ كُلِّ صَلاَةٍ تَقُولُ اللّٰهُمَّ أَعِنِّي عَلَى ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ

– Ey Muâz! Vallahi ben seni severim. Her namazın sonunda: "Allahım, seni zikretmek, sana şükretmek, sana güzelce ibadet etmek hususunda bana yardım et, duasını bırakmamanı tavsiye ederim", buyurdu.[592]

---

591 Tirmizî, "Daavat", 65; Ebû Dâvud, "Salat", 358.
592 Ebû Dâvud, "Salat", 361.

ALLAH'A ŞÜKRETMEK DİNÎ BİR VECİBEDİR

Değerli Müminler!

Bugünkü sohbetimizde Allah'a şükretmenin dinî bir görev olduğunu açıklamaya çalışacağız.

Allah Teâlâ Kur'an'ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ.

"Beni anın, ben de sizi anayım. Bana şükredin, nankörlük etmeyin."[593]

Ayet-i kerime iki şeyi emrediyor, bir şeyi de yasaklıyor. Emrettiği iki şeyden birisi Allah'ı anmak, diğeri de O'na şükretmek. Yasakladığı şey de nankörlükde bulunmaktır.

İnsan Allah Teâlâ'nın en seçkin yaratığıdır. O'nu en güzel sûrette yaratmış, akıl gibi üstün yeteneklerle donatmıştır. Yer ve gökleri ve bunlarda olan her şeyi ona hizmet için var etmiş ve sayılamıyacak kadar nimetler vermiştir. Evet insan Allah Teâlâ'nın en üstün yaratığıdır, çünkü Allah Teâlâ ona yeryüzünde kendi adına hükümlerini icra etme ve yürütme yetkisi vermiş, başka bir ifade ile onu yeryüzünün halifesi yapmıştır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

593 Bakara, 2/152.

هُوَ الَّذ۪ي جَعَلَكُمْ خَلَٓائِفَ فِي الْاَرْضِۜ فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُۜ

"(Ey insanlar!) Sizi yeryüzünde halifeler yapan O'dur. Artık kim küfrederse küfrü kendi aleyhinedir."[594] buyurulmuştur. Diğer taraftan meleklere ona secde etmelerini emretmiş, böylece onun şanını yüceltmiştir.

İnsanoğlunun üstünlüğü Kur'an-ı Kerim'in pek çok yerinde hatırlatılmıştır. Bu âyetlerden bazıları şunlardır:

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَن۪ٓي اٰدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ
وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلٰى كَث۪يرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْض۪يلًا۟ع

"Andolsun ki biz insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık. Karada ve denizde taşıtlara yükledik ve temiz yiyeceklerden onları rızıklandırdık. Onları yarattıklarımızın bir çoğundan üstün kıldık."[595]

اَللّٰهُ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَاَخْرَجَ بِه۪
مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِاَمْرِه۪ۚ وَسَخَّرَ
لَكُمُ الْاَنْهَارَۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَٓائِبَيْنِۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَۚ
وَاٰتٰيكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَاَلْتُمُوهُۜ وَاِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَاۜ اِنَّ الْاِنْسَانَ
لَظَلُومٌ كَفَّارٌ۟ع

"Allah öyle bir Allah'tır ki gökleri ve yeri yarattı. Gökten su indirdi, onunla size rızık olarak çeşitli meyveler çıkardı. Emri gereğince denizde yüzüp gitmeleri için gemileri emrinize verdi, ırmakları da emrinize amâde kıldı. Sürekli olarak yörüngelerinde hareket eden ay ve güneşi, geceyi ve gündüzü sizin emrinize verdi. O kendisinden isteyebileceğiniz her şeyi size verdi. Allah'ın nimetini saymak isterseniz sayamazsınız. Doğrusu insan çok zalim, çok nankördür."[596]

594 Fâtır, 35/39.
595 İsrâ, 17/70.
596 İbrâhîm, 14/32-34.

اَلَمْ تَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ وَاَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةًۜ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِى اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ.

"Görmediniz mi ki Allah göklerde ve yerde ne varsa hepsini sizin hizmetinize vermiş, gizli ve açık olarak nimetlerini üzerinize yaymıştır. Bununla beraber insanlar içinde öyleleri var ki, ne bir ilme, ne bir mürşide ve ne aydınlatıcı bir kitaba dayanmaksızın Allah hakkında mücadele ediyor (yazık)."[597]

Allah'ın sayılamıyacak kadar nimetlere erdirdiği insan bu nimetleri kendisine vereni tanıyacak, onu anacak ve O'na şükredecektir. Bu şükür görevini yapmayanlar kınanmakta ve şöyle buyurulmaktadır:

وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ فِى الْاَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَۜ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ.

"Doğrusu biz sizi yeryüzünde yerleştirdik, orada size geçimlikler verdik. Ne kadar da az şükrediyorsunuz!"[598]

وَاللّٰهُ اَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْـًٔاۙ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٔدَةَۙ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ.

"Allah sizi analarınızın karnından hiçbir şey bilmiyorken çıkardı. Size kulaklar, gözler, gönüller verdi, ta ki şükredesiniz."[599]

Şükür kalb ile, dil ile ve organlar ile olur.

Kalb ile Şükür

Her nimetin Allah tarafından verildiğine, insanların ise birer vasıta ve sebep olduğuna inanmaktır.

597 Lokmân, 31/20.
598 A'râf, 7/10.
599 Nahl, 16/78.

İnsanı Allah Teâlâ yaratmıştır. İnsanda bulunan her nimet ve üstünlüğü de ona veren yine Allah'tır. İnsanlar ise bu hususta sadece birer vasıta ve sebeptir. Elbette insan çalışacak, bazı tedbir ve sebeplere baş vuracak, fakat sonuç itibariyle her üstünlük ve nimeti Allah'tan bilecektir. Çünkü kâinatta Allah'ın izni ve yaratması olmadan hiçbir şey olmaz. Bakınız İbrahim aleyhi's-selâm putperestlere şöyle diyordu:

فَاِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِىٓ اِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَۙ اَلَّذِى خَلَقَنِى فَهُوَ يَهْدِينِۙ وَالَّذِى هُوَ
يُطْعِمُنِى وَيَسْقِينِۙ وَاِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِۖ وَالَّذِى يُمِيتُنِى ثُمَّ يُحْيِينِۙ وَالَّذِىٓ
اَطْمَعُ اَنْ يَغْفِرَ لِى خَطِيٓـَٔتِى يَوْمَ الدِّينِۜ

"Hep onlar (putlar) benim düşmanımdır; ancak alemlerin Rabbi (olan Allah) benim dostumdur. O ki, beni yaratan ve bana doğru yolu gösterendir. Beni yediren, içirendir. Hastalandığım zaman bana şifa verir. O ki, beni öldürecek, sonra diriltecektir. Ve hesap günü hatamı bağışlayacağını umduğumdur."[600]

Başka bir âyette de şöyle buyuruluyor:

وَاَنَّهُ هُوَ اَضْحَكَ وَاَبْكٰىۙ وَاَنَّهُ هُوَ اَمَاتَ وَاَحْيَاۙ وَاَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ
الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰىۙ مِنْ نُطْفَةٍ اِذَا تُمْنٰىۖ وَاَنَّ عَلَيْهِ النَّشْاَةَ الْاُخْرٰىۙ وَاَنَّهُ هُوَ
اَغْنٰى وَاَقْنٰىۙ

"Doğrusu güldüren de ağlatan da O'dur. Öldüren de dirilten de O'dur. Şu bir gerçek ki, rahime atıldığında erkeği, dişiyi iki eş yaratan O'dur. Şüphesiz tekrar diriltmek de O'na aittir. Şüphesiz zengin eden, sermaye veren de O'dur."[601]

Evet, yediren de içiren de, zengin eden de sermaye veren de Allah'tır. Fakat insan bu rızkını arayıp bulmak ve bunu meşrû yollardan elde etmek için sebeplerine yapışmakla yükümlüdür. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de:

600 Şu'arâ, 26/77-82.
601 Necm, 53/43-48.

وَاَنْ لَيْسَ لِلْاِنْسَانِ اِلَّا مَا سَعٰىۙ

“Doğrusu insana çalışmasından başka bir şey yoktur.”[602]

İşte insan, her nimeti verenin Allah olduğunu bilecek ve hiçbir vakit bunu unutmayacaktır.

Dil ile Şükür

Dil ile şükür, şükür ifade eden –Allah’a hamdolsun, şükrolsun gibi– sözleri söylemek ve Allah’ın nimetlerini O’na nisbet etmektir.

Kur’an-ı Kerim’in ilk sûresi olan Fâtiha Sûresi Allah’a hamd ile başlıyor: “Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur.” Bu sûre, günde kılınan beş vakit namazın her rekatında okunmakta, böylece hamd günde kırk defa tekrarlanmaktadır.

Fedale b. Ubeyd (ra.) anlatıyor:

سَمِعَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلاً يَدْعُو فِي صَلاَتِهِ لَمْ يُمَجِّدِ اللّٰهَ تَعَالَى وَلَمْ يُصَلِّ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَجِلَ هٰذَا. ثُمَّ دَعَاهُ فَقَالَ لَهُ أَوْ لِغَيْرِهِ إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ فَلْيَبْدَأْ بِتَحْمِيدِ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَالثَّنَاءِ عَلَيْهِ ثُمَّ يُصَلِّي عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ يَدْعُو بَعْدُ بِمَا شَاءَ

Peygamberimiz, bir adam namazdan sonra Allah’a hamdetmeden ve Peygambere salâvat getirmeden, “Allahım, beni yarlığa ve beni esirge” diye dua ettiğini işitti. Bunun üzerine: “Bu adam acele etti” buyurdu. Sonra o adamı çağırdı ve: “Sizden biriniz dua etmek istediği vakit, önce Allah’a hamdetsin, sonra Peygambere salâvat getirsin, sonra da istediği duayı yapsın” buyurdu.[603]

Peygamberimiz, Allah’ın sonsuz lutufkârlığını ifade etmeden O’ndan

602 Necm, 53/39.
603 Ebû Dâvud, “Salat”, 358; Tirmizî, “Daavat”, 65.

istekte bulunmanın doğru olmayacağını bildirdi. Öyle değil mi? Elbette öyle, Allah Kelâmı olan Kur'an-ı Kerim hamd ile başlıyor ve pek çok sûrede bu tekrarlanıyor. Bütün bunlar hamd'ın önemini belirtiyor.

Hamd, iyiliğin sahibine saygı ifade eden bir övgü sözüdür. Şükür de kişinin, kendisine yapılan bir iyiliği bilip o iyiliği yapana övgü ile karşılık vermesidir. Hamd, daha kapsamlı bir kavramdır. Her hamd bir şükürdür. Fakat her şükür hamd değildir.

Peygamberimiz de:

الْحَمْدُ رَأْسَ الشُّكْرِ مَنْ لَمْ يَحْمَدَ اللّٰهَ لَمْ يَشْكُرْهُ

"Hamd, şükrün başıdır. Allah'a hamdetmeyen O'na şükretmemiş olur." buyurmuştur.[604]

Peygamberimiz konuşmasına, duasına hamd ile başlar, yemeğin sonunda da yine "Elhamdülillah" diyerek duasını yapardı. Allah Teâlâ buyuruyor:

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ.

"Ey müminler! Size rızık olarak verdiğimiz şeylerin en temiz olanlarından yiyin, Allah'a şükredin. Eğer gerçekten O'na ibadet ediyorsanız."[605]

Peygamberimiz de şöyle buyuruyor:

مَنْ اَكَلَ طَعَامًا فَقَالَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى اَطْعَمَنِى هٰذَا الطَّعَامَ وَرَزَقَنِيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّى وَلَا قُوَّةٍ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ

"Bir kimse yemek yer de, 'Beni yediren, kuvvet ve kudretim olmadığı halde bana rızık veren Allah'a hamdolsun' derse geçmiş (küçük) günahları bağışlanır."[606]

604 Suyûtî, *Feyzu'l-Kadîr*, III, 418.
605 Bakara, 2/172.
606 Ebû Dâvud, Tirmizî, "Daavat", 56.

Ebû Umâme diyor ki: Peygamberimiz yemek sofrasını kaldırdığı vakit, "Allahım, hoş, mübarek, makbul olan ve arkaya atılmayan bir hamd ile sana hamdederiz" derdi.[607]

Özetlemek gerekirse dil ile şükür, elhamdülillah, şükürler olsun, Allah'a şükrederim, gibi şükre delâlet eden sözleri söylemektir.

Âza ile Şükür

Âza ile şükür, bütün organları, Allah'a ibadet ve O'nun rızasını kazanma yolundaki hizmette kullanmaktır.

Rivâyete göre Peygamberimiz gece namazı için iki ayağı veya iki baldırı şişinceye kadar ayakta dururdu. Hz. Aişe kendisine:

–Ey Allah'ın Peygamberi, Allah, işlenmiş ve işlenmesi muhtemel günahlarını bağışlamıştır. İbadet için neden bu kadar yoruluyorsun? deyince, Peygamberimiz:

اَفَلاَ اَكُونَ عَبْدًا شَكُورًا

–Ben şükreden bir kul olmayayım mı? diye cevap vermiştir.[608]

Peygamberimiz bu ibadetini, Allah'ın kendisine lutfettiği nimetlere şükretmek için yaptığını söylüyor. Peygamberimizin gece namazı için kalktıklarında yaptıkları hamd'lerle dolu duasını da teberrüken burada zikretmek yararlı olacaktır. Şöyle dua ederlerdi:

اللّٰهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ قَيِّمُ السَّمٰوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ وَلَكَ الْحَمْدُ، اَنْتَ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ، وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ مَلِكُ السَّمٰوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ، وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ الْحَقُّ، وَوَعْدُكَ الْحَقُّ، وَلِقَاؤُكَ حَقٌّ، وَقَوْلُكَ حَقٌّ، وَالْجَنَّةُ حَقٌّ، وَالنَّارُ حَقٌّ، وَالنَّبِيُّونَ حَقٌّ، وَمُحَمَّدٌ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ

607 Buhârî, "Et'ime", 54.
608 Buhârî, "Teheccüd", 6; Müslim, "Sıfatü'l-Münafıkîne ve Ahkâmihim", 18.

وَسَلَّمَ حَقٌّ، وَالسَّاعَةُ حَقٌّ، اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ، وَبِكَ آمَنْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ، وَإِلَيْكَ أَنَبْتُ، وَبِكَ خَاصَمْتُ، وَإِلَيْكَ حَاكَمْتُ، فَاغْفِرْ لِى مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ، وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ، أَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ، لاَ إِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ أَوْ لاَ إِلٰهَ غَيْرُكَ.

“Allahım! Hamd sana mahsustur. Sen göklerin ve yerin ve bunlardaki her şeyin yöneticisisin. Hamd sana mahsustur, sen göklerin ve yerin ve bunlardaki her şeyin nurusun (bunları aydınlatırsın). Hamd sana mahsustur, sen göklerin ve yerin ve bunlardaki her şeyin sahibisin. Hamd sana mahsustur, sen Hak’sın, va’din haktır, seni (ahirette) görmek de haktır, sözün hak, cennetin de hak, cehennemin de haktır. Peygamberlerin de haktır. Muhammed (s.a.s.) de haktır. Kıyamet günü de haktır. Allahım! Ancak sana itaat ettim, sana inandım, sana güvendim. Yalnız sana dayanarak (düşmanlarla) mücadele ettim. Aramızda yalnız seni hakem yaptım. Allahım! Önce işlediğim ve sonra işlerim sandığım, gizli yaptığım ve âşikâre işlediğim bütün günahlarımı bağışla. (Ahiret hayatında) beni öne çıkaran (dünya tarihinde Peygamberliğimi) geri bırakan ancak sensin. Allahım! İbadete lâyık tanrı yoktur, yalnız sen varsın, yahut senden başka ibadete lâyık tanrı yoktur. Hakimane tasarruf, tam kuvvet de Allah ile kâimdir.”[609]

İşte hamdın, içten yalvarış ve yakarışın en güzeli.

Değerli Müminler! Dünya hayatında insanlar sağlıkta ve varlıkta eşit değillerdir. Bir kısmı sağlıklı iken bir kısmı hastalıklıdır. Bir kısmı varlıklı iken bir kısmı fakir ve yoksuldur. Bir kısmı mutlu iken bir kısmı mutsuz ve huzursuzdur. Bu sağlıklı, varlıklı ve mutlu olanlar da, mutsuz, hastalıklı ve yoksul olanlar da eşit değildir. Hangi durumda olursa olsun insanın şükretmesi için daima kendisinden daha düşük olanlara bakması yeterli olur. Peygamberimiz bunu şöyle ifade buyuruyor:

مَنْ نَظَرَ فِى دِينِهِ إِلَى مَنْ هُوَ فَوْقَهُ فَاقْتَدَى بِهِ وَنَظَرَ فِى دُنْيَاهُ إِلَى مَنْ هُوَ دُونَهُ

609 Buhârî, “Teheccüd”, 1; Müslim, “Salâtü’l-Müsafirine ve Kasrihim”, 26.

فَحَمِدَ اللّٰهَ عَلَى مَا فَضَّلَهُ بِهِ عَلَيْهِ كَتَبَهُ اللّٰهُ شَاكِرًا صَابِرًا وَمَنْ نَظَرَ فِى دِينِهِ إِلَى مَنْ هُوَ دُونَهُ وَنَظَرَ فِى دُنْيَاهُ إِلَى مَنْ هُوَ فَوْقَهُ فَأَسِفَ عَلَى مَا فَاتَهُ مِنْهُ لَمْ يَكْتُبْهُ اللّٰهُ شَاكِرًا وَلاَ صَابِرًا

“Dünyalıkta kendisinden aşağısına, dinde (dinî yükümlülüklerini yerine getirmede) de kendisinden üstün olana bakan (ve buna göre davranan) kimseyi Allah Teâlâ hem sabreden hem de şükredenlerden yazar. Fakat dünyalıkta kendisinden üstününe, dinde de kendisinden düşüğüne bakanları, Allah Teâlâ ne sabredenlerden ne de şükredenlerden yazar.”[610]

Şükretmek, nimeti ve iyiliği takdir etmektir. Bize küçük bir ikramda buunan veya bir iyilik yapan kimseye teşekkür etmeyecek olursak kabalık yapmış oluruz. Ya bizi yaratan, yaşatan ve sayısız nimetler veren Allah’a şükretmeyecek olursak nankörlük etmiş olmayız mı? Elbette nankörlük etmiş oluruz. Nankörü ise insanlar da sevmez, Allah da sevmez.

Değerli Müminler! Şükür, Peygamberlerin, meleklerin ve seçkin insanların özelliklerindendir. Bunun içindir ki Kur’an-ı Kerim’de:

وَقَلِيلٌ مِنْ عِبَادِىَ الشَّكُورُ.

“Kullarım içinde şükredenler azdır.”[611] buyurularak şükredenlerin azlığına işaret edilmiştir.

Rivâyet olunur ki Hz. Ömer, bir adamın, “Allah’ım beni o azdan kıl” diye dua ettiğini işitince sorar:

–Bu nasıl dua? Duayı yapan zat cevap verir:

–Allah Teâlâ: “Kullarım içinde bana şükreden azdır.” buyuruyor. Beni de bu mutlu azlardan kılmasını diliyorum, deyince, Hz. Ömer:

–Herkes Ömer’den daha bilgili der.[612]

Şeytanın bütün çaba ve gayreti, insanları Allah’a şükretmekten alıkoy-

610 Tirmizî, “Sıfatü’l-Kıyâme”, 58.
611 Sebe’, 34/13.
612 Suyutî, *ed-Dürrü’l-Mensûr fit-Tefsîr ve’l-Me’sûr*, V, 229.

mak ve böylece Allah'ın hoşnutluğundan onları uzaklaştırmaktır. Şeytan Hz. Adem'e secde etmediği için Allah onu rahmetinden uzaklaştırdığında, Allah'tan mühlet istemiş, bu mühlet de kendisine verilmişti. Bunun üzerine şeytan:

قَالَ فَبِمَٓا اَغْوَيْتَن۪ي لَاَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَق۪يمَۙ ثُمَّ لَاٰتِيَنَّهُمْ مِنْ بَيْنِ اَيْد۪يهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ اَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَٓائِلِهِمْۜ وَلَا تَجِدُ اَكْثَرَهُمْ شَاكِر۪ينَ.

"Beni azdırmana karşılık and içerim ki ben de onları (insanları) saptırmak için senin doğru yolunun üstüne oturacağım. Sonra elbette onlara önlerinden, arkalarından, sağlarından, sollarından sokulacağım ve sen onların çoklarını şükredenlerden bulamayacaksın."[613] demiştir.

O halde biz de yaratıcımızın sayısız lutuflarına gönlümüzle, dilimizle ve organlarımızla şükrederek şeytanın gayret ve çabasını boşa çıkarmalıyız.

Şükür Nimeti Artırır

Allah'ın verdiği nimetlere şükredecek olursak, bu şükrümüz eriştiğimiz nimetlerin artırılmasına vesile olur. Şükretmeyecek olursak, nimetin elden çıkmasına sebeb olur. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَاَز۪يدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ اِنَّ عَذَاب۪ي لَشَد۪يدٌ.

"(Verdiğim nimetlere) Şükrederseniz, şüphesiz lutuf ve ihsanımı artırırım. Eğer nankörlük ederseniz şüphesiz azabım çok şiddetlidir."[614]

Gerçi Allah Teâlâ kullarının O'na şükretmesinden müstağnidir, yani buna ihtiyacı yoktur. Ama kulun bu anlayışsızlığı nankörlüktür. Bunun için de Allah Teâlâ bu nankörlüğü cezalandıracağını bildirmektedir. Verilen nimeti bilen ve o nimete şükreden kimseler ise Allah tarafından mükafatlandırılacaktır. Bu hususları ifade eden âyette şöyle buyuruluyor:

مَا يَفْعَلُ اللّٰهُ بِعَذَابِكُمْ اِنْ شَكَرْتُمْ وَاٰمَنْتُمْۜ وَكَانَ اللّٰهُ شَاكِرًا عَل۪يمًا.

613 A'râf, 7/16-17.
614 İbrâhîm, 14/7.

"Eğer (eriştiğiniz nimetlere) şükreder, iman ederseniz Allah sizi niye azaba uğratsın. Allah şükredenlerin mükafatını veren ve her şeyi bilendir."[615]

Özetlemek gerekirse kulluğun başı zikir, Allah'ı tanımak ve anmak, sonu ise O'na şükretmektir.

Bir âyet-i kerime ile konuşmamızı tamamlayalım:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ ج تَجْرِي مِنْ
تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ. دَعْوَاهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا
سَلَامٌ ج وَآخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ع.

"Hiç şüphesiz iman edip güzel işler yapanları, imanlarından dolayı Rableri onları hidâyete erdirir. Naim cennetlerinde alt tarafından ırmaklar akan (saraylara) erdirir. Onların oradaki duası: "Allahım, seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz" (sözleridir). Orada birbirleriyle karşılaştıkca söyledikleri ise "selam"dır. Onların dualarının sonu da şükür. Hamd âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur."[616]

615 Nisâ, 4/147.
616 Yûnus, 10/9-10.

ALLAH'IN SEÇKİN YARATIĞI İNSANDIR

Değerli Müminler!

Bugünkü sohbetimizde Allah'ın en üstün yaratığı olan insandan sözedeceğiz.

Kâinatı ve kâinatta olan her şeyi yaratan Allah Teâlâ'dır. Çünkü O'ndan başka yaratıcı yoktur. Allah Teâlâ'nın yaratıkları içerisinde en üstün olanı insandır. Kur'an-ı Kerim'de insanla ilgili olarak şöyle buyuruluyor:

لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فٖٓى اَحْسَنِ تَقْوٖيمٍۘ.

"Andolsun ki, biz insanı en güzel biçimde yarattık."[617]

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنٖٓى اٰدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِى الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلٰى كَثٖيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضٖيلًا۟.

"Biz gerçekten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık. Onları çeşitli nakil araçları ile karada ve denizde taşıdık, kendilerine güzel güzel rızıklar verdik; yine onları yaratıklarımızın bir çoğundan cidden üstün kıldık."[618]

617 Tîn, 95/4.
618 İsrâ, 17/70.

Birinci âyet-i kerime; insanın gerek fizik ve gerekse ruh yönünden en güzel bir biçimde yaratıldığını ifade etmektedir.

İkinci âyet-i kerime'de ise Allah Teâlâ'nın insanoğluna lutfettiği özelliklerden bir kısmı bildirilmekte ve diğer yaratıklar arasında özel yerine işaret edilmektedir.

İnsanın, diğer yaratıkların bir çoğundan üstün olması sebebiyledir ki Allah Teâlâ onu yeryüzünde O'nun iradesini temsil etme görevi ile görevlendirmiştir.[619] Yine bu sebebledir ki Allah Teâlâ evrende olan her şeyi onun için, ona hizmet için yaratmış ve emrine vermiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur:

اَلَمْ تَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ وَاَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةًۜ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِى اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ.

"Görmediniz mi ki, Allah, göklerde ve yerde ne varsa hepsini sizin hizmetinize vermiş, gizli ve açık olarak nimetlerini üzerinize yaymıştır. Bununla beraber insanlar içinde kimi de var ki ne bir ilme, ne bir yol göstericiye, ne aydınlatıcı bir kitaba dayanmaksızın Allah hakkında mücadele ediyor."[620]

Allah Teâlâ yaratıklarının bir çoğundan üstün kıldığı, başta akıl olmak üzere sayılamıyacak nimetler verdiği insanın, O'nun katında büyük bir değeri vardır. İnsandan başka var olan her şeyi O'na hizmet için yarattığı gibi insanı da kendisini tanımak ve yalnız O'na ibadet etmek için varetmiştir.

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُونِ.

"Ben cinleri ve insanları ancak beni tanıyıp, bana kulluk etsinler diye yarattım."[621] âyet-i kerimesi bu gerçeği ifade etmektedir.

Allah Teâlâ insanoğlunu, yanılmaması, O'ndan başkasına kulluk etme

619 Bakara, 2/30.
620 Lokmân, 31/20.
621 Zâriyât, 51/56.

gibi bir hataya düşmemesi ve yeryüzünde karışıklık çıkarmaması için, ilk insan Hz. Adem'den itibaren son Peygamber Hz. Muhammed Mustafa (s.a.s.)'ya gelinceye kadar kesin sayılarını ancak kendisinin bildiği pek çok peygamberi göndererek onu uyarmıştır.

Bu peygamberlerin insanlara tebliğ ettikleriyle hedeflenen hususlar; dini korumak, nefsi korumak, aklı korumak, nesli korumak ve malı korumak olarak özetlenmektedir. Şimdi bunları kısaca açıklamaya çalışalım.

1. Dini Korumak

Bir müslümanın, sahip olduğu değerlerin başında gelen dinini korumasından daha doğal hiçbir şey yoktur.

Dini korumak demek, her şeyden önce dinin emir ve yasaklarını kişinin hayatına geçirmesi ve onları uygulaması demektir. Çünkü din ancak böyle korunur. Bir müslümanın sadece müslümanım demesi yeterli olmaz. Müslümanlığı kabul eden kimsenin dinî vecibelerini yerine getirmesi ve dinde yasaklanan hususlardan sakınması gerekir. İnsan ancak bu sayede dindar olduğunu anlar. Dinî yükümlülüklerini yerine getirmeyen insanın din duygusu zamanla zayıflar ve Allah korusun bir gün tamamen körelir. İnsan için bundan daha büyük bir kayıp düşünülemez.

2. Nefsi Korumak

Mümin, nefsini her çeşit tehlikelerden korumakla yükümlüdür. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruluyor:

وَلَا تُلْقُوا بِاَيْديكُمْ اِلَى التَّهْلُكَةِ ۚ

"Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın."[622]

Ayet-i kerime'nin işaret buyurduğu tehlikelerin başında dikkatsizliğimiz yüzünden sağlığımızın bozulması gelir.

Kur'an-ı Kerim, uğradığımız her türlü rahatsızlığa kendimiz sebeb olduğumuzu bildirir. Buna göre sağlığımızı bozan hastalıkların sebebini de kendi dikkatsizliğimiz ve ihmalkârlığımızda aramamız gerekir.

622 Bakara, 2/195.

Dinimiz insan sağlığına büyük önem vermiş, sağlığı bozacak davranışlardan kaçınmamızı emretmiştir. O kadar ki, Ramazan ayında hastalara, oruçlarını yemelerine ve iyileştiklerinde onu kaza etmelerine izin vermiştir. Bunun gibi, gusul ve abdestte su kullanmanın sağlığa zarar vermesi halinde teyemmüm ile yetinilmesini tavsiye etmiştir. İnsan kendi sağlığı gibi, aile fertlerinin hatta toplumun sağlığından da sorumludur. Nitekim Peygamberimizin, herhangi bir yerde bulaşıcı bir hastalık çıktığı zaman orada bulunanların dışarı çıkmamasını, dışarda onların da oraya girmemelerini tavsiye etmesi, toplumun sağlığını koruma bakımından ne kadar önemlidir.[623]

Bir hadisi şerifte Peygamberimiz:

اَلْمُؤْمِنُ الْقَوِىُّ خَيْرٌ وَأَحَبُّ إِلَى اللّٰهِ مِنَ الْمُؤْمِنِ الضَّعِيفِ

"Kuvvetli (sağlıklı) olan mümin, (sağlık kurallarına uymadığı için) zayıf ve güçsüz düşen müminden Allah katında daha hayırlı ve daha sevimlidir."[624] buyurmuş ve sağlıklı olmanın önemine dikkatleri çekmiştir.

Sağlık nimeti, Allah'ın verdiği nimetlerin başında gelir. Sağlığı bozuk olan kimse, ne Allah'a karşı, ne ailesine karşı ve ne de topluma karşı görevlerini yerine getiremez. Bunun için Peygamberimiz sağlık nimetinin önemine işaret ederek şöyle buyuruyor:

نِعْمَتَانِ مَغْبُونٌ فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ، اَلصِّحَّةُ وَالْفَرَاغُ

"İki nimet vardır ki, insanların çoğu onların kıymetini bilmez, aldanır. Onlar, sağlık ve boş vakit nimetidir."[625]

Bir defasında Peygamberimiz mimbere çıktı, sonra ağladı ve şöyle buyurdu:

إِسْئَلُوا اللّٰهَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فَإِنَّ أَحَدًا لَمْ يُعْطَ بَعْدَ الْيَقِينِ خَيْرًا مِنَ الْعَافِيَةِ

623 Müslim, "Selâm", 32.
624 Müslim, "Kader", 8.
625 Buhârî, "Rikak", 1; Müslim, Tirmizî, "Zühd", 1.

"Allah'tan af ve âfiyet dileyin. Çünkü imandan sonra hiçbir kişiye sağlıklı olmaktan daha hayırlı bir nimet verilmemiştir."[626]

Evet, mümin, önce nefsini hastalıklardan koruyacak, sonra da Allah'ın dilediği zamana kadar yaşamasını sağlayacaktır. Buna hayat hakkı diyoruz. Yaşama hakkı Allah'ın verdiği bir haktır. Bu hakkı koruma görevi de müminin görevidir. Mümin, yaşama hakkını o derece koruyacaktır ki, bu uğurda ölmesi halinde şehâdet mertebesine yükselir. Nitekim, Peygamberimiz:

وَمَنْ قُتِلَ دُونَ دَمِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ

"Kim ki hayatı uğrunda öldürülürse, şehittir."[627] buyurmuştur.

Yaşama hakkı dokunulmaz haklardandır. Başkasını haksız yere öldürmek nasıl en büyük günahlardan ise, kişinin kendi hayatına son vermesi, yani intihar etmesi de aynı şekilde en büyük günahlardandır. Nitekim Peygamberimiz:

Peygamberimizin bu konuda bir başka hadisi şerifi de şöyledir:

مَنْ تَرَدَّى مِنْ جَبَلٍ فقتل نَفْسَهُ، فَهُوَ فِى نَارِ جَهَنَّمَ، يَتَرَدَّى فِيهِ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا، وَمَنْ تحسّى سَمًّا فقتل نَفْسَهُ، فَسَمُّهُ فِى يَدِهِ، يَتَحَسَّاهُ فِى نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا، وَمَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِحَدِيدَةٍ، فَحَدِيدَتُهُ فِى يَدِهِ، يَجَأُ بِهَا فِى بَطْنِهِ فِى نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا

"Her kim bir dağdan (yüksek bir yerden) kendisini aşağıya atıp öldürürse, cehennem ateşinde sonsuz ve devamlı olarak kendisini yüksekten bırakan (bir halde azap olunur), bir kimse de zehir içerek canına kıyarsa zehiri elinde içer bir halde sonsuz ve devamlı bir surette cehennem ateşinde (azap olunur.) Her kim de kendisini bir demir parçası ile öldürürse o da bıçağı elinde karnına vurarak sonsuz ve devamlı bir şekilde cehennemde azap olunacaktır."[628]

626 Tirmizî, "Deavât", 105.
627 Tirmizî, "Diyat", 22.
628 Buhârî, "Tıb", 56.

Hatta müçtehit İmamlardan Ebû Yusuf, kasden kendisini öldüren kimsenin cenaze namazının kılınmayacağını söylemiştir.[629]

Bunun için mümin karşılaştığı olaylara, sıkıntı ve üzüntülere sabredecek, bunları aşmak ve düştüğü bunalımdan kurtulmak için Allah'tan yardım ve genişlik dileyecek; kurtuluşu, korumakla görevli olduğu canına kıymada aramayacaktır. Görülüyor ki, mümin için intihar, düştüğü bunalımdan bir kurtuluş değil, aksine Allah'ın emrine karşı gelmekle kendisini azaba atmaktadır.

3. Aklı Korumak

Akıl, insanı diğer yaratıklardan ayıran bir özelliktir. Allah Teâlâ'nın insana verdiği bu özellik sayesinde insan diğer canlılara hükmetmekte, pek çok icat ve keşiflerde bulunmaktadır. Bugünkü teknoloji aklın ürünüdür. Kâinatı ve kâinattaki yaratılış inceliklerine bakarak, onu yaratana ulaşma akıl ile mümkün olmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruluyor:

اِنَّ فِى خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِى تَجْرِى فِى الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَٓاءِ مِنْ مَٓاءٍ فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَٓابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ.

"Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün birbiri peşinden gelmesinde, insanlara fayda veren şeylerle yüklü olarak denizde yüzüp giden gemilerde, Allah'ın gökten indirip de ölü haldeki toprağı canlandırdığı suda, yeryüzünde her türlü canlıyı yaymasında, rüzgarları ve yer ile gök arasında emre hazır bekleyen bulutları yönlendirmesinde aklı olan (düşünebilen) bir toplum için (Allah'ın varlığını ve birliğini isbatlayan) pek çok deliller vardır."[630]

Bu ve benzeri âyet-i kerime'lerde, Allah Teâlâ'nın insanoğluna verdiğini bildirdiği nimetleri anlayacak ve bu nimetleri verene teşekkür edilmesinin gerektiği yargısına varacak olan akıldır.

---

629 Şurunbilâlî, *Merakıyü'l-Felâh*, s. 139 (Cenaze bahsi.)
630 Bakara, 2/164.

İmam Gazalî, "İhyau ulûmi'd-Din" adlı meşhur eserinde Hz. Aişe'den şu rivâyet-i naklediyor. Hz. Aişe Peygamberimize;

–Ey Allah'ın Resûlü, insanlar dünyada ne ile birbirine üstün olurlar? diye sordu.

Peygamberimiz:

–Akıl ile, buyurdu. Hz. Aişe:

–Ahirette ne ile birbirine üstün olurlar? diye sordu. Peygamberimiz:

–Yine akıl ile, buyurdu. Bunun üzerine Hz. Aişe;

–Amelleriyle mükafatlandırılmayacaklar mı? diye sordu. Peygamberimiz:

–Aişe! İnsanlar akıllarından fazla bir şey yapabilirler mi? Allah Teâlâ'nın onlara verdiği akıl oranında amel ederler. Sonra amellerine göre de mükafatlandırılırlar, buyurdu.[631]

Evet değerli müminler, Allah Teâlâ akıldan daha değerli bir şey yaratmamıştır. Çünkü inanma hususunda dayanak akıldır. Ancak aklı olanlar, Allah'ı tanımakla ve O'nun emir ve yasakları ile yükümlüdürler. Aklını yitirenlerden ilâhi yükümlülük kalkar.

Bunun içindir ki İslâm, insana aklını koruma görevi vermiş ve akla zarar verecek davranışlardan sakınmasını öğütlemiştir. Akla en çok zarar veren uyuşturucu ve içki kullanmaktır.

İçki insanın aklını başından alır, insan sarhoş olunca aklî dengesi bozulur ve ne söylediğinin farkında olmaz.

Can ve mal kaybına sebeb olan ve pek çok kimsenin sakat kalması sonucunu doğuran trafik kazalarının büyük kısmı alkollü araç kullanmaktan meydana gelir.

Uyuşturucu da içki gibidir. Hatta içkiden de daha zararlıdır. Uyuşturucu bağımlısı aklını da sağlığını da kaybeder. Uyuşturucu bir zehirdir. Onu bir defa kullanan kimse artık ondan kendisini kurtaramaz ve ölüme mahkum olur. Televizyon ekranlarına yansıyan uyuşturucu bağımlılarının acıklı halleri dayanılır gibi değildir. Bunun için dinimiz uyuşturucu kullanmayı da içki içmeyi de haram kılmıştır.

631 Gazâlî, *İhya'u Ulûmi'd-Din*, I, 84.

4. Nesli Korumak

Nesli korumak ve devam ettirmek nikah ile evlenmek ve aile yuvası kurmakla mümkündür. Evlenme olmazsa soyun devamı nasıl sağlanacak? Evlenmemek demek soya bir yerde dur demektir. Bu ise doğru değildir. Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

أَرْبَعٌ مِنْ سُنَنِ الْمُرْسَلِينَ الْحَيَاءُ وَالتَّعَطُّرُ وَالسِّوَاكُ وَالنِّكَاحُ

"Dört şey vardır ki bunlar, bütün peygamberlerin sünnetidir: Haya (utanmak), güzel koku sürünme, misvak kullanma ve evlenme."[632] Bu hadisi şerife göre, Peygamberimiz de dahil olmak üzere bütün peygamberler evlenmişler ve örnek aileler kurmuşlardır. Peygamberimiz sadece evlenmemiş, bizim de evlenmemizi tavsiye etmiştir. Şöyle buyurmuştur:

يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمُ الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ فَإِنَّهُ أَغَضُّ لِلْبَصَرِ وَأَحْصَنُ لِلْفَرْجِ

"Gençler, içinizden evlenmeye gücü yeten evlensin. Zira evlenmek, gözleri haramdan daha çok korur, zinadan daha çok muhafaza eder..."[633]

وَتَزَوَّجُوا فَإِنِّي مُكَاثِرٌ بِكُمُ الأُمَمَ

"Evleniniz, çoğalınız, çünkü ben sizin çokluğunuzla diğer ümmetlere karşı kıvanç duyacağım."[634]

Peygamberimiz bu tavsiyeyi yaparken bir kimsenin kalkıp evlenmemede fazilet araması doğru olur mu? Hatta Hz. Aişe'yi ziyaret eden bazı kimseler Peygamberimizin ibadet ve adetleri hakkında bilgi aldıktan sonra, içlerinden biri, geceleri hiç uyumadan namaz kılacağını, bir diğeri de ara vermeden yılboyu oruç tutacağını, üçüncüsü de evlenmiyeceğini ifade ettiler. Tam bu sırada gelen Peygamberimiz:

---

632 Tirmizî, "Nikâh", 1.
633 Buhârî, "Savm", 10; Müslim, "Nikâh", 1.
634 İbn Mâce, "Nikâh", 1.

أَنْتُمُ الَّذِينَ قُلْتُمْ كَذَا وَكَذَا أَمَا وَاللّٰهِ إِنِّى لَأَخْشَاكُمْ لِلّٰهِ وَأَتْقَاكُمْ لَهُ، لَكِنِّى أَصُومُ وَأُفْطِرُ، وَأُصَلِّى وَأَرْقُدُ وَأَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ، فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِى فَلَيْسَ مِنِّى

"Siz şöyle şöyle söyleyen kimselersiniz değil mi; fakat şunu iyi biliniz ki, ben sizin Allah'tan en çok korkanınız ve günahlardan korunanınızım. Bununla beraber ben (Ramazan ayı dışında) bazan oruç tutarım, bazı günlerde tutmam, gece kalkar namaz kılarım ve uyurum da. Kadınlarla da evlenir yuva kurarım. (İşte benim sünnetim, âdetim budur.) Her kim bu sünnetime uymaz da ondan yüz çevirirse benden değildir."[635] buyurdu.

Evlenmekle insan çoluk çocuk sahibi olur. Onları büyütmek, yetiştirmek ve toplumun hizmetine sunmak insan için maddi olduğu kadar da manevî bir kazançtır. Nitekim Peygamberimiz:

مَنْ عَالَ ثَلَاثَ بَنَاتٍ فَأَدَّبَهُنَّ وَزَوَّجَهُنَّ وَأَحْسَنَ إِلَيْهِنَّ فَلَهُ الْجَنَّةُ

"Kim ki üç tane kız çocuğu yetiştirir, güzel terbiye eder ve onlara iyilikte bulunursa onun için cennet vardır."[636] buyurmuştur. Ne güzel kazanç, hem soyun devamına katkıda bulunmuş, hem de cenneti hak etmiş olur.

Hz. Aişe anlatıyor: Yanında iki kız çocuğu olan bir kadın evime geldi ve benden yiyecek bir şey istedi. (Ne yazık ki) bende tek bir hurmadan başka bir şey yoktu. Kadına verdiğim bu hurmayı, kadın iki kız çocuğuna bölüştürdü ve kendi ağızına bir şey koymadı. Sonra da kalktı gitti. Peygamberimiz gelince bunu kendisine anlattım. Peygamberimiz;

مَنِ ابْتُلِىَ مِنَ الْبَنَاتِ بِشَىْءٍ فَأَحْسَنَ إِلَيْهِنَّ كُنَّ لَهُ سِتْرًا مِنَ النَّارِ

"Kimin kız çocukları olur ve onları geçindirmekte sabır ve tahammül gösterirse, onlar onun için cehenneme siper olurlar." buyurdu.[637]

Bu rivâyetler gösteriyor ki, anne ve baba doğurdukları çocuklarını büyütürken ve yetiştirirken katlanacakları zahmet ve sıkıntıları karşılıksız

635 Buhârî, "Nikâh" 1; Müslim, "Nikâh", 1.
636 Ebû Dâvud, "Edeb", 130.
637 Buhârî, "Edeb", 18; Müslim, "Birr", 46.

kalmayacak, yüce yaratıcı bunun karşılığında onları cennetine koymak sûretiyle mükafatlandıracaktır.

5. Malı Korumak

Bütün Peygamberlerin insanlara tebliğ ettikleri ile hedefledikleri hususların beşincisi de malı korumaktır.

Mal da can gibi dokunulmazdır. Bir kimsenin canına kıymak nasıl haram ise haksız yere malını elinden almak da aynı şekilde haramdır. Peygamberimiz veda hutbesinde şöyle buyurmuştur.

فَإِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ حَرَامٌ عَلَيْكُمْ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هٰذَا فِى شَهْرِكُمْ هٰذَا فِى بَلَدِكُمْ هٰذَا

"Ey insanlar, bu günleriniz nasıl mukaddes bir gün ise, bu aylarınız nasıl mukaddes bir ay ise, bu şehriniz (Mekke) nasıl mübarek bir şehir ise; canlarınız, mallarınız ve ırzlarınız da öyle mukaddestir, her türlü saldırıdan korunmuştur."[638]

İnsan için canı korumak nasıl bir görev ise malı korumak da aynı şekilde görevdir. Malı koruma uğrunda haksız yere öldürülen kimsenin şehit olacağını Peygamberimiz bildirmiştir.[639]

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ، قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَرَأَيْتَ إِنْ جَاءَ رَجُلٌ يُرِيدُ أَخْذَ مَالِى قَالَ فَلاَ تُعْطِهِ مَالَكَ. قَالَ أَرَأَيْتَ إِنْ قَاتَلَنِى قَالَ قَاتِلْهُ. قَالَ أَرَأَيْتَ إِنْ قَتَلَنِى قَالَ فَأَنْتَ شَهِيدٌ. قَالَ أَرَأَيْتَ إِنْ قَتَلْتُهُ قَالَ هُوَ فِى النَّارِ»

Ebû Hureyre (ra.) anlatıyor: Peygamberimize bir adam geldi ve:

638 Müslim, "Hac", 19; *Sahih-i Buhâri Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi*, c. 10, s.397.
639 Buhârî, "Mezalim", 33; Müslim, "İman", 62; Tirmizî, "Diyât", 22.

–Ey Allah'ın Resûlü, bir kimse gelip malımı almak isterse ne buyurursun? diye sordu. Peygamberimiz:

–Ona malını verme, buyurdu. Adam:

–Benimle kavga ederse? dedi. Peygamberimiz:

–Sen de onunla kavga et, buyurdu. Adam:

–Ya beni öldürürse? dedi. Peygamberimiz:

–Şehit olursun, buyurdu. Adam:

–Ya ben onu öldürürsem? dedi. Peygamberimiz:

–O cehenneme gider, buyurdu.[640]

Malı korumak sadece bu değildir. İnsan dünyada yaptığı her şeyin hesabını verirken malını nereden kazanıp nereye harcadığından da sorgulanacaktır. Bunun için müslüman önce kazancının meşrû olmasına dikkat edecek, sonra da onu, hesabını kolaylıkla vereceği şekilde harcayacaktır.

Allah'ın insana verdiği mal ile ilgili en çok gözönünde bulundurulacak husus, onu boşa harcamamak, israf etmemektir. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruluyor:

كُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُواۚ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ۟

"Yiyin, için, fakat israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez."[641]

Bir başka âyet-i kerime'de ise:

وَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهُ وَالْمِسْكٖينَ وَابْنَ السَّبٖيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذٖيرًا. اِنَّ الْمُبَذِّرٖينَ كَانُوٓا اِخْوَانَ الشَّيَاطٖينِۜ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهٖ كَفُورًا.

"Akrabaya, yoksula ve yolda kalmışa hakkını ver. Bununla beraber malını saçıp savurma. Çünkü malını saçıp savuranlar, şeytanların kardeşleridir. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür."[642] buyurulmuştur.

---

640 Müslim, "İman", 62.
641 A'râf, 7/31.
642 İsrâ, 17/26-27.

Peygamberimiz de şöyle buyurmuştur:

إِنَّ اللّٰهَ كَرِهَ لَكُمْ ثَلاَثًا قِيلَ وَقَالَ وَإِضَاعَةَ الْمَالِ وَكَثْرَةَ السُّؤَالِ

"Allah Teâlâ üç şeyi sizin hakkınızda çirkin gördü. Dedi-kodu, faydası olmayan bir şekilde malı harcamak (israf etmek), çok soru sormak."[643]

İhtiyaç olmadan malı harcamak, yani israf etmek ferdler için olduğu kadar toplumlar için de tehlikeli sonuçlar doğurur. Malın israf edilmesi, meşrû olmayan yerlere harcanması, mal sahibi için ne kadar zararlı ise toplum için de o kadar zararlıdır. Ferdlerin kazanması ve kazandıklarını tasarruf etmeleri toplumu ne kadar desteklerse, onu israf etmek de o kadar za'fa uğratır. Böyle, kazancını israf edenler, gereksiz yere harcayanlar, dinin, vatanın ve milletin hayrına harcama zamanı geldiğinde harcayacak bir şeyi bulamaz, pişman olur, üzülürler.

Burada iki aşırılık var. İkisi de makbul değildir. Birisi cimrilik, diğeri de savurganlıktır. Bunların ikisi de zararlıdır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً اِلٰى عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَحْسُورًا.

"Eli sıkı olma; büsbütün eli açık da olma. Sonra kınanır, (kaybettiklerinin) hasretini çekersin."[644] buyurulmuştur.

İşte değerli müminler, bütün peygamberlerin insanlara Allah tarafından getirip duyurdukları emir ve yasaklar bu beş şeyi; dini, nefsi, aklı, nesli ve malı korumak içindir. Çünkü Allah, alemlerden müstağnidir, hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Muhtaç olan insandır. İnsanın dünyada sağlıklı ve mutlu bir şekilde yaşaması; kendisine, ailesine, topluma ve hatta insanlığa yararlı hizmetlerde bulunması ve bu sayede âhirette ebedi mutluluğu kazanması için Allah Teâlâ onu yeryüzünde yalnız bırakmamış ve gönderdiği elçilerle ona yardım etmiştir.

Ne mutlu, Allah'ı tanıyan ve O'nun gönderdiği elçilere uyanlara.

---

643 Buhârî, "Zekât", 52; Müslim, "Akdiye", 5.
644 İsrâ, 17/29.